

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Disputatio II. De Arianismo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83594](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-83594)

Disputatio II. Articulus I.

177

DISPUTATIO II. DE ARIANISMO.

ARTICULUS I.

De Persona ARII, & ejus impio dogmate.

ARIUS eamdem, quam Sabellius, patriam habuit, Lybiam scilicet, Aegypto vicinam, & Alexandriae contributam: homo in Dialectica versatissimus, & eam pre se ferens morum gravitatem & modestiam, ut facile ab incautis velut sanctus suspiceretur; moribus denique elegans, & urbanus; nullis blanditiis, ac verborum lenociniis parcens, ad devincendos sibi animos. Semel atque iterum schismaticus fuit, antequam suam confitaret haeresim.

Meletius, Lycopolis in Aegypto Episcopus, a S. Petro Alexandriae Episcopo, ob idololatria crimen, & alia scelerata, in Episcoporum Synodo excaecatus, adversus illum schismatis fecit, & ordinationes ei debitas usurpavit anno Christi 300. vel paulo post. Cum autem Meletio nova molienti se adiunxit Arius, a S. Petro Ecclesiastica communione interdictus est: postea deferto Meletii schismate, in gratiam cum Petro rediit, & ab eo Ecclesiae reconciliatus, atque Diaconus ordinatus: sed cum iterum ad Meletii schisma rediisset, iterum a Petro privatus est communione Ecclesiastica.

Petro è vivis per martyrium sublato, Arius denuò irreptus in Ecclesiam, & ab Achilla B. Petri successore Ecclesiae reconciliatus, ab eodem è Diaconatu promotus est ad Presbyteratum. Mortuo Achilla, Sedem Alexandrinam confecit Alexander, vir eximia sanctitatis, qui Arium in honore habuit, & uni ex parceris urbis Alexandriae præfecit, cui parceria nomen erat Baucalis. Eodem tempore in eadem urbe singulis parceriis singuli præfuerunt Collurus, Carpones & Sarmatas, quorum duo posteriores Arium fecuti sunt; primus vero privatim condidit sanctam, sed obscuram, neque diuturnam.

ARIUS, cui etiam, ut narrat Theodoretus, sacrorum voluminum expeditio commissa erat, cum Alexandrum videret Ecclesie administrationem suscepisse, livoris impetum ferre non potuit: sed invidie stimulis exagitatus, contentio ac discordia causas accupari caput. Et calumnias quidem adversus illum nullas contexere poterat, cum vitam ejus & conversationem omni laude dignam videret. Invidia tamen cum quiescere non sinebat.... Daemon itaque persuasit illi, ut Apostolica Alexandri doctrina palam contradiceret. Et Alexander quidem sacrarum literarum vestigiis infestans, Filium ejusdem esse dignitatis cum Patre, eamdemque cum Deo, qui ipsum genuit, babere substantiam, asserebat. Arius vero aperie veritatem impugnans, Filium Dei creaturam & facturam vocabat, &c.

Arius itaque invidia stimulo percitus adversus Alexandrum, sibi quoad Episcopalem dignitatem prelati, Episcopo suo palam contradicere, & blasphemias suas spargere cepit anno Christi 315. ut aliqui, vel 317. ut alii volunt. Dicebat autem unum & singularem esse verè & propriè dictum Deum, quem Patrem nominamus, solum ingenitum, seu in factum, solum eternum, solum nullo principio inchoatum, solum immortalitate prædictum, solum sapientem, solum bonum, solum potentem, omnium, atque adeò ipsius Verbi, judicem, gubernatorem, dispensatorem immutabilem & inalterabilem, nihil simile sibi, aut quod pars sit gloriae, habentem, omnibus, etiam ipsi Verbo ineffabilem, invisibilem, & incomprehensibilem.

2. Verbum, seu **Filiu**, ab uno & singulare illo Deo Patre genitum, seu factum fuisse ante omnia tempora, non tamen ab aeterno, & sic antequam gignetur, aut crearetur, aut terminaretur, aut fundaretur, non fuisse, proindeque fuisse aliquando, cum nondum esset Filius Dei, & qui prius non erat, postea extitisse, talem factum, quodcumque demum factus est, qualis quilibet hominum nasci solet; cum omnia Deus fecerit ex nihilo. Per illum, velut instrumentum, secu-

Simonnet Theol. Tom. I.

la & reliqua fuisse condita; illum non necessitare, sed voluntate & consilio Patris subsistere, & ita mutabilis esse natura. Perfectam esse Dei creaturam, sed tamen non ut aliquid ex creaturis, hoc est, ceteris omnibus creaturis, qua per illum facta sunt, excellentiorem. **O**mnia, que habet, dono accepisse à Patre, & sic quantum est, voluntate Patris evasisse, factumque esse voluntate paterna unigenitum Deum. **F**ilium quidem est, sed adoptitum Dei, cui preinde nec par, nec consubstantialis est: Pater enim sue substantia proprium Filium non habet. Patrem videre non posse, sed tamen pro potestate ea, qua Deus potest videri, proque suis modulis, quatenus fas est, Patris conspectum sufficeret: immo suam ipsius substantiam ignorare: ex non extantibus factum esse, quia neque ex substantia Patris; cum sit immutabilis & inalterabilis, neque ex subiecta materia; nihil enim creatum ante ipsum exiit, & illum Pater initium creaturarum fecit. **A**b usque tantum Verbum dici atque sapientiam; cum & ipse extiterit per proprium Dei verbum, & per sapientiam, que in Deo est, in qua Deus tum cetera omnia, tum eum ipsum fecit. Proper nos factum esse, ut ejus, tamquam instrumento cuiusdam, opera Deus nos crearet, neque ipsum unquam extititum fuisse, nisi Deus nos creare volueret. **S**icut mutatus est diabolus, ipsum mutari posse, sicutque virtus aquæ ac virtus capacem esse ex natura sua, conversionis obnoxia, adeoque nonnisi voluntate paterna subsistere immutabilem & invariabilem.

3. Personarum in Deo trinitatem esse, sed maiestate non pari. Patris, & Filii, & Spiritus sancti impremixiles sibi invicem esse substantias, ut potè non unius & eisdem substantia, sed distinctarum, diversarum, & inæqualium. **A**lienum externumque esse, quantum ad substantiam attinet, Patrem à Filio, quoniam principio caret; & à fortiori, propter eamdem rationem, à Spiritu sancto, qui Filii creatura & factura est. **G**loriam Patris, gloria Filii, & consequenter gloria Spiritus sancti, gloriose esse, idque in immersum. Trinitatem non fuisse ab aeterno, quia aliquando erat, cum non esset Filius, & à fortiori cum non esset Spiritus sanctus; & sicut non erat binitas, antequam Filius existeret, ita nec erat trinitas, antequam existeret Spiritus sanctus; proindeque unum & singularem Deum per totam aeternitatem extiterit, qui non fuit semper Pater, quia non semper genuit Filium, sicut non fuit semper creator, quia non semper per Filium creavit sive Spiritum sanctum, sive ullam aliam creaturam. Vide apud S. Athanas. lib. de Synodis Arian. & Seleuc. fragmentum Thalei Arii, & epistolam ab eod. Ario & ejus gregalibus ad S. Alexandrum scriptam. Apud Socratem lib. I. hist. c. 6. epistolam S. Alexandri ad Catholicæ Ecclesie Episcopos, & c. 8. definitionem Nicenæ Concilii, & c. 9. ejusdem Concilii ad Alexandrinos epistolam. Apud Theodoretum lib. I. hist. cap. 4. epistolam S. Alexandri ad cognominem Episcopum Constantino-politanum, & cap. 5. Epistolam Arii ad Eusebium Nicomedensem.

Hec autem Arius non in Ecclesia solum, verum etiam in externis conventibus ac catibus assidue differebat. **Q**uin etiam domos circumiens, quotquot poterat in sententiam suam traducebat. Verum Alexander Apoliticorum dogmatum vindic & patronus, primum admonitionibus & consiliis hominem ab instituto revocare conatus est. Sed ubi eum infanire, & impietatem suam palam predicare animadvertisse, coacto Alexandriae Episcoporum Aegypti & Lybiæ ferè centrum Concilio, cum, & illos, qui ei adhaerant ex Clero, anathemare perculit, atque à gradu dimovit. E Clero autem Ario adhaerant Presbyteri quinque, Achillas, Aithales, Carpones, Sarmates, & Arius alter; Diaconi vero sex; Euzoius, Lucius, Julianus, Menas, Helladius, & Gaius; quibus adjunxerant se Episcopi duo, Secundus, & Theonas.

Arius cum suis ab Alexandrina Synodo damnatus, confugit ad Orientalis Ecclesie Episcopos, legationibus ad eos missis cum formula fidei, sed non uno & eodem successu: nam ab aliis rejectus est, qui etiam Alexandri scripserunt, ne Arium & ejus gregales in Ecclesiam ad-

M mitte-

mitteret, nisi prius ejus erat dogma suum: ab illis vero suscepimus est, inter quos eminebant Eusebii duo, Nicomedensis & Caesariensis, quorum hic in Palæstina, ille vero in Bithynia convocabat Concilium Episcoporum aliquor. In igitur autem Synodo innocens & orthodoxus judicatus est Arius, & Eusebius quidem Nicomedensis, cum sua Synodo, scriptis ad omnes ubique Episcopos, adhortans eos ut cum Ario communicearent, operamque darent, ut Alexander cum eo communicaret. Caesariensis vero, cum communione sua, Ario & lectoribus ejus concessit, ut plebem colligerent, sicut antea facere conseruerant. Sed Eusebiorum conatus fortiter refutavit Alexander, & ad omnes Episcopos scriptis encyclicalis epistolam, in qua Eusebium fuggit ut hominem ambitorum, canonis Ecclesiastici transgressorum, ut qui relata Berytiorum Ecclesia, Nicomedensem invaseret, sibi jampridem infensum, & Ariana impetrare insectum: unde & vehementer Nicomedensis commotus est.

Alexandro adversus Arium pro fide Catholica, Eusebii vero Nicomedensi & contra Alexandrum & pro Ario scribentes, graves in Ecclesias exortae sunt turbæ, aliis approbantibus factum Alexandri, & impianum Ari novitatem detestantibus, aliis vero Alexandrum improbantibus, & Eusebium Nicomedensi consentientibus; inter quos erant multi Episcopi, quia Nicomedensis magna pollebat autoritatem apud Imperatorem, qui tunc temporis degebat Nicomedit. Malum auxit conjuratio Meletii schismatis, qui cum suis, contra Alexandrum pugnaturus, ad Arium castra transiit. Demum ob Ecclesiastis dissensiones eò res devenit, ut in Ethnicorum theatris publicè in ludibrium verteretur Christiana religio.

Hac ubi audivit Constantinus Imperator, communem Alexandro & Ario epistolam scriptis, in qua cum Alexandrum aequè ac Arium reprehendit, eoque de concordia ob levissimi momenti & ad substantiam fidei minimè pertinentem controversiam violata insimulat, te malis Eusebii Nicomedensis artibus deceptum ostendit. Hanc autem epistolam misit per Osium Cordubæ in Hispania Episcopum, quem in comitatu suo habebat, & quem amabat atque colebat plurimum, ut potè vi rum sanctum, & variis pro fide initis certaminibus insignem.

Sperabat Imperator animos per Osium ad concordiam revocatum iri, sed eventus spei non respondit; cum Alexander fidem prodere non posset, nec Arius, in impetrare sua pertinax, errores suos damnare vellat. Osium itaque, cum Alexandria, etiam convocata Episcoporum Synodo, nihil profecisset, & tumultus ac contentiones in plebe crecerent in dies, re planè infecta reversus est ad Constantinum, qui postquam, referente Osio, intellexi agi de summa fidei, apud Nicæam Bithynia generali Synodum convocare decrevit, scriptisque ad omnes ubique Ecclesiastiarum antecedit. In hac Synodo Arius cum impio suo dogmate condemnatus, & anathemate ictus, ab Imperatore exilio multatus est. Item condemnatus à Synodo Arii liberos comburi iussit Imperator, impedita capitum pena iis, qui illos apud se retinerebant. Idem omnino statuit de scriptis lectorum Arii, quos eriam iussit pro impio haberi, & cum Ario auctore suo Porphyrianos vocari à Porphyrio, ut qui hominis vera pietatis quondam, cum viveret, inimici, & etiam in infamia ob complicitate adversus Christianam religionem nefaria volumina, mores imitarentur, ejus etiam vocabulo appellarentur.

Paucis post Synodum annis, agente Presbytero quodam, Arianis partibus addicto, quem Constantia, Imperatoris soror, fratri suo mortuis impensis laudata & commendata, velut hominem eximie sanctum, quemque idcirco Imperator inter familiares suos admiraverat, agente, inquam, Presbytero illo apud Imperatorem, atque affirmante Arium non aliud sentire, quā quod à Synodo decretum esset, & si in conspectum Principis admitteretur, Synodi decretis consentirunt esse; admiratus quā a Presbytero dicebantur, Constantinus ad concitatum suum vocavit Arium, scripta ad eum episto-

la. Constantinopolim igitur venit Arius cum Euzoio Diacono, quem fortuna sicut & impensis comitem habebat. Admissi ad Imperatoris conspectum, & ab eo interrogati, num Nicæa fidei consentirent? protinus responderunt se consentire; deinde iussi tradere scripto professionem fidei suæ, compositum à Imperatori obtulerunt libellum, in quo dicebant se credere in unum Deum, Patrem omnipotentem, & in Dominum Iesum Christum, Filium ejus, qui ex eo genitus est ante omnia secula, Deum verbum, per quem omnia facta sunt, qui in celo, & qui in terra; qui descendit, &c.

Venientibus sub ambigua fidei professione latens non adverterit Imperator. Ratus itaque Arium & Euzoium recte sentire, annuit ut Alexandriam reverterentur: at reveros cum commendatissimis ab Eusebio Nicomedensi litteris, imò & Imperatoriis, quibus Arium cum ejus fociis in Ecclesiam admitti jubebatur, constanter rejetit Athanasius: quo audito Imperator excanduit, & novis litteris Athanasio, ni pareret, exilium minatus est: qua comminatione nil commotus Athanasius, ad Imperatorem rescripsit, nullam esse debere Ecclesia Catholica cum heresi Christi oppugnatrice communionem.

Anno 335. quo Hierosolymæ ex occasione dedicandi Templum Salvatoris, Imperatoris munificentia constructum, Episcopi, qui in Tyrio conventu sententiam depositionis in Athanasiū protulerant, agebant Synodum, Arius cum suis eò te contulit, & porrecto illo, quem paucis ante annis Constantinopoli conficerat, & Imperator obtulerat, fidei libello, orthodoxus judicatus est, & communioni Ecclesiastice restitutus conjuratione Eusebianorum, qui dominabantur Synodo. Arius ita cum suis absolutus, Alexandriam reverterit, munitus synodali epistola, qua Alexandrii admonebantur ipsum esse sanè recteque fidei; talern ab Imperatore judicatum, & ejus sacra iussione admissum in Ecclesiam, extra quam improba hominum inuidia detentus fuerat etenus. Arius fausta omnia sibi, absente Athanasio, pollicebatur; sed a plebe Catholica pessime exceptus est, ingentesque adventu suo turbas excitavit.

Hac cum ad aures Imperatoris fama pertulisset, fraudem subodoratus, & de fide Arii malè augurari incipiens, illum anno sequenti ad se acerbitum Constantinopolim, iterum interrogat, num Nicæa decretis sincere contentia? Ille nibil cunctatus, alacri animo subscriptis ea coram Imperatore, qui admirans petit insuper, ut subscriptionem suam jurejurando confirmet. Jurat Arius & pejerat, brevi penas daturu perjurii. Interea persuasus Imperator, suspicione omni deposita, Alexandro Constantinopolitanum Episcopo imperat per Nicomedensem, ut credere fas est, Eusebium, ut Arium in communionem recipiat. Iuris Præcipit preces primū, deinde minas addit Eusebius, arque exilium intentat homo nequam. Adorationem & jejunia confitit sanctissimus senex Alexander, & Nicæa fidei propugnator acerrimus; nec frustra confutat. Pridie igitur, quam Arius ab Eusebianis, etiam invito Alexander, in Ecclesiam deducendus erat, cum ovans per urbem incederet cum numero Eusebianorum comitatu, dolore vicerum corruptus est, & alvi exoneranda causa locum publicum, ad id destinatum, ingressus expiravit, effusa sanguinis copia. Effusisse etiam intestina narrat Socrates; Athanasius vero orat. i. contra Arianos, medium crepuisse scribit.

Cum impissimo auctore suo extincta non est Ariana pestis, sed diu postea, in Orientali prælestini Ecclesia, graftata est, & progressu temporis divisa in tres sectas, Arianorum scilicet, qui solam Arii contra Filium blasphemiam defendebant; Eunomianorum, qui sequebantur Eunomium, à quo Arianae impietati multæ aliae superadditæ fuerunt; vocabantur etiam Anomæi, quia Filium Patri ~~adjuvavit~~, seu per omnia dissimilem, aperte astrebant; & Macedonianorum, qui auctore habuerunt Macedonianum Constantiopolitanum. Hic Filium per omnia Patri similem confitentes afferuit, solo Consubstantiali rejecto, sed Arianismum nova impictate ex quo quavit: bellum enim indixit Spiritui sancto, ex prece

presē afferendo illum non esse paris honoris & dignitatis cum Patre & Filio, sed utroque in ēriorem, utriusque ministrum & creaturam esse, quam impietatem communem habuit cum Eunomio. Quarta addi potest factio, Politorum. Hi autem Filium non consubstantialem, non similem per omnia, ac proinde in substantia, sed præcise similem prædabant, ut constat ex formula fidei quam Leonæ Comiti obtulit Seleuciaæ Acacius Cæsariensis, & quam recitat Socrates l.2.c.40.

ARTICULUS II.

De Conciliis in causa Ariani dogmatis, & personarum huic dogmati vel consentientium, vel contra dicentium celebratis.

Prima contra Arium à S. Alexandro Alexandriae celebrata est Synodus cœtum ferè Episcoporum ex Egypto & Lybia. In ea damnatus est Arius cum suis gregariis, anathematizatus, & abdicatus, ut patet ex Cœcilia S. Alexandri epistola, quam refert Socrates, lib.1. c.6.

Ofius Cordubæ Episcopus, à Constantino Magno ad procurandam Ecclesias pacem missus Alexandriam, eodem convocavit alteram Synodus, in qua Colluthus Presbyter, qui sibi munia Episcopalia arrogabat, & Ischyras, qui, ut à Collutho ordinatus, se pro Presbytero habebat, in ordinem redacti sunt, ut narratur in Apologia secunda S. Athanasii. Damnatum etiam est Sabellianum dogma, ut aperte colligitur ex Socrate, lib.3. c.7. Damnatum autem est, ut omnis Ario prætextus eriperetur calumniandi Alexandrum, & alios Catholicos, quos recriminandi gratia Sabellianismi accusabat. Unde ibidem damnatum etiam fuisse ipsam Arii blasphemiam, & sententiam, contra illum latam ad Alexandri in priore Synodo, confirmatam, dubitare fas non est. Ario autem non magis huic Synodo, quam priori, morem gerente, & virus suum in dies latius spargente, ad majus remedium recurrentem fuit, & suadente Osio, recurrerit proprius Imperator, ex consensu Silvestri Pontificis Nicæam convocando Synodum generalem, de qua in particulari infra.

Nicæam Synodum, interjectis aliquot annis, subsecutus est conventiculus Antiochenus, in quo S. Eustathius, vir sanctus, & admirabilis eloquentia præditus, acerrimus Nicæae fidei defensor, qui nomine Synodi Imperatorem Nicæam in publico cœtu laudatur, è Sede Antiochenæ deturbatus est, & in exilium deportatus opera Eusebii Nicomediensis, inquieti æquè ac nefarii hominis. Hic magni Eustathii, qui factionem Ariam scriptis suis exagitabat, ruinam meditans, Hierosolymitanam peregrinationem suscepit unde cum Theognide Nicæo, scelerum ejus participe, prætextu invilendi fabricam Templi, quod construebat sumptibus Imperatoris, sed re vera ut cum Eusebio Cæsariensi, & aliis partium illarum Ariani Episcopis contra Eustathium conspiraret. Cum autem, facta coniuratione, reverteretur Hierosolymis, subfuit Antiochæ cum multis Episcopis, inter quos non pauci erant orthodoxi, sed fraudis, quæ parabant, ignari. Ex occasione velut se se sponte offrente, Eusebii duo convocant Synodum. Meretricula, quam mercede conduxerant Ariani, introducitur; nihil mali suspicantem Eustathium accusata adulterii, & accusationem jurejurando confirmat. Reclamantibus frustra orthodoxis, damnatur Eustathius, & deponitur, atque paulò proprio iussu Imperatoris, ab Eusebiani circumventi, abit exulatum in Illyrico.

Exauktorato Eustathio, qui & depositionem & exilium pacato animo tulit, Sedes Antiochenæ oblata est Eusebii Cæsariensi: sed eo recusante, ordinatus est Episcopus Euphronius; presbyter Arius, à quo & successoribus ejus Ariani separarunt se Anthiochenes orthodoxi, & conventus suos seorsim egerunt; qui, quia doctrinæ, quam tradiderat Eustathius, addicitioni erant, Eustachiani nominati sunt. Eustathium autem non solum adulterii, sed etiam Sabellianismi accularum fuisse colligitur ex Socrate, lib.1. hist. c.24. ubi etiam narratur tantam ob Eustachii depositionem

Simonnet Theol. Tom. I.

exortam esse seditionem Antiochiae, ut tantum non urbs funditus delata fuerit, quod & innocentem Eustathium, & aversarios ejus calumniatores fuisse ostendit.

Anno Imperii sui trigesimo, ac proinde anno Christi 335. Constantinus Synodum, quam ob accusaciones contra Athanasiū factas, anno præcedente Cœfaram Palestinæ convocarat, Tyri iussit congregari.

Aduerunt ex variis locis sexaginta Episcopi, in quibus erant Confessores tres, Paphnutius, Maximus Hierosolymorum anistes, & Potamo; sed numero prævalebant factio Arianæ devoti. Praerant duo Eusebii, Nicomediensis & Cœfariensis. Synodum nomine Imperatoris regebat Dionysius Comes, Ariangrum fautor.

Multa per calumniam Athanasiū objecta fuerunt crimina, quod mulierculam vi oppressisset; quod Arsenium quendam, Meletianum Episcopum occidisset, eique brachium amputasset ad magicas operationes; quod consecratum calicem per Macarium Presbyterum confrigisset; quod Ischyram, qui se Presbyterum dicebat, male mulierasset, &c. Plena erant omnia tumultu. Paphnutius, animadversa Eusebianorum nequitia, cum Maximo, quem manu apprehenderat, recessit, ne se deret in concilio malignum. Potamo crimen idolatriæ, ut narrat Epiphanius, palam exprobavit Eusebium Cœfariensi, qui nil inficiari auit, pudore suffusus, & ira percitus, conventum dimisit.

Primam & secundam calumniam facilè diluit Athanasius, cum ingenti pudore calumniatorum; de reliquis palam appellato Cœlare, cùm etiam de vita periclitaretur, clam Tyro egressus, Constantinopolim se contulit ad Imperatorem. Interea absentem damnant Eusebiani, & Episcopatu abdicant hominem innocentem, & veritatis catholicae vindicem.

Deposito Athanasiō, & acceptis ab Imperatore litteris, Eusebiani Hierosolymam profecti sunt, & ibi celebrata Templi, Imperatoris munificentia construēti, dedicatione, Synodum habuerunt, in qua Arium & Euzzoum in communionem reperunt, approbata aquivoca illa fidei formula, quam Imperatori obtulerant Constantinopoli, & ad Alexandrinos synodicam hac de re scripserunt epistolam, quæ exrat apud S. Athanasium lib. de Synodis. Quo factō Eusebius Nicomediensis cum aliquo Ariani Episcopis Constantinopolim reversus, novas veteribus calumnias addendo Athanasiū oppresſit apud Imperatorem, à quo Athanasius iussus est exulare Treviris in Gallia.

Anno Christi 336. Eusebiani Constantinopoli conciliabulum habuerunt, in eaque deposituerunt Marcellum Ancyra Episcopum, & Galatæ primatem. Inquit hujus sententia prætextus fuit, quod Marcellus in libro, contra Asterium Sophistam scripto, Sabellii & Pauli Samotraci errores instauraret, quam calumniam jam diluimus.

Anno 339. Constantinus, qui Constantino Patri anno 336. successerat, & Orientis imperium obtinebat, Constantinopolim Eusebianorum conciliabulum convocavit, ubi Paulum, qui in sede Constantinopolitana S. Alexandri successerat, abdicari curavit, eoque in exilium missus, Eusebium Nicomediensis Nicomedia Constantinopolim transtulit.

S. Athanasius cùm per biennium & menses quatuor Treviris exulasset, Alexandriam anno 338. reversus est, fretus litteris Constantini junioris, liberorum Constantini natu maximi, qui Galliis imperabat. Athanasius reditum impatiens rulerunt Eusebiani, querentes quod à Synodo depositus, solo suo nutu & arbitrio Alexandrinam Ecclesiam recuperasset, antequam synodali judicio restitueretur in integrum. Itaque anno sequenti 339. ad Julianum Ponificem maximum legatos misserunt, qui Athanasiū accularent, sententia contra illum in Tyria Synodo latæ confirmationem obtinerent, & Synodum, si opus esset, peterent. Quod ut primum accepit Athanasius, suos quoque Romanos misit legatos, qui innocentiam ejus contra adversariorum calumnias defenderent. Ab his semper vici confutati que Eusebiani legati, Synodum postulauunt. Annuit

M. 2 Julius,

Theod. lib. 1.
hist. c. 22.

Sozom. l. 2.
c. 19.

Theo 1. lib. 1.
hist. cap. 29.
& 30.

Socr. 1.1. lib.
cap. 2. & 29. sc. 2.
& 31.

Hes. 55.

An. 335.
Socr. 1.1. c. 33.
& 35.

Sozom. lib. 2.
c. 27. & 28.

Sozom. lib. 2.
c. 22.

Sozom. lib. 2.
c. 22.

Socr. 1.2. c. 6.
& 7.

Sozom. lib. 3.
c. 3. & 4.

Theod. lib. 1.
hist. c. 1. & 2.

Socr. 1.2. c. 8.

Theod. lib. 2.
hist. c. 4.

Euseb. Julii ad
Orientales,
audi Athan.
apologia

Disputatio II. Articulus II.

181

Sic autem in sua ad Antiochenes epistola loquuntur Patres Alexandrini, quorum etiam aliqui Sardica adfuerant: *Tabellas, quas nonnulli jactant, quasi in Sardicensi Synodo de fide conscriptas, ne legi quidem semel, aut proferri sinatis.* Nihil enim tale Concilium definivit. Quamvis certi homines nonnulli, quasi que decesserit Niceno Concilio, adscribere vellent, idque acriter contendenter, *santa tamen Synodus, quae Sardica convenit, indigne id tulit, decretoque sancxit, ne quid ulterius de fide scriberetur, & se contentos esse Nicena fide declaraverunt; ut cui nibil decesset, & in qua integra & solida pietas contineretur; neque edendam esse aliam confessionem fidei, ne illa, quae Nicæa scripta est, suos numeros non habere videtur, neve illis, quibus libido est semper nova statuere, occaſo hujusmodi suppeditaretur, ut iterum auge iterum de fide definiant.* Quod adhuc exp̄l̄s̄ testatur, & confirmat Eusebius Vercellensis subscrībendo huic epistola. Pro certo igitur statuendum est, nullam novam fidei formulam à Sardicensi Synodo editam fuisse.

Aliquam tamen difficultatem habent Patres Sardicenses in sua ad Julianum Epistola: *Permiserunt religiosissimi Imperatores, ut de integro universa discussa disparentur, & ante omnia de sancta fide, & de integritate veritatis, quam violaverunt Eusebiani. Sed fatisit, si dicatur quæcumque quidem fuisse in Synodo, utrum expedire novam ampliorem fidei formulam condere ad majorem Nicæni Symboli explicationem, & Patres magno consensu, paucis contradicentibus, respondisse, Nicenam fidem sufficere, nec opus esse nova ampliore formula. In quo prudentissime sele gesserunt Patres Sardicenses: in illis enim circumstantiis novam ampliorem fidei formulam edendo, elevaverunt authoritatem Symboli Nicæni, infirmis in fide scandalis, & Eusebianis triumphandianam dedissent, atque Nicenam fidem explodendi ut insufficientem, vel etiam correctione indigentem, etiam ipso defensorum illius iudicio. Præterea orthodoxi, Nicenam fide contenti, novam fidei formulam non postulabant, nec nova amplior & explicatior fidei formula satisficeris hominibus inquietis, & male erga fidem affectis, atque numquam, nisi suppresso Consubstantiali, quieturis.*

Hanc porro Sardicensem Synodum ecumenicam, fuisse convocatione tantum, non celebrationē & exitu, perperā contendunt recentiores nonnulli. Non enim tantum ex toto orbe convocata est, sed etiam ex toto orbe adfuerunt Episcopoi, nec folūm adfuerunt Episcopoi ex Occidentalī imperio, sed etiam ex Orientalī magno numero, ut patet ex inscriptione epistola hujus Synodi ad Alexandrinos, & ex subscriptionibus alterius epistola Synodi ejusdem ad omnes Catholica Ecclesia Episcopos. Fallum igitur est quod ajunt, omnes Orientalis Episcopos ante celebrationem Concilii divortium fecerint, & Philippopolim fecerint. Et verò fecerint ad summum 80. numero Episcopi Patriarchatus Antiocheni, ut constat ex eorum epistola synodica; qui quia absque legitima causa fecerint, & erant omnes heretici, vel hereticorum partibus addicti, turpi fuga sua impedit non potuerunt, ne Sardicensē Concilium esset ecumenicum.

Fallum quoque est quod dicunt recentiores illi, Sardicensi Synodo adfuisse tantum Episcopos 80. Nam 1. S. Athanasius in sua ad Solitarios epistola, testatur Episcopos, ex pluribus quam triginta quinque provinciis Sardica congregatos, sibi cum suis, ut cauam diceret, permisit. At quis credat 80. tantum Episcopos ex pluribus quam triginta quinque provinciis collectos fuisse? 2. Eusebii in sua Philippopolitani Conciliabuli epistola synodica, scribunt immensam multitudinem Episcoporum de Constantiopoli & de Alexandria Sardicam confluxisse, eoque omnes secum collectos in suo Concilio Osiū & Protogenem habuisse. At, quæso, an non immitia illa Episcoporum multitudine, ex Orientali Imperio collecta, & conjuncta cum Occidentalium partium Episcopis, numerum octoginta luperavit? 3. S. Athanasius Synodum Sardensem magnam Synodum appellat in apologeticis exordio.

Simonnet Theol. Tom. I.

*Apud Hil. in
fig.*

*Apud Athan.
ap. 2.*

*Apud Hil. in
fig.*

Apud Athan.

At magnamne appellasset Synodum 80. tantum Episcoporum? 4. An credibile est Eusebianos, homines audacissimos, cùm ipsi essent numero 80. alios 80. Episcopos tantoper reformidaturos fuisse, ut seclam turpi fuga subducerent? 5. Sardicam ducentos & quinquaginta Episcopos convenisse, idque antiqua monumenta testari scribit Theodoretus lib. 2. hist. c. 7. Socrates vero refert lib. 2. cap. 20. trecentos circiter convenisse, pro quo citat Athanatum. Unde quod legitur in Athanafii ad Solit. epistola, *Conveniunt igitur ab Oriente & ex Occidente in urbem Sardicam numero plus minus centum Episcopi, mendo sum est in antiquioribus editionibus, & in recentioribus melius restitutum, ubi legitur, plus minus ter centum Episcopi, atque ita olim legisse Socratem dubium est non potest.*

A veteribus autem nonnullis, ut Hilario & Epiphonio, Concilium Sardicensē Concilium Occidentalium vocatur, tum quia Sardica era urbs Occidentalis Imperii, tum quia Occidentales in hoc Concilio numero superiores erant Orientalibus; tum denique & maximè, ad vetam Sardensem Synodum à pseudo-Sardensi, seu à Philippopolitano Conciliabulo, quod fuit Orientalium tantum, distinguendam. Addi potest Orientalium nomine propriè intellectos tantum fuisse Antiocheni Patriarchatus Episcopos, qui re vera Sardicæ divortium fecerunt, & cum aliis Episcopis convenire detrectarunt.

Dices. Constantinopolitana Synodus, in qua damnatus est Macedonius, secunda numeratur inter ecumenicas, prætermisā Sardensi. R. Sardensem Synodum comprehensam fuisse à veteribus sub nomine Nicæna, velut quandam illius appendicem, tum quia contenta fuit Nicæna Symbolo, nec aliam, aut expatiatiorem fidei formulam edere voluit; tum quia convocata fuit, ad retrahendam causam Episcoporum, qui ob Nicæna fidei defensionem depositi fuerant ab Eusebianis, & vexati. Hinc Canones Sardicenses sub nomine Nicænorum Canonum à veteribus Pontificibus citati fuerunt.

Osio cum aliis orthodoxis Episcopis, qui Sardicæ convenerant, Synodum celebrante, Eusebiani numero 80. Philippopoli urbe Thracie, quæ Orientalis erat Imperii, & in quam Sardica configerant, divortii & fugæ sive occasione arrepta ex eo quod Osios, & Episcopi, qui cum illo erant, ab Athanasi & aliorum, ab Orientalibus damnatorum, communione abstinere nolent, conventicum suum habuerunt, eumque, ut similibus illudenter, Sardicensis Concilii nomine infignierunt. Ibi autem damnato iterum Marcello Ancyrano, Paulo Constantinopolitano, Aclepa Gazensi, confirmatis in Tyria Synodo contra Athanasiū actis, Olio, Protogenē, Gaudentio, Maximino Trevitensi, & ipso Romano Pontifice Julio excommunicatis, encyclicam scripserunt epistolam, mendaciis & calumnias refertam, cui novam fidei professionem subjunxerunt.

*Apud Hil. in
fig.*

ARTICULUS III.

De aliis Synodis post Sardicense Concilium celebratis, & aliquaratione ad eamdem causam pertinenibas.

Anno Christi 347. post Sardicense Concilium celebratam esse Mediolani Synodum, in qua damnati sunt errores Phorini, ipseque Photinus fidelium communione, donec resipisceret, privatus est, docent recentiores, quibus facile assentior, proper authoritatem S. Hilarii, qui in frag. 2. sic loquitur: *Ad tollendum ex Episcopatu Photinum, qui ante biennium jam in Mediolanensi Synodo erat hereticus damnatus, ex plurimis provinciis congregantur Sacerdotes.... Quam opportunitatem nati Ursacius & Valens, Romanae plebis Episcopum adeunt, recipi se in Ecclesiam deprecantur, & in communionem per veniam amittit rogant, &c.* Hæc autem Synodus, quam dicit Hilarius ad deponendum Photinum ex plurimis provinciis convocaram fuisse, & ex qua opportunitatem nati Ursacius & Valens Romanum Pontificem adierunt, ut Ecclesia reconciliarentur, cele-

M 3 brata

brata fuit Mediolani anno 349. ut infra ostenderetur. Ergo ibidem celebrata fuerat anno 347. alia Synodus in qua Photinus damnatus fuerat ut hereticus. Quod confirmatur ex verbis, quae Ursacii & Valentis ad Julianum epistolam subiicit Hilarius: *Hec epistola post biennium missa est, quam heresis Photini à Romanis, hoc est, ab Occidentalibus, damnata est.* Hec autem epistola, ut infra ostenderetur, missa est anno 349. Ergo anno 347. in Concilio Mediolanensi Photini heresis damnata fuerat.

Falsum est quod asserunt aliqui, in hac Mediolanensi Synodo, anno 347. celebrata, Ursacium & Valentem, rogata venia, in gratiam receptos esse: non enim de roganda venia cogitarunt, nisi postquam Athanasius à Constantio in Sedem suam cum honore restitutus est, quod contigit anno 349. ut infra exponetur, & probabitur. Nec suffragari possum eximimbitus ad eandem Synodum pertinere verba illa Liberius ad Constantium epistolæ: *Quæ est pax, clementissime Imperator, cum sint ex partibus ipsis quatuor Episcopi Demophilus, Macedonius, Eudoxius, Martyrius, qui ante annos octo, cum apud Mediolanum Arianum sententiam hereticam noluissent damnare, de Concilio animis iratis exierunt.*

Et 1. quidem optimè incredibile est eo tempore, quo non solum praincipios ex Occidentalibus Episcopos, sed etiam ipsum Pontificem maximum excommunicabant, Orientales mississe legatos suos ad Episcopos Italos; & verò quam ob rem misissent: Num ad synodam Philopolitanum Conciliabuli epistolam ad Occidentales deferendam? At hoc ne cogitari quidem potest. Præterea, epistolam hanc ab Eusebianis non fuisse ad summum transmissam, nisi in Africam, non quidem ad orthodoxos, sed ad Donatistas, ut eos sibi conciliarent, sociarentque, colligunt ex inscriptione. 2. Post divortium Sardicæ factum ab Eusebianis, communicatio omnis Occidentales inter & Orientales abrupta est statim, ut scribit Sozomenus lib. 3. cap. 13. *Post hanc, inquit, Synodum Sardicensem Orientales & Occidentales non amplius inter se committi sunt, tamquam idem sententes de fide, neque invicem communicarunt, sed Orientales quidem Thracia tenuerunt; Occidentales vero usque ad Illyricum sese mutuo diremunt.* Idem scribit Socrates lib. 2. cap. 21. Neque Orientales Occidentalium communionem expetere visi sunt, nisi post annum 351. 3. Episcopi illi, quos in sua ad Constantium epistola nominat Liberius, illi plenè sunt, quos Eusebiani cum prolixiore fidei formula, Antiochiae circa annum 345. edita, miserunt in Italianum, ut iam narratum est.

Itaque dicendum est, ex occasione adventus legatorum Eusebiana factionis in Italianam, Synodum convocatum fuisse Mediolanum, in ea oblatum ab Episcopis Eusebiani fidei professionem lectum fuisse, Sabellii & Pauli Samosatreni dogmatum instauratores, quos damnabat, damnatos fuisse, sed Eusebiani Episcopos, ad damnandum quoque Arianum, subscribendo scilicet Nicænæ fidei, interpellatos, morem gerere noluissent, & à Concilio iratis animis recessisse, atque ad suos, Occidentalibus sibi minimè conciliatis, remeasse; hanc denique primam Mediolanensem Synodum celebratam fuisse circa annum 346. annis scilicet octo antequam Liberius epistolam suam ad Constantium scriberet; scripta autem anno 354. post lapsum legatorum, quos ad Constantium in Galliis miserat, quique in Arlatensi Synodo Athanasii condemnationi subscriperant anno superiore, & scripta ad impetrandam Synodum generalem, quæ re ipsa in annum sequentem à Constantio Mediolanum convocata est, & infelicissimum habuit exitum.

Anno 349. Synodus, ex plurimis Occidentalis Imperii provinciis congregata, Mediolani celebrata est ad exauditorandum Photinum, qui erroribus suis ibidem ante biennium damnatus, cum pertinacia & magna animarum ruina adhærebat, colique evulgare pergebat. De hac Synodo loquitur S. Hilarius in frag. 2. num. 19. cùm ait: *Ad tollendum ex Episcopatu Photinum, qui ante biennium jam in Mediolanensi Sy-*

nodo erat hereticus damnatus, ex plurimis provinciis congregantur Sacerdotes. Loquitur enī de Synodo, ad quam venerunt Ursacius & Valens veniam rogaturi, & cui ad hunc finem penitentia libellum porrexerunt, eoque porrecto, Romanis ad Julianum perrexerunt, ab eo Ecclesia reconciliandi. Quam opportunitatem, inquit, nati Ursacius & Valens, Romana plebis Episcopam adeunt, recipi se in Ecclesiam deprecantur, & in communionem per veniam admitti rogant. Julius eo consilio veniam, quam orabant, imperit, ut cum lucro Catholicæ Ecclesie vires quoque detraharet Ariani, &c. Hujus igitur Synodi, de qua loquitur Hilarius, opportunitatem nati Ursacius & Valens ad impetrandam veniam, Julianum adierunt, ab eoque Ecclesia reconciliati sunt, pro illis scilicet intercedente Synodo illa, cui se prælentes stiterant, & penitentia libellum obtrulerant, ut aperte colligitur ex eorum ad Julianum epistola, vel potius ex eorum libello in forma epistole Julio Romæ oblatu.

Dico autem Synodum illam Mediolani anno 349. celebratum fuisse. Et 1. quidem quod celebrata fuerit anno 349. sic ostenditur. Synodus illa celebrata est eo anno, quo penitentes Ursacius & Valens erratorum furorum veniam rogabant à Julio Pontifice, nati scilicet opportunitatem Synodi illius. Atqui hoc non fecerunt Ursacius & Valens, nisi postquam Athanasius, à Sardicensi Concilio absolitus, & à Constantio tandem revocatus, atque à Palæstinis Episcopis suscepimus, Alexandriam reveritus est, ut constat ex S. Athanasio in apol. 2. ubi postquam narravit, se cum omni honore à Constantio revocatum, & à Palæstinis Episcopis sincerè exceptum, atque cum pace, & litteris ad plebem Alexandrinam gratulatoriis dimisum, sic prosequitur: *His conspectis de se jam desperantes Ursacius & Valens Romanum profecti, peccata sua cum penitentia confessi sunt, gratiamque facti postularunt, littera que ad Julianum veteris Romæ Pontificem, & ad nos quoque in hanc formam misere, quorum exempla mibi transmissa sunt à Paulino Episcopo Tyburis. Idem restatur Socrates lib. 2. c. 24. ubi postquam hoc capite & superiore expofuit eadem, que Athanasius, à Constantio ei conciliato, & Synodo Hieropolymitana, prosequitur in hunc modum: His compertis Ursacius & Valens, qui prius Arianorum dogmati mordicis adhaerent, damnato priore studio, Roman se conferunt, & libellum penitentia Julio Episcopo porrigenes, vocem ac fidem Consubstantialis amplexi sunt, &c. Ergo Synodus illa, cuius opportunitatem nati Ursacius & Valens, Romana plebis Episcopum adierunt, &c. celebrata est eo anno, quo post Sardicense Concilium Athanasius, à Constantio tandem cum honore revocatus, & in Synodo Hieropolymitana à Palæstinis Episcopis suscepimus, reddit Alexandriam. Hic autem Athanasius redditus contigit post annum 348. ut constat ex ipso Athanasio in epist. ad Solit. ubi narrat, cùm ipse redire cunctaretur, Constantium fratri suo Constanti scripsisse, ut ipsum quoque ad redditum cohoraretur, & affirmabat sè totum annum expectasse Athanasium. Ergo Synodus illa, cuius opportunitatem nati Ursacius & Valens, &c. celebrata est anno 349.*

2. Quod etiam Synodus illa celebrata fuerit Mediolani, ostenditur ex synodali ad Constantium epistola Ariminensis Concilii, ubi sic loquuntur hujus Synodi Patres: *Ea de causa Ursacius & Valens jam pridem socii & ad stipulatores Arianorum dogmatis, à nostra communione, sententia data, segregati fuere; quam ut deinceps recuperarent, de peccatis suis, in quibus se confessi agnoscabant, penitentiam veniamque postularunt, ut eorum syngrapha testantur, & ob id illis venia gratiaque delictorum facta est: hec autem per id tempus facta sunt, cum Mediolani Synodus in confessum ibat, presentibus ibidem Romane Ecclesia Presbyteris. His addimus testimonium Ursacii & Valentis in sua ad Julianum epistola, in qua hac leguntur: *Hereticum vero Arium, sed & satellites ejus, qui dicunt, Erat tempus, quando non erat Filius, & qui dicunt ex nihilo Filium, & qui negant Deum Dei Filium ante secula fuisse, sicut per priorem libellum nostrum, quem apud Mediolanum porreximus, & nunc & semper anathematis-**

in frag. 1.

Apud Hil.

1 de Syn.

Apud Hil. in frag. 2.
Apud Athan. apol. 2.

niatizasse, hac manu nostra qua scripsimus, profite-
mur. Ergo Synodus illa, cuius opportunitatem nachi
sunt Ursacius & Valens, Mediolani celebrabatur. Er-
go Synodus illa, quam dicit Hilarius ex pluribus pro-
vinciis congregata ad tollendum ex Episcopatu Photinum, celebrata fuit Mediolani anno 349. Hoc igitur
anno, teste Hilario, magna Occidentalium Synodus
Mediolanum convocata est, cui adserunt legati Apo-
stolici, in qua contra Photinum Sirmii Episcopum,
erroribus suis pertinaciter adhærentem, sententia de-
positionis prolatæ est, ad quam se contulerunt Ursacius & Valens, & oblato libello, in quo Arianismum
damnabant, & se falsa Athanasio impostum crimina
confitebantur, veniam petierunt a Patribus, qui ipsos
Pontifici maximo absolvendos Romanum dimiserunt.

Ex his improbabili redditur conjectura recentiorum
illorum, qui ajunt hoc anno 349. Synodus convoca-
ta fuisse Sirmium ad Photinum exauctorandum. Ad
quid enim duas Synodi, eodem anno, in eodem Impe-
rio, in eadem cauâ? & sententia depositionis contra
Photinum prolatæ a generali Occidentalium Synodo,
Mediolani celebrata, cui etiam interfuerunt Legati Pon-
tifici, quid opus alia Sirmiensi Synodo, à qua similis
sententia contra Photinum proferretur? Dicentne nullam
hoc anno Mediolani habitam esse Synodum? Sed
contrarium, ut puto, demonstratum est.

Multò minus audiendi videntur alii, qui dicunt hoc
eodem anno ab Arianis seu Orientalibus Sirmii coactam
est Synodum, acceptam à Mediolanensi Synodo sen-
tentiam contra Photinum latam approbasæ & confir-
masse, atque ea de re ad Occidentales rescripsisse, & in
litteris suis mentionem adiecisse Marcelli, cuius Photinum
fuerat discipulus, & à quo proinde errores suos
doctus fuerat. Sed hujus Sirmiensi Arianorum seu
Orientalium Synodi conjectura nullo planè funda-
mento nititur. Præterea, Sirmium urbs erat Occi-
dentalis Imperii. Qui autem dicit, Orientales Epis-
copos, tunc temporis, quo Constans Occidenti, Con-
stantius vero Orienti imperabat, Synodum in urbe
Occidentalium Imperii celebrasse, majorem non mere-
tur fidem, quâm qui assereret Episcopos Occidentales
in urbe Imperii Orientalis celebrasse Synodum.
Denique Sirmiensi illa Synodus Arianorum Ori-
entalis imperii supponitur convocata & celebrata fuisse,
sciente & consentiente Constante, qui adhuc vi-
vibat, & qui, cum esset acerrimus Nicæna fidei
defensor, Episcoporum huic fidei adversantium con-
ventus in ditione sua permisisse credi non potest, &
permisisse contra Ecclesiasticum Canonem, ad exau-
ctorandum scilicet Episcopum, qui cum esset in par-
tibus Occidentalibus, extra Concilium ecclæmnicum,
non ab Orientalibus, sed ab Occidentalibus exau-
ctorandus erat.

At inquit. Sanctus Hilarius in frag. 2. num. 21.
22. 23. & 24. eodem tempore, quo Mediolani age-
batur Occidentalium Synodus contra Photinum, con-
tra eundem Sirmii quoque actam esse Synodum Ori-
entalium, satis aperte significat. R. neg. Proabant.
Nam postquam num. 21. dixi Hilarius: *Verum inter
hæc Sirmium convenientur. Photinus hereticus comprehen-
sus, olim reus pronuntiatus, & à communione jam
pridem unitatis abscessus, nec rurum quidem per fa-
ctionem populi potuit amoveri; in subsequentibus nar-
rat non obsecrè, Occidentales sententiam contra Photinum
in Mediolanensi scilicet Synodo à se latam,*
per litteras significasse Orientalium, que tunc age-
batur, Synodo; Orientales vero è sua Synodo ad
Occidentales rescripsisse de Photino ab ipsis rectè dam-
nato & exauctorato, sed malo animo mentionem ad-
didisse Marcelli, de quo tamen nihil scripserunt Oc-
cidentales, tamquam Photini errorum institutoris &
magistri; denique in epistola sua primordio posuisse
fidei professionem, quam ipse Hilarius vellicet num.
24. Atqui Synodus illa Orientalium, ad quam ex Me-
diolanensi Synodo scripserunt Occidentales, non
potuit esse, nisi conventus Sirmiensis, de quo loquitur
Hilarius num. 21. Ergo, &c. R. ex Hilario non ha-
benti, quod Occidentales de Photino à se exauctora-

Simonnet Theol. Tom. I.

to ad Synodum aliquam Orientalium scripserint, ne-
que quod Orientales è Synodo aliqua ad Occidentales
rescripserint eodem anno, ut ex sola locorum citato-
rum lectione liquet.

Dicendum igitur est, 1. è Synodo Mediolanensi Sirmium missos esse Episcopos aliquot, qui eò sententiam depositionis contra Photinum latam deferent, & execu-
tioni mandarent, quod perficere non potuerunt pro-
pter exortam populi Sirmiensis, cui charissimus erat Photinus, seditionem. Unde tunc Photinus amoveri non
potuit, Constance, qui viam adhibere potuerit, anno
proximè sequenti, mense Januario, è vivis sublato. Sic
intelligo S. Hilarium, cùm ait, *Verum inter hec, hoc
est, interea dum Ursacius & Valens Romam profecti
ad Julium, cum commendatitatis, ut credere fas est,
Mediolanensis Synodi, à qua suscepit fuerant, litteris,
ab eoq[ue] veniam rogant & impetrant, Sirmium conve-
nit ad pellendum Photinum, & ordinandum alium
Episcopum. Photinus hereticus comprehensus, olim reus
pronuntiatus, & à communione jam pridem unitatis
abcessus, nec tunc quidem per factionem populi potuit
amoveri, hoc est, nihil tamen ab Episcopis, qui jussu
Mediolanensis Synodi Sirmium convenerant, agitur,
renidente populo: & ita Photinus, quamvis notorius
hereticus, quamvis lemel & iterum lyndali sententia
damnatus, & jam ante biennium excommunicatus,
hac vice Episcopali dignitate non exiuit.*

2. Mediolanensis Synodi Patres sententiam, à se
contra Photinum latam, per litteras significasse Ori-
entalibus, non quidem, ut ait S. Hilarius, *injuria extor-
quendi assensum, sed infraeundae universorum scientie
consuetudine*, & ut Orientales vel inviti intellegent,
quantum abhorrent Occidentales à Sabellio & Pauli
Samosatenis erroribus, quos facilè Ariani per calum-
niam impingebant Nicæna fidei defensoribus. 3. Ori-
entales, homines mente callidos, ingenio subiles, malitia
pertinaces, occasionem revolvendi ejus, quod Atha-
nasii absolutione, in Sardicensi Synodo data, est dif-
solutum, quasi esse judicium, & rescribentes de Photino,
Marcelli mentionem, velut institutionum talium ma-
gistrorum, addidisse, ut mortuam de Athanasio ipso jam
tempore questionem, & veritatis iudicio condepnam,
in publicam recordationem causa novitas excitare,
& subrepens per Photini damnationem Marcelli no-
men inveniret.

Ad Occidentales igitur rescripserunt Orientales, & in
epistola sua, que quāridam fidei formulam præferebat,
non solum approbarunt sententiam contra Photinum
ab Orientalibus latam, sed etiam mentionem inje-
runt Marcelli, tamquam Photini institutoris & magis-
tri, ut hac ratione innuerent, quandoquidem iuste
damnatus fuerit discipulus, longè potiori jure damna-
ti potuisse, & damnandum fuisse magistrum, sic ta-
cere detrahentes Sardicensi Synodo, à qua Athanasius
unâ cum Marcello absolutus fuerat, & occasionem ca-
pantes Athanasii sicut & Marcelli cauâ retractandi.
Quandonam autem Orientales rescripserint, utrum hoc
anno 349. an postea, putâ anno 351. ex Hilario colli-
gi non potest. Sulpicius Severus significare videtur illos
rescripsisse è sua Sirmiensi Synodo, quod libentissi-
me amplectimur; sed innuenti, hanc Synodum Con-
stante adhuc superstite celebratam fuisse, non ma-
jor debetur fides, quâm cum paulò superius ait Sar-
dicensi Concilium à Constantino magno convoca-
tum fuisse.

Anno post Consulatum Sergii & Nigriani, quo nulli
ob civile bellum Consules renunciati sunt, hoc est, an-
no 351. Vetranius, qui purpuram sumperat, in ordi-
nem redacto, Constantius, suadentibus Eusebianis,
quos semper in comitatu suo frequenter habebat, Sit-
tium, ubi tunc commorabatur, & ubi nihilominus
Photinus hereticum suam publicare pergebat, convocavit
Synodus, que tota ferè fuit Orientalium Episcoporum:
pauci enim admodum adseruerunt Occidentales Episcopi,
eò quod tunc adhuc totum fermè Occidentale Imperium
obtineret Magnentius tyrannus. In hac Synodo Petavius dif-
fert de Photinu[m] damnum 1. 2.
Conc. Lab.

M. 4. verat,

verat, à Basilio Ancyrano vixus atque prostratus, Princis autoritate pulsus est, & in ejus locum suscepimus Germinius Arianus.

*Millar. frag. 15
sc. 2.
Sulz. Sev. 1.2.
Liber. 1.2. CC.
Liber. 1.2.*
Anno 353, cùm Magnentio profligato & mortuo, debellatum esset, Liberius Legatos misit in Gallias ad Constantium, ibi tunc agentem, ab eo petere iussos, ut Concilium generale Aquilejae celebraretur, ubi prius tractaretur de fide, tum de causa Athanasii, cuius damnationis subscriptionem Episcopis omnibus sub exilio pœna edicto promulgata nuper imperaverat Constantius. Ea occasione Arelate, ubi sublitterat Imperator, coacta est Synodus, in qua Vincentius Capuanus, primarius Sedis Apostolicae Legatus, agentibus Ursacio, Valente, & Saturnino Arelatis Episcopo Ariano, Athanasii damnationi subscrivere coactus est. Paulinus vero Trevirensis, cum Athanasii innocenti, constanter defenseret, exauctioratus est, & in exilium pulsus.

1. 1. 2. 5.
Cum Liberius anno 354, novam ad Constantium legationem destinasset, quam succéperunt Eusebius Vercellensis, Lucifer Calaritanus, Pancratius Ecclesie Romanae Presbyter, & Hilarius Diaconus, & Liberii ad Constantium epistolam, qua apud S. Hilarius extat, detulerunt, qua denud generalet Synodus rogabat Pontificem; Constantius Synodum cogit Mediolani anno 355. Pauci admodum ex Orientalibus Episcopis, ex Occidentalibus vero plus quam trecenti adserunt, quorum plerique, metu vel fraude inducti, subscriventerunt in Athanasium; quod se facturos cum negarent confitent Eusebius Vercellensis, Lucifer Calaritanus, Pancratius Presbyter, & Hilarius Diaconus, Legari Apostolici, in exilium deportati sunt. His Dionytius Mediolanensis Episcopus, qui Athanasii condemnationi imprudenter subscriperat, sed postea syngrapha Innocenti Eusebii Vercellensis fraude recuperata, vel deleta, factum fum retrahit, locutus adjunctus est, coequo in exilio extincto, in Sedem Mediolanensem intritus est Auxentius Arianus.

*3. 1. 2. ad
versus const.
Liber. 2. ad
Concil. lib. 2.
Syn.*
Paulino Trevirensi, Eusebii Vercellensi, aliisque illustribus veritatis catholicæ defensoribus in exilium deportatis, convenerunt in unum Hilarius & alii Episcopi Gallicani anno 356, & à communione Valentis, Ursacii, & Saturnini Arelatensis scilicet separarunt, edito ea de re decreto, additaque excommunicationis sententia adversis eos, qui prius admoniti cum illis communicare pergerent. Hoc impatienter ferens Saturninus, à Constantio obtinuit, ut Bitteris celebraretur Synodus, ad quam accedere cogerentur Episcopi orthodoxi. Inter alios adiuit S. Hilarius, & legendum obtulit libellum, in quo hæreticorum fraudes & insidias exponebat; sed ne legeretur, restiterunt Ariani, ipseque Hilarius à Constantio Arianorum calumniis circumvento, exulare iussus est in Phrygia, nihilominus tamen Gallicani Episcopi in Nicæna fidei professione perseverantibus.

*Serom. 1. 2.
2. 1. 2. & 3. 1.*
Anno 358, Ancyra in Galatia celebrata est Synodus, pro qua nota. Tres numerantur fidei formulæ, Sirmii conscriptæ. Prima quidem græco sermone conscripta est anno 351, in Orientalium aversus Photinum Synodo cum 27. anathematis. Extat apud Athan. lib. de syn. apud Hilar. lib. de syn. & apud Socr. lib. 2, c. 30. Secunda formula edita fuit latino sermone anno 357, in conventu paucorum Episcoporum. In ea vocabula Omousion & Omousion pariter, ut à divinis Scripturis aliena, proscribuntur, & expresse assertur Pater honor, dignitate, deitate, maior Filio. Extat apud coldem. Formulam autem hanc, ab Ursacio, Valente & Germinio, illius authoribus, missam unam cum litteris Ossii, quibus in vocabulorum Confessio & Similis in substantia suppressionem confessicbat, cum accepisset Eudoxius, qui, mortuo Leonino Eynuchio, Seden Antiochenam per fraudem invaserat, non solum Ursacio, Valenti & Germinio per epistolam gratias egit, & gratulatus est, quod corum onera Occidentales jam recte sentirent, hoc est, ut ipse intelligebat, Arianismum tandem amplexi essent; sed etiam inde audiorum factus, cœpit apertius favere Actio dicensi Filium Patri dissimilem, atque huic im-

pietati contradieentes Antiochenæ Ecclesie clericos vexare.

De his omnibus Basilius Ancyranus à Georgio Ladiceno, qui cum eo, rejequo omousio, omousion pugnabat, certior factus per litteras, cum Episcopis aliquot, qui ad Basileam, à Basilio constriccam, dedicandam venerant Ancyram, celebravit Synodum anno 358, in qua secunda Sirmiensis formula anathematis decem & octo confixa est, & conscripta synodalis epistola, in qua omousion fusc adstruitur & exponitur. Finita Synodo, ad Constantium destinati sunt Sirmium, ubi tunc morabatur Legati Basilius ipse Ancyranus, Eustathius Sebastianus, & Eleusius Cyzicenus, cum Leontio quodam Presbytero, qui Imperatorem enixe rogabant, ut rata esse vellent, que in Philippopolitano, Sirmiensi, aliisque Synodis decreta fuerant. Annuit Constantius, graves ad Eudoxium litteras scriptis, dictam Sirmiensis formulam improbavit, editoque precepit, ut exemplaria ejus omnia conquererentur, nam interminatus, si quis eam occultasse deprehenderetur. Porro de tercia Sirmiensi formula, anno 359, edita, & ad Ariminensi Concilium ab Ursacio & Valente delata, infra suo loco dicemus.

ARTICULUS IV.

De Ariminensi Synodo, & reliquis ad propositum nostrum pertinentibus.

*Sozom. 1. 1.
c. 15.*
A Nno 358. Constantius Sirmii commorans convocanda Synodi generalis consilium init, suadente, ut par est credere, Basilio Ancyrano, qui tunc Ancyranii Concilii legatus aderat, & multum tunc poterat apud Imperatorem. Generalis itaque Synodus convocata est Nicomediam, sed hac urbe aliquantò post horrendo terra motu funditis evera, Imperator, quid agendum esset, ambigens, per litteras consuluit Basilius Ancyranum, qui ad suos redierat. Basilius per epistolam Constantium consolatus, & ne ab incepto defisteret, adhortatus, locum congregandas Synodo opportuniti designavit Nicæam Bithynia. Placuit consilium Imperatori; sed Nicæa eodem ferrè tempore similem experita calamitatem, scribit iterum ad Basilium, juberet ut alios Orientis Episcopos de loco deligendo consular per litteras. Basilius, consulis Episcopis, nec de loco Concilii consentientibus, Sirmium venit ad Constantium. Seleucia Iauria electa est, conscriptaque formula fidei, quæ tertia numero Sirmiensis est, & quam subscriventerunt non sine altercatione Episcopi omnes, qui tunc erant in comitatu. Verum cum Ursacius & Valens, aliisque ejusdem factionis Episcopi vererentur, ne Orientalibus cum Occidentalibus in unum & eundem convenientibus locum, Omousiani Omousiani sepe ad damnandum Arii dogma adjungerent, solitis artibus suis obtinuerunt à Principe, ut soli Orientales Seleuciam, Occidentales vero Ariminum convenirent: sperantes etiam se hac ratione aliquid suffuturos, & vel utramque, vel saltem alteram Synodum in suam sententiam pertracturos.

*Athan. 1. de
Syn.*
Anno igitur 359. Ariminum convenerunt Occidentales Episcopi numero quadringenti, & aliquantò amplius, si credimus Sozomeno, & Sulpicio Severo. Maximinus Arianus contra Augustinum disputans, & Ariminensi Concilium pro se allegans, numerat trecentos & triginta; Athanasius vero in epist. ad Africanos dicit Episcopos legitimos Christi servos, & recta fide predicatorum, numero ferme ducentos, Ariminii adiunxit, quibus si octoginta Arianae factionis cum Sulpicio Severo addideris, vix ac ne vix quidem trecentorum numerum expleris. Non est igitur audiendus Julianus, Pelagianus pravitatis sectator perniciissimus, cum apud Augustinum ait Episcopos sexcentos & quinquaginta Ariminensi Synodo interfuisse. Quod confirmo ex eo quod Athanasius in laudaria epistola, Ariminensi Synodo opponens Nicænam, magnam eam voceret, & vim faciat in eo, quod Nicæna fidei expositio à trecentis & septuaginta Episcopis edita sit: quod certè non faceret, nisi

*Apud Epiph.
hæc. 73.*

*Sozom. 1. 1.
c. 15.*

*Sozom. 1. 4.
c. 15.*

*Sozom. ibid.
Sulp. Sev. 1. 2.
hæc.*

*Apud Aug. I.
1. contra M.
xiii. 1. lib. 2.
hæc.*

*lib. 1. op.
imp. c. 73.*

ni si supponeret numerum Episcoporum Ariminensium
multo minorem fuisse.

Apud Hil. frag. 7. Occidentalibus Arimini congregatis redditæ sunt Constantii litteræ, quibus prohibebatur, ne quid contra Orientales statuerent, & præcipiebatur, ut de fide de aquæ unitate tractarent. Ubi autem de fide agi ceptum est, in medium prodire Ursacius, Valens, Germinius & Cajus, lectione formula illa, quæ paulo ante Sirmii coram Imperatore conscripta fuerat latino sermone, & in qua vocabulo Substantia proscripto, Filius afferebatur Patri per omnia similis, postularunt, ut reliquis omnibus fidei expositionibus, quæ antea scripta fuerant, abrogatis, illa una rata esset, ut potè à vocum novitate aliena, ab Imperatore approbata, & ad pacem concordiamque Ecclesiæ componendam necessaria. Responderunt orthodoxi nova expositione opus non esse, Nicenamque abundè sufficere, & Ursacius ac sociis ejus justerunt, ut si à se omnem fraudis & hæreticæ pravitatis suspitionem amovere vellent, palam damnant Arii opinionem, quæ omnibus ubique Ecclesiæ turborum causa extitisset. Quam conditionem recusarunt Ursacius, Valens, & alii, qui eis assistebant, Germinius scilicet & Cajus, quibus Demophilum, & Auxentius Sedis Mediolanensis invaforem adjungunt Sozomenus & S. Athanasius.

Apud Hil. lib. 4. cap. 17. Sycophantiam suam prodidere Ursacius, Valens, eorumque socii, conditionem recusando: ab omnibus enim orthodoxis intellectum est illos non sincerè agere, sed ab abolenda Nicena Synodi acta, & Ariam impietatem stabilendam instructos venisse. Synodus itaque Nicenam expositionem legi jussit, confirmavitque, edito ea de re decreto, quo statuit non esse recedendum à Symbolo à Nicenis Patribus tradito, nihil ei addendum, nihilve minuendum, nec novam formulam esse faciendam, & substantia nomen, non factis ac rem, esse retinendam. *Huc autem definitioni omnes in unum Catholicæ confirantes subscripti sunt*, & additi sunt anathematismi decem, quibus damnantur de novo, & anathematizantur impia Arii dogmata.

Apud Hil. lib. 4. cap. 17. Edito illo fidei decreto, & elapsis diebus aliquot, quos Synodus Ursacius & sociis ejus ad resipiscendum conceperat, cùm in contumacia perseverarent, nec definitioni à Synodo factæ acquiescere, Ariamque hæretim dammare vellent, contra illos, ut notorios hæreticos, referente Greciano Episcopo, sententia excommunicationis & depositionis prolata est, & ab omnibus Episcopis subscipta, quæ posset Ecclesia fide inconcusa, que vere Catholicæ est, in pace perpetua permanere.

Ab Ariminensi Synodo damnatos fuissent non solum Ursacium, Valentem, Germinium & Cajum, sed etiam Auxentium & Demophilum, scribit S. Athanasius in lib. de Synodis. *Omnibus*, inquit, *Episcopis ita suffragiis inter se consenserunt*, illis è diverso abnentibus, ac proinde ut inscritis, dolosis, ac potius hæreticis condemnatis, torum Concilium suis calculis Nicenam Synodum approbavit, & eam ad omnia sufficere iudicavit: Ursacium vero, Valentem, Germinium, Auxentium, Cajum, Demophilum hæreticum pronunciavit, & contra eos submotos ab Ecclesia, ut non vere Christianos, litteras scripserunt Romana quidem lingua, &c.

Contra obicitur. 1. Quod in sententia Synodi, & eisdem ad Constantium epistola apud Hilarium frag. 7, extente tantum nomina Ursacii, Valentis, Germinii, & Caii. 2. Quod si Auxentius à Synodo Ariminensi damnatus fuisset, postea Mediolani contra S. Hilarium disputans, non illam tantoperè jactitasset. 3. Quod Demophilus fuerit unus ex Orientalibus Episcopis, quorum causa ad solam Orientalem Synodum ex Imperatoris præscripto pertinebat. *R. ad 1.* nomina Auxentii & Demophilii è textu S. Hilarii facile excidere posuisse. Præterea, sententia Synodi, & ejus ad Constantium epistola apud S. Athanasium nomen habent Auxentii. *R. ad 2.* Hoc probare Auxentii impudentiam, non quod in Ariminensi Synodo

damnatus non fuerit. Et verò quod ii, quos exauctoraverat Synodus Ariminensis, illam nihilominus pro se vendirarent, expostular S. Athanasius. *Verum, inquit, ne vel sic quidem pudore deterrentur, quomodo ea dicant, ob quæ ubique apud omnes mortales in odio sunt, ac citant pro se Ariminense Concilium, cum liqueat eos etiam ibi exauctoratos, depositosque fuisse.* Præterea, minimè mirum videri debet, quod Auxentius & ejus socii tantoperè jactitarent Ariminensem Synodum, postquam sententia, contra eos lata, à legatis Synodi resicca fuerat, & oblatam ab eis formulam non solum legati Synodi, sed etiam plerique Ariminenses Patres tandem aliquando subsciperant. Denique, ut jam observatum est, nomen Auxentii legitur in Synodi sententia apud S. Athanasium, & in synodali ad Constantium epistola, non solum apud S. Athanasium, sed etiam apud Socratem lib. 2. cap. 37. Sozomenum lib. 4. c. 18. & Theodorem lib. 2. hist. cap. 19. *R. ad 3.* præceptum Imperatoris spectatam tantum Orientales, qui Arimini non aderant. Sed facile conceperim nomen Demophilii in locum Athanasii à nobis allegatum, irreplisse, quia nomen hoc non extat in sententia Synodi apud eundem Athanasium, neque in epistola synodali apud eundem aut alios à nobis citatos.

Apud Ath. 1. de Syn. Edito fidei decreto, & damnatis arque exauctoratis Ursacii, Valente, Germinio, Cajo seu Gajo, & Auxentio, synodalis ad Constantium epistola scripta est, & ab omnibus subscipta. In ea Imperatori significat Synodus communis omnium consensu decretum, Nicenam fidem esse retinendam, ut potè omnium hæreticorum viciorem, cui aliquid addere temerarium, & auferre periculorum sit; quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quidlibet agendi libera facultas; atque Ursacium, Valentem, &c. quia nova moliri, omnia perturbare velle, & Ariam impietatem stabilire comprehensi sunt, excommunicatos & depositos esse. Orat ut legatos benignè excipiat, & audiat, ne faciles Ursacius & Valenti aures præbeat, neve novitatem aliquam ab eis patiatur induci; denique ut omnibus Episcopis quæ primum ad suas Ecclesiæ redire liceat.

Ad ferendam hanc epistolam, decem, ut scribit Hilarius frag. 8. vel viginti, ut legitur in Constantii ad Synodum epistola, quæ extat apud Socratem lib. 2. cap. 37. electi sunt Episcopi, inter quos eminebat Reftitus Carthaginensis. *Adolescentes fuisse, parum doctos, & parum cautos*, scribit Sulpicius Severus lib. 2. hist. Hos cùm Ursacius & Valens celeri cursu prævertisserunt, Synodum apud levissimum Imperatorem criminati sunt, quod formulam Sirmii conscripserunt, & ad eo approbatam abiecissent. Commotus Imperator, Ursacius & Valente cum omni honore exceptis, Synodi legatos ad conspectum suum admittere noluit, longaque dilatatione fatigatos frangere statuit. Hoc intellexere Patres Ariminenses: cùm enim sero tandem ab Imperatore accepissent litteras, quibus excusabat se, quod propter urgentem quandam contra barbaros expeditionem legatos eorum videre minime posueret, & dicebat jussisse se, ut legati rediretum ipsius Hadrianopolis expectarent, quæ negotiis publicis rite prius constitutis, ipse curis omnibus liber, negotium ipsorum audire & examinare posset; ad eum rescripserunt, arque protestant sunt, ic in fulcro nihil circa fidem innovandi proposito permanere & permansuros esse, legatisque suis mandasse, ne quid contra id, quod communis omnium consensu constitutum fuerat, innovarent, aut statuerent. Rogabant etiam iterum, ut legatis quæ primum auditis, omnibus Arimino abeundi & ad luos redeundi copia fieret ante hyemis asperitatem.

Hac sua Ariminenses epistola exasperatum ab Ariensis Imperatoris animum minimè mitigarunt, eorumque legati inviti abducti sunt Nicæam Thraciæ urbem, ubi partim dolis Arianorum decepti, partim metu oppressi, formulam ibi ab Arianis conscripserunt, & Sirmiensis formula, antea Ariminum ab Ursacio & Valente delata, & ab orthodoxis rejecta, aliquantò pejorem,

Epistol. ad Afr. 1. 1. de Syn. damnatus non fuerit. Et verò quod ii, quos exauctoraverat Synodus Ariminensis, illam nihilominus pro se vendirarent, expostular S. Athanasius. *Verum, inquit, ne vel sic quidem pudore deterrentur, quomodo ea dicant, ob quæ ubique apud omnes mortales in odio sunt, ac citant pro se Ariminense Concilium, cum liqueat eos etiam ibi exauctoratos, depositosque fuisse.* Præterea, minimè mirum videri debet, quod Auxentius & ejus socii tantoperè jactitarent Ariminensem Synodum, postquam sententia, contra eos lata, à legatis Synodi resicca fuerat, & oblatam ab eis formulam non solum legati Synodi, sed etiam plerique Ariminenses Patres tandem aliquando subsciperant. Denique, ut jam observatum est, nomen Auxentii legitur in Synodi sententia apud S. Athanasium, & in synodali ad Constantium epistola, non solum apud S. Athanasium, sed etiam apud Socratem lib. 2. cap. 37. Sozomenum lib. 4. c. 18. & Theodorem lib. 2. hist. cap. 19. *R. ad 3.* præceptum Imperatoris spectatam tantum Orientales, qui Arimini non aderant. Sed facile conceperim nomen Demophilii in locum Athanasii à nobis allegatum, irreplisse, quia nomen hoc non extat in sententia Synodi apud eundem Athanasium, neque in epistola synodali apud eundem aut alios à nobis citatos.

Apud Ath. 1. de Syn. Edito fidei decreto, & damnatis arque exauctoratis Ursacii, Valente, Germinio, Cajo seu Gajo, & Auxentio, synodalis ad Constantium epistola scripta est, & ab omnibus subscipta. In ea Imperatori significat Synodus communis omnium consensu decretum, Nicenam fidem esse retinendam, ut potè omnium hæreticorum viciorem, cui aliquid addere temerarium, & auferre periculorum sit; quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quidlibet agendi libera facultas; atque Ursacium, Valentem, &c. quia nova moliri, omnia perturbare velle, & Ariam impietatem stabilire comprehensi sunt, excommunicatos & depositos esse. Orat ut legatos benignè excipiat, & audiat, ne faciles Ursacius & Valenti aures præbeat, neve novitatem aliquam ab eis patiatur induci; denique ut omnibus Episcopis quæ primum ad suas Ecclesiæ redire liceat.

Ad ferendam hanc epistolam, decem, ut scribit Hilarius frag. 8. vel viginti, ut legitur in Constantium ad Synodum epistola, quæ extat apud Socratem lib. 2. cap. 37. electi sunt Episcopi, inter quos eminebat Reftitus Carthaginensis. *Adolescentes fuisse, parum doctos, & parum cautos*, scribit Sulpicius Severus lib. 2. hist. Hos cùm Ursacius & Valens celeri cursu prævertisserunt, Synodum apud levissimum Imperatorem criminati sunt, quod formulam Sirmii conscripserunt, & ad eo approbatam abiecissent. Commotus Imperator, Ursacius & Valente cum omni honore exceptis, Synodi legatos ad conspectum suum admittere noluit, longaque dilatatione fatigatos frangere statuit. Hoc intellexere Patres Ariminenses: cùm enim sero tandem ab Imperatore accepissent litteras, quibus excusabat se, quod propter urgentem quandam contra barbaros expeditionem legatos eorum videre minime posueret, & dicebat jussisse se, ut legati rediretum ipsius Hadrianopolis expectarent, quæ negotiis publicis rite prius constitutis, ipse curis omnibus liber, negotium ipsorum audire & examinare posset; ad eum rescripserunt, arque protestant sunt, ic in fulcro nihil circa fidem innovandi proposito permanere & permansuros esse, legatisque suis mandasse, ne quid contra id, quod communis omnium consensu constitutum fuerat, innovarent, aut statuerent. Rogabant etiam iterum, ut legatis quæ primum auditis, omnibus Arimino abeundi & ad luos redeundi copia fieret ante hyemis asperitatem.

Hac sua Ariminenses epistola exasperatum ab Ariensis Imperatoris animum minimè mitigarunt, eorumque legati inviti abducti sunt Nicæam Thraciæ urbem, ubi partim dolis Arianorum decepti, partim metu oppressi, formulam ibi ab Arianis conscripserunt, & Sirmiensis formula, antea Ariminum ab Ursacio & Valente delata, & ab orthodoxis rejecta, aliquantò pejorem,

Apud Hil. frag. 8. damnatus non fuerit. Et verò quod ii, quos exauctoraverat Synodus Ariminensis, illam nihilominus pro se vendirarent, expostular S. Athanasius. *Verum, inquit, ne vel sic quidem pudore deterrentur, quomodo ea dicant, ob quæ ubique apud omnes mortales in odio sunt, ac citant pro se Ariminense Concilium, cum liqueat eos etiam ibi exauctoratos, depositosque fuisse.* Præterea, minimè mirum videri debet, quod Auxentius & ejus socii tantoperè jactitarent Ariminensem Synodum, postquam sententia, contra eos lata, à legatis Synodi resicca fuerat, & oblatam ab eis formulam non solum legati Synodi, sed etiam plerique Ariminenses Patres tandem aliquando subsciperant. Denique, ut jam observatum est, nomen Auxentii legitur in Synodi sententia apud S. Athanasium, & in synodali ad Constantium epistola, non solum apud S. Athanasium, sed etiam apud Socratem lib. 2. cap. 37. Sozomenum lib. 4. c. 18. & Theodorem lib. 2. hist. cap. 19. *R. ad 3.* præceptum Imperatoris spectatam tantum Orientales, qui Arimini non aderant. Sed facile conceperim nomen Demophilii in locum Athanasii à nobis allegatum, irreplisse, quia nomen hoc non extat in sententia Synodi apud eundem Athanasium, neque in epistola synodali apud eundem aut alios à nobis citatos.

Apud Ath. 1. de Syn. Edito fidei decreto, & damnatis arque exauctoratis Ursacii, Valente, Germinio, Cajo seu Gajo, & Auxentio, synodalis ad Constantium epistola scripta est, & ab omnibus subscipta. In ea Imperatori significat Synodus communis omnium consensu decretum, Nicenam fidem esse retinendam, ut potè omnium hæreticorum viciorem, cui aliquid addere temerarium, & auferre periculorum sit; quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quidlibet agendi libera facultas; atque Ursacium, Valentem, &c. quia nova moliri, omnia perturbare velle, & Ariam impietatem stabilire comprehensi sunt, excommunicatos & depositos esse. Orat ut legatos benignè excipiat, & audiat, ne faciles Ursacius & Valenti aures præbeat, neve novitatem aliquam ab eis patiatur induci; denique ut omnibus Episcopis quæ primum ad suas Ecclesiæ redire liceat.

Ad ferendam hanc epistolam, decem, ut scribit Hilarius frag. 8. vel viginti, ut legitur in Constantium ad Synodum epistola, quæ extat apud Socratem lib. 2. cap. 37. electi sunt Episcopi, inter quos eminebat Reftitus Carthaginensis. *Adolescentes fuisse, parum doctos, & parum cautos*, scribit Sulpicius Severus lib. 2. hist. Hos cùm Ursacius & Valens celeri cursu prævertisserunt, Synodum apud levissimum Imperatorem criminati sunt, quod formulam Sirmii conscripserunt, & ad eo approbatam abiecissent. Commotus Imperator, Ursacius & Valente cum omni honore exceptis, Synodi legatos ad conspectum suum admittere noluit, longaque dilatatione fatigatos frangere statuit. Hoc intellexere Patres Ariminenses: cùm enim sero tandem ab Imperatore accepissent litteras, quibus excusabat se, quod propter urgentem quandam contra barbaros expeditionem legatos eorum videre minime posueret, & dicebat jussisse se, ut legati rediretum ipsius Hadrianopolis expectarent, quæ negotiis publicis rite prius constitutis, ipse curis omnibus liber, negotium ipsorum audire & examinare posset; ad eum rescripserunt, arque protestant sunt, ic in fulcro nihil circa fidem innovandi proposito permanere & permansuros esse, legatisque suis mandasse, ne quid contra id, quod communis omnium consensu constitutum fuerat, innovarent, aut statuerent. Rogabant etiam iterum, ut legatis quæ primum auditis, omnibus Arimino abeundi & ad luos redeundi copia fieret ante hyemis asperitatem.

Hac sua Ariminenses epistola exasperatum ab Ariensis Imperatoris animum minimè mitigarunt, eorumque legati inviti abducti sunt Nicæam Thraciæ urbem, ubi partim dolis Arianorum decepti, partim metu oppressi, formulam ibi ab Arianis conscripserunt, & Sirmiensis formula, antea Ariminum ab Ursacio & Valente delata, & ab orthodoxis rejecta, aliquantò pejorem,

Apud Hil. frag. 8. damnatus non fuerit. Et verò quod ii, quos exauctoraverat Synodus Ariminensis, illam nihilominus pro se vendirarent, expostular S. Athanasius. *Verum, inquit, ne vel sic quidem pudore deterrentur, quomodo ea dicant, ob quæ ubique apud omnes mortales in odio sunt, ac citant pro se Ariminense Concilium, cum liqueat eos etiam ibi exauctoratos, depositosque fuisse.* Præterea, minimè mirum videri debet, quod Auxentius & ejus socii tantoperè jactitarent Ariminensem Synodum, postquam sententia, contra eos lata, à legatis Synodi resicca fuerat, & oblatam ab eis formulam non solum legati Synodi, sed etiam plerique Ariminenses Patres tandem aliquando subsciperant. Denique, ut jam observatum est, nomen Auxentii legitur in Synodi sententia apud S. Athanasium, & in synodali ad Constantium epistola, non solum apud S. Athanasium, sed etiam apud Socratem lib. 2. cap. 37. Sozomenum lib. 4. c. 18. & Theodorem lib. 2. hist. cap. 19. *R. ad 3.* præceptum Imperatoris spectatam tantum Orientales, qui Arimini non aderant. Sed facile conceperim nomen Demophilii in locum Athanasii à nobis allegatum, irreplisse, quia nomen hoc non extat in sententia Synodi apud eundem Athanasium, neque in epistola synodali apud eundem aut alios à nobis citatos.

Apud Ath. 1. de Syn. Edito fidei decreto, & damnatis arque exauctoratis Ursacii, Valente, Germinio, Cajo seu Gajo, & Auxentio, synodalis ad Constantium epistola scripta est, & ab omnibus subscipta. In ea Imperatori significat Synodus communis omnium consensu decretum, Nicenam fidem esse retinendam, ut potè omnium hæreticorum viciorem, cui aliquid addere temerarium, & auferre periculorum sit; quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quidlibet agendi libera facultas; atque Ursacium, Valentem, &c. quia nova moliri, omnia perturbare velle, & Ariam impietatem stabilire comprehensi sunt, excommunicatos & depositos esse. Orat ut legatos benignè excipiat, & audiat, ne faciles Ursacius & Valenti aures præbeat, neve novitatem aliquam ab eis patiatur induci; denique ut omnibus Episcopis quæ primum ad suas Ecclesiæ redire liceat.

Ad ferendam hanc epistolam, decem, ut scribit Hilarius frag. 8. vel viginti, ut legitur in Constantium ad Synodum epistola, quæ extat apud Socratem lib. 2. cap. 37. electi sunt Episcopi, inter quos eminebat Reftitus Carthaginensis. *Adolescentes fuisse, parum doctos, & parum cautos*, scribit Sulpicius Severus lib. 2. hist. Hos cùm Ursacius & Valens celeri cursu prævertisserunt, Synodum apud levissimum Imperatorem criminati sunt, quod formulam Sirmii conscripserunt, & ad eo approbatam abiecissent. Commotus Imperator, Ursacius & Valente cum omni honore exceptis, Synodi legatos ad conspectum suum admittere noluit, longaque dilatatione fatigatos frangere statuit. Hoc intellexere Patres Ariminenses: cùm enim sero tandem ab Imperatore accepissent litteras, quibus excusabat se, quod propter urgentem quandam contra barbaros expeditionem legatos eorum videre minime posueret, & dicebat jussisse se, ut legati rediretum ipsius Hadrianopolis expectarent, quæ negotiis publicis rite prius constitutis, ipse curis omnibus liber, negotium ipsorum audire & examinare posset; ad eum rescripserunt, arque protestant sunt, ic in fulcro nihil circa fidem innovandi proposito permanere & permansuros esse, legatisque suis mandasse, ne quid contra id, quod communis omnium consensu constitutum fuerat, innovarent, aut statuerent. Rogabant etiam iterum, ut legatis quæ primum auditis, omnibus Arimino abeundi & ad luos redeundi copia fieret ante hyemis asperitatem.

Hac sua Ariminenses epistola exasperatum ab Ariensis Imperatoris animum minimè mitigarunt, eorumque legati inviti abducti sunt Nicæam Thraciæ urbem, ubi partim dolis Arianorum decepti, partim metu oppressi, formulam ibi ab Arianis conscripserunt, & Sirmiensis formula, antea Ariminum ab Ursacio & Valente delata, & ab orthodoxis rejecta, aliquantò pejorem,

Apud Hil. frag. 8. damnatus non fuerit. Et verò quod ii, quos exauctoraverat Synodus Ariminensis, illam nihilominus pro se vendirarent, expostular S. Athanasius. *Verum, inquit, ne vel sic quidem pudore deterrentur, quomodo ea dicant, ob quæ ubique apud omnes mortales in odio sunt, ac citant pro se Ariminense Concilium, cum liqueat eos etiam ibi exauctoratos, depositosque fuisse.* Præterea, minimè mirum videri debet, quod Auxentius & ejus socii tantoperè jactitarent Ariminensem Synodum, postquam sententia, contra eos lata, à legatis Synodi resicca fuerat, & oblatam ab eis formulam non solum legati Synodi, sed etiam plerique Ariminenses Patres tandem aliquando subsciperant. Denique, ut jam observatum est, nomen Auxentii legitur in Synodi sententia apud S. Athanasium, & in synodali ad Constantium epistola, non solum apud S. Athanasium, sed etiam apud Socratem lib. 2. cap. 37. Sozomenum lib. 4. c. 18. & Theodorem lib. 2. hist. cap. 19. *R. ad 3.* præceptum Imperatoris spectatam tantum Orientales, qui Arimini non aderant. Sed facile conceperim nomen Demophilii in locum Athanasii à nobis allegatum, irreplisse, quia nomen hoc non extat in sententia Synodi apud eundem Athanasium, neque in epistola synodali apud eundem aut alios à nobis citatos.

Apud Ath. 1. de Syn. Edito fidei decreto, & damnatis arque exauctoratis Ursacii, Valente, Germinio, Cajo seu Gajo, & Auxentio, synodalis ad Constantium epistola scripta est, & ab omnibus subscipta. In ea Imperatori significat Synodus communis omnium consensu decretum, Nicenam fidem esse retinendam, ut potè omnium hæreticorum viciorem, cui aliquid addere temerarium, & auferre periculorum sit; quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quidlibet agendi libera facultas; atque Ursacium, Valentem, &c. quia nova moliri, omnia perturbare velle, & Ariam impietatem stabilire comprehensi sunt, excommunicatos & depositos esse. Orat ut legatos benignè excipiat, & audiat, ne faciles Ursacius & Valenti aures præbeat, neve novitatem aliquam ab eis patiatur induci; denique ut omnibus Episcopis quæ primum ad suas Ecclesiæ redire liceat.

Ad ferendam hanc epistolam, decem, ut scribit Hilarius frag. 8. vel viginti, ut legitur in Constantium ad Synodum epistola, quæ extat apud Socratem lib. 2. cap. 37. electi sunt Episcopi, inter quos eminebat Reftitus Carthaginensis. *Adolescentes fuisse, parum doctos, & parum cautos*, scribit Sulpicius Severus lib. 2. hist. Hos cùm Ursacius & Valens celeri cursu prævertisserunt, Synodum apud levissimum Imperatorem criminati sunt, quod formulam Sirmii conscripserunt, & ad eo approbatam abiecissent. Commotus Imperator, Ursacius & Valente cum omni honore exceptis, Synodi legatos ad conspectum suum admittere noluit, longaque dilatatione fatigatos frangere statuit. Hoc intellexere Patres Ariminenses: cùm enim sero tandem ab Imperatore accepissent litteras, quibus excusabat se, quod propter urgentem quandam contra barbaros expeditionem legatos eorum videre minime posueret, & dicebat jussisse se, ut legati rediretum ipsius Hadrianopolis expectarent, quæ negotiis publicis rite prius constitutis, ipse curis omnibus liber, negotium ipsorum audire & examinare posset; ad eum rescripserunt, arque protestant sunt, ic in fulcro nihil circa fidem innovandi proposito permanere & permansuros esse, legatisque suis mandasse, ne quid contra id, quod communis omnium consensu constitutum fuerat, innovarent, aut statuerent. Rogabant etiam iterum, ut legatis quæ primum auditis, omnibus Arimino abeundi & ad luos redeundi copia fieret ante hyemis asperitatem.

Hac sua Ariminenses epistola exasperatum ab Ariensis Imperatoris animum minimè mitigarunt, eorumque legati inviti abducti sunt Nicæam Thraciæ urbem, ubi partim dolis Arianorum decepti, partim metu oppressi, formulam ibi ab Arianis conscripserunt, & Sirmiensis formula, antea Ariminum ab Ursacio & Valente delata, & ab orthodoxis rejecta, aliquantò pejorem,

Apud Hil. frag. 8. damnatus non fuerit. Et verò quod ii, quos exauctoraverat Synodus Ariminensis, illam nihilominus pro se vendirarent, expostular S. Athanasius. *Verum, inquit, ne vel sic quidem pudore deterrentur, quomodo ea dicant, ob quæ ubique apud omnes mortales in odio sunt, ac citant pro se Ariminense Concilium, cum liqueat eos etiam ibi exauctoratos, depositosque fuisse.* Præterea, minimè mirum videri debet, quod Auxentius & ejus socii tantoperè jactitarent Ariminensem Synodum, postquam sententia, contra eos lata, à legatis Synodi resicca fuerat, & oblatam ab eis formulam non solum legati Synodi, sed etiam plerique Ariminenses Patres tandem aliquando subsciperant. Denique, ut jam observatum est, nomen Auxentii legitur in Synodi sententia apud S. Athanasium, & in synodali ad Constantium epistola, non solum apud S. Athanasium, sed etiam apud Socratem lib. 2. cap. 37. Sozomenum lib. 4. c. 18. & Theodorem lib. 2. hist. cap. 19. *R. ad 3.* præceptum Imperatoris spectatam tantum Orientales, qui Arimini non aderant. Sed facile conceperim nomen Demophilii in locum Athanasii à nobis allegatum, irreplisse, quia nomen hoc non extat in sententia Synodi apud eundem Athanasium, neque in epistola synodali apud eundem aut alios à nobis citatos.

Apud Ath. 1. de Syn. Edito fidei decreto, & damnatis arque exauctoratis Ursacii, Valente, Germinio, Cajo seu Gajo, & Auxentio, synodalis ad Constantium epistola scripta est, & ab omnibus subscipta. In ea Imperatori significat Synodus communis omnium consensu decretum, Nicenam fidem esse retinendam, ut potè omnium hæreticorum viciorem, cui aliquid addere temerarium, & auferre periculorum sit; quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quidlibet agendi libera facultas; atque Ursacium, Valentem, &c. quia nova moliri, omnia perturbare velle, & Ariam impietatem stabilire comprehensi sunt, excommunicatos & depositos esse. Orat ut legatos benignè excipiat, & audiat, ne faciles Ursacius & Valenti aures præbeat, neve novitatem aliquam ab eis patiatur induci; denique ut omnibus Episcopis quæ primum ad suas Ecclesiæ redire liceat.

Ad ferendam hanc epistolam, decem, ut scribit Hilarius frag. 8. vel viginti, ut legitur in Constantium ad Synodum epistola, quæ extat apud Socratem lib. 2. cap. 37. electi sunt Episcopi, inter quos eminebat Reftitus Carthaginensis. *Adolescentes fuisse, parum doctos, & parum cautos*, scribit Sulpicius Severus lib. 2. hist. Hos cùm Ursacius & Valens celeri cursu prævertisserunt, Synodum apud levissimum Imperatorem criminati sunt, quod formulam Sirmii conscripserunt, & ad eo approbatam abiecissent. Commotus Imperator, Ursacius & Valente cum omni honore exceptis, Synodi legatos ad conspectum suum admittere noluit, longaque dilatatione fatigatos frangere statuit. Hoc intellexere Patres Ariminenses: cùm enim sero tandem ab Imperatore accepissent litteras, quibus excusabat se, quod propter urgentem quandam contra barbaros expeditionem legatos eorum videre minime posueret, & dicebat jussisse se, ut legati rediretum ipsius Hadrianopolis expectarent, quæ negotiis publicis rite prius constitutis, ipse curis omnibus liber, negotium ipsorum audire & examinare posset; ad eum rescripserunt, arque protestant sunt, ic in fulcro nihil circa fidem innovandi proposito permanere & permansuros esse, legatisque suis mandasse, ne quid contra id, quod communis omnium consensu constitutum fuerat, innovarent, aut statuerent. Rogabant etiam iterum, ut legatis quæ primum auditis, omnibus Arimino abeundi & ad luos redeundi copia fieret ante hyemis asperitatem.

Hac sua Ariminenses epistola exasperatum ab Ariensis Imperatoris animum minimè mitigarunt, eorumque legati inviti abducti sunt Nicæam Thraciæ urbem, ubi partim dolis Arianorum decepti, partim metu oppressi, formulam ibi ab Arianis conscripserunt, & Sirmiensis formula, antea Ariminum ab Ursacio & Valente delata, & ab orthodoxis rejecta, aliquantò pejorem,

Apud Hil. frag. 8. damnatus non fuerit. Et verò quod ii, quos exauctoraverat Synodus Ariminensis, illam nihilominus pro se vendirarent, expostular S. Athanasius. *Verum, inquit, ne vel sic quidem pudore deterrentur, quomodo ea dicant, ob quæ ubique apud omnes mortales in odio sunt, ac citant pro se Ariminense Concilium, cum liqueat eos etiam ibi exauctoratos, depositosque fuisse.* Præterea, minimè mirum videri debet, quod Auxentius & ejus socii tantoperè jactitarent Ariminensem Synodum, postquam sententia, contra eos lata, à legatis Synodi resicca fuerat, & oblatam ab eis formulam non solum legati Synodi, sed etiam plerique Ariminenses Patres tandem aliquando subsciperant. Denique, ut jam observatum est, nomen Auxentii legitur in Synodi sententia apud S. Athanasium, & in synodali ad Constantium epistola, non solum apud S. Athanasium, sed etiam apud Socratem lib. 2. cap. 37. Sozomenum lib. 4. c. 18. & Theodorem lib. 2. hist. cap. 19. *R. ad 3.* præceptum Imperatoris spectatam tantum Orientales, qui Arimini non aderant. Sed facile conceperim nomen Demophilii in locum Athanasii à nobis allegatum, irreplisse, quia nomen hoc non extat in sententia Synodi apud eundem Athanasium, neque in epistola synodali apud eundem aut alios à nobis citatos.

Apud Ath. 1. de Syn. Edito fidei decreto, & damnatis arque exauctoratis Ursacii, Valente, Germinio, Cajo seu Gajo, & Auxentio, synodalis ad Constantium epistola scripta est, & ab omnibus subscipta. In ea Imperatori significat Synodus communis omnium consensu decretum, Nicenam fidem esse retinendam, ut potè omnium hæreticorum viciorem, cui aliquid addere temerarium, & auferre periculorum sit; quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quidlibet

pejorem, ed quod tantum diceret Filium Patris similem secundum Scripturas, praevante Restituente Carthaginensi legationis principe, subscripterunt, sententiam contra Ursacium, Valentem, & eorum socios Arimini latam resciderunt, atque cum illis, tanquam orthodoxos esse tandem agnoscissent, comunicarunt, omniaque subscriptionibus suis communierunt. Hac omnia non obsecrè insinuat etiam S. Athanasius in sua ad Africanos epistola, cum ait: *Qui Arimini exauktorati fuerunt, profugientes ad Constantium, operam dedere, ut in quorum sententiis ceciderant, quam indignissimè haberentur, mineaque adderentur, ne in suas parvicias discederent, quibus etiam vim in Thracia per hyemem intulerunt, quo eos cogarent ad res novas, quas molebantur, suscipiendas.* Et inferius: *Illa, qua in Thracia per vim expresa sunt, jactant, ex quibus liquet eos Arianae heresos gregales esse.*

Legatis prævaricatoribus copia data est Ariminum redeundi, & cum illis rediit Valens, Nicenam formulam à Legatis subscriptam, secum deferens cum Imperatoris ad Taurum Prætorio Præfectum mandato, quo prohibebatur, ne Episcopos abire permitteret, nisi postquam omnes formulam subscriptissent, præcipiebaturque, ut, si qui pertinaciter renuerent, modo plures non essent quam quindecim, pellerentur in exilium. Restitit aliquandi fortiter Synodus, & legatos suos, licet vim sibi ab Imperatore factam deprecantes, in communionem suam admittere noluit. Sed, jam adverbariorum numero ab legatorum defectionem prævalente, orthodoxis ab Ecclesia, quam obtainiebant, pulsis, quod Orientales Substantia vocabulum unanimi consensu in Seleucensi Synodo suppresserant, rumore spatio; animis tædio, minis, mero debilitatis, Valens, ut se suosque ab omni heresis suspicione purgaret, in frequenti Episcoporum & laicorum conventu suo tuorumque nomine plures elata voce pronunciavit anathematismos, quibus Arianam heresim damnare viles est omnibus: nullus enim ex adstantibus orthodoxis fraudem sub hoc anathematismo: *Si quis dixerit creaturam Filium Dei, ut sunt cætera creatura, &c. latenter tunc animadvertis.* Multa etiam alia, quæ suspicio videbantur, ad pronunciationem Claudii, qui Episcopus erat provincie Piceni, condemnavit, cunctis ipsum laudibus ad cælum extollentibus, & suam in cum suspicionem cum penitentia damnantibus.

Cum igitur jam nulla in animis supereret suspicio adversus Valentem & ejus socios, eisque navi- ter mentientibus, peritus esset omnibus orthodoxis Orientales in suppressionem usi consenserit, ad finiendas tandem, quæ etenim Orientales inter & Occidentales magno Ecclesia malo intercesserant, discordias, ab omnibus qui aderant subscriptum est. Dico, qui aderant: antequam enim omnes ad subscriptendum cogi possent, multos ex tanto Episcoporum numero, qui inviti derinebantur, fuga elapsos esse dubitari non debet, & inter alios Vincentium Sedis Apostolicae legatum, Deo ita providente, priusquam compelleretur ad subscriptionem, fese clam subtraxisse, constat ex epistola Damasi ad Illyrici Episcopos. Rebus ita secundum Arianorum vota feco exitu consummatis, nomine totius Concilii synodalis ad Constantium epistola conscripta est ab Episcopis Arianae factionis, & ex eadem factione, qui eam Constantinopolim deferent ad Imperatorem, electi sunt novi legati Mardonius, Megapius, Valens, Epictetus, &c. Quod autem hæc epistola ab Ariano dictata fuerit, pater ex eo, quod in illa Episcopi impiè adulentur Imperatori, quod, eo procurante, tandem proscripta sunt nomina *usia & homosia*; cum sint nomina ignota Ecclesia Dei, & indigna Deo, nec in divinis Scripturis de Deo & Dei Filio inveniantur scripta: imo sacrilegè amandant illa ad dictiones sacrilegas, & addunt se eandem semper tenuisse fidem cum Orientalibus. Ut autem omnibus, qui Arimini aderant, consciis scripta videretur epistola, pro compulsiis ad subscriben-

dum insertæ sunt preces remeandi ad propria, quod & illis tandem concessum est, annientibus sanè Ariani, quorum intererat, ut priusquam eorum de Orientalibus mendacium reprehendi posset, oratione dissolveretur Synodus.

Occidentalibus Arimini Synodus suam agentibus, Orientales juxta Principis editum Seleuciam convernerunt centum circiter & sexaginta. Adfuerunt etiam Leonas Comes, & Lauritius dux militum ad curandam Synodus. Prima die, qua congregati sunt Episcopi, & quæ fuit quinta Calendas Octobres, cum alii in vitam & mores eorum, qui accusati fuerant, alii de fide questionem instituendam esse contendenter, Synodus in duas partes discissa est, quarum prima duces erant Acacius Caesarensis, Georgius Alexandrinus, Eudoxius Antiochenus, & Uranius Tyri; alterius verò Georgius Laodicenus, Sophronius Pompejopolitanus, & Eleusius Cyzicenus, quos major pars Episcoporum secuta est: pauci verò Aiacum cum Georgio, Eudoxio, & Uranio secuti sunt, ut testatur S. Athanasius. Postea, inquit, *successione facta, discissi sunt, aliqui Acacio, sed pauci & suspecti adhæserunt: alii vero, qui illum reliquerant, magno numero fuerunt.*

S. Athanasius suffragatur S. Hilarius, qui cum exularet in Phrygia, cùd abductus est, & eorum, quæ scribit, tenuis oculatus fuit. *Affito, inquit, Orientaliū in Seleucia Synodo, ubi reperi tantum blasphemorum, quantum Constantio placet.* Nam prima secessione (qua prima die contigit) in ea deprehendi, ut cenum & quinque Episcopi homœoston, id est, similis essentia predicarent, & decem & novem anamœoston id est, dissimilis essentia, profiterentur, & soli Aegypti, præter Alexandrinum hereticum (Georgium scilicet) homœoston constantissimè obtinuerent.

Dubium autem esse non potest, illos novemdecim, qui *anomœoston* in prima secessione profesi sunt, fuisse factiois Acacianæ. In Acaciana igitur factio, juxta Hilarium, fuere tantum novemdecim Episcopi, nec re ipsa plures fuisse, adhuc suaderi potest ex eo quod post secundam secessionem novemdecim tantum Episcopi ab alterius factiois Episcopis damnati fuerint. Socrates tamen Acacio Episcopos tringinta tres, & Sozomenus tringinta sex adhæsere scribunt. Imò formula Acaciana, quam tercia Synodi die subscripterunt Episcopi prima factiois, apud Epiphanius subscriptiones habet Episcoporum quadraginta trium. Sed quid, si dicatur Acacium prima Synodi die octodecim tantum, die verò tercia quadraginta duos habuisse secum, qui reverè pauci fuerunt comparare ad numerum eorum, qui omœusion, vel etiam omœusion predicabant, quique circiter erant centum & viginti, à quibus ex alterius partis Episcopis novemdecim partim exauktorati, partim excommunicati fuerunt? Ex his autem obiter advertimus tunc temporis sub Imperatore omnia ad nutum Arianorum ferè agente, Arianorum Episcoporum exiguum fuisse numerum. Sed ad narrationem nostram redeamus.

Prima igitur die, Synodo in duas partes, Ariano- rum scilicet & Homœonianorum dirempta, Acacius cum suis immani recordia audaciaque planè abnegavit Nicenam Concilii scripta, ipsam Synodum diffamans: alii verò alterius factiois Episcopi reliqua Synodi approbabant, solummodo de voce consubstantialis quasi obscura cavillantes. Cum autem magna verborum contentio cerratum esset usque ad vesperam, Acacius cum suis pertinaciter contendente, Nicenam fidem penitus abolendam esse, novamque formulam conscribendam, alii verò si omœusion omœusione substitueretur, sufficere contendentibus, Silvanus Tarcentius elata voce dixit, nulla nova fidei formula opus esse, sed Antiochenam, in Ecclesiæ dedicatione scriptam, ratam esse debere. Quo auditio, Acaciani fece è Concilio subduxerunt: alterius verò partis Episcopii Antiochenam formulam protulerunt, eaque perlecta, dimissum est eo die Concilium.

Sequenti die Omœusiani convenerunt in Ecclesiæ, cap. 40. & occlu-

& occulis foribus, Antiochenam formulam subscripterunt omnes Episcopi, qui aderant, pro absentibus verò nonnullis diaconi & lectores. Factum hoc graviter reprehendit Acacius cum suis gregariis. Habebat ipse penes se formulam, à se conscriptam, in qua *omousion*, *omousion*, & *anomousion* seu *anomaeum* damnabat, quam Leone & Lauritio Synodi rectoribus clani recitari, omnique studio contendebat, ut sola viam & autoritatem obtineret, adēque à tota Synodo recipetur.

Tertio die, Leona operam dante, Acaciani convenere cum Omœusianis, quibus nihil tale expectantibus, recitata est Acacii formula, ab ipso Acacio, aliisque factionis ejus Episcopis subscripta. Ingens tunc in conventu excitatus est tumultus. Interrogati Acaciani, in quo Filium Patri similem dicere, responderunt similem esse voluntate, non substantia, nihil substantia Dei simile esse posse, neque de Deo posse existere generationem, sed esse Christum creaturam; ita quod creatus est, id ei nativitas deputaretur: ex nihilo autem esse, & idcirco non esse Filium, nec Deo similem. Palam etiam ab eis sunt horrendae in Filium blasphemiae, quas conscriperat Eudoxius, homo perditus, & rogo dignus. Acaciani fortiter restitire Omœusiani, Filium Patri non solum voluntate, sed etiam substantia similem afferentes. Cùm autem inter utriusque partis Episcopos magis ac magis augeretur contentio, Eleius anathema dixit iis, qui aliquid novi præter ea quæ in Antiochenam formula conscripta erant, vellent introducere, quod faustis acclamationibus prosecuti sunt cæteri Omœusiani omnes, & sic dissoluta est Synodus. Postero enim die Leonas, qui se Acacianis addixerat, ut in confessum veniret ab Omœusianis rogatus, renuit, cuius exemplum secuti Acaciani, venire firmiter renuerunt: illos itaque multoties frustra vocatos Omœusiani damnarunt, ex illis novem deposuerunt, Acacium scilicet, Georgium, Endoxium, Uranium, &c. & novem excommunicarunt, donec objecta sibi crimina diluisserent.

S. 1. 4. His ita peractis, Acaciani Constantinopolim celeriter profecti sunt ad comitatum Principis, Palatii Proceres in suam sententiam traxerunt, & eorum opera Imperatorem sibi conciliarunt. Decem quoque ab Omœusianis ad eum, sicut ipse mandaverat, destinati sunt legati, inter quos erant Eustathius Sebastianus, Basilius Ancyranus, Silvanus Tarrensis, & Eleius Cyzicenus. Constantinopoli offenduerunt Acacianos, à quibus suo malo præventi fuerant, & legatos Synodi Ariminensis, hoc est, Episcopos ab Ariminensi Synodo post omnium subscriptionem missos ad comitatum, qui cum animo Ariani essent, cum Acacianis veris Ariani communioni inierunt, & in ea perseverarunt, quanvis de Acacianorum blasphemis & damnatione a Seleuciensis Synodi legatis certiores facti per litteras.

A. 1. 1. 2. Synodi Seleuciensis legati unà cum Acacianis ad conceptum Principis admissi, petierunt ut de Eudoxio blasphemis & criminibus questio institueretur: respondente verò Principe, eaufam fidei prius esse discepandam, unus è legatis Eustathio protulit fidei expositionem, in qua Filius Patri dissimilis afferbatur. Interroganti Constantio respondit Eudoxius non à se conscriptam fuisse, sed ab Actio, qui, jubente Principe, introductus, & rerum ibi gestarum plane ignarus, speransque se ex confessione laudem consecuturum, professionem suam esse agnovit, & ab Imperatore impiciatam ejus exhortente exilio mulctatus est. Cùm autem instaret Eustathius Eudoxium idem cum Actio sentire, Eudoxius multum tergiversatus, ne ipse à Principe damnaretur, suam & Actio doctrinam mentiendo damnare coactus est: imò, Silvano admonente, coactus etiam est cum suis, ne Imperatoris indignationem incurrerent, anathema diceret his vocibus, *de non extantibus, & creaturam, & alterius substantie.*

S. 1. 4. Acaciani ita pessimè habiti, formulam Nicensem, ab Occidentalibus Ariminii subscriptam, protulerunt,

postulatuntque, ut eam Seleucienses legati susciperent, atque subscriberent. Legatis autem afferentibus se nunquam substantia vocabulum repudiatiros, & caulantribus parari infidias ab Acacianis; quippe qui tenerent Filium substantia Patri dissimilem, nec *Omœusion* prosciri vellent, nisi ad inducendum *Anomœum*; cum jure jurando, vel potius cum perjurio respondere, se nequaquam Filium substantia dissimilem afferere, & ad hanc heresim condemnandam paratos esse, nec aliud intendere, quām ut cum nomine substantia, quod ipsius Occidentales expunxerant, Consubstantialis quoque vocabulum silentio involvatur. Consilium hoc cum Imperatori arrisit, Seleuciensibus legatis præcepit, ut in fidem ab Ariminensi Concilio expostam consentirent. Cumque postridie ad solemnem Consulatus pompam se pararet, sicuti moris est apud Romanos Calendis Januarii, totum diem, & in sequentis noctis maximam partem consumpsit cum Episcopis, disceptans donec legati, qui à Seleuciensi Concilio advenarent, formula fidei, ab Ariminensi oppido allata, subscriptissent. Vide S. Hilarius lib. contra Const. num. 15.

S. 1. 4. Paulus post, ac proinde inuenire anno 360. Acaciani, Episcopis ex Bithynia Constantinopolim accitatis, synodum habuerunt quinquaginta Episcoporum. Ibi 1. fidei formulam ediderunt, vel potius Nicensem confirmarunt præter substantia nomen, vocabulum hypostasis proscribendo, & alias omnes, præter hanc formulam, tam quæ antea scriptæ, quām quæ postea scribenda essent, condemnando.

2. Ut se apud Imperatorem omni suspicione libarent; accusabant enim quidem idem cum Actio sentirent; Actium diaconatu exuerunt ob ejus nefaria & plena scandalis scripta, ut ipsi scribunt in synodalib. sua ad Georgium Alexandrinum epistola.

3. Decem ex suo numero Episcopos, qui Actii depositioni subscrivere renuebant, à communione suspenderunt, & divinis ministeriis, donec subscriberent, post mensum sex illis ad pœnitentiam conciliorum spatiū, ni parerent, deponendos. Sic seculati hypocritæ, Deum minus quam hominem reveriti, cum sibi in rem esset, & suos deponebant, vel excommunicabant, & suam doctrinam ut nefariam ac plenam scandalis proscribabant.

4. Ut injurias suas ulciserentur, episcopatu abdicarunt Seleuciensibus legatos, Macedoniu Constantinopolitanum, Eleusium Cyzicenum, Basilium Ancyranum, Heortasium Sardicum, Dracontium Pergecum, Eustachium Sebastenum, Silvanum Tarrensem, Sophronium Pompejopolitanum, Elpidium Satalorum, & Neonam Seleuciæ Episcopum. Quamvis autem ab eis in fidei doctrina dissident, eorum tandem fidem, ne suam proderent, non accusarunt, sed solum varia eis objecere criminis.

5. Abdicatis Seleuciensibus legatis, & Constantinopoli per Imperatorem expulsi, exauktorarunt quoque Cyrrillum Hierosolymitanum, jam antea ab Acacio in Synodo Palestina ob fictum crimen depositum: Cyrrillus enim Hierosolymorum antistes factus, de jure metropolitano cum Acacio contendens, cum eo fulceperat inimicitias. Quare Acacius Cyrrillum occasione ex eo, quid ad subveniendum egentibus thesauros Ecclesia & vela sacra distraxisset, arrepta, eum deposuerat. Causa autem Cyrrilum in Conciliabulo Constantinopolitano abdicandi fuit, quid ante depositionem communicasset cum Eustathio & Elpidio, & post depositionem communionem iniisset cum Basilio Ancyrano, & Georgio Laodiceno, hoc est, in Semi-arianorum seu Omœusianorum castra transisset.

6. Subrogarunt Macedonio impium Eudoxium, Germanici primum Episcopum, & postea Sedis Antiochenæ invadorem, Basilio quendam Athanasium, Eleusio Eunomium, qui brevi postea Arianam impietatem privatum primum, deinde publicè evulgans, ab Eudoxio de Imperatoris adversus eum indignatione communitus; à Cyzicenis enim accusatus fuerat apud Imperatorem; subducere se, & Cyzicenam Ecclesiam relinquere coactus est, ex quo tempore pro priam

Hil. contra

S. 1. 4.
Cap. 22.

Hil. ibid.

S. 1. 4.
Cap. 22.

priam sectam constituere cepit. Sufficerunt denique Eustathio Meletium, & Erenium Cyrillo, qui Sedem suam non recuperavit, nisi sub Theodosio magno.

Legatis Seleuciensis Synodi depositis sub variorum criminum pretextu, & in exilium pulsis, atque vocabulo substantia ab Acacianis de novo cum hypothesis nomine suppresso, Orientales Omoeusiani de omnibus, quae Seleuciae & Constantinopoli gesta fuerant, certiores faciendo esse Occidentales rati, ad illos litteras, non per legatos Ariminenses, quos videbant communione cum Acacianis coniunctos, sed per S. Hilarium Constantinopoli tunc commorantem direxerunt. Has Orientalium literas Hilarius incunctanter misit in Gallias, quibus acceptis Gallicani Episcopi, qui Arimini Nicensem formulari subscripti erant, Parisios convenere, ibique habuere Synodum, S. Hilario nondum in Gallias reverso, ut ex eorum epistola Synodali colligitur, ac proinde anno 360. aut ad summum anno 361. Anno enim 360. S. Hilarius Constantinopoli a Constantio dimisus, patriam revisit anno 362. cum post suum in Gallias redditum superstes fuerit annis tantum sex, ut restatur Sulpicius Severus l. 2. hist. & ad meliorem vitam transferit 13. Januarii an. 369.

Synodica ad Orientales recripserunt Gallicani Episcopi epistolam, in qua testantur. 1. Vocabulum *usia* ab Orientalibus contra Arianitarum heresim inventum, a se semper sancte fideliterque suscepimus esse, neque in illius silentium five Arimini, five Nicæa in Thracia consensisse, nisi invitatos, & quia illud ab ipsis Orientalibus in Seleuciensi Synodo repudiatum fuisse, ab Arianis naviter mentientibus persuasum eis fuerat.

2. Se *omousion* amplexos esse, ad significandam veram & legitimam ex Deo Parte Unigeniti Dei natitatem, detestantes heresim Sabellii, Patrem & Filium unam esse personam afferentes, neque intelligentes Filium aliquam esse partem Patris, sed ex toto, atque perfecto innascibili Deo totum atque perfectum unigenitum Deum natum, & unius idcirco vel *usia*, vel substantia esse cum Deo Patre conserentes, ne aut creatura, aut filius adoptivè, vel appellative tantum dicatur.

3. Neque se invitatos audire Filii cum Deo Patre similitudinem; cum *imago* invisibilis Dei sit; eam tamen tantum similitudinem intelligentes, quae Filio digna sit, & veri Dei sit ad verum Deum. Quae similitudo esse non potest sine unitate substantiae in Patre & Filio, proindeque nisi Filius nascendo totam accipiat substantiam Patris. Quam unitatem substantiae in Patre & Filio, & perfectam Filii cum Patre similitudinem exprimit ipse Filius: cum ait: *Ego & Pater unus sumus. Qui me vidit, vidit & Patrem. Pater in me est, & ego in Patre.*

4. Hanc fidem se tenere, & semper retenturos esse, detestantes eos, qui dicunt: *Non erat antequam nasceretur, non quod Unigenitum Deum innascibilem prædicent, sed quod impium sit maximè, Deo temporum tempus aliquod antefere. Non negare se Filium Patri obedientem esse, & Patre inferiorem, sed hoc intelligere se de Filio secundum infirmitatem assumpti hominis.*

5. Agnoscentes se fraudem passos ab Arianis, & ab illis falso persuatos, quod Seleuciae repudiatum esset vocabulum *usia*; quæ perperam a se gesta sunt, retractare; se pro excommunicatis habere Auxentium, Ursacium, Valentem, & alios Ariminensis Synodi legatos, quod à Seleuciensis legatis admoniti, cum Acacianis communicate non desisterint, eorumque blasphemias damnare recularint; se blasphemias illas damnare, & eorum, qui in Legatum Seleuciensem locum intrusi sunt, communio nem respicere.

6. Denique Saturninum, jam antea ab omnibus Gallicanis Episcopis bis excommunicatum, tum ob verera, licet diu dissimulata, tum ob recentia crimina indignum Episcopi nomine judicatum a se & depositum, eademque pena plectendos alios in Gal-

liis Episcopos, si qui fuerint, qui Synodi statutis reniti præsumperint, aut aliter, quam sentit Synodus, de Filii maiestate & *omousio* sentire.

Cum Eudoxio Constantinopolim translato vacaret Sedes Antiochenam, anno 361. Acaciani Constantinopoli descendederunt Antiochiam, quod Constantius propter Persicum bellum venerat. Rati Meletium sibi consentire, eo quod Acacianam formulam Seleuciae subscriptisset, eumque, cum vir esset magna facundia laude & morum integritate celebris, lectæ sua fore perutilem, petierunt a Constantio, ut Antiochenæ Ecclesiæ præficeretur. Annuenti Principe, & orthodoxis, quibus recta Meletii fides probè perspecta erat, contentientibus, perfictrum est ea de re decretum, & omnium tam orthodoxorum, quam heterodoxorum subscriptionibus firmatum, atque Eusebium Samoletensi servandum traditum. Cum autem Meletius acceptis Constantii litteris venisset, & ab ipsis Acacianis consecratus esset Episcopus, iussus ab Imperatore de Filio pro concione disserere, Arianis nil tale suspicantibus, unitatem substantiae in tribus personis Divinis egregie defendit. Quare Acaciani, facti sui penitentes, Meletium Sabellianismi accusarunt apud Constantium, quem, cum esset animi in quavis partem versatilis, facile in sententiam suam pertraxerunt; unde & ei persuaserunt, ut ejus Meletio subrogaret Euzojum, qui olim cum Ario magistro suo a S. Alexandro Alexandria Episcopo excommunicatus & depositus fuerat.

Euzojo in Sedem Antiochenam intruso, Acaciani una cum paucis aliis Episcopis Synodum egerunt, in qua quæ ipsimet de similitudine Filii cum Patre Constantinopoli anno superiore decreverant, reciderunt, & statuerunt nomen illud, Simile, ex formula Nicentii, quam approbarant & subscripterant, expungere, atque Filium Patri per omnia, tam in substantia, quam in voluntate dissimilem, & ex nihil factum esse definierunt, & ita tandem ad Ari blasphemias, deposita larva, redierunt: unde *Anomai* & *Exucuntii*, hoc est *Dissimiles* & *Non essentiales* appellati sunt.

Hoc anno 361. Constantius, ab Euzojo baptizatus, & bellum parans contra Julianum, quem milites in Galliis, post victoriam de Barbaris reportata, renunciarunt Imperatorem, morbo extinctus est mense Novembri; Julianus vero cum Constantinopolim venisset, ibique proclamatus esset Imperator, eodem anno solus imperare cepit. Quo nuncio Alexandriam delato, Gentiles imperium fecerunt in Georgium, variisque affectum contumelias interemerunt. Interea Julianus, ut omnium sibi benevolentiam conciliaret, Episcopos, a Constantio in exilium pulsos, ad suas Sedes redire iussit. Hac lege promulgata, Athanasius, cum septem annis apud virginem Deo consecratam Alexandriam delituisse, noctu prater omnium expectationem comparuit, & cum ingenti gaudio exceptus est.

Eadem lege ab exilio revocati Eusebius Vercellensis & Lucifer Calaritanus, qui in superiori Thebæ exulabant, consilium inter se inierunt de pace & concordia in Antiochenæ Ecclesia restituenda, & placuit, ut Lucifer Antiochiam proficeretur, Eusebius vero Alexandriam pergeret ad Athanasiū, cum eo convocatus Synodus, cui Lucifer assisteret, & omnibus, quæ in ea statuerunt, subscripteret per Diaconos suos Herennium & Agapetum. Anno igitur 362. Athanasiū ab Athanasio & Eusebio convocata est Synodus, ad quam convenere Episcopi plurimi. Illic 1. definitum est Spiritus S. non esse creaturam, & unam ac eandem esse essentiam, seu substantiam trium personarum in Deo. Item Verbum in Incarnatione non solum corpus humanum, sed etiam animam rationalem assumpsisse. Quorum primum contra Macedonii, alterum vero contra Apollinarii nascentem heresim decreatum est.

2. Professio fidei, quæ, tanquam à Sardicensi Synodo

nodo conscripta, circumferebatur, ut supposititia explosa est, prohibitumque ne vel legi, aut proferri fieretur, & praeceptum ut omnes contenti essent Niceno Symbolo, quo se contentos esse declaraverant, paucis contradicentibus, Patres Sardenses, quippe quod solidam & integrum pietatem contineret, sive que numeris omnibus absolutum esset.

3. Cum nonnulli Synodo adessent, quorum alii tres in Deo hypostases dicendas esse, alii vero unam tantum esse dicendam contenderent, seorsim interrogati sunt quid per hypostasis vocabulum intelligerent? Qui tres dicebant hypostases, se per hypostatum rem per se subsistente intelligere, nec aliud velle, quam Patrem, Filium & Spiritum Sanctum esse tres res per se subsistentes, responderunt, & addiderunt se Ariatum dogma, & eos qui tres deos, vel tria principia dicent, damnare, sequi unam & eandem Patris, Fili, & Spiritus Sancti essentiam agnoscer. Qui vero unam tantum hypostasim dicebant, responderunt se nomine hypostasis intelligere *usum* praece, seu substantiam, & unam hypostasim dicere ad significandam, non unicam cum Sabellio, personam in Deo per subsistente, sed unicam essentiam, substantiam, naturam trium personarum per se subsistentium, Omnes denique, damnatis Ario, Sabellio, Paulo Samolateno, Valentino, Basile, & Manicheo, unanimi voce professi sunt, se Nicenam fidem amplecti, eamque sufficere, eamque ante omnia ab omnibus esse recipiendam. Quare cum à Synodo animadversum esset, illos omnes recte sentire, & de sola unius vocis significacione inter se altercari, iis, qui tres earentur dixerant hypostases, ut tres; iis vero, qui unam tantum, ut unam dicere pergerent, per sapientem economan, & propter Ecclesiarum conciliationis bonum concussum est.

4. Statutum est, ut ab iis, qui ab heresi vel schismate ad Ecclesiam redire vellent, nihil aliud exigeretur, quam ut Nicenam Symbolum amplectentur; excurrentur eos, qui Spiritum Sanctum dicunt esse creaturam, eumque ab essentia Patris & Filii separant; confiterentur Verbum assumptissimum naturam rationalem, & damnarent Arium, Sabellium, Paulum Samolatenum, Valentinum, Basilem, & Manichaeum; proindeque prohibitum est, ne cui circa hypostasis vocabulum negotium faceceretur. His omnibus peractis, Synodica epistola scripta est ad Antiochenes, vel potius ad Episcopos, qui Antiochiam venerant ad Eustathianos cum Meletianis conciliando.

Nota. Tunc temporis Antiocheni in tres factiones divisi erant. Prima Arianorum erat, quibus praeerat Euzojus. Secunda Eustathianorum, sic dictorum a magno Eustathio, quem Eusebiani per insignem calamitatem deposuerunt. Eo deposito, Antiochenes Omousiani fere ab Arianis separaverant, & jam à triginta & pluribus annis conventus suos seorsim agebant abique Episcopo. Tertia Meletianorum, eorum scilicet, qui se fregregaverant ab Arianis cum Meletio, & Nicenam fidem amplexi erant. Hi, Meletio Antiochia pulso, separatis etiam celebrare divinam mysteria coacti sunt, quia cum illis communicare noluerunt Eustathiani, ed quod ab Arianis baptizati fuerant, & Meletius ab Arianis ordinatus fuerat. Sanum igitur Antiochenae Ecclesiae Corpus, in duas partes scissum erat; cuius tollendi schismatis consilium cum inter se iniviscent ab exilio redeentes Lucifer & Eusebius Vercellensis, hic Alexandriam ad Athanatum profectus est, ille vero Antiochiam; ubi, diurna in conciliandis animis opera incassum consumpta, postquam vidit Eustathianos, ut se Meletianis adiungerent, adduci non posse, illosque Eustathio ab aliquot annis vita defuncto, Episcopo carere, illis Paulinum Presbyterum, quem sequebantur, ordinavit Episcopum, Meletio ab exilio nondum reverso. Quo facto Lucifer non extinxit, sed confirmavit schisma.

Finito Alexandrino Concilio, Eusebius venit Alexandriam, ubi auctum per Paulini ordinationem inter orthodoxos dissidium reperit, unde & hanc ordi-

tionem à Luciferi factam tacite improbavit, cum neutra parte communicando: cum autem nihilominus operam daret populo ad concordiam revocando, ab exilio reversus est Meletius, & cum suis extra urbem conventus agere coepit, Paulino intra urbem in exiguo templo, quod ei Euzojus, sanctitatem ejus & senectutem reveritus, reliquerat, colligente. Quare desperata pace, Antiochia discessit Eusebius, à quo injuria affectum se ratus Lucifer, ubi in Sardiniam rediit, schisma fecit, eisque discipuli Luciferiani nuncupati sunt. Antiochenum autem dissidium duravit annis octoginta quinque, usque ad Episcopatum Alexandri.

anno 363, Juliano in expeditione contra Persas remiserè suscepit imperfecto, Jovianus, ab exercitu renuncias Imperator, ubi primum, cum hoste pacatus inducias, Imperii fines ingressus est, scripsit ad Athanasiū, petens ut ad se accuratam fidei professionem mitteret. Athanasiū, acceptis Joviani literis, è latebris, in quibus, ob intentatam sibi à Juliano mortem, menses aliquot Alexandriæ delituerat, emergens, Episcopis doctrina præstantibus convocatis, Synodus Alexandriæ celebravit. In hac Synodo damnatae sunt Arii blasphemiae, confirmata Nicena fidei formula, & asserta Spiritus Sancti divinitas, seu consubstantiaitas trium personarum divinarum, ut constat ex Synodica ad Imperatorem epistola, cui inservit est Nicenam Symbolum, etiam tunc temporis, ut receptum est Nicenam Symbolum, etiam tunc tempore, ut testantur Episcopi, à toto Orbe, paucis exceptis Ecclesiis, receptum.

Hoc eodem anno 363. Basilius Aneyranus, Silvanus Tarensis, & alii Episcopi Omousiani, ad Imperatorem mitterunt libellum supplicem, quo petebant, ut reciderent ea, quæ ab Acacianis acta contra illos fuerant in Constantinopolitana Synodo. Quibus repulsi ab Imperatore passis, Acaciani nihilominus sibi timentes, atque omnia ad nutum eorum, quæ rerum potiebantur, facere, & se se flebentes soliti, ut potè Purpure magis, quam Dei cultores, Antiochiam, ubi subfiterat Imperator, ad Meletium, quem Imperatori charissimum esse sciebant, unā cum duce suo Acacio convenerunt, & cum eo synodum egerrunt, in eaque damnatis Anomœis, confirmato Niceno Symbolo, & nominatim approbato Consubstantialis vocabulo, libellum Imperatori obtulerunt ab omnibus subscriptum, in quo asserebant, se fidem à Nicenis Partibus conscriptam, & libello suo inferam, suscipere & constanter retinere.

anno 364. Jovianus, christianissimo Principe, immatura morte sublato, à Valentino & Valente ad Imperium promotis licentiam obtinuerunt convocationis Synodos Episcopi Omousiani, quorum multi male mulctati fuerant ab Acacianis in Synodo Constantinopolitana. Itaque anno sequenti 365. Lampacum convenere, ibique i. damnarunt formulam Nicensem, quam Occidental subscriptionibus firmatam Eudoxiani, seu Acaciani Constantinopoli protulerant, & à legatis Synodi Seleuciensis subscribi curaverant, polliciti se opinionem dissimilis substantiae damnatos, quod tamen minimè præfiterant.

2. Decreverunt præferendam eam esse sententiam, quæ Filium Patri secundum substantiam similem prædicat; cum vocabulum Similis necessarium sit ad significandam personarum differentiam. Item ab omnibus Ecclesiis tenendam esse eam fidei expositionem, quæ Antiochiae in dedicatione majoris Ecclesiae edita, postea Seleucia confirmata fuerat.

3. Quæ Constantinopoli studio Eudoxii arque Acci gesta fuerant, rescididerunt, statueruntque ut Episcopi, in Constantinopolitana Synodo ab Acacianis & Eudoxianis depositi, Sedes suas postliminio recuperarent, quippe qui Ecclesiæ suis iustis spoliati fuerant ab hereticis, qui Filium Patri secundum substantiam dissimilem tenebant. Quod si quis Episcopos illos accusare vellet, sub paris condemnationis periculo id ageret. Denique sententiam contra Acacium, Eudoxium, & alios sexdecim eorum gregales Seleuciae latam confirmarunt.

Eodem

S.c.14.c.11. Eodem anno dia etiam celebrata sunt Synodi ab ejusdem factionis Episcopis Smyrnæ in Asia, in Pamphylia, Iauria, & Lycia, à quibus omnibus & Lamb placena, communicatis consiliis, tres ad Liberium legati, Eustathius Sebastenus, Silvanus Tarlensis, & Theophilus Castabalorum Episcopus destinati sunt, quibus mandatum est ut Liberii fidem amplectentur, & cum Ecclesia Romana communionem inirent, fide Consubstantialis consenserit suo confirmata.

Romam itaque venerunt Eustathius, Silvanus, & Theophilus, & Lampacena, aliarumque Synodorum, à quibus erant missi, epistolas tradiderunt Libero, qui cum eis communicare initio renuit, causatus se eos suscipere non posse, qui ab Arianis paribus starent, & Nicenam fidem abrogassent. Responderunt legati, se & suos jamdudum ab Ariานis castis recessisse, & Anomœorum hæresim jam pridem damnasse, atque semper confessos esse Filium Patri om̄eūsion, nec om̄eūsion ab om̄eūsion quadam differre. Libero autem ab eis perenti fidei professionem scripto comprehensam, libellum suo & suorum nomine tradiderunt, cui Nicenam Symbolum infererant.

A. Spec. 1b. In hoc libello dicebant, Consubstantialis vocabu-
lum contra pravam Arii doctrinam piè sanctèque
additum esse Symbolo Niceno; se cum Episcopis,
quorum legatione fungebantur, fidem, hoc Symbolo
à Nicenis Patribus conscriptam, tenuisse ac re-
nere, & usque ad extremum spiritum retenturos esse;
se Arii hærcim aliquæ omnes heræcæ huic Sym-
bolo adversantes damnare; te denique Nicensem for-
mulam, Arimini lectam, & Constantinopoli ab E-
piscopis, dolo & perjurio circumventis, subscri-
pam, anathematisare, urytè supradicto Symbolo
contraria.

Ap. Soc. ibid. Legatos tali cautione obligatos libens in communionem suscepit Liberius, dimisitque cum litteris ad Episcopos Omœtianos. His litteris libellum, à Legatis sibi oblatum, inferuerat. Narrat quæ cum eorum Legatis Roma gesta sunt. Gratulatur eis regiam eorum fidem, cuius certa per Legatos accepit indicia. Certiores facit, quod omnes omnino Occidentales, qui Ariminum per vim, vel fraudem subscripterant Nicensem formulam, illam anathematizant, Nicænum Symbolum subscripterint, majori, quam anteā, Arii doctrinam odio prosequantur, & cum aliis Nicænam fidem profidentibus communione conjunctissimi sint. &c.

Accepit Liberii litteris, qui cum Eustathio erant,
hoc est, Silvanus, & Theophilus, in Siciliam na-
vigarunt, ibique coram Episcopis in Synodum coa-
ctis, Confessionalis fidem professi, & approbato
Niceno Symbolo, ab illis litteras in eandem sen-
tentiam scriptas acceperunt, atque ad eos, a quibus
missi fuerant, reversi sunt. Eustathius vero cum
Elpidio, Romanae Ecclesiae Presbytero, quem ei Li-
berius socium, & Sedis Apostolicae legatum, unio-
nis promovendæ gratia adjunxit, protectus est in
Illyricum ad Valentianum Imperatorem, contra
Sarmatas bellum gerentem, qui ex occasione adven-
tus Eustathii, & Elpidii Legati Apostolici, convo-
cavimus Illyricanos Episcopos.

anno igitur 366. jubente Imperatore, pacis Ecclæsiaſtico ſtudioſiſſimo, Illyriaciani Epifcopi Synodus egerunt, in qua omnibus maturè ponderatis Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum eſte conſubſtantiales, deſinierunt, & contrarium ſentientibus anathema dixerunt, atque in hanc ſententiam litteras ſcripferunt ad Orientales, communionem ſuam eis pollicentes, modò idem tenerent, & docerent, cum ea ſit fides à Nicenis Patribus comprobata. His Synodi litteris alias ſuo & Valentis collegæ nomine inſcriptis addidit christianissimus Valentinianus ad eſdem Orientales, in quibus trium Perſonarum conſubſtantialitatem profitebatur.

His ita gestis, profecti sunt in Orientem Eustathius & Elpidius anno 366, ad finem vergentis, & Tyanam venerunt, ubi Synodum agebant Eusebius

Cæsarea Cappadociæ, Gregorius Nazianzi, cum aliis
cum pluribus Episcopis, qui Joviano regnante, Con-
substantialis doctrinam retinendam esse decreverant.
Ibi cum magno omnium gaudio lectæ sunt Liberis
& Occidentalium litteræ, ab Elpidio & Legatis
Lampsacensis allatæ, aliaque ab iis, qui aderant,
scriptæ ad omnes Episcopos, qui in Consubstantialis
fidem consenserant. Invitabantur autem, ut anno
sequenti ante exitum veris, Tarsum Ciliciæ conve-
nirent, ad incepitam feliciter Orientales inter Oc-
cidentales unionem consummandam. Petuit quoque à
Thyanensi Synodo Eustathius, ut in sedem suam re-
stitueretur, quod ei liberaliter concessum est ab Ep-
iscopis, eum in communionem suam recipientibus,
quem antea Sedes Apostolica receperat.

Eudoxius cum Omousianorum & Omousianorum Episcoporum consilium recrivisit, ne Synodus ab illis Tarci ageretur, facile obtinuit à Valente, qui antea cum Fratre Confubstantialis acerimus defensor extiterat: sed anno 366, victo & occiso Procopio tyranno, in aliis planè mutatus est: cum enim tunc scipellum contra Gothos pararet, pium in iuri baptismi suscipiendo consilium; sed uxoris, mulieris Arianae, artibus inductus, paucis est se baptizari ab Eudoxio hominum nequissimo, qui jure jurando eum obstrinxit ad hoc ut Ariananum dogma amplecteretur, in eo tenendo perseveraret, & contrarium sentientes male multaret; & si essent Episcopi, sedibus expelleret. Quia omnia præstit Valens reliquo vita tempore, Omousianos modis omnibus vexando, Episcopos fugando, ut Meletium, Eusebium Samosatenum, Athanasium, &c,

ARTICULUS V.

*De generali Concilio Nicæa in Bithynia in causa
Arii celebrato.*

§. I.

Concilium Nicenum celebratum est anno Christi 325.
& Constantini Magni 20.

Rob. Nam in Synodo Chalcedonensi act. 2. dicitur Nicenum Concilium celebratum fuisse Consulatu Paulini & Juliani virorum clarissimorum Consulatum, anno post Alexandrum 636. mensis secundum Gracos Desi die 19. qui est decimus tertius Calendari Julianarum, in Nicaea Metropoli provincia Bithynia. Et apud Socratem lib. 1. cap. 13. legitur Tempus quo Synodus (Nicaea) congregata est, scilicet in notationibus temporis ipsi Synodo prefixis inventi, fuit Consulatu Paulini & Juliani, die undecimo Calendas Junias, anno 636. à regno Alexandri Macedonis. Annus autem Christi 325. in annum Alex. 636. ut probat Petavius lib. 11. de doct. temp. cap. 41. & Consulatus Paulini & Juliani in annum 20. Imperii Constantini, ut colligitur ex Fastis emendatoribus, incidit.

Mendum igitur est in Eusebii chronicō, ubi dicitur Nicānam Concilium celebratum fuisse anno Christi 324, Constantini Imperii 15. præsertim cum Eusebius ipse Nicānam Synodum actam esse in Vicensennialibus Constantini, expreſſe aſterat lib. 3. & 4. de vita Constantini. Utrum autem Synodus inchoata fuerit mense Majo, ut dicunt Socrates, an mense Junio, ut dicunt Acta Synodi Chalcedonensis, & utrū Synodi Chalcedonensis Acta ex Socrate corrigenda sint, an verò Socrates corrigendus sit ex Actis Synodi Chalcedonensis, penes lectorem prudenter iudicium eſto.

S. II.

Concilium Nicenum inchoatum anno Constantini
vigesimo, eodem anno absolutum est.

Prob. Nam Eusebius, qui huic Synodo adfuit, de actis ejus loquens lib. 3. de vita Const. sic ait: *Quibus ad exitum perductis . . . festum triumphale ad Dei*

Disputatio II. Articulus V.

191

Dei honorem illustrandum egit. Eadem tempore vige-
sumus ejus regni annus completus est. Et in Creo-
niana canonum collectione dicitur: Factum est Con-
cilium apud Nicenam Bithynia Metropolim à die 13.
Calendas Iulii, quod tenuit usque ad 8. Calendas
Septembres, Paulino & Juliano Consulibus. Adde
quod à nullo veterum scriptum sit Nicenam Syno-
dum sub pluribus, quam Paulino & Juliano, Con-
sulibus habitam fuisse. Uno igitur illo anno Con-
stantini vigeſimo acta & peracta est Synodus Ni-
cena, nec nisi duos mensis cum diebus aliquor du-
ravit.

Nec audiendus est, 1. Sozomenus, dum ait l. 1,
cap. 17. Iulium ob ingratitudinem aetatem à Nicen-
a Synodo abfuisse, quod supponit Nicenam Syno-
dum convocatum fuisse sub Julio. At Julius sedere
cepit in Cathedra Petri anno 336. Constantini ul-
timo, 2. Photius, dum asserit in lib. de Synodis,
Nicenam Synodum sub Silvestro & Julio celebra-
tam fuisse: nam si ita esset, Nicena Synodus sex
& decem annos durasset. 3. Gelasius Cizicenus,
dum scribit Nicenam Synodum anno 16. Imperii
Constantini indicatam fuisse, & Patres sex ipos an-
nos confesdiſſe. Hic enim author scatet erroribus,
& levissime authoritatis est.

§. III.

Consilium Nicenum convocatum fuit à Constantino
Mago, consentiente Silvestro Pontifice.

^{Ap. Theod. lib. 1. h. 6.} Prob. Nam 1. Nicen Patres in sua ad Alexandri-
nos Synodica epistola sic loquuntur: Quando qui-
dem Deo Optimo Maximo, eique charissimo Princeps
Constantino nos ex diversis civitatis ac provinciis
congregante, sacra & magna Synodus Nicæa cele-
braata est, &c. 2. In Ephesina Synoda collat. 1. le-
gitur: Fides à trecentis decem & otto Patriarchis in
Metropoli Nicena à sancte memoria Constantino con-
gregatis exposita. 3. S. Epiphanius heresi 69. nu. 11.
hac scribit: Imperator Ecclesia consulens, cum jam
plerisque à se invicem dissidentibus, varia essent schis-
mata, acumenicam Synodum colligit 318. Episcoporum.
4. Idem scribunt Theodoretus l. 1. h. 6. c. 7.
Socrates l. 1. cap. 8. & Sozomenus lib. 1. cap. 17.
Hæc autem convocatio à Constantino facta est,
non per modum imperii, sed per modum adhorta-
tionis & invitationis; quo modo Synodos convo-
cari à Christianis Principibus, consentiente Sum-
mo Pontifice, nihil veterat.

Quod autem Constantinus Synodum convocaret,
Episcopos invitando, non illis imperando, distet
scribit Socrates loco proximè citato, his verbis:
Cum igitur Imperator duobus his malis Ecclesiam con-
cuti uideret, universalem Synodum congregavit, om-
nes undeque Episcopos per litteras invitans, ut
Nicenam Bithynia convenirent. Jam vero quod in
hanc convocationem conseruferit Silvester, patet ex
eo quod, accepis Constantini litteris, non refragatus
sit, sed Legatos suos libenter miterit, cum ipse
venire non posset, longæ aetate præpeditus. Epis-
copus urbis Romæ, inquit Theodoretus, ob extre-
mam senectutem absuit ipse quidem; duos tamen mi-
lit Presbyteros, qui ipsius nomine gestis Conciliis sub-
scriberent.

§. IV.

Osiris Cordubensis Episcopus, Vito & Vincentius Ec-
clesie Romana Presbyteri, Niceno Concilio prefuer-
runt nomine Silvestri Pontificis Maximi, cuius
erant Legati.

Et 1. quod Osiris Niceno Concilio præfederet,
facile colligitur ex S. Athanasio, id aperte suppo-
nente, cum sic ait in Apologia de fuga sua: In
qua Synodo ille (Osiris) non dux, & antesignanus
fuit: quam non ille recta tuendo in suam sententiam
pertinxerit que Ecclesia illius presidente non pulcherrima
monumenta retinet? Et in epist. ad Solit. sic

loquentes inducit Arianos: Hic (Osiris) est Prin-
ceps Synodorum; & si quid scribit, ubi que auditur.
Hic formulam fidei in Nicena Synodo concepit, &
Arianos ubique pro hereticis traduxit.

2. Quod cum Osio, Vito seu Vetus & Vincen-
tius præfuerint Synodo, probatur ex Socrate lib. 1.
cap. 13. ubi nomina eorum, qui subscripterunt, &
quo ordine subscripterunt, refert: Osiris Episcopus
Corduba Hispania ita credo, ut superius scriptum est.
Vito & Vincentius Presbyteri urbis Roma. Ægypti
Alexander Episcopus. Magna Antiochia Eustathius.
Hierosolymorum Macarius. Hunc autem subscriptio-
num ordinem testatur se ex Athanasio transcripsisse:
sic enim prosequitur: Et reliqui, quorum nomina in
libro Athanasi Episcopi Alexandrini, qui Synodi
inscribunt, plenissime digesta sunt. Ex his autem
habemus duo, nempe & in subscriptionibus ordinem
ac prærogativam Ecclesiarum servaram esse; nam
Alexandrinus Episcopus ante Antiochenum, Antioche-
nus ante Hierosolymitanum subscriptus; & Osium,
Vitonem, ac Vincentium primos subscriptissi. Ergo
Osium, Vito & Vincentius in Synodo Nicena sub-
scripterunt nomine Romani Pontificis, & ut vi-
cem ejus gerentes. Ergo in Synodo Nicena locum
tenuerunt, quem ipse tenuisset, & munia obseruent,
qua ipse obijsset Romanus Pontifex, si præsens fuisset.
Primum autem locum tenuisset, & Concilio
præfuerit Romanus Pontifex, si præsens fuisset. Er-
go Osium, Vito, & Vincentius in Synodo Nicena
primum tenuerunt locum, & Praesides fuerunt.

Dices. Eustathius Antiochenus præfuit Synodo:
nam primus sedebat à dextris: narrat enim Eusebius
lib. 3. de vita Constantini, ad Imperatorem brevem
habitat esse orationem ab Episcopo, qui in dextro
ordine sedebat primus; & hunc Episcopum fuisse Eu-
stathium testatur Theodoreus lib. 1. cap. 7. Præ-
terea, à veterum multis Eustathius dicitur primus in
Concilio Niceno extitisse. Ergo, &c. K. neg. ant.
Ad prob. 1. Rep. primum locum in sinistro ordine,
non primum in dextro, honoratiorem fuisse apud
Romanos. Ad 2. prob. R. veteres illos Eustathio ma-
gno primis in Nicena Synodo tribuere, non in di-
gnitate & munere, sed in doctrina & facundia.

Dices. Alexandrum Alexandriæ Episcopum Syno-
do præfuisse scribunt ipsimet Patres Nicen in sua
ad Alexandrinos epistola. Si aliud præterea quid-
piam, inquit, dum honoratissimus Dominus, &
Collega, & Frater noster Alexander unâ adeſt, san-
ctum & statutum fuerit, ipse, utpote qui rebus de-
cisis cum præfuerit, tum communicarit, vobis caram
accuratiis renunciabit. Rep. neg. Nam Patres Nicen
ni etiam secundum versionem hanc, non aliud in
sua ad Alexandrinos epistola dicunt, quam Alexan-
drum rebus decidendis præfuisse. Aliud autem est
Synodo præfuisse, & aliud præfuisse rebus decidendis.
Præfuit igitur rebus decidendis Alexander, qua-
tenus, cum nulli melius Alexandrinæ Ecclesiæ, quam
Ariana pestis, & Ichiisma Meletianum affligebant,
notus esset status, ea de re præ carceris à Synodo
consultus & auditus est, atque quid ad hærem pro-
fligandam, & tollendum Ichiisma expedire judicaret.
Quare melius virtus Henricus Valesius in hunc mo-
dum: Si quid autem præterea, præsente Domino &
charissimo Collega ac Fratre nostro Alexander, san-
ctum ac definitum est, id ipse vobis accuratiis refe-
ret, quippe qui gestorum autor, ac particeps existat.

Dices. Sozomenus l. 1. cap. 17. recensens prima-
rum Sedium Episcopos, qui vel per se, vel per le-
gatos Synodo adfuerunt, ultimo loco ponit Romanum
Pontificem: Huic Concilio, inquit, interfuerunt
ex Apofolici quidem Sedibus Macarius Epis-
copus Hierosolymorum, & Eustathius Antiochia ....
& Alexander Episcopus Alexandria ..... Julius ve-
ro Episcopus urbis Roma propter senectutem absuit.
Verum illius vice adfuerunt Vito & Vincentius, Ro-
mane Ecclesie Presbyteri. Quomodo ergo Synodo
præsidere potuerunt Legati Pontificis Romani? Rep.
Sozo-

Tractatus II. De Deo Trino.

Sozomenum hic inverso ordine recensere. Sedes Apostolicas, & ab intima per intermedias superiores ad supremam ascendere. Nam Hierosolymitana Antiochenæ, Antiochenæ Alexandrina, Alexandrina Romana præminebat.

Dices. Theodoretus l. 1. hist. c. 7. Socrates l. 1. c. 8. Sozomenus l. 1. c. 17. duos tantum Legatos Romani Pontificis Vitonem & Vincentium Presbyteros interfuisse Concilio narrant. Ergo Osium non interfuit Concilio, nec praesedit Concilio ut Legatus Romani Pontificis. R. Aliud est præcisè dicere, quod Romanus Pontifex à latere suo Roma miserit duos Presbyteros, ut ipsius nomine præfessent; aliud verò, quod miserit, ut soli preefessent. Primum dicit Theodoretus, non secundum: *Episcopus*, inquit, *urbis Romæ ob extremam senectutem absuit ipse quidem: duos tamen misit Presbyteros, qui ipsius nomine gestis Conciliis subscriberent.* Item aliud est præcisè dicere, quod duo Presbyteri Vito & Vincentius in Concilio vices Romani Pontificis egerint; aliud verò, quod soli egerint. Primum dicunt Socr. & Sozom. Non secundum. Aberat quidem, inquit Socrates, regie urbis Antistes: sed præsto erant Presbyteri, qui vices ejus implerent. *Episcopus urbis Romæ*, inquit Sozomenus, proper senectutem absuit: verum illius vix adfuerunt Vito & Vincentius, Romane Ecclesie Presbyteri. Ex laudatis igitur Authoribus in locis allegatis habemus quidem duos Ecclesias Romanae Episcopos, à latere Pontificis Roma missos, Conciliis Presides fuisse: at non habemus alium cum illis non fuisse, qui in locis allegatis eorum tantum meminerunt, qui post acceptas ab Imperatore litteras ex urbe regia ad Concilium venerunt, & quibus, quod ab Authoribus præfatis prætermisum ibi est, mandarum fuerat, ut sibi legationis locum assumerent Osium Cordubensem, de Ecclesia jam optime meritum, magna apud Constantimum autoritate pollentem, vita sanctimonia, ac fidei sinceritate conspicuum, & de Ecclesia Alexandrina statu, de Ariano dogmate, arque schismate Meletii probè instrutum.

Dices. Esto quod Osium præfuerit Nicæo Concilio, at latem non praesuit ut Legatus Romani Pontificis. R. neg. Nam vel praesuit ut Episcopus Cordubensis, vel ut Legatus Imperatoris, vel propter toleratos in fidei defensione labores, vel propter gratiæ & autoritatem, qua valebat apud Principem, vel propter doctrinam, vel propter fæcilitatem, vel deinde quia legatione Romani Pontificis fungebatur. Non primum: cum enim Cordubensis Ecclesia esset mediocris Ecclesia, Hispaniæ Metropolita immidiatæ, & Occidentis Patriarchæ per appellationem subjecta, certè jus Epicopo suo tribuire non potuit ad præsidendum universalis Synodo, in Oriente congregata, ante Apostolicarum Ecclesiarum, Alexandrinae, Antiochenæ, & Hierosolymitanæ Episcopos, & ipsoitem Romani Episcopi Legatos.

Non secundum: nam 1. cum Imperator præfessus esset, non indigebat Legato. 2. Dici non potest Imperator in alium transfluisse jus præsidiendi, quod ipse sibi minimè arrogavit; inid sibi non competere, aperè agnovit, in humili subsellio infra omnes Episcopos sedendo, nec prius federe volendo, quām, ut federet, annuissent Epicopi. Non tertium: plures enim aderant, qui majora pro fidei defensione passi fuerant, ut Paphnutius, cui in Maximiani persecutione oculus dexter effossus fuerat, & dexter poplex succidus; Paulus Episcopus Neocæsaræ Euphratensis, in persecutione Licii ambabus manibus debilitatus, &c.

Non quartum: nam tanta ad minimum apud Imperatorem gratia & autoritatem valebat Eusebius Cæsariensis. Non quintum: Eusebius enim Cæsariensis eruditio nemini secundus erat. Non sextum: nam aderant eximiae sanctitatis Antistites, ut Alexander Alexandrinus; Spiridion Cypriorum Episcopus, in vita miraculis clarus; Jacobus Nisibis, qui mortuos insuicitavit, vitæque restituit, &c. Superest igitur, ut dicatur Osius, quia cum Virone & Vincentio vices

gerebat Silvestri Summi Pontificis, Nicæa Synodo cum illis præsedit, primum locum cum illis obtinuisse, & primum cum illis subscriptisse.

§. V.

Symbolum Nicænum.

C Redimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, S. Athan. ep. & in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, genitum ex Patre unigenitum, hoc est, ex substantia S. Hilarii Patris; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri; per quem omnia facta sunt, quæ in S. Basil. ep. 78. Cœlo sunt & in terra. Qui propter nos homines & propter salutem nostram descendit, incarnatusque, & homo factus est, & passus. Qui resurrexit tertia post die; ascendit ad Cœlos, venturus est, ut vivos iudicet, ac mortuos. Credimus & in Spiritum Sanctum. Theod. lib. 11. h. 12. Eos autem qui dicunt: Fuit aliquando tempus, cum non esset, & antequam gigneretur, non erat; vel quod de non extantibus factus est: aut qui ex altera substantia vel essentia dicunt esse Filium Dei, aut creatum, aut conversione mutationique obnoxium, anathematizat Sancta, Catholica, & Apostolica Ecclesia.

Loco ad marginem citato scribit Socrates hanc fidem trecentos & octodecim Antistites probasse & amplexos esse, atque uno omnes ore & in unam sententiam conspirantes conscripsisse; quinque tantum repertos esse, qui illam amplecti nolent, Eusebium scilicet Nicomedensem, Theognin Nicænum, Marinum Chalcedonensem, Theonam Marmaricam, & Secundum Ptolemaidis Episcopos, qui vocem Consumentialis plurimis cavillis ac dieteris infestari, Arii depositioni subscrivere noluerunt. Quam ob causam Synodus Arium, & omnes, qui cum eo sentiebant, anathemate percussit; Imperator verò tum Arium ipsum, tum Eusebium ac Theognini exilio mulctavit, qui posteriores duo paulò postquam in exilium missi essent, in fidem Consumentialis conlensere, libello ad præcipios Episcopos missio: quapropter ab exilio revocati, Ecclesiæ suas repererunt, pulsis iis, qui in eorum locum ordinati fuerant, nempe Amphione, qui Eusebium, & Creto, qui Theognidi substitutus fuerat, ut narrat idem Socrates eod. lib. cap. 14. ubi Eusebii & Theognidis prætensus libellum exscripsit.

§. VI.

Eusebius Nicomedensis & Theognis Nicænus subscripserunt cum aliis Patribus; ac proinde libellus pœnitentia apud Socratem loco citato, & Sozomenum lib. 2. cap. 16. illis adscriptus, ut suppositus, jure merito reieciuntur.

Pro. 1. Ex Epistola, à Synodi Patribus ad Alexandrinos scripta, in qua sic loquuntur: *Primum habita est quæstio coram piissimo Principe Constantino de impietate ac perversitate Arii & sociorum ejus. Cunctisque suffragantibus placuit, ut impia ejus opinio anathemate damnaretur, verbaque ac nomina blasphemæ plena.* Et inferius: *Tantam verò vim habuit ejus impietas, ut Theonam Marmaricam, & Secundum Ptolemaidis Episcopum, secum in exitium pertraxerit.* Nam & in istos eadem, quæ in illum, lata sententia est. *Ecce Synodus, postquam dixit omnes Episcopos in Arii & blasphemiarum ejus condemnationem consensisse, duos tantum excipit, Theonam & Secundum, & de duobus illis tantum Episcopis dicit, quod cum Ario damnati fuerint.* Quis plures audiret excipere, & in plures latam fuisse sententiam excommunicationis & depositionis afferere? Præterea, ponderare fuit illa Synodi verba: *Tantam verò vim habuit ejus impietas, &c.* Multò enim majorem vim habuisset impietas Arii, si secum in exitium pertraxisset non solum Theonam & Secundum, obscuri nominis Episcopos, sed etiam Theognim Nicænum, & Eusebium Nicomedensem, Bithynia Metropolitam, urbis

Euseb. 13. de vita Conf.

Theod. lib. 11. h. 7.

Pro. 1. c. 12. ad lib. 10.

Apud Socr. lib. 11. c. 19.

urbis primariæ Episcopum, magnæ autoritatis vi-
rum, & eruditio ac ingenii fama celebrem. Qua-
re si re vera non solum Theonas & Secundus, sed etiam
Theognis & Eusebius Arium damnare pertinaciter de-
trectassent; dubitare non licet, quod dictura fuisse
Synodus: *Tantam verò vim habuit ejus impietas, ut*
secum pertraxerit in exitium Eusebium, Theognin,
&c. Hanc autem ad Alexandrinos epistolam absoluta
Synodo conscriptam fuisse, & Alexandro Alexandriam
revertenti traditam, clare ostendunt hæc illius verba:
Vos ergo leti atque hilares ob felicem rerum eventum,
& ob communem omnium pacem atque concordiam, &
*quod heresis omnis penitus excisa est, majore cum ho-
nore ac benevolentia Collegam nostrum, vestrumque*
Episcopum Alexandrum excipe.

Prob. 2. Ex S. Athanasio lib. de Decretis Nicæna Synodi, ubi hæc habet: *Episcopi, sublati Eusebianorum vocabulis, istam formulam sane fidei conceperunt, omnibusque subscriptis, subscripterunt & ipsi Eusebiani iis verbis quæ nunc culpant. Loquor autem de vocabulis, Substantia & Consubstantialitate; approban-tes Filium Dei nullo modo facturam, aut creaturam esse, sed factum, verbumque ex Patris substantia. Ceterè cum hic S. Athanasius simpliciter dicat, Eusebianos iplos subscriptissime, Eusebianorum nomine possimum intelligere factionis antesignanos, ambi- non potest. Athanasio adjungo magnum Eustathium, testem pariter oculatum, ita loquentem ap. Theod. lib. 1. hist. c. 8. Ariani merentes ne, tot Episcopis in unum congregatis, ipse Ecclesia ejicerentur, in medium profilientes, dogma, quod improbatum fuerat, anathemate damnarunt, & libello, qui unanimi omnium consensu conscriptus fuerat, propria manu subscripterunt. Ubi cum simpliciter ait, Ariani subscriptissime, ma-nifestè significat, aut omnes omnino, aut saltem maxima ex parte cum ducibus suis subscriptissime.*

Prob. 3. Ex Theodoro, accurato Scriptore, l. 1. hist. c. 7. ubi de Eusebianis sic loquitur: *Cum ingens omnium tumultus contra eos coortus esset, & tanquam prodiotores fidei ab universis accusarentur, metu perculsi exsurrexerunt: primique, exceptis Secundo & Theona, Arium excommunicarunt. Hunc in modum, impio illo ab Ecclesia exturbato, cum formulam fidei, quæ ad hunc usque diem in Ecclesiis obtinet, communis consensu distassent, & subscriptionibus suis confirmassent, Concilium dimisere. Et cap. 8. Ipsi ergo morbum animi sui occultantes; Episcoporum enim multitudinem re-formidabant; expositioni Synodi confenserunt..... Theonas autem & Secundus, cum id facere abnuerent, ab omnibus uno consensu excommunicati sunt, upotè qui Arii impietatem evangelice doctrine anteposuerunt. Soli igitur Theonas & Secundus excommunicari, & abdicari maluerunt, quam subscrivere, & Arium damnare.*

Obj. Certum est Eusebium Nicomedensem & Theognin Nicenam ab Imperatore exilio multatos fuisse. Resp. Eusebium & Theognin ac Imperatore exilio multatos fuisse, non in ipsa Synodo, sed aliquando post Synodum; neque quod Arii depositioni subscrivere reculassent, sed quod Arianos aliquos, qui Alexandriæ turbas excitabant, ad comitatum abduci jussos, apud se receperint, cum eis communicasset, eosque omni, qua poterant, ope adjuvissent. Hoc dicit ipse Imperator in quadam sua ad Nicomedensem Epistola. Alexandrinos, inquit, quosdam, qui à nostra fide deficerant, iſſuc abduci preceparam, propriece quod eorum opera ac ministerio discordia fax excitabatur. Verum iſſi egregi scilicet Episcopi, quos Synodi clementia ad agendum penitentiam servaverat, non solum iſſos suscepserunt, & apud se tuto de-gere inservierunt, sed etiam malitia illorum socios se ac participes adjunxerunt. Quam ob rem adversus ingra-tos iſſos id agere decrevi. Abreptos videlicet quam len-gissime deportari iussi. Eusebium autem ingratum vo-cat, quia, ut in eadem epistola narratur superius, Eusebius, cum ob sulcepsum ante & in ipsa Synodo Ariane impietatis patrocinium jamjam à Synodo Patri-

Simponit Theol. Tom. I.

bus dammandus & abdicandus esset, per se & per alios confugit ad Imperatorem, orans ne tanti sceleris con-victus, honoris sui gradu depelleretur: & interceden-te Imperatore, orthodoxum se simulanti, & Symbolum atque Arii damnationem subscripti locu ad agendum penitentiam datus est, ac poena depositio-nis debita dilata.

Constantinus igitur, cum ex facto modò relato co-gnoveret, Eusebium & Theognium simulatè tantum damnasse Arianum dogma, eique re ipsa addicctissi-mos esse, convocavit Episcoporum aliquot Synodum, à qua Eusebius & Theognius exauctorati sunt, & in eorum locum sufficii Amphion & Chrestus, Amphion quidem in Eusebii, Chrestus verò in Theognidis locum. Hoc dicunt in sua ad omnes Catholicos Epí-copos epistola Episcopi Alexandriae in causa Athana-sii, damnati à Tyria Synodo, congregati. Qui igitur ipse (Eusebius Nicomed.) & Theognius posterunt alios deponere, ipsi depositi, & exauctorati, & virtu sui creationis famosi? Bene siquidem cognitum habetis, Amphionem Nicomedie, Chrestum verò Nicæa in eo-rum locum, ob impietatem & communionem, quam cum Ariani à Niceno Concilio reprobatis habuerant, Episcopos constitutos esse. Eusebium igitur & Theognium à quodam Episcoporum conventu, eò quod Ariana impietatem, quam paulo ante fidei damnarant, pa-lam profiterentur, & cum Ariani à Nicæa Synodo damnatis communicarent, exauctoratos Imperator de-portari jussi in exilium, à quo post triennium, ac proinde circa annum 329. revocati sunt, agente for-tassis per Constantiam Constantini sororem Presbytero illo Ariano, de quo jam alias, absque episcopali iudicio Sedes suas recuperarunt, exturbatis authori-tate regia Amphione & Chresto, atque in gratiam Principis ita se insinuarunt, ut nihil non possent apud illum.

Obj. Libellus supplex Eusebii & Theognidis referatur à duobus laudatis Authoribus, Socrate scilicet & Sozomeno. R. hujus libelli suppositionem satis super-que probari ex Synodi Nicæna ad Alexandrinos epi-stola; ex Athanasio & Eustathio, eorum, quæ in Ni-cæna Synodo gesta sunt, oculatis testibus; ex Episcopis Alexandriae in causa Athanasi congregatis, quo-rum etiam multi Synodo Nicæna interfuerant. Ex his enim omnibus nihil minus habemus, quam Eusebium & Theognium à Nicæna Synodo, eò quod A-rium damnare nolent, abdicatos fuisse, & idcirco in exilium amandatos ab Imperatore. Hoc enim fa-cetum, & quidem iis in locis, in quibus, si verum esset, ultrò se ingereret, nec deberet pratermitti, non modò non affirmant, sed ne leviter quidem innuunt, imò contrarium sufficienter significant.

Accedit S. Hieronymi authoritas in dialogo contra Luciferianos, ubi Luciferiano dicenti: *An tandem & tunc (in Nicæna Synodo) recepti sunt Ariani? qui-nam, quæfor? Reip. Orthodoxus: Eusebius, Episcopus Nicomediensis; Theognus, idest Theognius, Episcopus Nicænus, &c. & instanti Lucifer, in hunc modum: Si quispiam eos neget fuisse susceptos, quomodo rei-cepitur? Reip. Orth. Superfunt adhuc homines, qui illi Synodo interfuerunt. Etsi hoc parum est, quia propter temporis antiquitatem rari admodum sunt, & in omni-locu testes adesse non possunt, legamus acta & nomina Episcoporum Synodi Nicæna: & hos, quos supra dixi-mus fuisse susceptos, & subscriptissime homouion, in-ter ceteros reperiemus. Hieronymus igitur in ipsi-sim Synodi Actis inter nomina Episcoporum, qui homouion subscripterant, legerat Eusebium Nicomedensem, Theognium Nicenum, &c. Unde eos non fuisse rejectos à Synodo colligebat, sed in alio-rum orthodoxorum Episcoporum communione man-sisse.*

Nec dic Hieronymum ibi quoque afferere, quod Arius quoque cum Euzojo & Achilla susceptus fui-rit à Synodo. Nam R. 1. hoc esse certissimum argu-mentum, quod in Actis Synodi non legerit Eusebium Nicomedensem & Theognium Nicenum, eò quod

N Arii

Arii condemnationi nollent subscribere, à Synodo excommunicatos fuisse & abdicatos. *Reph. 2.* Hieronymum id de Ario & duobus ejus discipulis asserere, ex relatione aliorum, qui decepti, ipsum decepterunt: non ex Synodi Actis, in quibus, non Arii & sociorum ejus, sed Eusebii utriusque, Nicomediensis ac Caesariensis, & Theognidis nomina legitime affirmari.

Denique praefatus libellus falsitatis convincit multis ex capitibus. Nam 1. Socrates scribit, Eusebium & Theognis, pénitentia libello ad praecipios Episcopos missi, Imperatoris iussu ab exilio revocatos, Ecclesiis suas receperisse, iis, qui in ipsorum locum ordinati fuerant, expulsi. At si praecipiorum Episcoporum consilio Eusebii & Theognis ab exilio revocati sunt, si Episcopali iudicio in integrum restituti, Ecclesiis suas receperunt, quomodo etiam post annum 335. adhuc pro depositis & exauctioratis habebantur ab Episcopis orthodoxis? Habantur autem, ut patet ex verbis Synodicae Alexandrinae epistola supra relatis, 2. Eusebii & Theognis in libello dicunt Arium jam revocatum ab Episcopis orthodoxis, se ipsum apud illos de iis, de quibus accusabatur, purgasse. *Si in conspectum vestrum nos venire patiamini, invenietis nos in omnibus concordes, & decretis vestris mordacis inherentes: quando & cum ipsum, qui ob ipsa accusabatur, placuit reverentiae vestre humaniter tractare, & ab exilio revocare.* Porro absurdum fuerit, cum is, qui reus esse videbatur revocatus sit, seque de illis, quae ipsi obiciebantur, purgaverit, nos silere, & argumentare adversus nosmetipos suppeditare. At Arius ab orthodoxis Episcopis nunquam ab exilio revocatus est, nunquam ab illis ad se purgandum admissus, nunquam ab illis ut orthodoxus suscepimus, ut manifestum est ex facto B. Alexandri, Constantinopolitani Episcopi.

Præterea, si Arius ab orthodoxis Episcopis suscepimus est, antequam ab exilio revocatur Eusebius & Theognis, vel hoc contigit in ipsa Synodo Nicena, vel aliquantum post. Non primum, ut patet ex synodica ad Alexandrinis epistola, quam absoluta Synodo scriptam fuisse, & S. Alexandro Alexandriam redeuoti traditam, supra probatum est. Non secundum. Nam si aliquantum post Synodum Nicenam revocatus & suscepimus est Arius, antequam Eusebius & Theognis revocarentur, quare, Eusebium ab exilio reverto, Arium cum Imperatoris & ipsius Eusebii litteris Alexandriam venientem constanter rejecit Athanasius, non solum ut hereticus inventorem, sed etiam ut hominem ab universi Orbis Concilio damnatum, nec ullis precibus minime adduci potuit, ut eum in communionem suam admitteret: *Quapropter, inquit Athanasius, primum ad nos litteras horatarias scribit de Ario recipiendo, sed ita ut sine scripto minaretur, scriptis autem speciem rogans præferret. Verum ubi illi responsum esset, heretos inventores veritati infestos, & damnatos ab universi Orbis Concilio, minime recipiendos esse; Cesarem beatæ memoriae Constantinum inducit, ut misi cum minis scriberet, ea nos expectare debere, que & nunc & ante passi sumus, nisi Arium recipierem...* hic cum ego Cesaris persuassem, nullam esse debere Ecclesie Catholice cum heresi Christi oppugnatrice communionem, tum demum tempus obvenisse arbitrus Eusebius, quod cum Meletianis constituerat, litteras ad eos scribit, ut scelerata de nobis fingerent, quibus se adversus Perrum, Achillam, & Alexandrum exacerbarant. Hoc autem omnia post Eusebii ab exilio reditum, & paucis ante Tyrum Conciliabulum annis, omnibus exploratum est contigisse.

Quid plura? ut narrat ipse Socrates, non ab Episcopis, sed ab Imperatore, opera Presbyteri illius Ariani, qui se primum in Constantia, deinde in Constantini familiaritatem insinuarat, ab exilio revocatus est, & Alexandriam redire permisus, ut ibi communioni ecclesiasticae restitueretur. Quod facere constanter renuit Athanasius. Unde Eusebius occasionem

fumpsit, ea in Athanasium per Meletianos fingendi crimina, propter quæ in Tyrio conventu ab Eusebianis depositus est. Imò ipsius Eusebiani cum Ario non ante communicarunt palam, quam anno 335. in Conventu Constantinopolitano, ubi prævalente Eusebianorum factione, in Ecclesiam admisus est. Quo non obstante, anno sequente S. Alexander Constantinopolitanus noluit cum eo communicare. Prædie autem, quam ab Eusebianis per vim in Ecclesiam inducendus erat, turpissima morte extinctus est, ut jam narravimus. Falsum igitur est, quod Arius ab Episcopis orthodoxis humaniter unquam tractatus fuerit, quod ab illis ab exilio revocatus fuerit, & quod se apud illos de iis, de quibus accusabatur, purgaverit; proindeque libellus pénitentia Eusebio & Theognidi adscriptus, tanquam spurius & supposititus expletendus est.

Nec fidem ullam meretur Ruffinus, mediocris auctoritatis historicus, cum ait l. 1. hist. cap. 11. *Tantam fuisse Concilii moderationem, ut non in personam ejus (Arii) sed in dogmatum pravitatem fuerit lata sententia.* Nam hoc manifestè repugnat Athanasio, & Synodi ad Alexandrinis epistola. Præterea, contrarium ipse dicit cap. 5. ubi scribit septendecim tantum Episcopos fuisse in Concilio, quibus Arii fides magis placet, & ex illis solum sex cum Ario se passos esse expelli; reliquos verò undecim, consilio inter se habito, acquiescisse ad subscibendum manu sola, non mente.

S. VII.

Patres Niceni convenientissime & sapientissime Symbolo suo addiderunt vocabulum Omoufion.

Prob. Illud vocabulum convenientissime & sapientissime à Nicenis Patribus additum est, quo heretici onones contra Filium Dei excitatæ ita profigantur, ut nullus hereticus tergiversandi, vel evadendi locus super sit. Atqui tale est vocabulum *Omoufion*. Ergo, &c. Maj. pater. *Prob. min.* Nam vocabulum *Omoufion* ex æquo Sabellianismum & Arianismum penitus evexit. 1. Evertit Sabellianismum: nam nihil sibi *omoufion* esse, vel dici potest: quidquid enim *omoufion* est, alteri *omoufion* est, quia *omoufion* idem est ac ejusdem substantia; & quod ejusdem substantia est, non secum, sed cum altero ejusdem substantia est. Ergo *Omoufion* significat personarum distinctionem; & Patres Nicenii dicendo Filium *omoufion*, seu consubstantialem Patri, aliam Patris, & aliam Filii personam esse definiti.

2. Vocabulum *Omoufion* evexit Arianismum: nam si Filius est *omoufion* Patri, Filius est verè & propriè Filius Patris, & Pater est verè & propriè Pater Fili; Filius non factus, sed verè & propriè genitus est à Pater; Filius non est ex non existantibus, sed est verè & propriè de substantia Patri; falsum est, quod erat, quando non erat Filius, & quod antequam gigneretur, non erat; sed æternus est, & Patri coæternus; Filius non est creatura, sed Deus verus de Deo vero; Filius non est conversionis vel mutationi obnoxius, sed immutabilis eadem immutabilitate, qua Pater; sicut & æternus, omnipotens, justus, misericors, bonus, &c. eadem, qua Pater, æternitate, omnipotentia, justitia, misericordia, bonitate, &c. Nam si Filius est *omoufion* Patri, seu ejusdem essentia, substantia, & natura cum Patre, vel multiplex est numero divinitas, & sic plures sunt Dii, quod implicat; vel una est Patris & Filii divinitas, & conæquenter una est Patris & Filii immutabilitas, æternitas, immensitas, omnipotentia, justitia, &c. Nam si una & eadem numero divinitas communis est Patri & Filio, attributa omnia, quæ per se ipsam est divinitas illa, Patri & Filio communia esse necesse est.

Sic argumentatur S. Basilius epist. 300. ubi sic ait: *Quia ex non ente ad esse produtum fuisse Filium, etiam tunc nonnulli (Ariani) asseverabant, hanc ut abscederent impietatem illi Patres (Nicenii), nomen omoufion*

Disputatio II. Articulus V.

195

omousii usurparunt. . . . Filium omousion dixerunt non incongrue, ut natura aequalis dignitatem demonstrent. Non enim quo ad invicem sunt cognata, sunt ad invicem consubstantialia. . . . sed tum cum & causa & causatum ejusdem per omnia natura sunt participes. Vox ista & Sabellii impietatem corrigit: tollit enim hypotheseos identitatem, perfectamque personarum intelligentiam inducit. Non enim idem sibi ipsi consubstantial est, sed alterum alteri. Proinde recte ac religiose admodum usurpatur, cum & hypotheseon proprietatem discernat, & natura sine ulla diversitate communionem exprimat. Et S. Ambrosius lib. 3, de fide cap. 7. Hoc verbum (omousion) in tractatu fidei posuerum Patres (Nicenii) quod id viderunt adversariis esse formidini, ut tanquam evaginato ab ipsis gladio (nam in quadam sua epistola, in Concilio lecta, scriperat Eusebius Nicomedensis: Si verum Dei Filium & in creatum dicimus, omousion incipimus confitenti) ipsorum nefanda caput heresis amputarent. Frustra autem verbum istud propter Sabellianos declinare se dicunt, & in eo suam impietatem produnt: omousion enim aliud alii, non ipsum est sibi. Recte igitur omousion Patri Filium dicimus, quia verbo eo & personarum distinctio, & natura unitas significatur.

Præterea, quām appositi ad stabiliendam veritatem Catholicam, & Arianam hæresim conterendam Patres Nicenii vocabulum omousion adhibuerint, demonstratur, 1. ex odio, quo Arianii vocabulum hoc proscuebantur, & quod sanctus Epiphanius eleganter hærel. 69. num. 70. exprimit his verbis: Ut serpens bituminis odorem refugit, aut cervo halitum, aut gagate lapidis suffum, aut syracis fumum; si Arianus & Sabellius Consubstantialis vocem illam, ac professionem vehementer oderunt. 2. Ex eo quod Arianii ad proscribendum hoc vocabulum, & abolendam Nicenii Symboli memoriam nullum non moverunt lapidem. Et verò quod ad hunc finem egerunt Synodos: quot formulas fidei ediderunt: quanta obstinatione & crudelitate vexarunt orthodoxos, quos per contemptum Omousianos vocabant. Hac nimurū una voce admissa, de sua hæresi actum esse intelligebant, atque de ea propaganda delperabant, quandiu Filius omousios Patri crederetur. Hanc igitur vocem abolitam esse volebant, ut hominibus periuadere possent Filium Dei non esse proprię de substantia Patris, & creaturam est, atque mutabilem, & convertibilem. Quæ causa, inquit Gregorius Nazianzenus, quæ ratio existit, ut quod docendum, quod credendum cunctis Ecclesiis fuerat traditum, quodque Patres nostri apostolici viri contra universas hæreses, vel maxime Arianam, quasi quendam obicem veritatis, quo omnes aditus peccata doctrina obfruerent, S. Spiritu, catholica ratione posuerunt (nempe quod Filius sit Patri consubstantialis) nunc magno nīu ab his, qui nunc elogio Arianæ labi addicti sunt, laborebunt auferri, nīu ut Filium Dei mutabilem & convertibilem, ut proprie non propria Patris substantia constitisse confingant?

Hinc inter orthodoxos Episcopos sanctissimi qui que & præstantissimi tormenta, exilium, mortem subire maluerunt, quām in usus & homousii procriptionem consentire. Quod pertinet illud S. Gregorii Nazianzeni eodem loco: Si diligenter & accuratius attendatis, cur noluerunt de evangelica & apostolica fide, ac quæ Patrum traditione, unius essentia nomen asserire: proculdubio probatis Arianam hæresim subtili compendio, brevi jam sublato hoc nomine inuromissam. Quod si qui pro humana fragilitate, ut Arimini contigit, subscipere tandem hatum vocum suppressioni, brevi postea facti pœnitentes, quæ per fraudem vel vim ab eis extorta fuerant, publicè retraharunt, & majori, quām antea, Arianæ impietatis odio flagrantibus, ad publicam usus & homousii professionem redierunt: ut pater ex Gallicanis Episcopis in Concilio Parisiensi post Ariminensem conventum celebratio, ex quo ad Orientales rescriperunt in hunc modum: Plures numero, qui aut Arimini aut Nicæ Simonnet Theol. Tom. I.

(in Thracia) adfuerunt, sub autoritate vestri nominis ad usus silentium sunt coacti. Quod verbum à vobis quandam contra Ariomanitarum hæresim inventum, à nobis semper sancte fideliterque suscepimus est. Nam homousion sermonem ad veram & legitimam ex Deo Patre uniquesti Dei nativitatem sunus amplexi, de testantes secundum Sabellii blasphemias ipsam unigenitum (hoc est, perlonarum confusione,) neque aliquam partem Patris esse Filium intelligentes. . . . Hanc igitur fidem semper tenentes, & tenebimus, defraudentes quoque eos, qui dicunt: Non erat antequam nasceretur,

Apud Nihil
frag. 11.

§. VIII.

Obj. 1. Vocabulum omousion non reperitur in Scriptura. Ergo Patres Nicenii perperam illud usurparunt. Resp. 1. cum S. Athanasio: Nihil id refert, si quis voces in Scriptura non reperas usurpet, quandiu pias sententias complectitur: contra, hereticus, tametsi voces suas ē Sacris Litteris mutuetur, nihilominus suspectus, animoque corruptus audierit a Spiritu S. Quare tu enarras iustificationes meas, & affirmis testamentum meum per os tuum? Ita quoque Dia bolo, ē Scripturis loquenti, os a Domino obturatum est. Contra, beatus Paulus, eti ex alienis litteris loquatur, Cretenses semper mendaces, & illud, Et ipius genus sumus. . . . tametsi sanctus cum sit, pium animum gerit, & Christi mentem tenens, Magister Gentium est in fide & veritate; & qua loquitur, cum pietate loquitur.

Resp. 2. Arianos, quorum hæc est objectio, sicut & alia qua proponentur, non reprehendere Arium, quod multa adhibuerit vocabula, qua sanc in Sacris Litteris minimè reperit: quare ergo Nicenam Synodum reprehendunt? Imò ipsimet, parum consentientes secum, multas voces usurpant, qua non leguntur in Scriptura, & ita ipsimet, quod faciunt, reprehendunt. Si ejicienda putant, inquit Athanasius, verba in Sacris Litteris non obvia, cur Ario tantum acervum dictiorum, quas nusquam in Scripturis reperiatis, accumulante, quales sunt, Ex non entibus, & Non erat Filius priusquam gigneretur, & Erat quando non erat, & Convertibilis est, & ineffabilis est, & invisibilis Pater suo Filio, & Filius non novit ne suam quidem substantiam, & quacumque istiusmodi, in ridiculo suo & impio libello de sua sententia ab illo evomuntur, non contradicunt: sed potius pro iis pugnant, & ob ea cum Patribus suis belligerant. Aut ubi deinde ipsi in Sacris libris repererunt vocem ingenitum? aut usus nomen, & illud tres esse hypothæses, &c. Oportuit eos aut sibi ipsis obseruare, aut nihil Patres incusare?

Resp. 3. Vocabulum hoc Omousion non reperiri in Scriptura, quantum ad numerum syllabarum, sed, quod omnino sufficit, reperi quæcumque ad sensum. Cognoscet, inquit Athanasius, qui quis est studiostus animi, has voces, tametsi in Scripturis non reperiuntur, habere tamen eas eam sententiam, quam Scripturæ volunt, & hoc ipsum eas sonare apud illos, quibus aures ad pietatem sunt integra, & minimè vitia. Et verò cum Pater ait Filio: Filius meus es tu: ego hodie genui te, Psalm. 2. & Ex utero ante luciferum genui te, Pial. 109. item cum dicitur Joan. cap. 1. Vidi misericordiam tuam, gloriam quasi unigeniti à Patre. . . . Deum nemo vidit unquam. Unigenitus Filius, qui est in sensu Patri, ipse enarravit, & cap. 3. Sic Deus dixit Mundum, ut Filium suum unigenitum daret: aperte significatur Filium esse verè & propriè Filium Patri, & Patrem esse verè & propriè Patrem Filii; Filium non esse opus seu facturam, sed genuinum Patri factum; processionem Filii à Patre non esse conditionem seu creationem, sed veram & propriè dictam Filii ex Patre nativitatem: unde aperte significatur Filium esse de substantia Patri, proindeque eandem cum Patre substantiam habere, eandem, inquam, vel specie, vel numero: non eandem specie; alioquin multiplex esset

N 2 numero

numero substantia divina: Ergo eandem numero, Scripturæ igitur aperte significant Filium esse ejusdem cum Parte substantia, eo sensu, quo intellexere Patres Nicæni, & consequenter vocabulum *omissionis*, prout à Patribus Nicænisi usurpatum est, in Scripturis quoad sensum continetur. Vide plura apud S. Athanasium loco citato.

§. IX.

Obs. 2. In rebus ad fidem pertinentibus non licet ut novis vocibus. Atqui vox *omousion* nova fuit tempore Nicæna Synodi, eo præterim sensu, quo à Patribus Nicænus usurpata est. Ergo, &c. *R. 1.* Si non licet ut novis vocibus in expounded fide, quare ipsi Ariani novis & eatenis inauditis vocibus utebantur? Quare novis vocibus & eatenis inauditis priores ipsi usi sunt? Certe quod in te laudas, in aliis culpare, magna dementia est. *R. 2.* Si novis & impis, blasphemique ac Scriptura repugnantibus vocabulis identiter utuntur novatores ad impugnandam rectam fidem: quare ad eam defendendam non licet Episcopis, depositi custodibus, uti novis quidem vocabulis, sed pium sensum exprimitibus, sed Scriptura & Traditioni planè consentientibus, sed idoneis, & quandoque necessariis ad profligandas infurientes contra sanam doctrinam novitates? At novatores sibi licere volunt, quod Ecclesia non licet, ne clare damentur, ut Ecclesia definitio cludeatur, & simplicibus argutis suis fucum facere possint, atque ita impunè errores suos propagare.

Appositi ad rem nostram inveniuntur S. Hilarius ad
versus Constantium, qui instigantibus Arianis Epis-
copis, ad proscribendum Omousios nihil non molie-
batur. Nolo, inquit, verba, que non scripta sunt
dici.... dic prius, si recte dici putas: Nolo adver-
sum novas venena novas medicamentorum comparatio-
nes, nolo adversum novos hostes nova bella, nolo ad-
versum novas infidias consilia recentia.... Novita-
tes vocum, sed prophanae, devitare jubet Apostolus
in cur pias excludit:.... Inaccessibilem scriptum, non
quam legis: nunquid ex hoc negandum erit, quia no-
rum est: Decernis similem Fati Filium, Evangelia
non predican: quid est quod non refugis hanc vocem
In uno novitas eligitur, in alio submoveatur. Ubi im-
pietatis occasio patet, noritas admittitur: ubi autem
religionis maxima & sola cautela est, excluditur.

recens maxima & sola causa est, existimat.
Rep. 3. neg. min. Nam tribus prioribus Ecclesiis
seculis Filius Patri *omousios* à Scriptoribus Ecclesiis
sticis jam dictus fuerat, ut testatur S. Dionysius Alex-
andrinus in sua contra Paulum Samozarenum epि-
stola, in qua sic eum increpat: *Defleximus dicens eum*,
qui erat *natura Dominus*, & *Verbum Patris*, per
quem *omnia Pater fecit*, & quem *sancti Patres quoniam*
Patri vocaverunt. Præterea, Dionysius hic Ale-
xandrinus à Pentopolitanis aliquibus, qui Romanum
venerant, apud Dionysium Romanum accusatus
quod Filium creaturam esse diceret in suis contra
Gebellium scriptis, & eum Patri consubstantialem
esse negaret, Dionysius Romanus Synodus Episco-
porum Romanam convocavit, in qua ab omnibus in-
digne latum est, quod Filius negaretur esse consub-
stantialis Patri, & damnata negantum tentatio.
Episcoporum judicium Pontifex scriptit ad Diony-
sium Alexandrinum, qui sese purgare iustus, apo-
giam edidit, rescriptisque ad cognominem Pontifi-
cum his verbis: *Ego & in alia epिstola scripti, ubi*
obfendo crimen, quod defervens contra me, falsum esse,
quasi qui dicerebant Christum non consubstantialem esse
Deo. Nam tametsi dico me id nomen non reperire,
nec legisse alicubi in sacris litteris, tamen argumenta
mea, quo ipsi tacita omisserunt, a re ipsa, signifi
cationeque vocabuli non abundant. Nam & humanum
partum pro exemplo adduxi, hanc dubie congenerem
(hoc est, ejusdem nature) idque in verbis meis ad-
dens, omnino parentes eo solum alias esse à liberis,
quod illi ipsi liberi non sint; alioquin necessarium fo
re, ut nec parentes, nec liberi sint.

Vides Orthodoxos in Lybia ex Dionysii Alexan-
drini contra Sabellium scriptis scandalum accepisse ,
eò quòd in eis videretur illis Filium non confus-
tiale Patri dixisse ; rem illis tanti momenti vi-
sam esse , ut ad Summum Pontificem esse recurrent-
dum judicarint ; Pontificem idem cum illis judicial-
se , & Synodum convocasse ; Synodo graviter dis-
plicuisse , quòd Filius non consubstantialis Patri di-
ctus esset , & sententiam Filii , cum Patre consub-
stantialitatem negantem , damnasse ; Alexandrinum
Dionysium , ne abscederetur & abdicaretur , apolo-
giam scribere coactum fuisse , nec innocentem si
Dionysio Romano & ejus Synodo probasse , nisi of-
fendendo se non negasset Filium Patri consubstantialem ,
sed solum ab hac voce abstinuisse , solumque
scriptisse , à se in Scripturis non esse repartem , sic
tamen ut illius sensum adamissim in scriptis suis
expressisset , variis argumentis atque exemplis pro-
bando illum esse congenerem Patri , seu ejusdem esse
natura cum Patre , ita ut tamen Pater & Filius non
essent una singularis persona , ut volebat Sabellius ,
sed essent duas personæ realiter distinctæ , in una &
eadem natura per se subsistentes . Ex quibus omnibus
apparet eandem sententiam fuisse Nicæni Concilii
& trium priorum Ecclesiæ sæculorum , etiam tribus
prioribus Ecclesiæ seculis per vocabulum *Omone-
sion* , seu *Consubstantialis* , exprimi solitam .

Dices. Sabellius dicebat Filium *omouſion Patri*, & idcirco ab Ecclesia damnatus est. Ergo falsum est, quod tribus prioribus ſaculis Filius Patri *omouſion* in Ecclesia diceretur, & vocabulum hoc *omouſion* in Ecclesia reciperetur. *Reſp.* diſt. 1. partem ant. Sabellius dicebat Filium *omouſion Patri*, in ſenſu ecclaiiſtico, ſeu in ſenſu, in quo *omouſion* ſumbebat a Doctoribus & Scriptoribus Ecclesiatiſticis, N. In alio & prophano ſenſu, qui hereticus erat, & trinitatem perſonarum tollebat, C. Hinc ad 2. part. ant, *Reſp.* Sabellium ab Ecclesia damnatum fuſſe, non præciſe quod diceret Filium *omouſion Patri*; led quod diceret in ſenſu alieno, prophano, & heretico. Unde ſequitur tantum, quod Ecclesia tribus prioribus ſaculis non eredetur Filium *omouſion Patri*, nec vocabulum hoc *omouſion* reciperet in eo ſenſu, quem intelligebat & aſſerebat Sabellius. Pro quo

*Integre & unicarum Sabellis. 10 quo
Nota. Sabellus nomen usitum cum exteris & pro-
phanis Authoribus sumebat pro persona, seu substan-
tia singulari, per se subsistente, & divisa à quacumque
alia, sicutque per *Omouison* intelligebat id quod
cum alio esset una & eadem persona; id quod cum
alio esset una & eadem substantia singularis, per se
subsistens, & divisa à quacumque alia substantia;
vel, si vis, per *Omouison* intelligebat unam & ean-
dem personam, seu substantiam singularem, solita-
riam, & à quacumque alia separatam, diversis no-
minibus expressam. Unde dicendo Filium *omouison*
Patri, dicebat Filium & Patrem esse unam & ean-
dem personam, unam substantiam singularem, solita-
riam, & ab omni alia separatam, duabus nominibus
expressam, sicutque tollebat trinitatem personam
in Deo.*

Scriptores vero & Doctores Ecclesiastici nomen *omousion* usurpabant praescise pro essentia, substantia, natura; & consequenter vocabulum *omousion* pro persona eiusdem essentia, substantia, natura cum alia persona; & dicendo Filium *omousion* Patri, dicebant Patrem & Filium esse duas personas, realiter distinctas, sed nec separatas, nec separabiles, ut potest unius essentia, substantia, & natura. *Omousion* igitur, prout accipiebatur a Sabellio, sensum haereticum exprimebat, sed extraneum & prophanum, ab exercitis & prophanis Authoribus mutuatum: prout autem a Doctribus & Scriptoribus Ecclesiasticis accipiebatur, & ita secundum propriam & veluti domesticam Ecclesie acceptiōnem, exprimebat sensum orthodoxum, fidei & que juxta Ecclesie acceptiōnem credenda Filium & Spiritum S. esse *omousios* Patri, credebant Patrem, Filium, & Spiritum S. esse tres personas unius essentia, substantia, natura. Quod est dogma catholicum, ab om̄ibus

Disputatio II. Articulus V.

197

bus firma fide tenendum. Ecclesia igitur damnando Sabellium, non judicavit Filium Patri *omouison* non esse, sed solum non esse *omouison* in sensu extraneo & prophano Sabellii; neque vocabulum ipsum proscripsit, sed solum sensu illius extraneum & prophano, quem ad inveniendam suam heresim ab exterris & prophanis Scriptoribus mutuatus erat Sabellius; & sicut cum vocabulo sensu suum, Doctrinum & Scriptorum Ecclesiasticorum scriptis consecratum, a fidelibus retineri voluit, ut patet ex iis quae temporibus illis gesta fuerunt circa Dionysium Alexandrinum.

§. X.

Obj. 3. Episcopi contra Paulum Samozarenum Antiochiae congregati sacerculo tertio, dixerunt Filium non esse Patri *omouison*. Ergo culpandi sunt Patres Nicenii, quod postea sacerculo quarto Filium Patri *omouison* esse dixerint. Hanc objectionem proponit S. Athanasius, & responderet, i. si Patribus Antiochenis, qui septuaginta tantum, Nicenorum, qui trecenti fuerunt, numerum opponere non decet (in quo plus aequo erga Antiochenes liberalis est Athanasius,) pro Nicenis Antiochenis antiquitatem metuendam non esse, quia Nicenii definitio-
nisi sua duces habuere duos Dionysios, Antiochenis Patribus aetate superiores, quorum alter Roma, alter Alexandriae Episcopus fuit, qui proinde duarum primarum Sedium Antistites fuere, qui Paulum Samozarenum condemnarunt, & nihilominus Filium Patri consubstantiale esse dixerunt: nec solum ita senserunt duo Dionysii, sed & Synodus Romae a Dionysio Romano in cauila Alexandrina congregata, vehementer indignata est negotiis Filium esse consubstantiale Patri, & Alexandrinum ea de re accusatum ad apologiam conscribendam coegit, abscondendum, ni pataret, & abdicandum. Neque numerus, inquit, eorum qui congregati fuere, in comparationem mittendus, ne videantur trecenti illi Nicenenses, eos, qui pauciores sunt, perstringere: neque tempora metuenda sunt, ne priores videantur posteriores exauktorare: omnes enim Patres sunt, sed tam nonne isti (Nicenenses) quasi novum aliquid sapientes, id in scriptis retulerunt, neque sui fiducia voeas in Scriptura non solemniter defendunt, sed a Patribus incitati, eorum vocabulis uti voluerunt. Duo enim Dionysii dia ante eos septuaginta fuere, qui Samozarensem sustulerunt, quorum alter Roma, alter Alexandriae Praesul erat. Ibi cum quidam Alexandrinum Episcopum accusarent, quasi qui Filium opus & non consubstantiale Patri diceret, & Synodus Romae coacta indignè tulerit, & Romanus ad cognominem sibi Episcopum omnium sententiam peroripisti, &c. Unde

Respondet 2. Si igitur aliquis carpit Nicenenses, quod non dixerint omnia, que ipsorum antecessoribus placherunt, idem quoque merito carperit septuaginta Episcopos, Pauli Samozarenensis condemnatores, quod ea, que antecessorum erant, non observaverint: antecessores autem eorum fuere duo isti Dionysii, catenique qui Roma tum congregati fuere. Verum neque hos, neque illos fas est culpare. Omnes enim Christi curam gessere, studiaque sua contra hereticos intendebant: & hi quidem (Antiochenes) Samozarensem, illi vero (Nicenii) Arianam heresim condemnaverunt: bene vero & hi & illi pro subiecta materia (& circumstantiis, in quibus versabantur) scribunt. Quod ut probet;

Respondet 3. Qui Samozarensem sustulerunt, hanc vocem Consubstantiale corporaliter accepere, cum Paulus sophistari veller, & diceret: Si Christus non ex homine Deus factus est, igitur consubstantialis est Patri, & necessario sequitur tres esse substantias: unam quidem que prior sit, ut princeps: reliquas vero duas ex eis oriundas: ideoque merito vitantes illud sophisma Pauli, dixerunt Christum non esse consubstantiale: non enim ita se habet Filius ad Patrem, ut ille cogitabat. Illi vero, qui Arianam heresim anathemate notarunt, cognoscentes non creaturam, sed genitum

Simonnet Theol. Tom. I.

quiddam ex substantia Patris Filium esse, & substantiam Patris originem, radicem & fontem esse Filii, & veram undecimque esse similitudinem geniticum genitore, & nequaquam eum, uti nos, diverse naturae esse, ac proinde separari a Patre, sed ipsius eum esse Filium, nec ab eo dividiri posse, sicut nec splendor a luce, & pro se habentes Dionysii exempla, fontem scilicet & Consubstantialis assertiōem, & preterea unitricem Salvatoris vocem, Ego & Pater unum sumus, & Qui vidit me, vidit & Patrem meum: His de causis merito inducti sunt, ut Filium Consubstantiale dicent.

Itaque juxta S. Athanasium, Patres Antiocheni, cum negarunt Filium Patri consubstantiale esse, Consubstantialis intellexerunt corporaliter, seu quale reperitur in corporalibus, in quibus quod alteri consubstantiale est, non solum propriam & ab omni alia distinctam habet substantiam, sed etiam propriam substantiam & naturam, numero distinctam, & divitiam a substantia & natura illius, cui consubstantiale dicitur, ut pater in humanis: pater enim & filius in humanis non solum sunt duas personae realiter distinctae, sed etiam duas substantias, duas naturas distinctas numero, & separatas. Unde filius in humanis patri consubstantialis est, consubstantialis corporaliter intellecto, quatenus substantia filii & substantia patris sunt duas substantias ejusdem rationis & speciei, realiter ab invicem distinctae & divites, quarum una est principium alterius. Quo sane sensu in divinis neque Filius Patri, neque Spiritus S. Patri & Filio consubstantialis est: alioquin in Deo non solum tres essent realiter personae, sed etiam tres distinctae substantiae, naturae numero distinctae & divites, proindeque tres essent divinitates, & tres Dii, Quapropter Antiocheni Synodus Patres, de Filii divinitate simplicius scribentes, nec exquisitam diligentiam in tractatu hujus vocis Consubstantialis adhibentes, sed illud crassius & corporaliter intelligentes, Filii cum Patri consubstantialitatem insciati sunt, in eo omnem caram habentes, ut quod Samozarensis excogitarat, tollerent, & docerent ante omnia Filium fuisse, eumque non ex homine Deum esse factum, sed cum Deus esset, induisse servi speciem, & cum Verbum esset, carnem esse factum.

Patres vero Nicenii, cum Filium Patri consubstantiale dixerit, Consubstantialis intellexerunt subtilius & incorporaliter, seu, ut ita loquar, a fece, quia in corporalibus insicatur, depuratum, quo modo ante Antiochenam Synodum intellexerant duo Dionysii cum Concilio Romano; hoc est, sumpererunt pro eo, quod essentiam, substantiam, naturam unam & eandem habet cum alio, sive unam & eandem tantum specie & definitione, sive etiam unam & eandem numero habeat; vel si vis, sumpererunt pro eo, quod habet cum alio similitudinem in essentia, substantia, natura absolutissimam, exulta omni omnino dissimilitudine. Hoc autem sensu Patres Nicenii Filium Patri consubstantiale dicentes, Antiochenis Patribus non contradixerent, & Arianam contrivere infidelitatem, una voce declarando Verbum non esse creaturam, sed genuinum Patris factum, de substantia Patris natum, Patri coeternum, nihil commune cum creaturis habentem, a Parre indivisum & indivisibilem, Patri aequalem, eadem cum Patre immensum, omnipotentem, bonum, &c. unum solum verum cum Patre Deum, ut post unam solam & veram habentem cum Patre divinitatem.

Itaque quia Eusebius & Arius, ante tempora quidem fuisse Filium dicent, sed tamen factum esse, & unum ex creaturis esse docere conarentur, & dictum illud, ex Deo, non ita interpretarentur, ut Filium genuinum ex Patre uero natum crederent, sed eum ita ex Deo esse, ut catena creatura, affirmarent, & similitudinis unitatem Filii cum Patre negarent, essentia aut natura constare, ut solidus Filius Patri suo similius haberi posset, sed consensu dogmatum, rationeque doctrinae eam similitudinem conflatam esse: & quia

N 3 interse

intersepebant, & omnibus modis alienabant essentiam Filii a Patre, aliud ei initium existendi affingentes, ad creaturarum censum eum detrahabant: ideo Nicæ congregati Episcopi, conspicati eorum hominum, qui ita sentiebant, sacrificiem, collectis in unum, que ex sacris litteris ad sententiam suam iuendam facerent, liquidius rem exponentes, Filium consubstantalem esse asseverarunt, ut ingenuitas & vera natura Filii inde significaretur, nihilque cum eo res creatas commune habere edocerent. Vociis enim istius exquisita ratio eorum simulationem, cum dicunt eum ex Deo esse, patefecit, & omnes eorum argutias, quibus simpliciores fallunt, excludit.

Egregie haec tenus S. Athanasius. Attramen superest mihi icerupus circa Consubstantialis acceptancem, quam Antiochenis attribuit, cum ait eos vocem hanc intellexisse corporaliter, & Filium non consubstantialem Patri dixisse, ne tres in Deo essentias & naturas realiter distinctas, ac separatas, atque ita tres Deos admittere cogerentur. Etenim quomodo sic intelligere poterunt Consubstantialis? cum Dionysii Alexandrini ad Paulum Samozatensem epistolam praemaniibus haberent, & ita ignorare non possent, Christum Patri consubstantiali à Patribus dictum esse, & quo sensu dictus est? Quomodo Filium Patri non esse consubstantialem dixerunt? cum Catholicè sentirent de Trinitate, & ita crederent tres realiter personas divinas unius gloriae, maiestatis, potentiae, divinitatis, ac proinde unius essentiae, substantiae, naturæ, quod erat credere trium personarum divinarum consubstantialitatem: cum præ oculis haberent recentissimum factum duorum Dionysiorum, & Synodi Romanae, Dionysio scilicet Alexandrino Romæ accusato, quod scripisset Filium non esse consubstantialem Patri, Dionysium Romanum cum sua Synodo indignè tulisse, quod Filius non esse Patri consubstantialis diceretur, & Filii cum Patre consubstantialitatem afferuisse, Dionysumque Alexandrinum ad se purgandum compulsum fuisse: cum Pauli sophisticae explodore nullo negotio possent, non Consubstantialis negando, sed germanam & ecclesiasticam Consubstantialis significacionem exponendo?

Et vero Dionysius Alexandrinus in sua ad Paulum epistola confutat eum, non negando, sed afferendo Filii cum Patre consubstantialitatem. *Deserunt dicit*, inquit, *eu, qui eras natura Dominus & Verbum Patris, per quem omnia Pater fecit, & quem sancti patres hominorum Patris vocaverunt; de Deo enim non docuerunt.* Quomodo ergo ii, apud quos tanti pondus fuit Dionysii Alexandrini authoritas, dici possunt Paulum confutasse, Filii cum Patre consubstantialitatem non afferendo, sed negando, & quidem contra SS. Patrum traditionem, quam proinde vel ignorasse, vel contempnisse dicendi sunt, quorum tamen utrumque valde injuriosum est Episcopis sanctitate pariter & doctrina insignibus, quales tamen fuerant plerique saltem ex Antiochenis Synodi Patribus? Denique supposito quod Antiocheni Patres Filium non consubstantialem Patri dixerint, valde mirum est, non esse ad Romanum Pontificem delatos, tanquam reos violatae fidei Catholicae, sicut paucis ante annis delatos, quamvis immerito, fuerat Alexandrinus Episcopus, neque aut à Sede Apostolica damnatos fuisse, aut palinodiam recantasse.

His omnibus addo, Patres Antiochenos, ad damnandam Pauli impieratem, Filium Patri consubstantialem eo sensu, quo confessi sunt Patres Nicæni, confiteri debuisse, & confessos esse. Sic argumentabatur Paulus. Si Christus fuit ante Mariam, & non ex homine Deus factus est, fuit ab aeterno natura Deus; vel, si Verbum, quod in tempore caro factum est, fuit ab aeterno Deus, & non tantum Verbum Dei, non propria, sed Dei substantia existens, sunt duo Dii. Atqui Ecclesia duos Deos non constitut, sed unum natura & substantia Deum improductum & aeternum, & alterum in tempore existentem, non natura sed adoptione Deum, qui Christus est. Ergo, &c. *Hac sensu*, inquit Dionysius Alexandrinus, &

loqueris blasphemè, iniquitatem contra Deum denuncians; quod qui Verbum Patris Jesum unigenitum dicit Deum, duos Deos dicit; ut te auctore nemo dicat Christum Deum ante secula, & tu non dicens Deum ante secula, sed te Ecclesiam vocans, Ecclesia, inquis, duos Deos non dicit, neque traditum accepit. Tu vero duos tibi tradidisti, unum ante secula ingenitum, & unum electum Deum in extremis temporibus, qui est Christus. Sic enim non mihi scripsisti, sed qui audierunt, mihi scripserunt sic te docere.

Hanc autem Pauli impian doctrinam damnant Antiocheni. Patres in sua ad Paulum epistola, in qua relate ad doctrinam ejus modò expositam, sic loquuntur: *Hunc autem Filium genitum, unigenitum, imaginem Dei invisibilis, primogenitum omnis creature (hoc est, genitum ab aeterno, & consequenter ante cujuscumque creature productionem) sapientiam, & Verbum, ac virtutem Dei ante secula, non præcognitione, sed substantia & hypostasi Deum, Dei Filium, cum in veteri & novo Testamento cognoverimus, confitemur, & predicamus. Qui autem contra dicit, Filium Dei non esse ante constitutionem Mundi, dicitque, credere, & confiteri esse Deum, non esse aliud, quam duos Deos predicare; qui Filium Dei non esse Deum predicat; hunc alienum esse ab Ecclesiastica regula arbitramur, & omnes Ecclesie Catholice confemimus.* Et Coloss. c. 1. inferiori, recitatis Apostoli verbis, *Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, sic prosequuntur: Quippe qui vere est, & operatur, utsi Verbum simul & Deus, per quem omnia fecit Pater, non tanquam per instrumentum, neque tanquam per scientiam, non per se existentem: generavit enim Filium Pater tanquam aeternum viventem, & per se existentem, omnia in omnibus operantem, &c.* Et inferius: *Qua de causa idem Deus & homo Jesus Christus propoerabatur in lege & prophetis, & ab omnibus in Ecclesia, que sub caelo est, creditus est Deus quidem, qui se ipsum exinanivit, cum esset aequalis Deo, homo vero ex semine David secundum carnem, &c.*

His verbis Antiochenes clarè definiunt, 1. Verbum, quod in tempore caro factum est, ab aeterno existit, utsi ab aeterno genitum à Patre de substantia Patris, præindeque verum Dei Filium unigenitum; genitum vero, non ut actum *anypostaton*, & substantiem in alio ratiōnē, quale est verbum mentis in homine; sed ut actum per se viventem, & per se substantiem, ac proinde ab aeterno propriam substantiam, & personalitatem habuisse, & ita ab aeterno fuisse Verbum, imaginem, sapientiam, & virtutem Patris, non per modum alicuius adhærentis, vel inhærentis, sed per modum substantiae viventis ac per se existentis, seu per modum personæ realiter distinctæ à persona Patris: sicut in humanis pater & filius sunt duas personæ, duas substantias viventes, & per se existentes, realiter distinctæ.

2. Verbum, utsi verum Dei Filium, de substantia Patris genitum, esse substantia & hypostasi Deum, Deo Patri aqualem, & consequenter Christum, seu Verbum, in tempore incarnationis, esse verum Deum & verum hominem, verum scilicet Deum per essentiam, substantiam, naturam, quam à Patre accipit in aeternitate, & verum hominem per humanitatem, quam suscepit in tempore; neque tamen duos esse Deos, sed unum tantum, licet non solùm Pater, sed etiam Verbum sit Deus, & substantia per se substantia.

Ex his autem sic argumentor. Qui dicunt Verbum seu Filium esse ab aeterno substantiam per se existentem, & verum Deum Deo Patri aequalem, nec tamen Patrem & Filium esse duos Deos, sed unum esse Deum, consequenter unam esse divitatem, ac proinde unam essentiam, substantiam, naturam Patris & Filii. Sicut enim duas personas humanas non sunt unus homo, quia non est una realiter humanitas utriusque, sed sunt duo homines, quia distinctas habent & divisas realiter humanitates; ita duas personas divinas non sunt unus Deus, sed duo Dii, si non est una realiter utriusque divinitas, sed habent divinitates distinctas & divisas realiter. Uno Verbo,

Disputatio II. Articulus V.

199

Verbo, duas personas divinas esse unum realiter Deum, nihil aliud est, quam duarum personarum divinarum unam esse realiter divinitatem: sicut duas personas humanas esse unum realiter hominem, nihil aliud est, quam unam esse realiter humanitatem duarum personarum humanarum.

Atque Patres Antiocheni in sua fidei professione dicunt Verbum seu Filium esse ab aeterno substantiam per se existentem, & verum Deum Deo Patri aequalis, nec tamen Patrem & Filium esse duos Deos, sed unum esse Deum. Ergo in sua fidei professione confitentur unam esse divinitatem, ac priuilegiis unam essentiam, substantiam, naturam Patris & Filii, & consequenter in sua fidei professione confitentur Patrem & Filium esse consubstantiales eo sensu, quo Filium Patri consubstantiale in suo Symbolo confitetur Nicæna Synodus: quantumvis abstinerint a vocabulo Consubstantialis, imo & fortasse illud a personis divinis summoverint intellectum, ut vult S. Athanasius, vel, ut libenter dicerem, intellectum in sensu Sabellii.

Nota. Paulus Samozatenus dicebat Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum unum esse Deum: Verbum Dei, ejusque Spiritum inesse Deo perpetuo, sicut hominis in corde proprium verbum inesse cernimus: Filium Dei subsistentiam habere per se nullam, sed in Deo subsistere. Sicut igitur verbum hominis cum homine non sunt duo homines, sed unus homo, quia verbum hominis cum homine non dicit duas substantias per se existentes, sed unicam per se existentem, in qua & per quam subsistit verbum ipsum; ita juxta Paulum, Filius & Spiritus Sanctus cum Patre non sunt tres Dii, sed unus Deus, quia juxta illum, Filius & Spiritus Sanctus cum Patre non dicunt tres substantias per se existentes, sed unicam, singularem, & solitariam substantiam per se existentem, in qua & per quam subsistit verbum Filius & Spiritus Sanctus subsistunt. Unde sicut dici potest verbum hominis esse omoussum homini aliquo sensu, quatenus una & eadem est subsistencia hominis & verbi in homine & per hominem existens; ita Paulus dicere potuit Filium & Spiritum Sanctum esse omoussum Patri in sensu extraneo & heretico, intelligendo scilicet unam & eandem esse subsistentiam Patris, & Filii, ac Spiritus Sancti in Patre & per Patrem existentium, proinde unicam, singularem, & solitariam esse in Deo per se, nempe per se existentem Patris, in qua & per quam subsistunt Filius & Spiritus Sanctus, sicut accidentia subsistunt in & per substantiam, cuius sunt accidentia.

Samozenus igitur omoussum nomine hoc sensu abutentem damnam, ipsumque nomen si intellectum, vel potius nominis abusum proscribere potuerunt, sicut confitentes Filium omoussum Patri in eo sensu, in quo tunc Ecclesia post sanctos Patres, duosque Dionysios, ac Synodum Romana confitebarunt, usque nomine non subsistentiam, seu substantiam per se subsistentem, sed præcisè substantiam, essentiam, naturam, atque ita omoussum vocabulo, non id, quod unam & eandem cum alio subsistentiam haberet, sed præcisè id, quod haberet cum alio unam & eandem essentiam, substantiam, naturam, intelligendo. Perperam ergo ab Arianis & Homœianis Antiocheni Patres Nicæni Patribus opponebantur.

§. XI.

Opponebant præterea Synodi Nicæna adversarii, vocabulum omoussum quodam scandalizasse, & multos conturbasse. Item obscurum & ambiguum esse. Item dictum de Filio cum Patre, multas in utroque imperfectiones importare. Item in suo conceptu dicere substantiam quandam præsubjectam, duosque inde enatos, quos consubstantiales dicimus. Unde sic argumentabantur: Si Filius est Patri consubstantialis, necesse est ante eos præexistere, & præsubjectam esse materiam, ex qua isti enascantur, atque inde futurum est, ut non hic Pater, ille sit Filius, sed ambo inter se fratres sint. Quod absurdum est.

Simonnet Thol. Tom. I.

Athan. 1. de
Syn.

Ad 1. Respondet sanctus Athanasius, i. vocabulum omoussum non esse per se causam scandalis; alioqui non modò aliquos scandalizasset, aut multos tantum conturbasset, sed scandalizasset, & conturbasset omnes. At è contra vocabulum illud suscepere in Nicæna Concilio ex toto Orbe Christiano convocati Episcopi plusquam trecenti, & in Ariminiensi Synodo Episcopi centum & quinquaginta, antequam scilicet vim & fraudem paterentur. Unde si qui ex hoc vocabulo scandalum passi, & conturbari sunt, hoc non ipsi vocabulo, sed male illud malo animo interpretantium pravitati attribuendum est, qui similes sunt Manichæi legem blasphemantibus, quibus istius mali causa non fuit Scriptura divina, sed ipsorum animi perversitas: item similes Pharisæi, qui olim se de doctrina Christi scandalizari & conturbari causabantur, non quod illis verba Christi scandalum afferrent, sed quia bene à Christo dicta, male ob animi sui perversitatem excipientes, sibi ipsi scandalum pariebant: similes denique iis, qui Epistolas Apostoli culpantes, non Pauli, sed suam inscitiam, & perversum animum arguebant.

2. Neminem procudubio eorum, qui piè sentiunt de Christo, scandalizari, aut conturbari propter vocabulum omoussum, cum è contra illud defendant, & asserant: superesse igitur Arianos, quibus ista offensio nascitur: mirum autem minimè videri debere, quod indigentur vocabulo, quo eorum hæresis tollitur, & quod eis non scandalum, sed dolorem afferat, quia in illo de eorum hæresi trophæum erigitur. Non majorem igitur causam esse contra vocabulum omoussum obmurmurandi, quam contra Christi Crucem, è quod, ut dicit Apostolus, Iudeis scandalum sit, & Gentibus stultitia. Ceterum quemadmodum Crux mala non est; nobis enim credentibus Christus est Dei virtus, & Dei sapientia, etiamque Judæi insaniant; ita quoque Patrum verba (usia scilicet & omoussum) mala non sunt, sed utilia iis, qui ea legitime perlegunt, vimque in se continent omnis hæresis extinguentur; etiamque Arianis subinde rumpantur, semetipsos condamnantes.

Ad 2. Respondet, Arianos, dato quod dicendo usus & omoussum voces obscuras esse, sincerè loquuntur, non debuisse dicere: Has voces rejicimus; sed Cupimus eorum interpretationem à peritis condiscere: alioqui deberent, quemque in sacris Litteris non intelligenter, rejicere, & criminari eorum Scriptores: sed ea maximè hæreticorum, & minimè Christianorum audacia est: qua enim non intelligimus in Scripturis, non abdicamus; sed requirimus ab illis, quibus Dominus revelaverit, & ab eis dicere cupimus. Ita S. Athanasius, qui deinde petit ab iis, qui predicatorum dictionum obscuritatem accusant, ut confiteantur ea, qua statim subjunguntur, & anathemate execrentur eos, qui sentiunt, ex non entibus prodisse Filium, & non fuisse priusquam existere, & creaturam opusque esse Verbum Dei, & natura convertibilem esse, & ex alia substantia esse, & in summa, anathemate detestantur Arianam hæresim, istius impietatis inventricem; & deinceps non dicant, Ejicimus has voces; sed, Nos sic eas intelligimus, ut ita verisimiliter causam habeant eas recusandi.

Addit S. Doctor, prædictarum dictionum criminales, si Arianam hæresim ejusque blasphemias sinecurre & ex animo damnarent, jam dictiones illas non esse repudiatores, aut prætentam carum obscuritatem causatores; sed è contra suscepentes libenter, eosque ea de re ipsos sibi consciens non posse non esse: cum manifestum sit, Filium non esse creaturam, aut natura convertibilem, neque ex non entibus, sed de Patris substantia ab aeterno existere, idem planè esse, ac Filium esse Patri consubstantiale. Sat scio, inquit, & perjuasum mibi habeo, eos ipsos hoc quoque agnoscere, si ista confiteantur, & execrentur Arianam hæresim, non repudiatores Synodi Nicæna dictiones. Ideo enim Patres, qui dixerant ex substantia Patris genitum esse Filium, statim subintulerunt, Eum Patri consubstantiale esse credimus, N 4 eosque,

Tractatus II. de Deo Trino.

ensque, qui superiora illa dicunt, anathemate execratur; ut ostenderent dicta sua ista ex se mutuo penderet, & hoc ipsum eas voces preferre: & qui eas voces confessus fuerit, prorsus eandem sententiam conseruare esse: contra vero, qui ita non sentirent, sed illas calumniarentur, omnibus modis Christi hostes apparuitos.

Ex his obiter Nota, 1. Novum non esse, quod haeretici, ad cludendas Ecclesiae definitiones, easque cum fuso & colore aliquo repudiandas, obscuritatem illarum prætextant. 2. Hanc obscuritatem criminatio nem vanam esse & frivolum, nec definitionibus Ecclesiae reluctantibus ab inobedientiæ & schismatis criminis excusare posse: alioquin Scripturas divinas ob eam obscuritatem rejicere, & facros Scriptores impunè criminari possemus. Quod tamen singularis audacia est, & qualis non in Christianis, sed in solis haereticis reperiatur. 3. Dato quod aliqua Ecclesiae definitione obscura sit, etiam tunc primum omnium in obsequium Christi intellectum captivandum esse, definitione pure ac simpliciter acquiescendo: sicut, si fideles esse volumus, Scripturas, quas ut divinas proponit nobis Ecclesia, ante omnia, quantumvis obscuræ sint, & interpretatione indigent, ut divinas suscipere debemus. 4. Definitionis Ecclesiae, que nobis videtur obscura, interpretationem querendam non esse ab Ecclesia per novam definitionem, quia fortasse nobis adhuc obscura, vel etiam obscurior videretur, proindeque alia ulteriore explicanda fore: unde nullus fieri finis in definitionibus: sed sufficere, si consulantur pii & docti viri, quibus nulla tempore carnis Ecclesia, & quorum iudicio standum est, ne jure merito de nobis dicatur illud Apostoli: Semper difentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. 5. Definitionem Ecclesiae plerumque obscuram

^{4. ad Tim. cap. 1.} videri illi tantum, qui heretici ab Ecclesia damnatae damnum nolunt, quia tamen semel sincere damnatae, obscuritas omnis illiçio evanesceret, omniaque illis plana & aperta evaderent. Plerumque igitur prætexta ista definitionis obscuritas aliud non est, quam voluntaria mentis coctitas in hominibus additici errori, quem proinde amant perditæ, & loco veritatis, spretæ Ecclesia iudicio, ino & contemptu conscientiam reclamantis stimulo, retinere volunt.

Ad 3. Respondeat S. Athanasius, sicut voces Filii & Patris ab humanis ad divina transferuntur, seclusis imperfectionibus, quibuscum rationes patris & filii reperiuntur in humanis; ita Consustancialis nomen ab humanis ad divina, seclusis imperfectionibus, quibuscum in humanis pater & filius consustancialis sunt, transferri: neque potiore rationem esse, cum voces Patris & Filii, cum de Personis divinis dicuntur, accipiuntur incorporeiter, & non sic quoque accipiatur Consustancialis nomen, cum etiam dicitur de Personis divinis. Quod à S. Doctore recte dictum est, probatur ex eo quod in divinis, sicut & in humanis, necesse sit, Filium Patris consustancialis esse ea ratione & eo modo, quo filius ejus est, & est de substantia illius.

Hæc autem sunt verba S. Doctoris: Ut cum factum, seu filium, dicimus, non id de eo humano more intelligimus; & certi Patrem ejus Deum esse, non corporales de eo inimis cogitationes, sed istius modi exempla & dictiones aure quidem percipimus, interim tamen congruentes deo intellectus concipiimus: non enim Deus, ut homo; ita cum eum Consustancialis audimus, transcendere debemus omnem sensum, & secundum divinam parabolam, intellectualler intelligere ea, que nobis apponuntur, ut cognoscamus non voluntate, aut adoptione, sed genuinum esse Filium, vere ex Deo enatum, ut vitam ex fonte, & splendorem ex luce. Alioquin que ratio esset, cur has voces factum & filium non corporaliter, Consustancialis vero quasi de corporibus intelligere velimus & preferimus cum non de alio atque alio ista referantur, sed de quo factus, seu filius, de eodem quoque vox Consustancialis predicitur.

Ad 4. Respondeat, ad hoc ut unus sit alteri con-

substantialis, fructu requiri communem aliquam substantialiam præsubjectam, ex qua sint enati; sed satis esse, si unus ex altero vere natus sit, sive ex eo alii etiam nati sint, sive non. Cum enim is, qui genitus est, hoc ipso quod genitus est, non possit non esse natura omnino similis cum eo, à quo genitus est; qui genitus est, hoc ipso quod genitus est, non potest non esse consubstantialis substantia, que ipsum genuit, sive alios etiam genuerit, sive non. Quod si quilibet, inquit, substantia genitrici sua consubstantialis est, cum id certe quod ex alio nascitur, ei, quod ipsum genuit, simile sit, non opus erit, ut requiramus tres substantias, sed id solum pervefigandum est, an hoc ex illo vere natum sit. Nam et si contingat non esse duos fratres, sed tantummodo unum ex illa substantia gigni, non propterea quia alter natus non est, is qui genitus est, alterius substantia dici poterit; sed solus cum sit, aque habendus est genitori suo consubstantialis: alioquin quid diceremus de filia Jephthe, que unigenita erat? aut de filio Vidua, quem Dominus à morte excitavit? cum ipse fratrem non haberet, sed unicus esset. An eterque propterea parenti suo consubstantialis non erat? immo omnibus modis erant, quia liberi erant, & hoc proprium liberorum est erga parentes suos.

ARTICULUS VI.

Utrum inter se pugnant omousios & omæusios: ita ut si Filius recte dicatur omousios Patri, non possit recte dici ei omæusios, aut vicissim.

RESPONSIUS I.

Filius non solum omousios, sed etiam omæusios Patri recte dicitur.

P Rob. Nam 1. Apostolus dicit Filium esse *imaginem Dei invisibilis*, & *figuram substantiam eius*. At imago & figura vel similis est prototypo, vel non est imago & figura: *imaginis enim & figuræ essentiale est prototypum exprimere*, nec illud exprimere potest absque similitudine. 2. S. Alexander Alexandrinus Episcopus in sua ad cognominem Constantinopolitanum Episcopum epist. illud: *Ego & Pater unus sumus*, à Christo dictum est ait, quod ita natus sit Filius, ut paternam effigiem exactè retineat, ut qui omniodam ipsius natura sua similitudinem expresserit, ac sit nulla re discrepans *imago Patris*, & *prototypi expressa figura*. 3. S. Athanasius sic loquitur orat. 3. contra Arianos: *Principio instum fuit in cuiusque animo, & sempiternam Deum habere Filium Verbum, sapientiam, virtutem; atque hoc esse ipsius imaginem & splendorem*. Ex his porro, que dicta sunt, oritur ut *semper* (Filius) sit ex Patre, ut sit substantia similis ei, qui genuit. 4. Episcopi Gallicani in sua ad Orientales Synodica haec scribunt: *Similitudinem quoque ejus ad Deum Patrem non inviti audientes; quippe cum imago invisibilis Dei sit. Sed eam solum similitudinem dignam ad Patrem intelligentes, quia veri Dei sit ad verum Deum, qualis est vera similitudo in essentia, seu substantia: vero enim Deo similis esse non potest in substantia, nisi verus Deus*.

Accedit ratio convincens. Nam de ratione Filii propriæ dicti est, quod sit Patri similis in substantia. Unde productio Filii, seu generatio, dicitur processio viventis à vivente in similitudinem naturæ. Atqui Filius in divinis est Filius propriæ dictus, seclusus imperfectionibus, que in humanis reperiuntur. Ergo, &c. Hoc argumentum suggestum S. Athanasius orat. 3. contra Arianos, cum ait: *Quod eternus sit Rex Christus, ex superioribus pater, neque est, qui super ea re controversiam moveat; cum enim sit Filius Dei, sequitur ut sit similis Deo: cum vero sit similis Deo, omnino necesse est, ut sit Dominus & Rex. Ipse enim, inquit, qui vidit me, vidit & Patrem*. Et Sanctus Hila-

Coloss. 1.

Hebr. 1.

Ap. Thess. 1:1. h. 6:4.

Disputatio II. Articulus VI.

201

Hilarius lib. de Synodis, cùm ait: *Et hoc est, vere esse filium, paterna scilicet forma veritatem co-maginata in se natura perfecta similitudine retulisse.* Et S. Augustinus lib. 3. contra Maximinum cap. 15. ubi sic Arianos alloquitur: *Quem substantiam putatis habere diversam, plus eum dissimilem, quam similem dicitis, & omnino verum filium denegatis.* Ad veram igitur Filii rationem requirunt Patres similitudinem in natura, seu substantia.

RESPONSIo II.

Omæusio & Omousio non opponuntur inter se, imò inter se convertuntur, sic ut Filius non possit esse omæusio Parti, quin si quoque sit omousio, & vicissim.

Prob. 1. Si Filius Patris similis est in substantia, verus Deus est. Nulla enim creatura Deo similis est, aut esse potest in substantia. Hinc S. Athanasius expositione fidei sic ait: *Omnia creavit Dei Verbum, ipsum tamen creatura non est, sed genitum quiddam: nihil enim creaturarum quicquam condidit aequalis aut simile sibi ipsi.* Et Orat. 2. contra Arian. *Reliqua omnia, ut quæ facta sunt, nihil simile habent ratione substantie cum suo creatore, sed extra eum sunt, gratia & voluntate per Verbum ejus condita, a deo ut rursus possint definere, ubi ille, qui fecit, voluerit.* Et in epistola de sententia Dionysii Alexandrinii: *Quacumque verba Filium alienum a Patre ostendunt, ea de illo ob carnem, quam propter nos gestavit, dicta fuere: creature enim alienae peregrinae sunt a natura Dei.* Atqui si Filius verus Deus est, unus & ejusdem est substantia cum Patre: nam si Filius verus Deus est, unus est Deus cum Patre, proinde verus Deus est per eamdem illam divinitatem, qua Pater est verus Deus. Ergo, &c.

Confirm. Si Filius Patri similis est in substantia, ei similis est secundum omnia, hoc est, secundum aeternitatem, necessitatem existendi, immensitatem, omnipotentiam, & alia omnia attributa divina; attributa enim divina non superaddunt aliquid distinctum substantiam divinam, sed sunt realiter ipsa substantia divina. Ergo si Filius Patri similis est in substantia, creatura non est: creaturam enim Deo per omnia similem esse, evidenter repugnat. Ergo Deus est: nam vel est creatura, vel Deus; ac proinde si creatura non est, Deus est. Ergo cum Patre Deus unus est: non enim sunt plures Dii. Ergo cum Patre Deus est per divinitatem unam & eamdem. Ergo Deus est per divinitatem Patris. Ergo Deus est per essentiam, naturam, substantiam Patris: divinitas enim Patris est ejus essentia, natura, substantia.

Confirm. iterum. Si Filius Patri similis est in substantia, aequalis est Patri (supple in substantia.) Si aequalis est Patri, verus Deus est: nam Patri, qui verus est Deus, non potest esse aequalis, nisi qui verus Deus est. Si verus Deus est, Deus est per substantiam Patris: nam si Deus est, per id Deus est, per quod Pater est Deus. Si Deus est per substantiam Patris, habet substantiam Patris: non enim potest esse Deus per id quod non habet. Si habet substantiam Patris, una est utriusque substantia. Ergo a primo ad ultimum, si Filius Patri similis est in substantia, unam & eamdem cum illo substantiam habet.

Hoc argumentum suggestum loquitur S. Hilarius lib. de Synodis, ubi sic loquitur: *Quero quomodo possum alterum ad alium nisi per similitudinem coquare? Aut numquid non idem est, esse similes, quod aequales? Si unum dico, habet & unici suspicionem: si similes dico, habet indifferentis comparationem... Non est aequalitas indissimilibus... non sunt dissimiles, aequales. Et quid aliud possunt esse similes, quam aequales; cum in dissimilibus non sit aequalitas? Predicantes itaque..., similem Filium in omnibus Patri, nihil aliud quam aequalem prædicamus. Perfectæ aequalitatis significantiam habet similitudo... similitudo res ipsas naturales coquat per similitudinem indifferentis essentie. Omnis itaque filius secundum naturalem nativitatem aequalitas patris est, quia est & similitudo na-*

ture... Similis est patri, filius patris est, ex eo natus est, per hoc solum p̄i potest, quod unum sunt, prædicari... Si inter similitudinem & aequalitatem differre dicunt; quero unde comparetur aequalitas: namque si secundum essentiam & virtutem & gloriam & tempus Patri Filius similis est, interrogo ex quo non videarur aequalis... Si naturam neque aliam, neque dissimilem est, quem imp̄assibiliter generabat, dedit, non potest aliam dedit, nisi propriam. Ita similitudo proprietas est, proprietas aequalitas est, & aequalitas nihil differt. Que nihil differunt, unum sunt, non unione persone, sed aequalitate natura... Numquid similitudo non aqua est? Aequa plane, etiam si negemus: eadem enim similiter facit. Numquid similiter facta non eadem sunt? aut eadem non recipiunt aequalitatem? aut aliud aliud inter simile differt & aequalis; cum quo similiter fiant, eadem fieri intelligentur? nisi forte quisquam, que eadem sunt, negabit aequalia; ut que similia sunt, non dicantur aequalia: cum quo similiter fiant, non modo aequalia fieri, sed eadem prædiceruntur. Ita vere, æquæ ac ingeniosæ, Sanctus Hilarius.

Igitur juxta S. Hilarium, simile & aequalis converuntur. Quæ similia sunt, aequalia sunt, & vicissim quæ aequalia sunt, similia sunt: imò aequalia sunt, quia similia sunt. Ulterius, quæ aequalia sunt, quia nihil differunt, unum sunt; & ita quæ similia sunt, unum sunt. Ratio a priori est, quia similitudo consistit in indivisibili, nec suscipit magis & minus. Unde unum alteri non potest esse magis vel minus simile, & magis simile idem est ac minus dissimile, & minus simile idem ac magis dissimile. Dissimilitudo enim in divisibili consistit, & magis ac minus suscipit. Pariter aequalis consistit in indivisibili, nec suscipit magis & minus. Unde unum alteri aequalis magis vel minus est non potest, & magis aequalis idem est ac minus inaequale, & minus aequalis, idem ac magis inaequale: inaequalitas enim in divisibili consistit, & magis ac minus suscipit. Nam inaequalis est illud, quod recedit ab aequalitate: sicut dissimile est illud, quod recedit a similitudine. Potest autem inaequalis magis vel minus ab aequalitate recedere: sicut dissimile potest magis vel minus recedere a similitudine. Hæc possent illustrati exemplo veritatis & falsitatis categorica.

Itaque ibi tantum est similitudo, ubi nulla est differentia; & ubi nulla est differentia, ibi aequalitas est; ac proinde ubi similitudo est, ibi est aequalitas; & vicissim ubi aequalitas est, ibi est similitudo; quia ubi est aequalitas, ibi nulla differentia est; & ubi nulla differentia est, ibi est similitudo. Convertuntur igitur inter se similitudo & aequalitas. Ulterius, quia ubi nulla differentia est, ibi est unitas; ubi est similitudo & aequalitas, ibi unitas est; & vicissim ubi est unitas, ibi similitudo & aequalitas est, quia ubi unitas est, ibi nulla est differentia. Convertuntur ergo inter se similitudo, aequalitas, & unitas.

Itaque si Filius Patri similis est in essentia, Patri aequalis est in essentia; & a Patri aequalis est in essentia, unum & idem est cum illo in essentia. Similitudo enim significantiam habet perfectæ aequalitatis, & perfectæ aequalitatis perfectæ unitatis, ac proinde si similes sunt, perfectæ aequales sunt; & si perfectæ aequales sunt, perfectæ unum sunt, non unitate personæ, sed unitate essentiae. Similitudo igitur, quam Filius habet cum Patre, coæquat illum Patri, sic ut Filius verè dicat, *Ego & Pater unus sumus.* Filius Patri aequalis est vi nativitatis suæ, quia vi nativitatis suæ procedit ab illo in similitudinem naturæ cum illo, & procedens in similitudinem naturæ cum illo, procedit in aequalitatem & identitatem naturæ cum illo. Unum p̄i prædicantur Pater & Filius, quia Filius ex Patre natus est, & verè Filius est; & ex Patre natus est, quia ab illo in similitudinem naturæ procedit. Si Filius Patri dissimilis non est in natura, & ita si Pater Filio non dedit naturam dissimilem, propriam dedit: omnis enim alia dissimilis est. In divinis ergo similitudo in natura proprietas est; proprietas in natura, in natura aequalitas; aequalitas verò in natura, omnem in natu-

natura differentiam excludit: quæ autem in natura nihil differunt, unum sunt, non unione persone, sed aequalitate naturæ.

Opposition igitur & Omouſion non pugnant inter se: in modo ita inter se connexa sunt, ut unum sine altero esse non possit. Non potest Filius esse omouſios Patri, quin ei quoque sit omouſios: & vicissim non potest esse Patri omouſios, quin ei quoque sit omouſios: in modo omouſios est, quia est omouſios. Recte igitur ex verbis à nobis laudatis concludit S. Hilarius in hunc modum: *Caret igitur, frares, similitudo naturæ contumelia suspicione; nec potest videri Filius idcirco in proprietate paterna naturæ non esse, quia similiſ est; cum similitudo nulla sit, nisi ex aequalitate naturæ: aequalitas autem naturæ non potest esse, nisi una sit, una vero non persona unitate, sed generis. Hec fides pia est, hec conscientia religiosa, hic salutaris sermo est, unam substantiam Patris & Filii idcirco non negare, quia similiſ est: similem vero ob id predicare, quia unum est; non quod unitas sit ratione prior similitudine, sed quia certissimum indicium est aequalitatis, & aequalitas, similitudinis.*

Obj. 1. Marius Victorinus lib. I. adversus Arium sic loquitur: *Impii & illi rursus, qui dicunt quoniam non esse Filium Patri. Substantia enim secundum quod substantia est, non est alia, ut sit similiſ ad aliam. Eadem enim est in duabus, & non est similiſ, sed ipsa. Sed alia cum sit, non quod substantia est, similiſ dicitur, sed secundum quandam qualitatem... Substantia autem, secundum quod substantia est, non recipit similem esse, aut dissimilem. Juxta quod autem recipitibilis est qualitatis, similiſ aut dissimiliſ dicitur, in potentia sua, vel existentia, manente substantia vel eadem, vel diversa. Quid autem vero illa substantia vel Dei, vel Θόρυ, numquid recipitibilis est dissimilitudinis, ut dicatur similiſ esse? Sed impossibile. Nec similiſ ergo. Non igitur quoniam.*

R. Mario S. Hilarius opponendo; & dico similitudinem non solum in qualitatibus, sed etiam in substantiis reperiri. Nam, ut ait S. Hilarius, ibi est similitudo, ubi est aequalitas. Aequalitas autem non qualitatum modo, sed etiam & potissimum substantiarum est. Præterea, si similitudo in substantiis locum non habet, quare generatio ab omnibus definitur, processio viventis à vivente in similitudinem naturæ? quomodo ab omnibus dicitur de ratione filii esse, ut sit in natura similiſ cum eo, ex quo natus est?

Nec die identitatem & diversitatem esse substantiarum, similitudinem vero & dissimilitudinem qualitatum. Nam 1. R. identitatem & diversitatem dici etiam de qualitatibus: quare ergo similitudo & dissimilitudo non possent ppter duci de substantiis? R. 2. Identitatem substantiarum esse vel illarum similitudinem, vel fundari in illarum similitudine: pariter substantiarum diversitatem esse vel illarum dissimilitudinem, vel fundari in illarum dissimilitudine.

Leve est, quod addit Marius, substantiam non esse susceptibilem similitudinis, nisi etiam susceptibilem dissimilitudinis: nam etiam in humanis filiis non potest esse patri dissimiliſ naturæ; quia si esset dissimiliſ, filius esset filius, & non esset, quod repugnat; & tamen filius in humanis est patri similiſ in natura, & filius patri est, quia à patre procedit in similitudinem naturæ. Filius itaque in divinis similiſ est Patri in natura, quia habet naturam planè indifferentem: ita vero similiſ est, ut non potest esse dissimiliſ, quia non potest non esse filius, & non potest non habere naturam planè indifferentem.

Dices, Cum Mario idem planè sentit S. Athanasius lib. de Synodis, ubi ait: *Simile non de substantiis, sed de figuris & qualitatibus dici: si quidem in substantiis non similitudo, sed identitas esse pronunciatur, Homo homini similiſ dicitur, non secundum substantiam, sed secundum figuram & formam: quantum enim ad substantiam attinet, congeneres appellari debent... Qui dicit Filium (Dei) similem substantiam, ex participatu eius similem dicit: si quidem similitudo, qualitas est, quæ substantia supervenire poterit. Hoc*

autem proprium creaturarum est: ee enim ex participatu Deo similes efficiuntur, &c. R. I. S. Athanasium alibi non semel dicere Filium Patri similem in substantia. Ut ergo secum ipse concilierit, scopus ejus spectandus est. Hic autem hoc intendit solitus, ut ne simile in substantia, consubstantiali anteponatur, & rejecto consubstantiali, solum simile in substantia retineatur, tamquam solum idoneum ad genuinam Filii ex Patri nativitatem exprimendam. Unde S. Doctor censendus est impugnare adumbratam tantum & superficiariam similitudinem, qualem tantum cum Deo habere possunt creaturæ, non veram & simpliciter dicatam similitudinem, quæ cum aequalitate convertitur, quæque proinde connexa est cum consubstantiali, sic ut unum sine altero esse non possit.

Quæ autem hic contra similitudinem in substantia afferit S. Doctor, facilem habent solutionem. Nam 1. similitudo, sicut & aequalitas, tam pronunciari potest in substantiis, quam identitas; & vicissim identitas tam pronunciari potest in qualitatibus, quam similitudo & aequalitas. Uno verbo, similitudo, aequalitas, identitas tam in substantiis, quam in qualitatibus, vel sunt voces synonymæ, vel certè convertuntur inter se. 2. Falsum est, quod homo homini non secundum substantiam similiſ sit, sed secundum figuram & formam tantum: nam in humanis filius patri similiſ est in natura, & dicitur à patre procedere, non in similitudinem figuræ vel formæ, sed in similitudinem naturæ.

3. Falsum est, quod qui dicunt Filium in divinis similiſ Patri in substantia, si modo de vera similitudine loquantur, ut semper supponitur, & ipsa vis vocabulorum postulat, dicant eum similem ex participatu, seu per participationem: dicunt enim eum similem, non per aliquid creatum, vel effectum, sed per ipsam substantiam seu essentiam, ipsi à Patre communicatam per veram & genuinam nativitatem.

At, inquit S. Doctor, similitudo est qualitas. Ergo si Filius Patri similiſ dicitur, similiſ per qualitatem, ac proinde similiſ per aliquid superadditum substantiae: qualitas enim substantiae advenit. At si Filius Patri similiſ est per aliquid substantiae superadditum, eo modo similiſ est, quo creatura Deo similes sunt, ac proinde similiſ est per aliquid creatum vel effectum. R. similitudinem substantiae non magis esse qualitatem, quam qualitas est substantiae identitas vel diversitas. Itaque sicut identitas vel diversitas substantiae non est qualitas, quia substantia est eadem vel diversa per se ipsam immediate & formalissimè, nullo etiam logicè superaddito; ita nec est qualitas substantiae similitudo, quia substantia similiſ est, sicut & dissimiliſ, non per aliquid etiam logicè tantum superadditum, sed per se ipsam formalissimè & immediate. Unde similitudo filii cum patre in substantia, est formalissimè & immediate ipsissima substantia, à patre filio per generationem communicata, proindeque non est qualitas neque physicè, neque logicè superaddita, sed ipsa substantia divina, qualitas munere fungens, filium perfectè talem, qualis pater est essentialiter, per se ipsam formalissimè & immediate denominatur: igitur nec est, nec potest esse aliud participatum, sed et aliquid essentialiter increatum & improductum.

Ob. 2. Libellum, qui inscribitur Refutatio contra hypocrisiam Meletii, & extat apud S. Athanasium. Sic autem loquitur author: *Homo ad similitudinem Dei factus est, nec tamen est homo Deus: non enim quod alteri simile est, id idem est cum ipso, cuius similitudinem gerit... Deo igitur non est similiſ Filius, cum Deus sit, sed unum cum eo, sicut in Scriptura proditur, Ego & Pater unus sumus, ubi deitatem per illud quod unum dixit, interpretatus est. R. Filium Dei, cum ipse sit Deus, non esse similem Deo similitudine inchoata & adumbrata tantum, qualem cum Deo hominem habere dicit Scriptura, cum ait hominem ad similitudinem Dei factum esse. At Filius Dei, & quidem quia ipse Deus est, non potest non habere cum Deo similitudinem illam veram, & propriè ac simpliciter dicatam, quæ perfectam inter similia & aequalitatem*

llitatem constituit, & quæ proinde unitatem non excludit, sed facit. Unde quia Filius hanc habet cum Deo similitudinem in deitate, in deitate unum est cum eo, & verò dicit, *Ego & Pater unum sumus.*

Sed audiamus adhuc laudatum Authorem: *Qui Filius adimit, ne sit consubstantialis Patri, sed similem illum statuit, Deum eum esse negat.* R. eum, qui ita Filium Patri similem statuit, ut neget illum esse quod Patri consubstantiale in senu Nicanae Synodi, negare illum esse Deum; quia non aliam Filio cum Patre similitudinem tribuit, quā inchoatam & adumbratam. At Filium esse Deum non negat is, qui statuit illum Patri similem similitudine vera, & propriè ac simpliciter dicta, quia illum Patri aequalē statuit: unde nec negat illum esse Patri consubstantiale; vel si negat, aut secum ipse pugnat, aut à Filio non removere consubstantialitatem, nisi ut à Patre passionem, vel ab utroque, personæ confusionem removat. In quo graviter culpandus est post Ecclesias definitionem, quia filii cum Patre consubstantialitas asserta est absque ullo inconvenienti.

Et verò sicut in humanis, quia filius verè, propriè & simpliciter similis est patri in substantia, patri par est in substantia; & quia patri par est in substantia, consubstantialis est patri cum personarum distinctione, licet non sine passione, quia homo sine passione nec generat, nec generare potest: ita in divinis, quia Filius verè, propriè, & simpliciter Patri in substantia similis est, Patri in substantia aequalis est; & quia Patri in substantia aequalis est, Patri verè consubstantialis est, sine confusione personarum, in modo & sine passione in Patre, quia in divinis Pater absque passione generat.

Obj. 3. S. Basilius epist. 141. sic ait: *Filius Patri neque similem, neque dissimilem propriè dicimus: nam similitudo qualitatis est, quæ nulla est in Deo.* Porro identitatem nature confitentes, & *Consustantiale recipimus, & compositionem effugimus,* &c. R. cumdem sic etiam loqui epist. 41. Ego verò, si quid privatis sentiam, dicendum mibi est; haec vocabula, simile, substantia, dummodo adjunctum habeant, circa ullam varietatem, prorsus amplectior, tamquam eodem cum omouſio pertinente, secundum Janam omouſionem... Si quis ita; ut dixi, intelligat, ejus vocem admitto. Sicut est, ut qui/piam ab simili nō ēπερπάλιον, id est, sine ulla diversitate, separat: quod *Conſtantinopolitana Synodi Episcopi fecerunt;* suspecta mihi similitudinis vox redditur, ut quæ Unigeniti gloriam imminuat. Etenim obſcuris plerumque similitudinibus, & plurimum ab archetypo discrepantibus, nomen omouſii accommodare conſuevit. Unde cùm minus calumnia sit obnoxium nomen omouſii, sic etiam ipsi met affinior.

Agnoscit igitur S. Basilius non solum qualitatis, sed etiam substantia similitudinem esse posse, & aliquem dici posse similem alteri, non solum secundum qualitatem, sed etiam secundum substantiam. Item simile in substantia circa ullam varietatem, cum consubstantiali coincidere, & ita Filium recte dici Patri similem in substantia circa ullam varietatem. Quod si hæc voces, circa ulla varietatem, tollantur, simile in substantia sibi suppetunt reddi, non quod simile in substantia, simpliciter pronunciatum, per se & secundum vim vocis, ab eo, quod simile dicitur, omnem diversitatem removere non valeat; sed quia similitudinis vocabulo abuti solemus, & sepè similia nuncupamus, quæ multum ab archetypis discrepant, & quæ proinde non possumus nuncupari similia, nisi impropriè, abusivè, & cum addito deſtruentे rationem similitudinis. Similitudo enim, ut diximus, in divisibili conficit, proindeque omnem omnino diversitatem excludit.

Nota. Similitudo dupliciter accipi potest. 1. Simpliciter, & sine addito deſtruentے. 2. Secundum quid, & cum addito deſtruentے. Similitudo primo modo sumpta, est propriè similitudo, & conficit in eorum, quæ similia sunt, aequalitate in ea ratione, in qua similia sunt. Hoc modo Filius in divinis omouſios est Patri, & quia omouſios est, est etiam omouſios, ut jam

diximus cum S. Hilario. Neque necesse est, cùm Filius Patri omouſios dicitur, addi aparrallatōs, hoc est, absque ulla diversitate, nisi forte ad cautelam majorem adhibendam adversus eos, qui similitudinis vocabulū in alienam significacionem detorquentes, nomine omouſii intelligere vellent habentem tantum inchoatam & adumbratam similitudinem in substantia, qualem similitudinem cum Deo habere potest creatura.

Similitudo secundo modo sumpta, non est nisi impropriè & abusivè similitudo, & conficit in illius, quod dicitur alteri simile, minori distantia, vel discrepancia ab eo, cui simile dicitur. Hoc modo creatura aliqua potest esse similes Deo, quatenus potest habere perfectionem aliquam, qua alteri creatura p̄ficit, & propius accedit ad perfectionem divinam, quam excellenti modo participat. Sic homo dicitur fuisse conditus ad imaginem & similitudinem Dei, quia à Deo prædictus est facultatibus, intellectu scilicet & voluntate, quibus brutis animalibus excellit, & quibus proinde propius accedit ad Deum, cujus præstantissimas perfectiones, intelligendi & volendi vim, licet cum infinito ab earum excellentia discrimine, participat.

Ex his apparet, quomodo Ariani similitudinis vocabulū abuti potuerint, dicendo Filium Patri οὐσίαν, vel etiam οὐσίαν, καὶ οὐσίαν, similitudinem scilicet impropriè & abusivè accipiendo, nec aliud intelligendo, quā Filium naturam habere inchoata quadam & adumbrata similitudine referentem Dei substantiam, à qua tamen plurimum discreperet; referentem, inquam, per creatas perfectiones, sibi proprias, nullique alteri creaturæ communicatas, vel communicabiles, quibus illas proinde infinitè propemodum antecellat; sic rāmen ut sit de numero rerum, quæ non semper fuerunt, & ex non extantibus factæ, mutatione atque conversioni obnoxia sunt. Hujus porrò vocis, similes in substantia, simpliciter pronunciatæ vim sentientes, non modò ad omouſii & omouſii, sed etiam ad ipsius usiæ vocabulum abolendum, nihil non moliti sunt, & tandem, ubi primum impunè potuerunt, Filium Patri dissimilem aperte prædicarunt.

Hinc Paribus malè olebant Homœusiani, quod omouſio rejecto, Filium Patri omouſion tantum dicere vellent, illisque videbantur non nisi impropriam Filio cum Patre similitudinem per omouſion attribuere, & ita illum ad creaturas amandare. Sublato οὐσίασιον, unius substantia vocabulo, inquit S. Ambrosius, οὐσίασιον, id est, similes factori suo posuerunt: cum aliud sit similitudo: nam & homo ad imaginem & similitudinem Dei factus est, nec tamen Deus est; nec quod Deus est, homo exiit se credendus est. Et ita Filium Dei similem volunt, ut aliunde similem, non de ipsa una sentia & beata Patris substantia dicant. Utrum autem hac accusatio ad omnes, qui rejecto omouſio, Filium tantum omouſion dicebant, extendenda sit, infra videbitur.

Hinc Parés ab Ariani & Homœusianis postulabant, ut primum conferrentur Filium unius esse substantia cum Patre, quia sine hac unitate Filius non posset esse verè & propriè similis Patri, Patri per omnia similis, & ita sine hac unitate non nisi impropriè & abusivè similis Patri dici potest. Quomodo, inquit S. Augustinus l. 3. contra Maxim. c. 15. Filium Patri simile dicitis, cui Patri substantiam dare non vultis? Nonne similis homini est pictura, vel statua, & tamen filius dici non potest, quia diversa substantia est? Homo nempe ad similitudinem Dei factus est; quia tamen non est unius ejusdemque substantia, non est verus filius. Si ergo vultis Dei Filium verum confidere, prius illum ac præcipue dicite unius ejusdemque substantia, ut tamquam verum Filium & Dei Filium per omnia similem Patri dicatis.

ARTICULUS VII.

De variis fidei formulis, quas ediderunt Ariani,
vel Semi-Ariani.

§. I.

Prima est, quam in Synodo Nicæna protulerunt duo Eusebii, Nicomedensis scilicet & Cæsariensis, cum aliis factionis sua Episcopis, Menophanto Ephesio, Patrophi Scythopolitanu, Theognio Niceno, Narciso Neronianu, Theona Marmaricæ, Secundo Ptolomæidis, &c. Septemdecim omnino, qui Ario patrocinarentur, Episcopos in Concilio fuisse, narrat Ruffinus lib. 1. hist. cap. 5. paucos certè & malos, contra trecentos & amplius, qui pro veritate catholica decercentabant.

Hanc formulam recitat Eusebius Cæsariensis in sua ad Cæsariensem Ecclesiæ epistola, de rebus in Synodo Nicæna gestis scripta. Dicebant autem in hac formula: *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem... & in unum Dominum Jesum Christum, Dei verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam ex vita, Filium unigenitum, primogenitum omnis creaturae, ante omnia secula ex Deo Patre genitum, per quem omnia facta sunt... Credimus etiam in unum Spiritum sanctum. Horum unumquemque esse, ac subsistere credentes; Patrem vere Patrem, Filium vere Filium, & Spiritum sanctum vere Spiritum sanctum.*

Si Eusebii fidem habere volumus, hac professio coram Episcopis & Imperatore lecta in Concilio, recte omnibus visa est, & Imperator ipse eam rectissime conceperat esse, primus omnium testatus est, atque ita sentire se affirmavit, cunctosque horatius est, ut ei assentientur, atque subscriberent, utique in banc doctrinam omnes conspirarent, unadumtaxat voce, Confessionalis, adjecta. Quam quidem vocem ipse quaque interpretatus est, afferens non juxta corporis affectiones, Confessionalis dicit, neque per divisionem, aut sectionem quandam Filium ex Patre subsistere: fieri enim non posse, ut materia expers, & intellectualis, atque incorporea natura, corpoream ullam affectionem admittat, divinis arcansque rationibus id esse intelligendum... Imperator ita tum philoophatus est. Episcopi vero occasione vocis illius, Confessionalis, hujusmodi formulam conscripserunt. Sequitur Nicænum Symbolum.

In hac narratione Eusebius, in qua primas Imperatoris partes attribuit, & veluti præsidem Concilii facit pro more hereticorum, qui contempta Ecclesia, ejusque Prælibus, palpare solent Principes, eisque invercundè adulari, ut eos sibi devinciant, atque errorum suorum patronos habeant; in hac, inquam, narratione mentitur non semel Eusebius, dum sit Imperatorem, lecta Arianorum Episcoporum formula, primum omnium sententiam dixisse, lectam formulam approbase, hanc suam esse fidem declarasse, Confessionalis vocabulum suggerisse, atque interpretatum esse, & Synodi Patres in condendo fidei Symbolo non nisi Imperatoris pedis equos fuisse.

Et vero quis erat Imperatorem cœchumenum, de cætero religiosum, docere voluisse Synodum trecentorum Episcoporum, quos is contra ipse, ut ab eis doceretur, ex toto orbe Christiano convocaverat? Primum ante omnes Episcopos in Concilio dixisse sententia, qui Concilium postremus ingredi voluit, nec in parva cella, in medio posita, prius sedere, quam ejus rei licentiam ab Episcopis postulasset? Primum denique ante omnes Episcopos in negotio fidei judicem agere voluisse, qui de Episcopis judicare ausus non est, imo ut suos agnovit judices, atque conatum esse in sententiam suam pertrahere, quorum arbitrio, protestatique permisit, ut de religionis nostræ dogmatibus diliquerent, & quæ judicarent ad fidem stabilendam pertinere, iancirent?

Quid plura? Eusebianæ narrationis falsitatem demonstrat narratio Athanafii lib. de decretis Synodi Nicæna, ubi refert, ipse etiam oculatus testis, quo pacto Episcopi ad exsuffandas Arianorum cavillationes, & protervendam Arianam heresim coacti sint Filium

Patri consubstantialem dicere; Ex qua narratione liquerit, ea omnia, quæ ad fidem pertinerent, ab Episcopis, ut fidei judicibus, spectante solum Imperatore, & præsentia sua ferventiores animorum motus comprimente, atque identidem disceperantes ad pacem & concordiam adhortante, petraætata, & decastra fuisse.

Cum igitur Eusebium in plurimis mendaciis hic comprehendamus, merito addimus eum quoque mentiri, cum ait, factionis sua formulam, Synodo oblatam, ab omnibus sine contradictione suscepit fuisse; & potius Eustathio Antiocheno credendum esse, afferenti apud Theodoretum, formulam ab omnibus orthodoxis improbatam esse, & diris devotam, atque lacraram. Postquam, inquit, de modo fidei queri cæptum est, libellus Eusebii prolatus est in medium, ejus blasphemia certissimum argamem. Qui cum palam, abundantibus cunctis, recitatus fuissest, statim auditoribus quidem immensum dolorem attulit ob doctrina pravitatem: authorem autem ipsum ingenti pudore ad dederum affectit. Porro cum Eusebianorum officina jam detecta esset, & impius libellus in conspectu omnium discriptus... Ariani metuentes ne, tot Episcopis in unum congregatis, ipsi Ecclesia ejicerentur, in medium profluentes, dogma quod improbatum fuerat, anathemate damnarunt, & libello, qui unanimi omnium consensu conscriptus fuerat, propria manu subscripserunt.

Quid si queras, quare Patres Nicæni hanc formulam rejecerint? R. rejecisse, quia insufficiens erat ad tollendos Arii errores; quia verba, ex quibus constat, in alienum sensum facile poterant detorqueri, & ita poterat cum Arii erroribus conciliari, quia in ea Eusebiani Filium dicebant primogenitum omnis creaturae, non in sensu Scripturæ, unde verba illa mutuati erant, sed in sensu hæretico, quod Nicæni Patres ex circumstantiis certè conjiciebant. Eusebiani igitur Scriptura abutentes, ejusque verbis impietatem suam involentes, & Filium in formula sua creaturam profitentes, quamvis omnium creaturatum prestantissimam, excreationi fuerunt universæ Synodo.

§. II.

Secunda formula est, quam Arius ipse, & Euzoios ^{Soc. I. n. 26.} discipulus ejus, aliquor post Nicenam Synodum annis Constantino obtulerunt, in qua dicebant: *Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, & in Dominum Jesum Christum, Filium ejus, qui ex eo factus est ante omnia secula, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt... & in Spiritum sanctum.* Hac formula lecta & approbata in conventu Hierosolymitano anno 335. Eusebiani Arium & Euzoium in integrum restituerunt.

Tertia est, quam Eusebiani anno 341. Antiochia ^{Apud Athan. lib. de Syn.} per encœnia ediderunt, & in qua profiterentur se credere in unum Filium Dei unigenitum, ante omnia secula existentem, & coexistentem cum Patre suo, per quem omnia facta sunt, &c.

Quarta est, quam in eodem Conciliabulo conscripserunt. In ea autem sic loquuntur: *Credimus... in unum Deum, Patrem omnipotentem... & in unum Dominum Jesum Christum Filium ejus unigenitum Deum; per quem omnia: eumque natum esse ante secula ex Patre, Deum ex Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectum ex perfetto, regem ex rege, Dominum ex Domino, Verbum vivum, sapientiam vivam, lumen verum, viam, veritatem, resurrectionem, pastorem, januam, immutabilem & inalterabilem deitatis, substantialia, voluntatis, potestia & gloria Patris sine omni dissimilitudine imaginem, primogenitum omnis creaturae, eundemque in principio apud Deum Verbum esse... Et in Spiritum sanctum... quemadmodum Dominus noster discipulis præcepit dicens: Abite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; Patris inquam, vere Patris; Filii vere Filii; & Spiritus sancti vere Spiritus sancti; non ut hec simpliciter vocabula habeantur absque rebus, sed ut singulorum propria persona, ordo, & gloria intelligantur, adeo ut eum in ratione personarum, unus tamen per concordiam.*

Ecce

Ecce confitentur Filium Patris in deitate & substantia similem absque ulla dissimilitudine, ac proinde genuinum Dei Patris sicutum, & verum Deum, proindeque omnis creatura primogenitum in bono & catholico sensu. Quod addunt, tres numero Personas unum esse per concordiam, suspectum videri posset. Sed qui praeceps dicit tres personas unum esse per concordiam, non negat etiam esse unum per essentiam & substantiam, sive unam esse deitatem Patris, Filii, & Spiritus sancti. Præterea, attribuendo Filio id, quod nulli creaturæ convenire potest, nempe esse immutabilem & inalterabilem deitatem & substantiam Patris, sine omni dissimilitudine imaginem, attribuunt Filio perfectam cum Patre in deitate & substantia aequalitatem, quæ sine deitatis & substantiae unitate esse non potest. Unde Filium esse hoc modo substantiam Patris imaginem, & esse Patris consubstantiam, convertuntur.

Addunt denique hoc duplex anathema: *Si quis præter rectam sacrarum Litterarum fidem docet, tempus, aut momentum, aut seculum esse, aut fuisse, priusquam filius gigneretur, anathema esto. Aut si quis filium creaturam pro ratione ceterarum creaturarum dicit, & non, ut sacra Scriptura tradiderunt, alterum ex altero existere, anathema sit.* Dicendo autem nullum esse aut fuisse momentum, priusquam Filius gigneretur, agnoscunt Filium aeternum esse, & Patrem coeternum. Et dicendo Filium non esse creaturam pro ratione ceterarum creaturarum, sed illum ex Patre existere, manifestè significant, Filium alio modo esse ex Patre, quam sint alia creaturæ, ac proinde illum non esse ex Patre per effectiōnem, vel creationem, & consequenter esse ex Patre per veram generationem, esse non ex non extantibus, sed ex substantia Patris, atque ita non posse dici nisi impripiè creaturam, & eo tantum sensu, quod non sit ingenitus, seu improductus, sicut Pater, sed habeat principium sui productivum, nempe Patrem. Unde non video, quid in hac formulæ reprehendi possit præter silentium Consubstantialis. Vide S. Hilariū lib. de Syn. num. 29. & sequentibus.

Apud Athan. Ibid.

Quinta est quam per eadem encœnia compofuit Theophorius Tyanensis Episcopus, & in eadem Synodo recitavit, quamque subsciperunt omnes, qui aderant Episcopi. In ea autem dicebat; *Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem .... & in Filium ejus unigenitum, Deum, Verbum, potentiam, & sapientiam, Dominum nostrum Jesum Christum, per quem omnia; eumque genitum esse ex Patre, ante secula; Deum perfectum ex Deo perfecto, & apud Patrem existere in sua persona .... Et in Spiritum sanctum. In hac formula nihil de usia seu substantia dicitur, in quo reprehendenda est; in hoc tamen laudanda, quod Jesus Christum nuncupet Filium Dei unigenitum, & Deum perfectum.*

Sexta est, quam Eusebiani, aliquot ab Antiocheno Conciliabulo mensibus conscriptam, Narciso, Maci, Theodoro, & Marco tamquam à Synodo delegatis, tradiderunt preferendam in Gallias ad Constantem Imperatorem, qui de Athanasi depositione rationem sibi reddi postularat. *Credimus, inquietabant, in unum Deum, Patrem omnipotentem .... Et in unigenitum ejus Filium Dominum nostrum Jesum Christum, ante omnia secula ex Patre genitum, Deum ex Deo, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt .... eumque Verbum esse, sapientiam, virtutem, vitam, & veram lucem .... & in Spiritum sanctum .... Eos porro qui dicunt Filium ex non ente, aut ex alia substantia, & non ex Deo esse, aut erat, quando non erat filius, alienos à se censet Catholica Ecclesia. Hoc anathematismo, quo Arii impiecat condemnatur, Filio divinitas asseritur, dum negatur esse ex nihilo, aut non semper fuisse, proindeque negatur esse creatura.*

§. III.

Apud Athan. Ibid.

Sextam, quæ *μακρόσχημα*, seu Prolixa nuncupata est, post tres annos, coacta Synodo, compofuerunt Orientales, & per Eudoxium, Macedonium, & Martyrum misserunt ad Episcopos Italiae, apud quos se

male audire, & de fide suspectos esse acceperant. Huic formulæ superiorē cum ejus anathematismo ad verbum inserunt, aliaque multa superaddunt. Quantum ad propositum nostrum attinet, in ea dicunt, *tunc non esse, dicere Filium ex non ente ad essentiam prodidisse, eo quod illud in sacris litteris nusquam de Filio feratur. Neque illum ex ulla alia substantia praexistente, & qua Pater non esset, genitum esse, sed solum ex Deo genuinè & naturaliter natum esse. Patrem solum, nullo principio inchoatum, ineffabiliter, & omnibus incomprehensibiliter, ante secula genuisse, ac proinde Filium non itidem, ut Patrem, ingenitum dici posse, sed principem exordiumque sui Patrem habere, qui ipsum genuit. Eum, tametsi subiectus sit Patri & Deo, ante secula tamen genitum ex Deo, Deum secundum naturam perfectum & verum esse. Patri admissum fuisse ad omne opificium, visibilium simul & invisibilium. Patri per omnia similem esse. Omnipotentem Deum, eumque sui ipsius dominum, sponte libenterque Filium suum genuisse. Filium non ita creatum esse, ut similes sit rebus per ipsum conditis, nec eamdem cum illis generationis rationem obtinere; cum unum unicè unigenitum filium genuinè, & verè natum esse, sacra Scriptura commonet. Patrem & Filium immediate & sine intercedente sibi mutuo coaptatos consertoque & inseparabiles a se invicem esse, integro Patre Filium complectente, integro Filio ab eo pendente & coherentem, & perpetuo in Patris sinu requiescente. Deum Patrem, Deum item Filium, non tamen duos Deos, sed unam deitatis maiestatem se profiteri, & unam regni perfectam concordiam, ut omnium ubique Pater sit dominus, arque adeo ipsius etiam sui Filii: Filiusque vici sim ei subiectus sit, qui eo excepto, omnium a se conditorum post illum rex & imperator est.*

Præterea, anathematizant eos, qui dicunt tres esse Deos, aut Christum non esse Deum, aut ante secula eum nec Christum nec Dei Filium fuisse, aut eundem esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, aut Filium ingenitum, aut quod non de consilio suo & voluntate Pater Filium genuerit. Quibus posterioribus verbis nihil aliud velle videntur, quam Deum Patrem, non invitè & coactè, sed sponte & libenter Filium genuisse. Anathematizant quoque eos, qui Filium tantummodo nūdum verbum Dei sine substantia, & rem filiitiam nominant, quicque in alio habeat, quod sit, quoniamque nūc uis vocem, qua ore profertur, nūc uti dictiōnem, que in cogitatu versatur, intelligunt. Christum autem ipsum, & Filium Dei, & mediatorem, & imaginem non ante secula fuisse contendunt, sed ex eo tempore cum Christum & Filium Dei factum esse, ex quo nostram carnem ex Virgine a sumpsit. .... quales sunt discipuli Marcelli & Phorini Ancyragolatae, qui ante secularem essentiam Christi eisque deitatem, regnumque iudeos, iridem ut Judei, insificantur sub praetextu constituta monachie. Cū tamen non sit simpliciter verbum, quod ore Dei profertur, aut quod in eius animo cogitat, sed vivum verbum, quod per se existit, Filius Dei & Christus sit.

Quod autem hic dicunt, *Filium Patri Deo subiectum esse; Patrem dominum omnium esse, adeoque & ipsius Filii sui; Filium verò post illum regem & imperatorem esse & verum a se conditum;* si solitariè consideretur, non caret suspicione; sed per alia corrigitur, cū ajunt Filium per omnia Patri similem esse; cū dicunt eum rebus a se conditis comparari non posse, nec illis ulla tamen similem esse, neque eamdem cum illis generationis rationem obtinere, ac proinde effectum aut creatum non esse, sed vera & genuina nativitate ex Patre natum; natum, inquam, esse ex Patre, & non ex nihilo factum, aut aliqua alia substantia praexistente, quæ non esset Pater, productum; unam deitatis maiestatem esse, & unam regni concordiam; Filium denique Deum esse secundum naturam perfectum, & verum.

Itaque cū dicunt, *Filium subiectum esse Patri, & Patrem Filii dominum esse,* durius quidem & minus accurate loquuntur, in quo tamen exculari possent ex facto nonnullorum antiquiorum Scriptorum Ecclesiastico-

sticorum, quā similiter locuti erant: ac idcirco Filium creaturam facere, minimè censendi sunt, eique inferioritatem attribuere, quā natura seu substantia aequalitatem excludit, & aliam Patri superioritatem seu excellentiam, quā quod sit is, à quo Filius accipit esse, quā quod ipse ingenitus generet Filiū. Igitur juxta mentem illorum, inter Patrem & Filium non alia reperiunt superioritas vel inferioritas, quā quae reperiunt potest inter personas ejusdem naturae, maiestatis, glorie, dignitatis, proindeque perfecte inter se aequales, quarum una est principium alterius, quarum una Pater est, altera Filius; ita tamen, ut ipse melius non sit esse Patrem, quā esse Filiū; & tam bonum sit esse Filiū, quā sit Pater.

Porro si quid amplius intellegenter, videlicet quod etiam in divinis melius sit esse ingenitum & genitorem, quā esse genitum, & ita quod melius sit esse Patrem, quā esse Filiū, attribuerent quidem Patri perfectionem, seu excellentiam notionalem, quam non habet Filius, nequidem aequivalenter, & ita secundum illos Pater & Filius essent in perfectionibus notionalibus inaequales, proindeque Pater, praeceps quā Pater, aliquo modo superior est Filius, praeceps quā Filius. At hoc non obstante, non male sentire de divinitate Filiis, quia cum illa in perfectionibus notionalibus inaequalitate, adhuc maneret secundum illos aequalitas in perfectionibus absolutis & essentialibus, sive secundum illos Filiis adhuc tam est verē & perfecte Deus, quā Pater, cui proinde quā Deus perfecte aequalis est quā Deus. Ad summum igitur, secundum Authores prefatae formulae, Pater superior est, & major Filio ratione paternitatis, & Filius minor & inferior Patre ratione filiationis sit; atque ita sic Filius, praeceps quā Filius, Patri aliquatenus subiectus est, & viceversa sic Pater, praeceps quā Pater, Filii aliquo modo dominus est; quod tamen durum est & falsum; cum una sit utriusque maiestas, gloria, dignitas, potentia absoluta & essentialis, una natura, essentia, substantia, divinitas; cum in his omnibus sint prorsus indifferentes.

Hac autem formula, cum Episcopis, qui eam in Italiā attrulerant, ab Occidentalibus, Mediolani congregatis, rejecta est, quia Occidentales nova fidei professione opus non esse, & Nicenam sufficere iudicabant. *Hanc expositionem*, inquit Sozomenus, *Occidentis sacerdotes suscipere noverunt: decretis enim Synodi Nicene se contentos esse dicebant, nec praeirea quidquam curiosus esse inquirebant.* Altera etiam hanc formulam rejiciendi causa fuit iuppensus Consubstantialis vocabulum. Adde quod Orientales fidem suam Occidentalibus suscepit reddidere, nolendo Ariamam heresim damnare subscriptione Nicenam Symboli.

Lib. 3. cap. 11.

Erig. Liberii
apud Hilari.
frag. 5.

§. IV.

Octava formula est pseudo synodi Sardicensis, non Sardica, sed Philippi poli ab Orientalibus conscripta, & à 73. Episcopis subscipta. In ea dicunt, sicut in sexta, *Iesum Christum esse unigenitum Dei Filium, ante omnia facula ex Patre generatum, ex Deo Deum, ex luce lucem, per quem omnia facta sunt; Verbum, sapientiam, virtutem, vitam, & lucem veram.* Denique anathematizant eos, qui dicunt, *Filiū Dei ex non extantibus esse, aut ex alia substantia, & non ex Deo; aut qui dicunt, fuisse aliquando tempus vel seculum, quando non fuit Filius; similiiter & illos, qui dicunt tres esse Deos, aut Christum non esse Deum, aut ante facula non fuisse Christum, neque Filiū Dei; aut eum ipsum esse Patrem & Filiū & Spiritum sanctum; aut non natum Filiū; aut non consilio, neque voluntate Deum Patre genuisse Filiū.* Quibus anathematismis damnant Sabellii, Pauli Samozateni, Photini & Arii heresim. Et dicendo Filiū non esse ex non extantibus, sed ex substantia Dei, contentur cum non esse creaturam, sed verum Deum, & verum ac genuinum Dei Patris fœtum, neque à Deo Patris per creationem, sed per veram & genuinam generationem productum. Item damnando eos, qui dicunt tres esse Deos, aut Filiū non esse Deum, hoc

ipso contentur Filium cum Patre unum esse Deum, proindeque amborum unam esse deitatem & essentiam. Quod est, Filiū esse Patri consubstantiale. Quid ergo in hac formula reprehendas, prae vocabuli, Consubstantialis, omissionem? Vide S. Hilarius lib. de Syn. num. 34. & sequent,

§. V.

Nona formula in Synodo Sirmiensi anno 351. contra Photinum Sirmii Episcopum edita est. In ea de Filiō dicuntur eadem, quae in superiori formula, eique anathematismi 27. subjiciuntur. Primum est: *Eos autem, qui dicunt, de nullis extantibus Filiis, vel de altera substantia, & non ex Deo, & quod erat tempus, vel seculum quando non erat: alienos sit sancta & catholica Ecclesia.* Hoc anathematismo damnatur impietas Arii, & assertur Filiū aeternitas, cum ejus vera & genuina nativitate ex Patre, de cuius substantia, & non de non extantibus, esse cum dicitur, Dei verus & proprius dicitur Filius, & verus Deus pronunciatur.

Audiamus S. Hilarium, interpretantem hunc anathematismum: *Quis hic, inquit, ambiguitati locus: aut quid ex sincere fidei conscientia reliquum est? Non est de non extantibus: ut ei extans origo sit. Non est extans ei ad originem substantia aliqua alia, nisi sola qua Dei est: ut in eo nihil aliud natum esse possit, quam omne quod Dei sit; quia non ex nihilo extans, aliunde non subsistit. Non differt in tempore: ut cum Patre sit intertemporalis & Filius. Infenabilitate itaque inter innascibilem Patrem & unigenitum Filium cuncta sunt, quos in tempore pares ipsa ulla unitus paternus existentis, ex qua nativitas sumitur, essentia indifferentia in nullo discernat.* Orientales itaque cum dicunt Filiū non esse de non extantibus, neque de aliqua alia substantia, quae non sit Deus, proindeque esse de Patris substantia, quae imparibilis est, hoc ipso dicunt unam & eamdem esse Patrem & Filiū substantiam & essentiam, proindeque secundum substantiam & essentiam Patrem & Filiū in nullo ab invicem discerni, & ita tempore pares, pares etiam esse secundum substantiam & essentiam, Filiumque verum esse Deum, sicut & verus Filius est, neque aliter à Patre differre, quā quod ipse genitus est, Pater vero ingenitus & generator.

In anathematismo 17. sic loquuntur: *Si quis Dominum & Dominum, Patrem & Filiū (quia pluit Dominus à Domino) duos dicat Deos: anathema sit. Non enim ex aequalibus, vel comparamus Filium Patri, sed subiectum intelligimus. Neque enim descendit in Sodomitam sine Patris voluntate; neque pluit ex se, sed a Domino, auctoritate scilicet Patris; nec sedet in dextera a semetipso, sed audit dicentes Patrem: Sede ad dexteram meam. In hoc anathematismo duriora sunt alia, & minus accurata.* At vero, ut ait S. Hilarius, *& Superiora, & consequentia suspicionem, si qua esse in his dictis videbuntur, penitus excludunt, ne diversitas dissimilium deitatum in Domino & Domino prædictetur.*

Et verò lete Filiū Patri non ex aequalibus, vel compare, sed subiectum intelligere, non dicunt, ne Filius dicatur Deus; anathematizant enim eos, qui negant Filiū esse Deum; sed ne Pater & Filius dicantur duo Dii. *Et in eo non comparatur, pergit Hilarius, quia duos Deos dici impium sit: Non autem idcirco non comparatur, vel ex aequalibus Filius Patri, ne Deus ipse non esse credatur.* Cum enim anathema sit Christum Deum denegans, non potest idcirco prophanum videri duos Deos conominari, ne & Christus Deus prædictetur; cum per essentia naturalis proprietatem idcirco Deus unus est, quia ex innascibili Deo Patre, qui unus est Deus, unigenitus Filius Deus natus, non aliud de quam ex Deo habeat esse, quod Deus est: & indifferentia ejus, qui genitus est, ab eo qui genuit, essentia non potest non indifferentis unus nomen esse nature. Quae ut clariora fiant,

Nota. Pater & Filius sunt unus Deus; quamvis uterque sit Deus, & sint duæ substantiae per se existentes,

scilicet

seu duæ personæ realiter distinctæ; quia ex his duabus personis una est Pater, & altera Filius; una generans, & altera genita; & consequenter, una est de substantia alterius. Unde sit, ut una & eadem sit utriusque substantia, natura, & essentia; ac proinde una divinitas. Quorum autem una & eadem divinitas est, si sunt unus & idem Deus. Hoc expressè dicit S. Hilarius verbis laudatis. At verò si ex Patre & Filio neuter esset generans, neuter genitus, sed ambo essent ingeniti, & improducti, neuter esset de substantia alterius, & ita nec esset, nec esse posset una & eadem ac communis amborum substantia, & natura. Haberent igitur diversas & distinctas realiter substantias & naturas, & consequenter vel unus ex illis non esset Deus, vel plures essent Dii, quia plures essent realiter substantiae, & naturæ divine.

Itaque cum Orientales ajunt se non dicere duos Deos; quamvis non solum Patrem, sed etiam Filium verum esse Deum dicant; quia sic Filium verum esse Deum dicunt, ut non exæquant, vel comparant Patri, sed Patri è contra subiectum esse intelligent; ajant se non dicere duos Deos, licet dicant duas realiter personas, quarum utraque verus Deus est; quia non dicunt duas personas ingenitas, sed unam ingenitam & generantem, alteram genitam, & consequenter dicunt duas personas, quarum una est de substantia alterius, & ita quarum una est substantia & natura. Non exæquant, vel comparant Filium Patri, quia solum Patrem ingenitum dicunt, ac proinde sibi Patri attribuunt perfectionem & excellenciam illam notionalem, quia in ratione ingeniti consistit, & ita ad summum Patrem inter & Filium aliquam in notionalibus perfectionibus inæqualitatem constituant. Subiectum intelligunt Filium Patri, non quid sit diverse & inferioris naturæ & essentiae, sed quia præcise ingenitus non est, sed genitus; nec Pater est, sed Filius; & ita naturam, quia verus Deus est, & Patri; quia Deo, æqualis, non habet sine principio, sicut Pater; sed habet à Patre, tamquam à principio conjuncto, ei per naturalem & spontaneam generationem communicante id totum, quod est, præter esse Patrem.

Cætera faciliem habent interpretationem. Itaque Filius non descendit in Sodoman sine voluntate Patri, neque pluit ex se, sed auctoritate Patri, quatenus non descendit sine libera volitione, accepta à Patre in radice, & pluit per potentiam a Patre acceptam. Denique non fidel in dextra à semetipso, quia ingenitus non est, & audit Patrem dicentem, Sede ad dexteram meam, quatenus majestatem, gloriam, & dignitatem, qua Patri pat est, ab eodem Patre communicata habet per generationem.

Quod si quid amplius volunt, intelliguntque Filium propriè subiectum esse Patri, certè hæc subiectio non est subiectio inferioris ad superiori dignitatem, aut servi ad Domum, aut creaturæ ad Creatorem; sed pietatis & religionis voluntaria subiectio, qualis esse potest in humanis filiis ad patrem, cui in omnibus pat est, nisi quid filius est. Porro quamvis talis subiectio locum habere non possit in divinis, tamen quod ad propositum nostrum satis est, quantumlibet supposita, non tollit perfectam æqualitatem in majestate, gloria & deitate: nam cum ea intelligi potest Patrem & Filium unius & ejusdem esse naturæ & substantiæ; est enim subiectio Filii ad Patrem, geniti ad genitorem. Non possunt autem esse in Deo Pater & Filius, generans & genitus, nisi unus sit de substantia alterius, & consequenter nisi sint duo unius ejusdemque naturæ & substantiæ. Hæc itaque subiectio, cum supponat unum esse Patrem, & alterum esse Filium, non impedit, sed supponit unitatem & identitatem naturæ & essentiae in utroque, ac proinde supponit utrumque verum esse Deum, & tamen unum tantum esse Deum, non duos, quod essent, si essent duo ingeniti, & consequenter subiectio non esset tamquam geniti ad genitorem, tamquam Filii ad Patrem. Hac igitur subiectione abutuntur Orientales præfato anathematismo, non ad tollendam veram Filii divinitatem, ejusque cum Patre in essentialibus perfectam unitatem &

tem & æqualitatem, sed ad summovendam Deorum pluritatem.

Sed audiamus S. Hilarium: *Pietatis, inquit, subiectio non est essentia diminutio, nec religionis officium degenerem efficit naturam: cum per id, quod, cum & innascibilis Pater Deus est, & unigenitus Filius Dei Deus sit, Deus tamen unus sit, & subiectio Filii doceatur & dignitas, dñs & ipse illi nominis Filius nuncupandus subiectur, quod cum Dei Patris sit, tamen sibi ex natura sit nomen. Habens nomen, sed ejus & cuius Filius est, sit Patri & obsequio subiectus & nomine; ita tamen, ut subiectio nominis, proprium naturalis atque indiferentis testetur essentia. Quibus verbis S. Hilarius subiectiorem illam religionis & pietatis quam ad summum Filio ad Patrem attribuunt Orientales, egregiè conciliat cum vera Filii deitate, ejusque cum Patre in essentia ac natura perfecta similitudine & æqualitate, quatenus, quia subiectio est illius, qui verè Filius est, ad eum, qui verè Pater est, naturalis atque indifferens essentie proprietatem testatur.*

S. V.

Decima formula, quæ secunda Sirmiensis est, Sirmii anno 357. latino sermone conscripta suit. Sic inscribitur ab Hilario lib. de Syn. Exemplum blasphemie apud Sirmium per Osium & Potamum conscriptæ. Sic autem incipit: *Cum nonnulla putaretur esse de fide disceptatio, diligenter omnia apud Sirmium tractata sunt, & discussa, presentibus sanctissimis fratribus & coepiscopis nostris, Valente, Ursacio, & Germinio. Unum constat Deum esse, &c. Apud Athanasium lib. de Syn. legitur: In praesentia Valentis, Ursacii, Germinii, ceterorumque omnium. Sed redundant illud, ceterorum omnium: hujus enim formulae opifices fueri soli Valens, Ursacius & Germinius. Utrum ab Orio saltem tota, quanta evulgata est ab Arianis, subscripta fuerit, intrâ suo loco examinabitur.*

Socrates lib. 2. c. 30. referit primam, quam falsò dicit à Marco Arethuso dictaram fuisse, & secundam hanc formulam Sirmensem. Quod autem immediatè post subiicit: *His ut consentires Photinus ac subscrivere, etiam post depositionem ei persuadere conabantur: suum illi Episcopatum se reddiuros polliciti, dummodo ad sanam mentem reversi, dogma quidem à se excoxitatum damnaret, ipsorum autem fidei consentire. At ille oblatam sibi conditionem aspernatus, eos ad disputationem provocavit .... Basilius, tum Ancyranæ Ecclesiæ Presul, in certamen descendit cum Photino .... viiit Phorinus, & condemnatus est. Qui postmodum vitam in exilio agens, librum greco & latino sermone scripsit, &c. intelligi non potest de secunda formula, sed spectat ad primam formulam, & annum 351. quo edita est ab Orientalibus in Synodo contra Photinum coacta: jam enim à pluribus annis exul agebat Photinus, & in ejus locum suffectus fuerat Germinius, quando Occidentales pauci, absente Basilio Ancyranæ, secundam, de qua nunc agitur, formulam Sirmii, Imperatore non concio, conscripsere.*

Hujus autem secundæ Sirmiensis formulæ, quam Hilarius Osii & Potamii blasphemiam nominat, hic tenor est: *Unum constat Deum esse omnipotentem & Patrem... & unicum Filium eum Iesum Christum Dominum salvatorem nostrum, ex ipso ante secula genitum. Duos autem Deos nec posse, nec debere prædicari; quia ipse Dominus dixit: Ibo ad Patrem meum, & ad Patrem vestrum, ad Deum meum, & ad Deum vestrum. Ideo omnium Deus unus est ... Quod vero quodam, aut multis movebat de substantia, quæ Græci usi appellatur, id est, homousion, aut quod dicitur homœusion, nullam omnino fieri oportere mentionem, nec quemquam prædicare, ea de causa & ratione, quod nec in divinis Scripturis conineatur, & quod super hominis scientiam sit, nec quisquam posse nativitatem Filii enarrare ... nulla ambiguitas est maiorem esse Patrem. Nulli potest dubium esse, Patrem honore, dignitate, claritate, maiestate, & ipso nomine Patri maiorem esse Filio, ipso testante: Qui me misit, major me est. Et hoc catholicum esse nemo ignorat, duas*

duas personas esse Patris & Filii, maiorem Patrem, Filium subiectum cum omnibus his, que ipsi Pater subiecit. Patrem initium non habere, invisiibilem esse, immortalem esse, impassibilem esse. Filium autem natum esse ex Patre, Deum ex Deo, lumen ex lumine, ipsum autem Filium Dei Dominum Deum nostrum... hominem suscepisse de Maria Virgine, per quem compassus est. Illa autem clausula est torus fidei... quod Trinitas semper servanda est... integer, perfectus numerus Trinitatis est. Paracletus autem Spiritus per Filium est...

Biblioth. Pa-
trum. Sec. 47. Formulam hanc luculenter confutat, & torum virus illius retegit S. Phœbadius, Agenni Galliarum Episcopus, in eleganti contra Arianos libello; ubi sic confutationem suam exordit: *Incipientes igitur ab ipso capite perfidie, non fidei, ac deinceps per totum corpus decurrentes, probabimus multa per fraudem communis professionis, que scilicet nec recipere possemus: nonnulla vero sine illa pudoris similitudine esse congeta. Nam & unus Deus non sine fraude proponitur, nec duo simpliciter negantur: nomen vero substantia idcirco penitus juratur, ut scindatur a Patre Filius: denique nativitas ejus referatur ignota, que si, ut est ex Patre, credatur, ipsa sui confessione satis nota est... Major Pater Filio dicitur, non tamen ea differentia, qua Filio Pater major est, sed omnibus divina gloria bonis major: quibus minor est Filius, nec ipse est in Patre dabitur, quia nihil in semetipsam recipiet aeterna ejus beatitudo, nisi proprium. Non autem proprium Dei, nisi plenum aetque perfectum, nec rursus in eo Pater esse dignabitur, in quo totus esse non possit.*

Habere initium Pater negatur, hoc ideo ut Filius non ad authorem, sed ad tempus habere credatur. Puto autem, cui initium sic ascribitur, fini obnoxius non negetur. Subiectus deinde Patri Filius dicitur, non tamen ut Filius Patri, sed ut servus domino, cum legamus servum heredem esse non posse. Denique cum omni creatura subiectus Deo refertur. Invisibilis, immortalis Pater nunciatur, ut scilicet in contrariis eorum Filius jaceat.

Deinde confutationem suam prosequitur, & ostendit Ursacium, Valentem, & Potamium, 1. subdola fraude confiteri unum Deum omnipotentem & Patrem, intelligentes scilicet unum esse Patrem, qui solus sit omnipotens & Deus, & ita Filium non esse Deum, aut Dominum, nisi eo modo, quo homines Dii, aut Domini appellantur in sacris litteris. 2. Eadem perfidia profiteri, duos Deos nec posse, nec debere praedicari, intelligentes unicam & solitariam esse personam divinam, nempe Patrem omnipotentem; non vero Patrem & Filium unum esse Deum propter unam & eamdem utriusque divinitatem; & ita Filium ad creaturarum conditionem deprimentes. Quod probat ex textu ab eis allegato: *Ibo ad Patrem meum, & Patrem vestrum; ad Deum meum, & ad Deum vestrum. Qua definitione mala interpretationis in tantum Filius a Patri separatur, & infra omnipotentem Deum ponitur, ut nobis & nativitatis conditio, & humanitatis infirmitas societur.*

3. Parinfidelitate dicere omnium Deum unum esse, nimirum ut Filius Deo Patri non Fili nomine, sed creature conditione subiectum, ad hoc Scripturam abutentes, & non distinguentes dominice potentiam displicitum, in sua unumquemque proprietate distantes, & quidquid de homine ejus dictum est, applicantes, ut ipse Deus hominis imbecillitate societur.

4. Substantiae, consubstantialis, & simili substantiae vocabula de medio tollere, ut perfectam Filii cum Patre in honore, dignitate, claritate, virtute, maiestate, & divinitate communionem de medio tollant. *Ab Episcopis procedit editum: nemo unam substantiam dicat; hoc est, nemo in Ecclesia praedicit Patri & Filii unam esse virtutem. Nemo unam substantiam dicat. Quod piaculum, quod facinus in hoc verbo, qua ex parte catholicam fidem pulsat: utrumque sive vocabulum, an interpretatione rei ipsius? Nihil fallor, interpretatio careat culpa... Nos unam Patri & Filii substantiam vindicantes, quid aliud quam in utroque pares divinitas unius scilicet divinitatis praedicamus?... Unam utriusque dicimus esse virtutem..., que quidem*

virtus, quia nullius extraneae opis indiget, dicta substantia est.

Nihil ergo in hoc vocabulo novum, nihil extraneum dicimus, nihil incongruum divinitati, etiam in quamvis partem significatio transferatur. Sed omnis ista questio nominis, alterius est doloris: nec vocabulum, sed vis vocabuli displicet. Quibus enim accipere auribus possint unam Patris & Filii substantiam praedicari, hoc est, honorem, dignitatem, claritatem, virtutem, maiestatem pari in utroque veritate communem; qui a Patre Filium separant, & divisis substantias in sua unumquemque proprietate degentem, repudiata divinitatis communione, proponunt? Hic ergo blasphemia, hic dictus sacrilegus dolor, quo in Pare & Filio recipitur Deus unus. Mortuus enim authoribus hujus veneni, sceleris tamen eorum & doctrina non moritur. Illis, inquam, authoribus in tantum a Patre separantibus Filium, ut ore sacrilego protulerint, Filiu Dei ante secula quidem creatum & fundatum... Deum esse, sed non esse verum Deum.

Eodem successu cateros ejusdem formulae errores rimatur, & explodit. Nam inferius sic loquitur: *Volentes a Patre Filium scindere, & infra Deum ponere, de Evangelio praescribunt. Pater, inquit, major me est: & quomodo major, statim heretica presumptione definit, honore, claritate, dignitate, maiestate. Quod si ita est, cur jubetur ut omnes honorificant Filium, sicut honorificant Patrem?... Non potest Filius non totum habere, quod Pater est, cum ipse totus in Patre sit. Joannes ait... Nihil potest Filius facere a semetipso... quod unque non infirmatibus confessio est, sed unitatis assertio... Pater, inquit, major me est. Merito major, quia solus hic author sine auctore est, non quia alterius, & majoris maiestatis est. Pater, inquit, major me est; sed plenitudo ejusdem divinitatis in Filio est.*

Et inferius: *Subiectum Patri Filiu, non Patri, vel Filiu nomine, ut sancta & catholica dicit Ecclesia, sed creature conditione profitemini. Dicentes enim, cum omnibus his, que illi Pater subiectis, Patri Filiu esse subiectum, nonne ipsum in creaturarum ordine, que ex tempore sunt instituta, numeratis & nihil enim secundum vos omnicreatura amplius habet Deus & Dominus noster, nisi quod primus in numero est, nisi quod ei etiam illa servit, cum quibus servit.*

Et inferius: *Patrem inquit initium non habere. Hoc est dicere Filiu habere. Nam que necessitas id de Patre asseverare quod notum est, nisi praedictum ejus opinio, que de Filio paria suscepit? Patrem inquit initium non habere. Quis negat? Puto, & imago invisiibilis & ingeniti Dei non potest copiisse post Deum... Patrem inquit initium non habere, invisiibilem esse, immortalem esse, impassibilem esse. Hoc ideo proponunt, ut contraria his Filio ascribant. Quidquid enim de Patre negant, de Filio confitentur; qui si habere initium probatur, merito mortalis, merito passibilis.*

Et inferius: *Confitemur, inquam, Filiu Dei, Deum ex Deo, lumen de lumine... Sic vefana Ariomannitarum doctrina tradit. Dicens Deum ex Deo, lumen ex lumine, facit ex Deo alterum Deum, ex lumine alterum lumen: ut si Filius ex Patre, & non in Patre; ut factus Deus a Deo, non sit unigenitus in Deo... Ipsum inquit Filiu Dei hominem de Maria suscepisse, per quem compassus est... Primum non video cur maluerint compassibilem dicere, quam liberi passibilem confitentur: quasi vero aliud sit compati, quam pati. Porro autem si impassibilis Deus, utique & incompassibilis. Tamen ergo compassus non est, quam nec passus est, ex ea tamen conditione, qua Deus. Videntur autem nobis maluisse dicere compassum esse per hominem suscepsum, ut significarent Christum non solum per humanitatem, sibi hypostaticè unitam, sed etiam per divinitatem passum esse: ita ut, cum passa est humana natura Verbi, ipsa Verbi natura compassa sit: sicut cum in homine corpus patitur, compatitur & anima. Porro postremus error ejusdem formulae, quem prætermisit Phœbadius, continetur his verbis: *Paracletus Spiritus per Filium est. Quibus verbis definitur Ariomannus Spiritus sanctum non a Patre, sed a solo Filio procedere. Sed antequam progrediamur ulterius,**

Nota.

Nota. Phœbadius planè consonat Hilario, & cum eo duplēm subjectionē distinguit. Prima est Fili ad Patrem, seu prima est ea, qua unus alteri subest tantum, quia Filius ejus est. Secunda est, qua unus alteri subest, tanquam creatura Creatori, ac proinde tanquam servus Dominus: Creator enim essentialiter Dominus est creature, & creature essentialiter serva est Creatoris. Prima subiectio est nominis, seu notionis, quia fundatur in nomine, seu notione Patris, & Filii; hoc ipso enim existit, quod unus Pater est, & alter est Filius; etiam si is, qui Pater est, supra eum, qui Filius est, nihil habeat amplius, quam esse Patrem illius, ita ut inter utrumque in reliquo omnibus intercedat æqualitas & unitas perfecta. Unde hac subiectio dicit quidem disparitatem in nominibus, seu notionibus: dicit enim unum esse genitorem, & alterum esse genitum; at nullam disparitatem dicit in natura, cæterisque bonis natura, vel in rictus, vel extrinsecus advenientibus.

Secunda subiectio fundatur in actione creativa continuata: unde in eo, qui subiectitur, dicit essentialiter inferiorem & dissimilem naturam, essentialiter dependentem in esse & in conservati ab eo, cui subiectitur, & à quo ex nihilo extracta, in esse jugiter conservatur, ne redeat in nihilum, ex quo educita est. Unde hac subiectio Filio ad Patrem in divinis, sine blasphemia attribui non potest, quia cum illa Filio inferior & dissimilis natura attribuitur, vera ratio generationis, ac proinde Patris & Filii tollitur, & Filius ad res creatas amandatur.

Prima vero subiectio, cum sit præcisè Filii ad Patrem, & fundetur in nominibus Patris & Filii, involvit veram & genuinam nativitatem unius ex alio, veram rationem generantis in uno, & in alio veram rationem geniti, proindeque unum esse de substantia alterius, unum esse alteri in natura & essentia perfectè similem. Unde qui hoc modo Filium Patri in divinis subiectiunt, non ei inferiorem & dissimilem naturam attribuunt: invero agnoscunt illum esse de substantia Patris, Patre in natura & essentia perfectè similem, & consequenter honore, dignitate, claritate, virtute, majestate, & divinitate parem.

Ex his appetat quantum Ariati, quales sunt hujus secundæ formulæ Sirmiensis authores, ab iis, quos Epiphanius placuit. Semi arianos appellare, differant: hi enim Filium Patri subiectum profertur, non creature conditione, sed Patris, vel Fili nomine, hoc est, non quia creature est, sed quia Filius est; illi vero profertur subiectum, non Patris, vel Filii nomine, sed creature conditione, hoc est, non quia est Filius, sed quia creature est. Hi majorem Filio Patrem profertur, quia solus author absque authore est, non quia alterius & majoris majestatis est: illi vero profertur Patrem Filio majorem, quia Pater alterius & majoris majestatis est, non quia præcisè solus est author absque authore, hoc est, non quia præcisè Filii principium est absque principio. Hi Filium Patri cœcum profertur; illi initium habuisse volunt. Hi Filium profertur *omæusio* Patri: illi *omæusio* aequæ ac *omæusio* repudiant. Hi Filium profertur Patri majestate parem, quia vera & propria paterna substantia imago est, quia verè & propria Filius est, quia verè & propriè de substantia Patris est, quia verè & proprie Deus est; illi vero Filium Patri majestate imparem faciunt, quia Filium non nisi adumbrata paterna substantia imaginem esse, non nisi impropriè Filium dici, non alio modo de substantia Patris esse, quam sunt cætera à Deo condita, non nisi in sensu impropriè Deum nuncupari; quia denique eum inferiorem & dissimilem naturam, essentiam, substantiam habere volunt. Hæc autem amplius declarabuntur ex Synodo Ancyra anno 358, celebrata, in qua contra secundam Sirmiensem formulam plures editi sunt canones, de quibus infra hoc loco.

Simonnet Theol. Tom. I.

Undecima formula, quæ tercia Sirmiensis est, & hanc habet epigraphen: *Exposita est Catholica fides in presentia Domini nostri religiosissimi, & victoris Imperatoris Constantii eterni Augusti, sub consulatu Flaviorum Eusebii & Hypatii clarissimorum virorum, apud Sirmium, undecimo Calendas Junias, qui fuit annus Christi 359. Hac igitur formula anno 359. in praesentia Constantii Imperatoris, & aliquot Episcoporum, nempe Georgii Alexandrini, Pancratii Pelusiorum, Basilii Ancyra, Valentis, Urfacii, Germinii, &c. undecimo Calendas Junias, Sirmii, post magnam de Fide altercationem, & ad noctem usque productam, à Marco Arethuso, quem ad id munus omnes unanimi conscripti elegerant, conscripta est, & ab omnibus subscripta.*

In hac formula sic de Filio loquebantur: *Credimus Apud Athan. in unigenitum Filium Dei, ante omnia facula & initia, & ante omne tempus, quod in intellectum carderi potest, existentem, & ante omnem comprehendibilem substantiam, natum impariabiliter ex Deo, solum ex solo Patre, Deum de Deo, similem Patri suo, qui ipsum genuit, &c. In fine vero sic ajunt: Vocabulum porrò substantia, quia simplicius à Patribus possumus est & à populis ignoratur, & scandalum afferit, eo quod in Scripturis non continetur, placuit ut de medio toleretur, & nullam posthac de Deo substantia mentionem esse faciendam, eo quod sacra Scriptura nusquam meminere substantia Patris & Filii: Filium autem Patri per omnia similem dicimus, quemadmodum sacra littera & dicunt, & docent.*

Quid in hujus formulæ subscriptionibus contigerit, describit S. Epiphanius, her. 73. n. 22. ubi hæc habet notatu digna: *Cum Valens suo more subscriptisset, & ad subscriptionem addidisset, similem esse Patri Filium, pretermis his vocibus, in omnibus... plus hoc Imperator observavit, & ut, in omnibus, adiceret, coegeret, idque, ut iustus erat, prefecit. At Basilius suspicatus voces illas, in omnibus, ex propria mente, ac sensu ad formulam adiectas, cum exemplum professionis illius Valens cum suis habere vellat, quod secum ad Ariminenem Synodum deferret, hoc modo subscriptit: Basilius Episcopus Ancyra, credo & assentio iis, quæ supra scripta sunt: similem in omnibus confitens Patris esse Filium. In omnibus vero cum dico, non voluntate solum intelligo, sed & substantia & existentia, adeoque essentia ipsa, utrum Filium: quod sacra littera confirmant: Spiritum è spiritu, vitam è vita, lumen è lumine, Deum ex Deo, verum Filium ex vero, sapientiam Filium è sapienti Deo, ac Patre. Et, ut uno verbo dicam, Filium Patris undecimque similem, uti Filium Patris. At si quis aliqua solum ex parte similem esse dicat, ut ante scriptum est, ab Ecclesia Catholica alienum esse censeo: eo quod è sacrarum litterarum praescripto Patri similem esse Filium non agnoscat.*

Ex his appetat, 1. tunc temporis, gratiam Basili, qua eatenus apud Constantium prævaluerat, immuni ceperit: siquidem coactus est subscrivere formulam, qua proscriptebatur vocabulum substantia, & cum hoc vocabulo, *omæusio*, quod anno superiori tot anathematibus vindicaræ: quamquam non subscripterit, nisi cum aperta professione *omæusio*. 2. Arianos sic tunc apud Principem obtinere ceperit, ut tamen coacti fuerint dicere & subscrivere Filium per omnia Patri similem. Sed brevi postea ita sibi devinxerunt Constantium, ut ea omnia impune imprefserint, quæ circa veram Filii divinitatem nullum tergiverandi locum relinquerent, & *Homœianos* opprefserint, ut patet ex iis, quæ gesta sunt hoc eodem anno 359. Nicæa in Thracia, atque Constantinopoli, & anno 361. Antiochia. Vide S. Epiphanius her. 73. num. 23.

Hujus formulæ, quod non omnino verum est, authores facit Urfacium & Valentem S. Athanasium, eoque exagitat, quod addidissent Confusiles, mens, & diem, quæ voluerint omnibus prudentibus palam facere, non olim, sed nunc demum eorum fidem.

Q. sub

*Germin. in
Epist. ad Ru-
rian. & Pal.
lad. apud
Hilar. frag.*

sub Constantio initium accepisse. Item irridet eos, quod suum Cæsarem æternum appellaverint, cùm Filium Dei æternum esse negent. Refert etiam eos multo pudore & probro perulos, quod addidissent Confuses, curasse, ut per Notarium Martianum hujus formulae exemplaria ab iis, qui ea tenebant, surriperent, imò & Constantio persuasiss, ut contra illam edita promulgaret. Quæ si vera sunt, videntur nobis, contagiis post Nicenam in Thracia Synodus, ubi Ariani formulam novam promulgarunt, in qua cum vocabulis substantia & hypothesis suppresserant has voces, per omnia similem; & tunc, vel saltē paulò post, nempe post conventionem Constantinopolitanum, in quo Nicensem formulam, quam paulò antè occidentales Arimini subclipserant, subscrībere coacti sunt Legati Seleuciensis Synodi, nihil non molitos esse, ut ex omnibus manibus eriperetur formula prior, in qua Filius per omnia Patri similis dicebatur, & ita equivalenter dicebatur *omæusos*, imò & *omousos* Patri. Quod enim tanto pudore perfusi fuerint, eò quod addiderant Confuses, non est adè verisimile.

Lib. 4. c. 13. Porro idem narrat Socrates de secunda Sirmiensi formula: ait enim formulam hanc latine editam, Episcopis, qui illam conscriperant, postea disclipusse, eo quod videbatur complecti multa inter se pugnacia; atque ita operam dedisse, ut eam ab illis, qui eam descriperant, recipieren. Quoniam verò multi eam occultabant, Imperatorem edito præcepisse, ut exemplaria ejus omnia conquererentur, & pœnam interminatum, si quis eam occultasse deprehenderetur. Verum semel editam nullas minas abolere potuisse, quippe quia in multorum manus iam pervenisset. Socratem in hac re lapsum esse, & de secunda Sirmiensi formula, quod de tertia intelligi debet, narrare plerique sentiunt; quod probabile est, præsertim propter illa ipsius Socratis verba, nempe, Episcopis, qui Sirmii convenerant, latinam fideli formulam ab se editam, postea disclipusse: *vifa enim illis eis, multa complecti inter se pugnantia*. Quæ verba tertia potius formula quadrant, quam secunda. Et verò secunda formula, cùm tota sit Ariana, non potuit Ariani Authoribus disclipere. In tertia verò cùm profiterentur Filium per omnia Patri similem, & simul nollent profiteri Patri similem in substantia, secum ipsi manifestè pugnabant.

Sed quidni cum S. Athanasio conciliari possit Socrates, dicendo illum non esse deceptum quod substantiam facti: omnino enim verisimile est, Ancyranæ Synodi Legatos, quorum princeps erat ipse Basilius Ancyranus, qui tunc adhuc poterat omnia apud Constantium, facile ab eo obtinere potuisse, & obtinuisse, ut edito proscirberet formulam, in qua damnabatur vocabulum substantia, *omæus* & *omous* ac *omous* vocabuli repudiabatur; imò formulam, in qua Filius aperè deprimebatur ad creaturæ conditionem, & aperè dicebatur Patri inferior in omnibus, proindeque Patri in substantia dissimilis; atque præcipiter, ut exemplaria ejus omnia conquererentur: *præsertim cùm ipse eatus Filium Patri omæuson professus esset, ut patet ex ejus contra Eudoxium epistola, tunc temporis scripta, qua extat apud Sozom.* *lib. 4. c. 14.* & constanter postmodum exhortuerit eos, qui Filium creaturam, vel Patri dissimilem asserere auderent: nam anno 360. Aetium exilio multatavit, quod Filium Patri dissimilem dixisset, & coram eo Eudoxius, ne exilio multataretur, eos, qui Filium creaturam dicerent, anathematizare coactus est, ut refert Theodoretus *lib. 2. hist. c. 27.*

VII.

Athanas. de *syn.* Præfatam formulam cùm Ariminum secum detulissent Ursacius & Valens, cùmque, ea in Episcoporum conventu recitata, eaque ab omnibus orthodoxis rejecta, à Synodo unanimi voce repulsa passi, damnati, atque excommunicati, cum suis ad Constantium confugissent; paulò post, eo annuente, converunt Nicenam Thraciæ, quod etiam abducti sunt

Legati Ariminenses. Ibi Ariani Episcopi promulgarunt novam formulam, quam duodecimam numeramus, & cuius, quantum ad rem nostram attinet, hic tenor est: *Credimus... in unigenitum Filium Dei, ante omnia secula, & ante omnia initia genitum ex Deo, per quem omnia facta sunt, tam visibilia, quam invisibilia, eumque solum unigenitum ex Patre natum esse, Deum ex Deo, similem ei, qui ipsum genit, Patri, secundum Scripturam... Nomen porro substantia, similius à Patribus editum, quia ignorum populis scandalum afferit, & in sacris Litteris non continetur, placuit de medio tolli, & omnino nullam ejus mentionem debere fieri, quoniam sacra Littera non quam substantia Patri aut Filii meminere. Similem autem dicimus Patri Filium, ut loquuntur, & docent sacre Scripturae.*

Nota. Theodoretum falli loco citato, ubi formulam ab Acacianis Constantinopoli anno sequenti editam refert pro formula, quam Nicæa in Thracia hoc anno 359, ad finem vergente promulgarunt Ursacius, Valens, & alii, qui cum eis erant, Ariani Episcopi, & quæ à tertia Sirmiensi formula in eo solum differt, quod his vocibus, per omnia, suppressis, tantum dicat Filium Patri similem secundum Scripturas. In quo alia multò peior est. Nam Sirmiensi formula dicendo Filium Patri per omnia similem, suppressionem vocabuli substantia inutilem reddebat Ariacis, & nullum, quantumvis suppresso substantia vocabulo, eis evadendi & hæresim suam stabilendi locum relinquebat. Et verò qui dicit Filium Patri per omnia similem, æquivalenter dicit illum esse similem in substantia, essentia, natura; negat illum esse creaturam; manifestum enim est omnibus, nullam creaturam per omnia Deo similem esse posse; & confitetur illum esse verum ac genuinum Patris factum, ac proinde verum Deum.

Formula verò Nicenæ, dum tantum ait Filium Patri similem secundum Scripturas, præsertim postquam vocabulum substantia repudiavit, facile detegri potest in pravum sensum, & intelligi tantum de aliquo, inchoato, & adumbrato Fili cum Patri similitudine, qualem creatura cum Deo potest habere similitudinem: quamquam qui Filium Patri similem secundum Scripturas, confitetur sincere, absque ulla mentis restrictione, re ipsa confiteatur illum Patri verè, propriè, & perfectè similem; cùm illum secundum Scripturas vera, propria, & perfecta imago Deo invisibilis. Unde Nicenæ formula à Catholicis animo catholico, sicut ab Hæreticis hæretico animo subscrībi potuit.

Nicensem hanc formulam primi subscrīpere Legati Ariminenses in oppido Nicæo, ubi ab Ariani edita est; deinde Arimini Occidentales reliqui, qui eò ad Synodum convenerant, nec fuga elati potuerant; postea Constantinopoli Acaciani, qui Seleucia ab Homœusianis condemnati, eo ad Princem configuerant; denum extremo anni die Homœusianorum seu Synodi Seleuciensis Legati, in quorum constantia vincenda totum diem, & in sequentis noctis partem maximam consumpsit Imperator.

Porro quare tandem & tantoper restiterint Legati Seleucienses, inter quos erat & eminebat Basilius Ancyranus, qui ante aliquot menses Sirmii formulam, in qua repudiabatur vocabulum substantia, subscrīperat, non occurrit ratio, nisi quod formula, quæ Constantinopoli proponebatur subscrībenda, & quam Sozomenus scribit in Ariminensi *Synodo* expositam, & Arimino allatam, repudiato substantia vocabulo, non confitebatur Filium per omnia Patri similem secundum Scripturas, sed solum confitebatur similem, &c. his vocibus, per omnia, quas prior habebat formula, suppressis.

Seleucienses igitur Legati formulam, cuius subcriptionem ab illis requirebant Acaciani, tanta constantia rejicabant, quia verebantur, ne Acaniani his vocibus, per omnia, suppressis, usum, & consequenter *omæuson* taceri eo consilio vellent, ut *anomæon* introducere, & introducendo, Ariani impietatem excitare possent. Hoc insinuat Sozomenus, cùm ait:

Formu-

An. 359.

Sozom. 14. c. 22.

Lib. 4. c. 24.

Disputatio II. Articulus VII.

211

ibid. Formulam, que Arimino allata fuerat, proposuerunt (Acaciani,) utque Legati à Seleuciensi Concilio missi eam susciperent, postularunt. Cumque isti constanter asseverarent, substantia vocabulum nunquam se repudiavuros, Acaciani, interposito iurejurando, eis persuaserunt, se nequaquam dissimilem substantia Filium afferere, paratofque esse eam heresim condemnare. Seleucienses itaque usit & omnes vocabula nolentib; recitari, nisi aliqui illis aequivalentes retinereb;ent. Illud autem aequivalentes existimabant esse, si diceretur Filius Patri per omnia similes esse secundum Scripturas, & recte existimabant.

Imperator è contra ad probandam illam formulam adducebat tum auctoritate Ariminensium, qui eam subscripterant, nil cogitans vi ac fraude ad hanc subscriptionem extorquendam adhibitis, tum quia iudicabat, quod verum est, si in vero & proprio sensu voces accipiuntur, ut jam observatum est, simili in substantia, similem Patri secundum Scripturas aequaliter. Quin etiam Imperator ipse, inquit Sozomenus, ad eam formulam approbadam inductus est; cum apud se reputaret multitudinem eorum, qui Arimini convererant: & quod nequaquam aberraverit is, qui similem confiteatur, aut omous (puto legendum esse omous) nec ullum apud se discrimen sit quod sensum, si quis nominibus ignotis quidem sacre Scripturae minime utatur: aequivalente autem vocabulo, & extra controversiam posito, simili videlicet, eandem sententiam confiteatur. Cum igitur Imperator animo suo ita sentiret, precepit Episcopis, ut in fidem ab Ariminensi Concilio expositam continentent.

Ex his appetit Ariminensis Synodi Episcopos subscriptasse, non tertiam Sirmensem formulam, cui praefixa erant Consules, & quam ipsi initio rejecerant, sed aliam postea excusam, Nicensem scilicet. Seleucienses enim Legati vix adduci potuerunt ad subscribendam formulam, ab Ariminensibus subscriptam: at non adeò agre subcripsissent tertiam Sirmensem, quam jam subscripterat Basilius Ancyranus, quam Ariani non nisi inviti, & cogente Imperatore subscripterant, & in qua manifeste vocabulum substantiae quodam sensu retinebatur. Ergo, &c. Quod amplius confirmari potest ex Theodoro & ex S. Athanasio, qui ambo referunt, hic in lib. de Syn. ille vero lib. 2. hist. c. 21. ab Ariminensibus subscriptam fuisse formulam, in qua, repudiato substantia vocabulo, Filius praecise dicebatur Patri similes secundum Scripturas: quod etiam testatur Sulpicius Severus lib. 2. hist. quamquam fallitur S. Athanasius, cum ait, Ariminenses formulam in Constantinopolito Conciliabulo concrerpit, & Constantinopoli allaram subscriptisse: hoc enim Conciliabulum anno sequente 360. ab Acacianis celebratum est, cum jam omni modo dissoluta esset Synodus Ariminensis.

S. VII L.

Decima-tertia formula, eodem anno 359. ab Acacio & gregalibus ejus Seleucia edita est, & a tringatis quo tuor Episcopis subscripta. In ea autem sic loquebantur: Non refugimus authenticam in Encycliam Antiochiam editam fidem, sed preferimus eam... Ceterum quoniam multos superioribus temporibus haec voces omous & omous eliminamus, & vocem illam anomaeon anathemate execravimus, & quotquot voces istius modi sunt, alienas censemus ab Ecclesia, similitudinem vero Filii cum Patri planè confitemur, secundum Apostolum ita dicentem: Qui est imago invisibilis Dei... Credimus in unum Deum... item in ejus Filium, Dominum nostrum Jesum Christum, natum ex eo circa passionem, aliquam, ante omnia secula, Deum Verbum, Deum ex Deo unigenitum, tamen, vitam, veritatem, sapientiam, potentiam, per quem omnia facta sunt in celis & in terra...

Hanc autem formulam secunda Sirmensi parem fa-

Simonnet Theol. Tom. I.

cit S. Athanasius. Quod autem cum hac fide, inquit, paria faciat illa fides, qua Sirmii prius edita fuit, sentiant omnes quicumque eam legerint. Sed hac in te S. Athanasio assentiri non possumus. Nam 1. secunda Sirmensis fatus aperte dicit solum Patrem esse verè & propriè Deum; Patrem esse Deum Filii, sicut & aliorum omnium, quæ ab ipso Filio condita sunt; Filium Patri subjectum esse ad modum aliarum omnium creaturarum, cum hoc tantum discriminare, quod primum inter creaturas locum teneat. Horum vero nihil dicunt Acaciani in sua formula.

2. Secunda Sirmensis Filium honore, dignitate, claritate, & majestate minorem Patre, proindeque Filium Patri dissimilem & inaequalem asserit. Acaciani è contra anomaeon anathemate execrantur. Qui autem anomaeon execratur, proculdubio execratur eos, qui Filium Patri dissimilem asserunt. Nota, Acaciani voces omous & omous repudiant in sua formula, tum quia non reperiuntur in sacris Litteris, tum economia causa: quia nimis sunt, ut praetexunt, voces illæ multos turbarent, atque etiam turbant. At anomaeon non modo repudiant, sed etiam anathemata execrantur, ut vocem novam, ab aliquibus inductam ad suam de Filii ad Patrem inaequalitate blasphemiam exprimendam.

3. Acaciani in sua formula non solum non refungiunt, sed è contra præferunt & adoptant secundam Antiochenam, in qua Filius dicitur immutabilis & inalterabilis deitatis, substantia, voluntatis, potentia, & gloria Patris sine omni dissimilitudine imago. Quibus verbis aperte verae divinitatis Filii, & ejus perfectæ cum Patri aequalitatis professio continetur. Quare possumus hic Athanasio Hilarium opponere, qui in lib. de Syn. secundam Sirmensem formulam blasphemiam inserit, secundam vero Antiochenam ut catholicam exponit. Hac dicta sunt in gratiam aliquorum, qui Acacianam formulam subscriptiunt, inter quos fuit Meletius ille, qui postea, cum factus esset Antiochenus Episcopus, Nicenæ fidei egregius defensor exiit, & propter illam non lemel exiliis periret eternas.

Decimam quartam formulam Constantinopoli in Socr. 1. 2. c. 41. Concilio Episcoporum quinquaginta, anno 360. promulgarunt Acaciani, à Nicensi formula in hoc tantum discrepantem, quod adiiceret, ne quis in posterum hypothasim in Deo diceret, utque præter hanc formulam relique omnes, tam quæ anteas scripere, quam quæ postea scribenda essent, condemnarentur. Hac porrè promulgata formula, & Aetio diaconatu exiit, Seleucienses Legatos exauktorarunt, non cauam fidei prætententes, sed objicentes illis varia crimina vera, vel ficta, & alios eis in eorum sedes intruserunt. Unde ahdic sunt potest argumentum contra id quod narrat S. Athanasius, & post eum Socrates 1. 2. c. 43. formulam hanc, in qua nomen hypothasim cum substantia vocabulo auseveratur, è conciliabulo Constantinopolitano transmissam ad Ariminenses, eosque ad illam subscribendam coactos fuisse. Nam formula Arimini subscripta post lapsum Legatorum Ariminensium, subscripta quoque fuit, paulo post Constantinopoli, à Legatis Seleuciensi Synodi, antequam ab Acacianis deponerentur in pseudo-synodo Constantinopolitana: neque depositi sunt, quod formulam aliquam nolent subscrive: neque post depositionem ad aliquam subscriptionem invitati, aut adacti sunt.

Decima quinta formula, ea est, quam Acacianus Sozom. 1. 4. Constantinopoli. Antiochiam deinceps, ibidem anno 361. ediderunt, & in qua anomaeon expunxerunt, & larya tandem deposita, aperte dixerunt Filium Patri per omnia tam in substantia quam in voluntate anomaeon, & ex non extantibus factum esse. Nicensi & Constantinopolitana formulae repudiatis, in quibus Filium Patri similem secundum Scripturas dixerant. Quare ob immensam blasphemiam di improbatam, anomaeon, hoc est, dissimiles, ab omnibus vocati sunt, additumque eis cognomen Exsunti, quasi se illos diccas, Non esseales.

O. 2. Deci.

S. Athan.
1 de Syn.

Decima sexta est ea, quam Auxentius Mediolanensis Valentianino obrulit Mediolani anno 364. & quæ Blasphemia Auxentii inscribitur, & refertur in calce libri S. Hilarii contra eundem Auxentium. In ea sic loquitur Auxentius: *Credo in unum solum verum Deum Patrem omnipotentem, invisibilem, impassibilem, immortalem: & in Filium ejus unigenitum Dominum nostrum Iesum Christum, ante omnia secula, & ante omne principium natum ex Patre Deum verum Filium ex vero Deo Patre. ... Duos autem Deos nunquam prædicavi: nec enim sunt duo patres, ut duo dicitur, nec duo Filii, sed unus filius ex uno patre, solus a solo, Deus ex Deo, sicut scriptum est: Unus Pater Deus ex quo omnia, & unus Dominus Iesus Christus per quem omnia: proper quo & unam deitatem prædicamus.*

Hilari. lib.
contra Au-
xent.

Hæc autem formula, artificiosè conscripta, satis aperte Ariana est: in ea enim Auxentius hæreticus sati aperte profiteret solum Patrem esse verum Deum, cùm ait se duos Patres nunquam prædicasse, & unam deitatem se predicare, quia scriptum est, Unus Pater Deus ex quo omnia. Præterea in hac formula nihil dicit de Filio, quod de aliqua creatura dici non possit in aliquo sensu; & cùm dicit Dominum nostrum Iesum Christum natum esse ex Patre Deum verum Filium, iudic in hac voce, verum, eam non ad Deum, sed ad Filium referens, ut observat S. Hilarius. Illius tamen Valentiniano, à quo ut Catholicus exceptus est, frustra reclamante Hilario, qui Mediolano excedere iussus est, & coactus.

Apud lib.

Decimam supremam & ultimam formulam numeramus eam, quam Germanius Sirmiensis, cùm ex Ariano *Homœans* factus est, edidit circa annum 366. ut certè conjectere licet ex epistola, quam ad illum ea de re scriptæ eodem anno 15. Calendas Januarias Ursacius, Valens, Gajus, & Paulus Episcopi Ariani. Sic autem ait Germanius: *Credo & profiteor unum esse verum Deum Patrem, aeternum, omnipotentem: & Christum Filium ejus unicum, & Dominum Deum nostrum, de vero Deo Patre verum Dei Filium, ante omnia genitum, divinitatem, charitatem, maiestatem, virtutem, claritatem, vita, sapientia, scientia, Patri per omnia similem, ut pote perfectum de perfecto genitum. ...*

ARTICULUS VIII.

Utrum Eusebius Cesariensis fuerit Arianus.

Eusebius Cesariensem Ario & ante & post Nicenam Synodum impensè fuisse, dubium non est: Ari enim ab Episcopo suo Alexandre condemnati patrocinium suscepit, & doctrinam ejus ne condemnare cogeretur, in Nicena Synodo, quod potuit, retgiveratus est, neque ex animo, sed solum ex meitu, ne scilicet Imperatoris gratia & episcopatu excideret, Symbolum subscrípsit. Postea vero Ario & Ariani conjunctissimus fuit. Insignis calumnia magno Eustathio impacte confusus & particeps, in sanctissimum virum, strenuum catholicæ fidei defensorem, unâ cum aliis nequissimis Ariani Episcopis, iniquissimam sententiam tulit in Antiocheno conventiculo, eumque abdicavit. In Tyro Conciliabulo adversus S. Athanasiū prætes sedet, & ob facta crimina, violatis iuribus omnibus, eum exauctoravit.

Præterea, ut observat Photius in Bibliotheca sua Codice 127. Eusebius in libris suis de vita Constantini, de Ariana heresi nihil manifestè commemorat, neque an Constantinus illi aliquando adhæserit, neque an eam abjecerit, sed neque an reit, an securi senserit Arius, tametsi necessitas eum compelleret horum minimis, quando & magna pars fuit Synodus rerum a Magno Constantino gestarum, & alioquin illa ipsa viceps postularet exactissimam his de rebus historiam. Itaque dissensionem quidem ortam Arium inter & Alexandrum commemorat (sic nimisram heresim appellare, ac tegere videtur, ac dissidii hujus causa valde indolentem Imperatorem. ... Synodus undique convocasse,

et natam contentionem pace permutasse. Que tamè neque accurate, neque perspicue ab eis scribuntur. Quare pro pudore videtur hic Arium, & à Synodo factum contra illum decretum publicare noluisse, ut nec ejus exoris socios, aut simul expulorum justam ulionem; quin neque illam, quam divinitus sumptam omnis oculus vidit, justam Arii vindictam: quando horum nihil in lucem preferens, Synodi ipsius, verumque in ea gestarum historiam obiter tantum percurrit. Quo etiam fit, ut de divino Eustathio narraturus, ne nominis quidem meminit....

Addit quod Arius ipse in sua ad Eusebium Nicomedensem epistola, Eusebium Cesariensem jactet ut doctrinæ sua defensorem, cùm ait: *Et quoniam Eusebius frater tuus Episcopus Cesarea, & Theodosius ... asserunt Deum principiū omnis expertem existere ante Filium, anathemata damnati sunt. Imò & Eusebius Nicomedensis in sua ad Paulinum Tyri Episcopum epistola taciturnitatem seu legitatem ejus in defendendo Ariano dogmate vituperans, laudat Eusebii Cesariensis in eodem dogmate tuendo studium. Nec, inquit, *Domini mei Eusebii in tuenda veritate studium silentio mandatum est, sed ad nostras usque aures perenit: nec tua, Domine, in eodem negotio taciturnitas.* Neque solum ante, sed etiam post Nicenam Synodum, Ariani ut suum venditabant Eusebium Cesariensem, & ejus autoritate nixi, Niceno Concilio oblatabant. Quibus respondebat S. Athanasius, Eusebium Nicenam formulam subscrīpsit, eamque Ecclesia sua misse legendaro, dicendo illam esse Ecclesia fidem, & Patrum traditionem: quo facto probavit ipse, se prius & temere errasse, & frustra contra veritatem pugnasse, miserumque prorsus in eo fuisse, quod, ut se purgaret, coactus sit Arianos accusare, quod illi scripserint, non fuisse Filium, antequam gigneretur. Dum autem illum sic miserum fuisse ait, inanis significat, cum Arianos accusando, doctrinæ sua authores, vel socios accusasse.*

Denique quā malè audierit Eusebius Cesariensis, colligi potest ex aliorum multorum testimonis. Nam S. Hilarius lib. 1. ad Constantinum, dicit Eusebium illum unum fuisse ex Ariano impieratis authoribus. Nuper didicimus, inquit, *commenta hec fuisse inventa, & à duabus Eusebiis, & à Narcisco, & S. Epiphanius hæc. 68. n. 7. Eusebium accenset iis, qui in Ariano inanisimum dogma propensores erant.* Theodoretus lib. 1. hist. c. 21. numerat Eusebium inter eos, quos labes Ariana commaculaverat. S. Hieronymus vocat Eusebium Ariane signiferum factiōis, lib. 1. apolog. contra Ruffinum c. 2. *Arianorum principem, lib. 2. c. 4. Hominem Arianum, lib. 3. c. 4. Hæricum hominem, cod. lib. c. 10. Arii apertissimum propagatorem, ep. 65. ad Pammachium & Oceanum.* Denique lib. ad Ctesiphontem, de codem Eusebii sic ait: *Fuisse Ariano, nemo est, qui neciat. Hunc tamen Eusebium excusare, & ab omni Ariano hæresis suspicione liberare conatur, Socrates lib. 2. c. 21. Sed contra Socratem sit.*

RESPONSI.

Eusebius Cesariensis Arianus fuit, non solum favore & patrocinio, sed etiam opinione & sententia.

Prob. 1. Ex lib. 7. *Præparationis Evangelicæ, ubi distinguit tria rerum omnium principia. Ergo, inquit, post illam, cuius nec principium, nec ortus ullus est, Dei prepotentis essentiam, principium illud statuunt (Hebræ, hoc est, Scriptores facti) quod non aliunde, quā ex ipso Patre genitum, adeoque primogenitum sit, quodque paterni consilii, ac voluntatis adiutor, integrum atque perfectam imaginem referat. Hoc porro longe multumque rebus, qua sata postea sunt, omnibus antecellere: quam ob rem illud modo Dei imaginem, modo Dei potentiam, modo Dei sapientiam, modo Dei Verbum, imo & summum Domini exercitus Imperatorem, & magni consilii Angelum appellare solent.*

Janque principium illud consequantur, spiritalis intelligentesque naturas, vel ob eorum multitudinem, vel ob formæ varium multiplexque discrimen, huma-

Apud The-
os. hist. c. 5.Apud eund.
cod. lib. c. 6.In lib. de de-
cretis Syn.
Nicenæ.

Disputatio II. Articulus VIII.

213

nam rationem aequi non posse, nisi quantum exemplis quibusdam augurari & conjicere licet, ex eorum quae videntur, hoc est, solis, luna, siderum, ipsisque caeli, quod ambitu suo cuncta complectitur, analogia & comparatione deponit. Alio enim est claritas solis, alia luna, alia stellarum, inquit divinus Apostolus, stella enim à stella differt in gloria.

Nobis igitur simili uicemque modo de incorporatearum illarum intelligentiumque naturarum ordine sentendum: ut vis illa quidem immensa Dei prepotentis, omnique oratione major, confertim ac simul universa comprehendat: tum Parrem consequatur Verbi divini potentia, que reliqua pariter & molitatur, & illuſret, quam ob causam lux vera, & justitiae sol ab Hebreis nominari conſuevit.

Deinde post secundum illam naturam, tunc quaeſeto, sancti Spiritus natura succedat, quem ipsi quoque (Hebrei) in principe illa, regia eius universitatis principis dignitate graduque constitutum, quod illum etiam rerum earum, quae nata postea sunt, hoc est, quae inferiorem in ordinem, classemque conjecta, ipsis ope, ac benignitate indigeant, principis summus rerum architectus omnium esse valuerit. Porro sic ille territum locum obtinens divinorum, quibus abundant, facultatum atque virtutum rebus humilioribus copiam facit, ut ipse uicissim ab altero quodam, hoc est, à Deo Verbo, suas opes accipiat, quem pauli ante secundum à summa illa Dei prepotentis, ortuque carente natura posuimus.

Is (nempe Deus Verbum) Patri liberalitate dives, ex eoque tanquam ex jigi perennique fonte, unde fecurias divinitus, hauiens, cum universis pariter, ipsisque adeo Spiritu sancto, qui omnium maxime secum proximeque conjunctus est, carisque deinceps intelligentibus, divinique virtutibus, luminis sui radios affatim prolixèque communicat.

Enim vero, principium illud universi, ortu carens, fontemque bonorum omnium, divinitatis, viteque simul ac luminis, & omnis omnino virtutis auctorum, primorum omnium primum, principiorumque principium, vel potius omnem principi, primique rationem, & quidquid seu verbis explicari, seu cogitatione comprehendendi queat, infinitè pretergressum, ea quidem omnia, que immenso uirtutum suarum ac facultatum finu complectitur, cum primo tantum factu communicare, quod is solus eam, que reliquorum omnium vim captumque superat, paternorum bonorum abundantiam capere ac sustinere posit: at vera naturis aliis singulis, pro sua cuiusque dignitate, proque eo ac ferre singula possum, singulare etiam distinctaque particulas, secundi principii tanquam interpretis & sequestris opera dividere: sic tamen, ut quae numeris omnibus absoluta, summaque sanctitatis prædicta sunt, ea tanum illi, qui tertius ab ipso numeratur, quique sequentium item naturarum dux & principium est, Filii sui paternorum bonorum dispensatoris manibus largiatur.

Ita cuncti Hebreorum Theologi, secundum prepotentis Dei, rerumque omnium moderatoris numen, ac primogenitam illius sapientiam, tertiam hanc sanctamque virtutem, quem sanctum illi Spiritum nominant, quique divinitus afflatos olim Prophetas collustrabat, Deum esse constituentur.

Et interius: Postremo simul universa cohortatur (Psaltes regius) ut cum eodem Filio, sanctoque Spiritu, spiritibus quoque & rationis prædicta animantes, quæcumque pariter in celo visuntur, ipsiusque adeo celum, quæcumque ambitu suo comprehensa tenet omnia, prepotenti uni Deo, summoque rerum omnium Regi ac Principi, cunctorumque principio, tanquam molitori, architecto, moderatori, ac servatori convenientem hymnum, & promptum vera ex Theologia carmen conjunctis vocibus modulentur.

Hec sunt sublimis quidem ingenii, sed fidei obſequium & servitutem præ superbia deditantibus, suata commenta seu deliria. Juxta Eusebium igitur tria sunt principia. Primum est universi principium, ortu carens, summus rerum omnium architectus, fons honorum omnium, divinitatis, virtutis, luminis, & omnis omnino virtutis auctor, primorum omnia

Simonnet Thol. Tom. I.

primum, principiorumque principium, vel potius, omnem principi, primique rationem infinitè pretergrediens, uno verbo, præpotens unus Deus, cuius vis immensa & ineffabilis, confertim ac simul universa comprehendit, & qui Pater in Scripturis nominatur.

Secundum principium non aliunde quam ex primo principio genitum, adēque unigenitum est. Hic autem Eusebius his vocibus, genitum & ingenitum, lectori illudit: hic enim per generationem non intelligi actionem productivam termini ejusdem aut numero, aut saltē specie naturæ cum producente, sed actionem productivam, seu creativam termini, excellenti quodam modo participantis perfectiones suppositi producentis, seu creatoris.

Itaque quia secundum principium excellenti quodam modo primi principi perfectiones participat, integrum & perfectam ejus imaginem referit ad eum penè modum, quo effigies regis, exquisitissimè depicta, ipsum repræsentat integrè & perfectè: rautum enim discrimen statuit Eusebius inter primum & secundum principium, quantum interest inter Regem ipsum, & effigiem ejus, quantumvis exquisitè depicit.

Secundum principium appellari solet à sacris Scriptoribus, modò Dei imago, modò Dei potentia, modò Dei sapientia, modò Dei verbum, in & summus Imperator exercitus Domini, & magni consilii Angelus, non quia ejusdem est, vel paris cum primo principio naturæ & excellentiæ, sed quod longè multumque rebus, quae sata possea sunt, omnibus antecellat.

Secundum principium primi præcipuum instrumentum est, consiliorum ejus ac voluntatis adjutor, primus ejus, non unicus factus, bonorum ejus dispensator, dives non ex se, & ex proprio fundo; cum ex se, & ex proprio fundo non habeat sufficientiam ad existendum, & ad essendum actu id, quod est; sed ex liberalitate Patri, seu principii primi, quod illi dedit esse id, quod est, non ex aliqua necessitate, vel indigentia, sed ex pura benevolentia, & libera voluntatis determinatione.

Tertium principium est sanctus Spiritus, quem sacra littera ad regiam hujus universi principi dignitatem & gradum evelunt; quem re ipsa primum principium, seu summus rerum omnium architectus liberaliter voluit esse principium rerum earum, quæ post eum natae seu producuntur sunt, & ad inferiorem ordinem classemque conjecta, quæque illius ope atque benignitate, primo principio ita statuente, indigent.

Primum principium, ortu carens, nullo indigens, sibi plenissimè sufficiens, omne bonum in se complectens, ex libero & liberali se se ad extra diffundendi consilio, produxit secundum principium; & producendo, ea omnia, quæ immenso virtutum suarum ac facultatum finu complectitur, cum illo, non tamen sine limitatione aliqua, communicavit: per secundum vero principium, tanquam per instrumentum suum, produxit non solum naturas alias singulares, quibus singulare distinctaque perfectionum suarum particulas pro cuiusque dignitate divisa, sed etiam tertium principium, illudque maximis donis, & in primis summa sanctitate exornavit, ut dux & principi esset naturarum sequentium, hoc est, creaturarum intelligentium, quæ in inferiori ordine & classi sunt, & post illum producere.

Systema suum illustrat Eusebius exemplo ex celo sole, luna, & stellis, aliisque rebus sublunariis de prompto. Juxta illum igitur, primum principium se habet instar cœli: sicut enim cœli cuncta entia corporea complectitur, ita primi principi vis immensa, & omnī oratione major, confertim ac simul universa comprehendit. Secundum principium se habet instar solis: sicut enim sol aderum omnium sublunarium, quæ sunt, productionem concurrit, & lunam astra, aliisque corpora lumine suo collustrat; ita secundi principii seu Verbi divini potentia, omnia quæ

Q 3 post

post ipsum sunt, molitur & illustrat, quare lux vera, & justitiae sol ab Hebreis nominari consuevit. Et verò Patris liberalitate dives, ex eoque, tanquam ex iugi perennique fonte haurient, luminis sui radios communicat affatim cum universis, ac primum quidem cum tertio principio, seu Spiritu sancto, sibi omnium maximè, proximèque coniuncto, deinde cum ceteris intelligentibus, divinisque virtutibus, hoc est, cum ceteris inferioribus naturis, & intelligentiis preditis.

Tertium principium se habet instar lunæ: sicut enim luna post solem, & ope luminis à sole accepti operatur in rebus sublunaribus, in illarum benignos illos, quibus indigent, influxus transmittit; ita post secundam illam naturam seu essentiam, quæ secundum principium est, lunæ quasi loco, sancti Spiritus, qui tertium est principium, natura succedit, cuius ope ac benignitate indigent res illæ, qui in inferiori ordine, classique sunt. Sic autem tertium hoc principium divinorum, quibus abundat, facultatum atque virtutum rebus humilioribus copiam facit, at ipsum vicissim ab altero, nempe secundo principio, quod Deus Verbum dicitur, suas opes accipiat.

Tres igitur Eusebius distinguit essentias, naturas, substancias, distinctas & diversas inter se; sicut inter se distinctæ sunt, & diversæ, cœli, solis, & luna cœlestia. Prima est primi principii essentia, quæ summa est, proindeque nec superiorum, nec parem habet: summa enim superior aut æquale nihil est, vel esse potest: principium non habet, nec oreum, quia sibi sufficit ad existendum; unde essentialiter exsilit, ac proinde ex omni parte aeterna est, sicut & ex omni parte illimitata, atque immenso sive sua perfectiones omnes possiles modo perfectissimo complectens. Unde essentia est illius, cui soliter & propriè Deus esse competit, seu essentia præpotens unius Dei, qui summus rerum omnium architectus est.

Primam & supremam essentiam immediatè sequitur altera, quæ est secundi principii essentia, omnium essentiarum productarum præstantissima; imo & in superiori quodam perfectionis gradu constituta, ad quam nulla alia essentia producta pertinere potest; contingentes tamen existens, utpore libere producta à primo principio ante omnia quidem tempora, sed non ab aeterno.

Secundam denique essentiam subsequitur tercia, quæ est tertii principii essentia, quam primum principium per secundum, ut instrumentum, & adjutorem suum, quia liberè voluit, produxit, minorem quidem essentia secundi principii, sed longè superiorem ceteris omnibus etiam intelligentibus, & ratione preditis, quarum voluit illam esse ducem & principium: unde secundi principii Filii sui, paternorum bonorum dispensatoris, manibus, quæ numeris omnibus absoluta, summeque sanctitatis prædicta sunt, & liberaliter contulit.

Ex hac porro Eusebii doctrina hac tenetis exposita, manifestum est, cum 1. Patris, Filii, & Spiritus sancti non unam & eandem essentiam, & naturam afferre, sed tres distinctas, diversas & inæquales, quarum tercia à secunda, secunda à prima superatur & exceditur in perfectione. 2. Soli Patris veram & propriè dictam divinitatem attribuere, cum ei soli attribuat characteres verae & propriae dictæ divinitatis. 3. Magnificis quidem & phaleratis verbis, quod legentium animis virus suum instillet securius, non solum Spiritum sanctum, sed etiam Filium ad creaturarum conditionem deprimere, eique tantum, supra reliqua omnia, quæ à Deo conditæ sunt, certum perfectionis gradum, propter quem uterque latè & impropre Deus in facies litteris appellatur, concedere.

Pater hoc vel maximè, 1. Ex eo quod dicat utriusque productionem liberam fuisse Patri, & ita utrumque sic esse, ut potuerit non esse: item utrumque opes suas seu perfectiones liberalitati Patris debere, ac proinde illis carere potuisse: quod est utrumque mutabilem & convertibilem esse; quod quarto modo proprium creaturarum est. 2. Ex eo quod afferat Fi-

lium & Spiritum sanctum cum universis creaturis, præpotentem unum Deum, summum omnium rerum Regem ac Principem, cunctorum principium, laudare & revereri tanquam molitorem, architectum, moderatorem, ac servatorem universorum. Porutne clarissim rebus creatis accensere Filium & Spiritum sanctum, solique Patri divinitatem afferere, Patri, inquam, quem præpotentem unum Deum, & summum rerum omnium Regem ac Principem vocat: Quem ait à Filio & Spiritu sancto, ut universorum, ac proinde ipsiusmet Filii atque Spiritus sancti molitorem, architectum, moderatorem, & servatorem laudari, & adorari?

Confirm. 1. Ex libris Demonstrationis Evangelicæ, ut lib. 4. c. 1. Patrem vocat primum ac sempiternum, solumque non genitum, ac supremum autorem universi, omniisque & gubernantem & regentem Deum. Et paulo inferiori sic loquitur: *Cum Deus vellet, utpote qui solus sit bonus (per essentiam,) omnisque boni & principium & fons, divitiarum suarum thefauorum pluribus impertiri, efficeret jamjam omnem rationalem creaturam in lucem produkturus... cumque id, quod futurum erat, tanquam Deus cognitione præciperet, sentiretque hoc universa amequare fierent, tanquam in magno corpore aliquod caput postulatura, unum omnis opifici dispensatorem, cunctemque & ducem & regem universi prescindendum putavit.*

Et paulo post sic ait: *A Prophetis discere potest, qui vult, unum esse omnium rerum principium, nempe Patrem, ac potius principio superius & prius, priusque antiquius, & gigantem rebus ipsa unitate ventus, omnique appellatione præstantius, quod neque dici, neque enunciari, neque excogitari potest: bonum quod est causa omnium rerum, quod vim efficiendi, iuvandi, providandi, seruandi, in se habet: qui unus ipse ac solus est Deus, ex quo omnia, per quem omnia sunt... ita quodcumque vult, id etiam, continuo ex qua sola causa est, omnia, quæ genita sunt, id accepunt, ut essent, utque existerent, ac durarent; sunt enim illo volente. Vult autem idcirco, quod suæ natura bonus est.*

Cap. 2. vocat Filium perfectum perfecti opificium, sapientis sapientem fabricationem, bonum administrum a Pater sufficiendum, ut quasi per unum penitus sapiens, vivensque instrumentum, artificialeque a omnibus scientiæ vim in se habentem regulam, universa ab ipso regenerantur. Et cap. 4. hæc habet: *Optimus Pater unum iudicavit unigenitum, ac dilectum Filium, omnium rerum, qua creanda essent, opificie præfici oportere.* Et lib. 5. cap. 1. *Legitimus, atque unicus maximus Dei Filius, qui, &c. Et at enim in ingenita maximi Dei natura, & in unici ejusdem primoque geniti Filii procreatione, &c. Et c. 2. *Ipsum hunc (Filium) super iis, & Deum & regem a supremo Deo unitum esse docet, &c.* Et cap. 4. *Propterea quod in eo (Filio) ipse habitet Deus supremus, videlicet Pater, universique Deus.* Cap. 3. in hæc verba, *Dixit Dominus Dominus meo, dixerat: Salvatorem ac Dominum nostrum, ipsum primogenitum omnis creature Dei Verbum... presens Psalmus Dominus vocat, docetque eum esse confessorem simul & Filium supremi Dei, rerumque omnium Domini... Vide nam & ille Spiritus sanctus in Propheta suum ipsius Dominum secundum post eum, qui Dominus est universorum, vocet?**

Juxta Eusebium, Pater est primus, ab aeterno existens, ac supremus author universi; unus est omnium rerum principium; ineffabilis est, solus, & incomprehensibilis, atque omnipotens; rerum omnium Dominus; solus per essentiam bonus, omnis boni fons & principium; causa rerum omnium, ex qua sola omnia, quæ producta sunt, id accepunt, ut essent, utque existerent, & durarent; quia quacumque præter ipsum sunt, sunt ipso liberè volente; & si noller fere ad extra diffundere, præter ipsum nihil esset; atque ita quacumque præter Patrem sunt, existunt, durant, sunt, existunt, & durant contingenter.

Juxta Eusebium, Pater Dominus est universorum, quo nomine omnia alia præter Patrem entia, adeoque

Disputatio II. Articulus IX.

215

que & ipsum Filium comprehendit Eusebius. Deus est universi, adeoque & ipsius Filii. Maximus est Deus; supremus est Deus: maximus autem & supremus pater non admittit; ac proinde unus & solus est Deus, ex quo omnia, & per quem omnia.

Filius vero, juxta eundem, Pater est opificium, fabricatio, minister, instrumentum vivens, artificialis regula, primogenitus omnis creature, hoc est, a solo Patre ante alia omnia, quae condita sunt, productus: Pater enim, qui solus suae naturae bonus, cuique soli essentialiter adeoque necessario existere competit, cum libero voluntatis suae consilio vellet pluribus impetrari divitiarum suarum thesaurorum, & jamam omnem rationalem creaturam esset producturus, iudicavit unum totius opificii dispensatorem creandum esse, eundemque & ducem & regem & caput universi praeficiendum. Hic Pater Filius dicitur, cum quia solus a solo Patre productus est, non quidem naturali necessitate, sed ex libera voluntatis determinatione, neque ab aeterno, sed paulo ante tempora & secula omnia, quae cum aliarum creaturarum productione coepiunt; cum quia ob excellentissimam perfectionem divinarum participationem, simillima quedam est Patria effigies externa, infinitis tamen partibus prototypo minor, ab eoque discrepans.

Denique juxta eundem Eusebium, Spiritus sanctus verbis illis Scripturae, *Dixit Dominus Dominu meo, &c.* duplum Dominum agnoscit: unum immediatum, nempe Filium, a quo immediate productus est; & alterum mediatum ac supremum, nempe Patrem, qui univerorum Dominus est, quia omnia condidit, Filium quidem per se solum, cetera vero per Filium, ut instrumentum, & administrum, qui Patri dat operam, & omnia que sunt facit, ut sint, eademque disponit.

Confer, 2. Ex libris de Ecclesiastica Theologia, contra Marcellum Ancyranum, post Nicenam Synodum exaratis. Nam lib. 1. cap. 11. sic loquitur. *Sciant oportet, quod nuncum licet Filium profiteamur Deum, unum tamen, nostra sententia, Deus sit: ille nimis qui solus principia caret, qui ingenitus, qui proprium a se possidet divinitatem, qui ipsi insuper Filio existendi causam, & taliter existendi dedit. Per quem & ipsum se Filius constitutus vivere... quam ob causam nostrum ille Deus esse docet Patrem, atque suum Deum... Sed & caput quoque Filius esse Deum docet Apostolus... Cum vero unicum sit principium, caput etiam unicum sit, quomodo fiet, ut sint duo Dii, & non unus, nempe ille solus, qui nullum se superiorum habet: cui nulus alius causam subsistendi contulit? qui, ut suum peculium quoddam, deitatem imprimiciam & ingeneratam cum monarchica potestate supra possidens, Filium partipem fecit sua vita & divinitatis, sua omnia subiecta ei tradidit, &c. cui obtulerans unigenitus Filius, semetipsum exanimavit... quem precibus interpellat; cui obedit; cui gratias agit; quem solus unicum verum Deum credere nos docet; quem se majorem profiteretur, quemque adhuc super omnia, suum quoque Deum esse, nos omnes, & singulos scire voluit.*

Et lib. 2. c. 7. haec habet: *Neque necesse est cum duos Deos fateri, qui duas admiserit hypostases. Nam neque illas honore pares ponimus, neque ambas principia carentes, aut ingenitus: sed unam ex illis ingenitam, sine principio existentem; alteram vero genitam, & Patrem sui ipsum principium possidentem. Quam ob rem & ipse Filius, Deum suum docet esse Patrem suum... Quocirca unus Deus apud Ecclesiam prædicatur, Filii Pater. Filius autem, quando cum Patre comparatur, non jam Patris ipsum Deus dicitur, sed Filius unigenitus... Honorat, adorat, & veneratur suum Patrem, Deum eum & ipsum Deum inscribens. Quibus omnibus ostendit se alium a Patre, & paternam gloriam majorem insinuat esse, cum se ab illo missum dicat, &c.*

Quod autem his locis Eusebius de Filio, non secundum humanitatem assumptam, sed secundum essentiam propriam loquatur, manifestum ex eo est,

Simonnet Theol. Tom. I.

quod hic probet Patris & Filii non unam esse hypostasim, sed duas, neque tamen inde sequi duos esse Deos. Itaque, juxta Eusebium, Pater non solum noster est Deus, sed etiam Filius, qui ei obedit, preces offert, gratias agit, quem honorat, adorat, veneratur; quem se majorem profiteretur; cui se gloria imparem insinuat; quem solum unicum verum Deum credere nos docet.

Item, juxta Eusebium, quamvis Patris & Filii duas ac distinctas afferantur hypostases, & uterque dicatur & sit Deus, non tamen afferuntur duo Dii; non quia una & eadem utriusque est essentia seu substantia, sed quia unus est Deus improductus, alter productus, & ita unus est Deus per essentiam, alter vero per participationem tantum; unus est Deus supremus & maximus, inferior alter & minor; unus est Deus verè & propriè, quia, ut suum peculium quoddam, deitatem imprimiciam & ingeneratam cum monarchica potestate supra possidet; alter vero non est Deus, nisi latè, secundum quid, & cum addito destruente veram & propriam rationem divinitatis; quatenus idcirco Deus dicitur & est, quia a solo Patre productus est, & produci potuit, & vi suæ productionis excellenti quodam modo, ad quem alia res creatæ pertinere nequeunt, deitatem imprimiciam & ingeneratam participat, estque illius absolutissima quædam effigies extima. Quod re ipsa nihil aliud est, quæ Filium egenus dici & esse inferiorem & minorem Deum, quatenus vi suæ productionis creaturarum omnium excellentissima creatura est. Eusebius igitur ante & post Nicenam Synodum Arianum dogma propagavit.

ARTICULUS IX.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. Eusebius agnoscit Filium esse verè ac propriè Deum: nam v. g. lib. 1. de Ecc. Theolog. c. 8. sic loquitur: *Ecclesie unum Deum prædicat, & eundem esse docet Patrem & omnipotentem: Patrem quidem unius solius Christi; omniam autem Dominum, & conditorem, & Deum: ad eundem quoque modum Dei Filium unigenitum agnoscit eum, qui ante omnia secula de Patre fuit genitus... viventem verè Filium, cum Patre coexistentem, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita; inenarrabilibus... rationibus de Patre genitus, ad salutem uiveri præparandam: non similiiter aliis subsistentem; nec vitam viventem cum illis p. rem, qui ab eo sunt creati: solum de solo Patre genitus; ipsammet vitam viventem. Ergo, &c.*

R. n. ant. Cujus falsitas fatis superque jam demonstrata est. Ad locum citatum R. minime ex eo probati id, quod intenditur. Nam in eo Eusebius dicit, unum Deum ab Ecclesia prædicari, & unum illum Deum esse Patrem omnipotentem, qui omnium Dominus, & conditor, & Deus est; quibus verbis Filium à vera ratione divinitatis excludit; cum nomine, omnium, comprehendat etiam ipsum Filium. 2. Patrem esse solius Filii Patrem, quia Pater solum Filium per se immediate produxit ad excellentissimam quandam sui similitudinem & imaginem; cetera vero omnia condidit per ipsum Filium, tanquam causa principalis per instrumentum.

3. Dicit quidem Filium à Patre genitum fuisse ante omnia secula, quia lacuca accentus rebus, quæ per Filium condita sunt: at non dicit genitum fuisse ab aeterno; non enim ait Filium Patri coexistere, ut significet Filium esse Patri coeternum, sed ut significet Filium habere propriam hypostasim, & distinctam atque diversam ab hypostasi Patris.

4. Dicit Filium esse Deum de Deo, sed Deum inferiori & minorem de Deo supremo & maximo; item esse lumen de lumine, sed lumen diversum & minus; item esse vitam de vita, sed vitam diversam, participatam, contingentem, & inferioris ordinis ac vita per essentiam.

O 4 5. Di.

Tractatus II. De Deo Trino.

5. Dicit Filium non similiter talis subsistere, nec esse vitam viventem cum illis parentibus, qui ab ipso sunt creati, sed esse ipsam vitam viventem, quia excellentioris natura, in modo & superioris ordinis ad ea omnia, quae per ipsum condita & creata sunt.

Quid plura? Hoc eodem loco Filium aperte relegat Eusebius ad puram creaturam conditionem, cum ait, *De Pare genitum ad salutem universi procurandam*. Quibus verbis aperte significat tam liberum filium Patri, Filium producere vel non producere, quam liberum ei fuisse creaturas alias condere, vel non condere, eamque salutem procurare, vel non procurare. Sic itaque juxta Eusebium, Filius à Pare genitus est, ut potuerit non digni; & ita sic Filius est, ut potuerit non esse. Et quia quod Pare liberè produxit, liberè conservat, sic Filius est, juxta Eusebium, ut possit definire esse, & annibilari. Juxta Eusebium igitur, Filius non verus Deus, sed vera creatura est. Vera enim creatura est illud omne ens, quod contingenter transiit à non esse ad esse, & quod consequenter rursus transire potest ab esse ad non esse.

Non mediocriter blasphemat in Filium Eusebius. Sic enim post verba citata statim prosequitur: *Eras Deo conveniens & congruum, qui super omnes est, qui ante omnia genita, ante facultates omnia existebat, unigenitum hoc genitum producere, veluti quandam basim futurum, & fundamentum, & sustentaculum immobile eorum omnium, quae erant in secundis producenda. Hanc ob causam Filium progeneravit ante ea omnia, quae producenda erant, tanquam lucis cuiusdam radium, vita fontem, honorum thesaurum, &c.* Itaque, juxta Eusebium, Filii generatio, quod nomen hic Filio cum ceteris rebus conditis communis facit Eusebius; illud enim, *ante omnia genita*, sic exprimit; *από ταύτης γέννησις*: Filius, inquam, generatio nequidem ex hypothesi mundi creandi necessaria fuit, sed solum conveniens & congrua: ita ut quavis minus convenienter potuerit creari, & esse mundus, non producere, ac proinde non existente Filio, quem cum ait Eusebius non ex aliqua necessitate, sed ex mera, supposito divino mundi creandi decreto, congruentia à Deo Pare productum esse, aperte significat eum non nisi planè contingentem habere existentiam, quam pura Patri benevolentia debeat, in modo & quadammodo ipsius rebus per ipsum velut instrumentum condendis; quandoquidem eum nunquam producturus fuisse Pater, ni decretisset mundum condere, & ad mundum condendum eo velut adiutor & administrum uti, conveniens atque congruum judicasset. Quid amplius requiras, ut Filium puris creaturis admittentes?

Dices, Eusebius lib. 5. Demonst. Evang. c. 4. dicit, Filium adorari ut Deum. *Quocirca*, inquit, *hunc honore hunc (Filium) quoque ut Deum prosequi edocisti sumus, quemadmodum, quae nunc tractantur, propheetie declarant.* R. juxta Eusebium, Filium honorari ut Deum, non quod Deus sit verè & propriè, sed quod sit *imago Dei*; vel si vis, honorari ut Deum, non propter se, quasi ipse verè & propriè Deus sit, sed propter Patrem, cuius est *imago*, & qui solum est verè & propriè Deus; sicut *effigies Regis* honoratur, non quod Rex ipsa sit, sed quod *effigies* sit illius, qui Rex est; vel, si vis, honoratur, non propter se, quasi ipsa Rex sit, sed propter hominem illum, qui Rex est, & cuius est *effigies*.

Unde, juxta eundem Eusebium, sicut, licet non solum Rex, sed etiam ejus *effigies* honoretur, non tam honorantur duo, sed unus tantum honoratur, quia non sunt duo Reges, sed unus tantum, qui modo in se, modo in effigie tantum praesens est nobis, quique proinde modo in se, modo in effigie à nobis honoratur; ita, licet non solum Pater, sed etiam Filius adoratur ut Deus, non tamen adorantur duo, sed unus tantum adoratur, quia non sunt duo Dei, sed unus tantum est verè & propriè Deus, nempe Pater, qui modo in se, modo in Filio, tanquam in imagine, à nobis consideratur; & ita modo in se, modo in Filio, tanquam in imagine, à nobis adoratur.

Itaque, juxta Eusebium, sicut honoratio, quae exhibetur effigiei Regis, respectiva est, & terminatur ad hominem, in quo solo residet majestas regia, propter quam per se honoratam honoratur Regis effigies, ita adoratio, quae exhibetur Filio ut Deo, respectiva est, & terminatur ad Patrem, qui solum possidet divinitatem, propter quam per se adoratam adoratur Filius, qui Patris, adeoque & ipsius divinitatis *imago* est. Unde, juxta eundem, quantumvis Filius adoratur, & adorari debeat ut Deus, pura creatura est; cum haec adoratio sit tantum respectiva: neque magis verè & propriè Deus est, quia adorandus est ut Deus propter divinitatem patris, cuius *imago* est, quam verè & propriè Rex est Regis effigies, quia honoranda est propter regiam majestatem hominis, cuius est *effigies*.

Sed audiamus illum: sic enim post verba citata immedie prosequitur: *Ut enim alicuius Regis *imago* venerazione affici solet propter illum, cuius lineamenta expressa & similitudinem refert ceterum, quamvis & *imago Regis*, & ipse Rex honore affiliatur, unus tamen erit, qui honoretur, non duo: non enim duo Reges, unus, primus & verus, alter, qui ipsa *imagine* est expressus; sed unus in utroque non modo intelligitur, verum etiam nominatur atque honoratur.* *sic etiam unigenitus quoque Filius, cum solum sit *imago Dei* invisibilis, meritis propter eum, cuius fers similitudinem, & *imago* appellatur Dei invisibilis, & ab ipso Patre efficitur. Nota obiter hanc vocem, efficitur. Gratum habet, & servat, hoc est, sit *imago* & simulacrum Dei, & idcirco adorandus ut Deus modo explicato, hoc est, adoratio respectiva. Eusebius igitur tantam Patrem inter & Filium, quantum Regem inter & ejus effigiem, quoad substantiam, diversitatem constituit.*

Dices. Eusebius verbis proximè subsequentibus expressè dicit Filium esse natura Deum, & natura unigenitum Dei Filium: cum alia creatura rationales, quae per ipsum conditæ sunt, non possint esse Filii Dei, nisi per adoptionem illis accidentiarum & adventiarum: unde divinae appellationis honor illis accidentiaris est & adventitius, atque ira & eo carere possunt, & eis non nisi impropriè attribuitur. Quippe qui (Filius) tali existat & natura & essentia, indeque ex quo primum extitit, non acquisitum, sed naturaliter Patris *imagine* referat. Quare idem natura Deus, & idem unigenitus Filius existit, non autem ut illi, qui extrinsecus assumuntur, adopcius, quique adventitium divine appellationis honorem possident.

R. verba relata, si decerpantur ex textu Eusebii, & sumantur in sensu proprio & obvio, catholicam veritatem exprimere, & veram divinitatem atque filiationem Filii attribuere: at in sensu Eusebii, & relate ad ejus sententiam, blasphemum & Arianum habere sensum. Itaque Eusebius nihil aliud vult, quam Filium non eodem modo Filium Dei & Deum esse, quo possunt esse alia creatura rationales, per ipsum conditæ; quia non per extrinsecam assumptionem, & adoptionem, productioni rei, ejusque substantiae superadditam & adventitiam, sicut illæ, sed vi productionis suæ, quæ est à solo Patre, & per propriam substantiam, exquisita quedam *effigies* Dei est, & consequenter Filius Dei est, & Deus aliquo sensu, quo nulla alia rationalis creatura, per ipsum condita, Filius Dei & Deus esse potest. Unde nulla alia, præter ipsum, creatura adoratur, aut adorari potest ut Deus.

Juxta Eusebium, Filius non adoptione, sed natura Filius Dei, & Deus est, non quia ejusdem est natura seu substantia cum Patre; sicut filius in humanis non adoptione, sed natura filius hominis est, & homo, quia ejusdem est cum patre natura seu substantia; sed quia per naturam suam, quantumlibet à patris substantia distinctam & diversam, est tamen excellētissima quædam Patris expressio. Unde, juxta Eusebium, Filius non adoptione, sed natura Filius Dei & Deus est eo modo, quo creatura, à solo Patre producta, & producibilis, Filius Dei & Deus esse potest.

Disputatio II. Articulus IX.

217

potest. Juxta Eusebium, Filius natura quidem, non adoptione, Filius Dei & Deus est, sed secundum quid, & cum addito removente veram rationem divinitatis, representativè scilicet, & ut ita loquat, imaginativè: sicut effigies Regis v. g. natura Rex est representativè, imaginativè & appellativè.

Dices. Eusebius ibidem sic loquitur: *Torum hoc sa-
ne causa erit, cur ipse quoque sit Deus, quod solus sit
natura Dei Filius, & unigenitus appelleatur, & quod
usqueaque conservet eum, qui solus est Deus, anima-
tum, & vivam, & intelligentem imaginem, & in
omnibus ipsis Patri assimilatam, & eam, qua Dei ipsius
substantia similitudinem pre se ferat. Hac ergo de cau-
sa ipsum quoque, tanquam eum, qui solus Filius, &
solus Dei imago sit, & ingeniti ac principio parentis
Patri essentia, virtutes secundum exemplum affi-
mationis induit, & ab hominum artificissimo &
scientissimo vita designatore & authore Patre ad amus-
sum, & ad certam, exquisitamque affutationem ex-
pressus, Deum merito divina appellant oracula.*

R. Eusebium tot tamque magnificis verbis, quibus lectorum mentem perstringere nititur, non aliud tribuere Filio, quām excellētissimam quandam perfectionē & virtutē divinarum participationē, vi cuius, Patris, quem solum verē & propriē Deum esse, constanter asserit Eusebius, substantia exquisitissima est imago, animata quidem, vivens, & intelligens, sed extima, & quasi superficiariā, atque diversa omnino substantia à substantia, cuius est imago, & qua partibus infinitis minor est. Unde Filius, iuxta Eusebium, Deus est, non quia substantiam habet divinam, sed quia substantia divina excellētissima quadam effigie est; & Filius est Patris, non quia Patris habet substantiam, sed quia paterna substantia absolutissimam quandam p̄ se fert similitudinem. Quod est Filium non esse nisi repræsentativē, & quasi superficiariē Filium Dei, & Deum,

Dices. Inò Eusebius ibidem asserit unam esse divinitatem in Patre & Filio. R. Eusebius dicit unam esse divinitatem in Patre & Filio, sed non dicit esse eodem modo in utroque: asserit enim esse in Patre per identitatem, in Filio vero per similitudinem tantum & representationem: sicut una est maiestas regia in Rege, & ejus effigie: in Rege quidem subjectivè, in effigie vero representativè, & quasi suppositivè, quatenus effigies Regis supponens pro Rege, supponit quoque pro regia maiestate, quæ in eo residet: sicut etiam una figura est in homine, & in speculo ipsis representante: in homine quidem, ut subjecto cuius est, & à quo possidetur realiter; in speculo vero, ut illam depingente, & oculis exhibente; vel si vis, in quo non est, sed tantum cernitur. Unde sic argumentor breviter. Filius eo modo Deus est, quo divinitatem habet. Sed juxta Eusebium non habet divinitatem, nisi representativè, & quasi superficiari. Ergo, &c.

Ergo, &c.
Eusebius igitur censet Filium non magis propriè
Deum esse, quam effigies Rex est, aut quam figura
hominis, in speculo expressa, homo est. Item juxta
eundem, sicut unus est verus Rex, qui in sua effigie
intelligitur, nominatur, & honoratur; & sicut unus
verus est homo, qui in se existit, & in imagine, ex-
pressa in speculo, cernitur; ita unicus verus est Deus,
nempe Pater, qui per se ipsum sine principio, & sine
generatione subsistit, per Filium autem consideratur
tanquam per speculum & imaginem: quamvis hic
Filius, quia speculum est & imago, in qua Pater con-
sideratur, Deus quoque nominetur, & re ipsa sit ali-
quo sensu, quo nulla alia res creata Deus esse & no-
minari potest.

Addit Eusebius, Filium non esse Deum iure suo, sed quasi precariò, & ex pura liberalitate Patris. Qui autem hoc tantum modo Deus est, non nisi impræpri Deus est: precaria enim & emendicata divinitas non potest esse nisi divinitas participata, seu participatio vera divinitatis, qua^z participatio non potest non esse aliquid creatum. Cùm igitur, secundum Eusebium, solus Pater sit Deus iure suo; secundum Eu-

sebium, solus Pater verè & propriè Deus est. Super-
est itaque, juxta eundem, ut Filius sit pura crea-
tura.

Portò verba Eusebii sunt hæc: *Ipsum quoque . . . Filium Deum merito divina appellant oracula, ut una cum ceteris creaturis ad hanc quoque appellationis dignitatem à Patre liberaliter proiectus sit, eamque accepit quasi precarij, non autem ex proprio jure possidendum habuerit. Namque ille quidem dat, hic vero accipit. Itaque suo jure unus ille est Deus, qui non ab altero accepit, ac proinde solus verus Deus. Hic autem à Patre habet, ut Deus sit, non quidem similiciter, sed cum addito destruente, tanquam Dei imago: utpote cùm una in ambobus, iuxta exemplum, divinitas intelligatur, in uno scilicet per identitatem, & in altero per imitationem & expressionem tantum; ita ut unus tantum sit Deus proprius, nempe Pater, qui per se ipsum sine principio, & sine generatione existat: per Filium autem, tanquam per speculum & imaginem consideretur.*

Ob. 2. Lib. I. contra Marcellum c. 9. reprehendit eos, qui ausi sunt Filium nominare creaturam, ipsumque dicere è non ente productum. Atque ideo, inquit, reprehendi nec immerito debent ii, qui ausi sunt illum creaturam nominare, ipsumque dicere è non ente, quemadmodum & catere producuntur creature, progenerantur. Nam qui, queso, ita esse potest Filius, qui Dei unigenitus Filius, si eandem cum reliquis creaturis naturam sortiatur: hoc enim pacto ipsorum potius esset frater, quam Filius Dei ... Quisquis igitur post haec testimonia progenitum illum de non entibus, & ex non ente productam affirmaverit creaturam, istum Filium; nomen ei nudum tantummodo largiri reprehenditur, re vera autem Filium esse, pernegare. Nam qui de non existentibus generatus est, is certè Filius Dei esse revera nequit: non magis, quam quidvis aliud creatum.

Et cap. sequenti sic prosequitur: *Qui secundum
veritatem Dei Filius est, de illo, hoc est, de Patre ge-
nitus, quid mirum si & dilectus audiat & Patris sui
unigenitus, ob quam ipsam causam & Deus fuerit
Deo sequendum quid aliud digni possit, quam quod
ipsi per omnia sit simillimum? Condit equidem civita-
tem Rex: non autem dignitatem civitatem. *Gignere vero Fi-
lium, non condere dicitur: artifex etiam constructor,
nequaquam vero pater eius dici debet, quod confruxit;
qui filii de se generati conditor non appellatur. Ad eun-
dem modum universorum Deus, Filius sui Pater, mun-
di conditor, optimo iure & constructor appellatur.**

R. Hæc, quo dicit his locis Eusebius, videlicet Filium non esse creaturam, nec de non entibus productum esse; & si creatura, aut de non entibus productus dicatur, non nisi nomine tenus Filium dici; & secundum veritatem Dei Filium esse; & à Patre genitum esse, non conditum; & quia à Patre genitus est, esse Deum; & Patri per omnia simillimum esse; & Patrem mundi conditorem, Filii vero Patrem, sicut Rex civitatis conditor est, non pater, filii vero pater, non conditor; hæc, inquam, omnia, si sincerè proferantur, & in sensu proprio, catholicum dogma exprimunt, & cum omnes convertuntur. Unde propter illa dici posset Eusebius ad saniores mentem redire post Nicenam Synodum, si nihil obstat aliunde.

At obstar. I. quod ait lib. I. contra Marcellum c. 1. Apostolum dicentem Gal. c. 3. *Lex . . . per angelos ordinata in manu mediatoris. Mediator autem unius non est mediator: at Deus unus est; nomine Mediatoris intelligere Filium ipsum*, qui in ferenda lege Moysaica, Deum inter & Angelos medius steterit. Ex quibus probare intendi ipse Eusebius, *Filium neque Angelum esse, neque Deum illum, qui super omnia, proindeque verè & propriè Deus est. Neque certè inquit, natura rei patitur mediatorem de unoquocumque definiri. Ideo non est unius alicuius iste (Filius), sed medius necessarius inter duos, ab utroque diversus, quorum statutus mediator. Non est ergo existimandum, hunc (Filium) esse Deum illum, qui est super omnia*.

nia Deus; nedam de numero Angelorum aliquem: sed medium utrorumque & mediatores. Quippe cum inter Patrem suum & Angelos intercedat medius.

Obstat 2. quod dicit lib. 1. de Ecclesi. Theol. c. 11. non duos esse Deos, sed unum: *Illum nimisum, qui solus principio careret; qui ingenitus; qui propriam a se possidet divinitatem; qui ipsi infuper Filio existendi causam, & taliter existendi dedit... quam ob causam nostrum ille (Filius) Deum esse docet Patrem, atque suum Deum, ubi loquitur: Vado ad Patrem meum, & Partem vestrum; Deum meum, & Deum vestrum.* Et infra: *Non duos esse Deos, sed unum, nemppe illum solus, qui nullum se superiore habet; cui nullus alius causam subsistendi contulit; qui ut suum peculium quoddam, destitutus in principiatam & ingeneratam cum monarchica potestate supra omnia possidens, Filium participem fecit sua vita & divinitatis.*

Eusebius igitur post Nicenam Synodum idem plausus sensit, quod ante, de Patre & Filio. 1. Scilicet, solum Patrem esse Deum supremum, Deum super omnia, adeoque solum Patrem esse propriam ac simpliciter Deum: Deus enim verè & propriè est ens, quo nihil melius esse vel cogitari potest, & consequenter ens supremum & super omnia, ens monarchicam potestatem supremam possidens, cui prouide cetera omnia tanquam Domino subiectiuntur. Unde juxta Eusebium consequenter loquentem, *Filius Patrem suum esse Deum constitutus, adeoque & suum Dominum: quorum enim Pater Deus est, eorumdem est Dominus; nec noster Dominus est, nisi quia noster est Deus.*

2. Et ita Filium non esse, nisi Deum inferiorem & minorem, Deum secundum quid, & cum addito veram & propriam deitatem rationem removente; Deum, ut ipse Eusebius loquitur, tanquam imaginem Dei, hoc est, Deum representativè, quatenus Pater in tam excellenti gradu eum vitæ ac divinitatis luce participem fecit, ut in eo cerni possit, tanquam in speculo ipsum integrè & perfectè, licet superfluerit tantum, exprimere; vel, si vis, tanquam in tabella depicta, aut statua, ipsum ad amulsum referente. Non ergo post Nicenam Synodum respiciuit Eusebius; immo vero deterior evasit: nam lib. 7. Præpar. Evang. c. 15. dixerat Spiritum sanctum esse Deum, & lib. 3. de Ecclesi. Theol. c. 6. negat. *Spiritus, inquit, Paracletus, neque Deus, neque Filius. Quoniam non de Patre, perinde atque Filius, genesim accepit, & unus ex eorum censu est, qui per Filium condebeatur.* Unde superius eodem capite Spiritum sanctum ad creaturas relegat. *Solus autem Filius, inquit, paterna deitate honoratus, operatus fuerit, & produxerit subsistencia creatuam, visibiliam, invisibiliam, atque adeo ipsum quoque Spiritum Paracletum.*

Redeo itaque ad ea, quæ hic pro Eusebii objiciuntur, & dico ab eo non in bono sensu & sincerè, sed veteriori prolatore esse. 1. Igitur reprehendit eos, qui dicunt Filium esse creaturam, quia nomine creaturæ vult ea tantum intelligi, quæ per ipsum Filium condita sunt, ut Angelos, hominem, &c. immo, ut ipse vult, Spiritum sanctum, quæque per Filium neque evicta sunt, neque evicti portuunt ad eum perfectionis & excellentiæ gradum, ad quem ipse evenitus est a Patre, & vi cuius est absolutissima quædam Patris imago, adeoque & Deus, tanquam imago Dei; vel, si vis, Eusebius reprehendebat eos, qui Filium creaturam esse dicebant simpliciter, & sine addito; quia tentiebat eum non esse creaturam, similem aliis creaturis; quia tentiebat eum esse creaturam Patris, nihil habentem commune cum aliis rebus per ipsum conditi, sed illis per omnia excellentem, nisi quod tam contingenter existeret, quam illa existunt. Eusebium postea imitatus Valens in Ariminensi Synodo exclamavit: *Si quis dixerit creaturam Filium Dei, ne sunt ceteræ creature, anathema sit.*

2. Reprehendit eos, qui dicunt Filium non esse productum, sicut & ceteræ producuntur creature;

non quia putat Filium esse de substantia Patris, & ita unam esse Filii & Patris substantiam; sed quia si Filius productus esset non ente, sicut & ceteræ creature producuntur; cum ceteræ creature non sint ex Patre, sed per Filium, Filius non esset ex Patre, & sic nec esset, nec posset esse Filius natura, seu vi productionis sui, sed solum esse posset per adoptionem, & extrinsecam assumptionem, ut cum ipso Eusebii loquar, quomodo aliae creature intelligentes, per ipsum conditæ, possunt esse filii Dei, & ita adventitium divinae appellationis honorem possidere. Hoc sensu, qui Eusebii est, Valens in Ariminensi Synodo dixit: *Si quis dixerit de nullis extantibus Filium, & non de Deo Patre, anathema sit.* Sed ad aliam solutionem.

Apud Hig.
ron. ibid.

Nota. Eusebius per illud, esse de non ente, esse de nullis extantibus, idem intelligebat, ac per istud, esse ex nihilo causa efficientis & producentis. Unde non solum de Filio, sed etiam de ceteris, per Filium conditis, negabat, quod essent de non ente, quod essent de nullis extantibus, quia repugnat aliquid, cuius scilicet essentia non sit actu existere, esse principio ipsum producentem. Filius itaque, juxta Eusebium, nec est, nec esse potest de non ente, qui nec est, nec esse potest, nisi producatur à Patre. Item aliae res create non sunt, nec esse possunt de non ente, quia nec sunt, nec esse possunt, nisi saltem à Filio producuntur. Filius non est de nullis extantibus, qui à Patre producitur. Item aliae res create non sunt de nullis extantibus, quia producuntur à Filio.

Audiamus Eusebium lib. 4. Demonst. Evang. c. 1. ubi dicit Patrem, *quasi materiam quandam, atque essentiam generationis constitutionisque universi, suum consilium, sive unque potentiam præstasse, ut nulla ratione dici posse, de nihilo esse quicquam eorum, que sunt; neque enim esse quicquam potest ex eo, quod ipsum non sit.* *Quomodo enim id, quod non est, alteri, ne sit, causa erit?* Juxta Eusebium, de nihilo, seu de non ente nihil esse potest, quia quod non est, non potest esse causa efficientis. Ergo esse de non ente, seu de non extantibus, Eusebius idem est, ac accipere esse ab eo, quod non est, seu produci à causa non existente. Negabat igitur Filium esse de non extantibus, non quia volebat esse de Patris substantia, ipsum constitutum per identitatem cum proprietate relativa filiationis, sed solum quia volebat eum productum à Patre præexistente: sicut negabat alias creature esse de non extantibus, non quia volebat eas esse de substantia Patris, ipsas componentem, sed solum quia volebat eas produci præexistente Filio.

Ex his adverte, Eusebium non contradicere Arius, affirmavit Filium esse de non extantibus: Arius enim cum anathematizans eum Catholicis, per, *esse de non extantibus*, idem intelligebat, ac per, non esse ex aliquo subiecto, vel quasi subiecto existente, & componentem, vel constitutente. Nam Arius inter & Catholicos quædam esse non potuit, utrum Filius productus esset à principio non existente, sed utrum Filius productus esset de substantia Patris, ipsum constitutum: neque Arius adeo insanus fuit, ut Filium assertaret à principio non existente; sed afferendo Filium esse de non extantibus, solum negabat eum esse de substantia Patris, & consequenter, unam esse Patris & Filii substantiam. Arius igitur, afferendo Filium de non extantibus, solum negabat ipsum constitutum in suo esse per ipsam Patris essentiam. Eusebius vero, negando Filium esse de non extantibus, solum assertebat Filium productum esse à Patre præexistente. Ariani autem posse, quod notandum est, aliquando cum Arius dixerunt Filium esse de non ente, cum id impunè potuerunt; aliquando cum Eusebii negarunt Filium esse de non ente, cum illudendum erat Catholicis; & hoc fecerunt sine heresis sua dispendio.

3. Eusebius dicit Filium secundum veritatem esse Filium Dei, non quia eandem cum Deo naturam habet, sed quia à Patre productus est ad eximiam quædam naturæ divinæ similitudinem.

4. Di-

Apud Hig.
ron. in sua
contra Ario
ter.

4. Dicit Patrem esse mundi conditorem, Filii vero Patrem, non quia substantia Patris diversa est a mundi substantia, & eadem cum substantia Filii; sed quia, 1. Pater Filium per se, mundum vero per Filium produxit. 2. Mundus specialissimam illam non praefert Patris similitudinem, quam praefert Filius.

5. Denique, etiam loco citato Eusebius Filium Patris per omnia simillimum diceret, ut placet Latino Interpreti, adhuc intelligentius est de extima & superficiaria similitudine omnium perfectionum divinorum, quae similitudo non tollit, sed potius interfert diversitatem substantiarum, quarum una est similitudo seu effigies alterius. Sed addo Eusebium hic minimè dicere Filium Patris per omnia simillimum: nam Graecum habet, *ερωταρησης*, quod non significat, per omnia simillimum, sed, assimilatum; ad rei alicuius similitudinem expressum, effectum, ut est figura, effigies, simulacrum. Unde *εισισης*, *ερωταρησης*, idem significant, ac similitudo, figura, effigies, simulacrum; & qui rerum simulacra effingit, græcè dicitur *ερωτητης*. Ex quibus manifestum est Eusebium nihil aliud velle, quam Filium esse Patris imaginem, effigiem, vel simulacrum quoddam, vivens, intelligens, per se existens, & diverse plante substantia a substantia divina, cuius tamen perfectiones omnes modo quodam excellentissimo exprimit, & repræsentant.

Obj. 3. Eusebius in Nicæn Conilio subscriptis Symbolo, in quo Filius Patri consubstantialis dicitur. R. 1. Invenimus subscriptis, & quia sibi male metuebat ab Imperatore, quem videbat ex animo amplecti, ut par erat, pluralitatis iudicium. Itaque aulicus homo, qui anteā, ne causa fidei mutilaretur, dæmoni sacrificaverat, ut sacrificaturum se promiserat; tunc, ne gratiam Imperatoris ammitteret, & exilio mulctaretur, Symbolum subscriptis, & specie tenus in Consubstantiale consensit. Dico, specie tenus. Nam R. 2. illum consensisse in Consubstantiale, non in proprio sensu, sed in alieno sumptu.

Pater ex ejus ad Cæsarienses suos epistola, in qua retent varios sensus, juxta quos ipse testatur se subscriptis, & quorum nullus est genuinus vocis sensus, quem Synodus amplexa est. Sensus enim illi, secundum quos subscriptis se affirmat, sunt, 1. Quod Filius quidem sit ex Patre, sed non tanquam pars ipsius Patris. 2. Quod non sit fracta pars, qua per ipsum facta sunt, similes; sed longe præstantiores, quam reliqua creatura, sit substantia. 3. Quod hoc, Consubstantiam esse Patri, nihil aliud significet, quam Filium Deum nullam cum creaturis, ab ipso factis, similitudinem habere; sed filius Patris, a quo genus est, per omnia similem esse, nec ex alia quodam hypothesi, aut substantia, sed ex Patre esse, hoc est, ut intelligit, a Patre productum esse.

His autem sensibus, in quibus tantum a Patribus Concilii Consubstantiale intellectum esse, mentitur, tam aperte ostendit se Arianum, ut in hoc probando superfluum sit hærente. Nec difficultatem aliquam patere possunt hæc voces, per omnia similem, quia ex antecedentibus manifestum est, Eusebium illas non accipere in sensu obvio, nec alio sensu eas de Filio dicere, quam dici possunt de effigie, vel statua aliqua, hominis alicuius externam speciem integrè & perfectè præterente.

Porrò dixi Eusebium mentiri: nam, ut testatur S. Athanasius, qui testis oculatus fuit, Consubstantiale à Nicænis Patribus adhibitum est, ad significandum Filium esse genuinum Patris factum, adeoque esse de substantia Patris, ipsum scilicet intrinsecè per identitatem constitutum cum proprietate relativa filiationis: ita ut Pater, gignendo Filium, suam ei substantiam, non quidem per divisionem, vel abscissionem, vel qualcumque aliam mutationem, ut contingit in generationibus corporeis; sed eo modo, quo substantia spiritualis, indivisibilis, inalterabilis communicari potest, communicet, adeoque

communicet totam, abique illa sui passione, vel alteratione, ac proinde Filius per generationem à Patre accipiat totum quod est, præter esse Patrem. Unde Filius vi nativitatis suæ, est unus cum Patre verus & super omnia Deus, unum rerum omnium conditum principium.

Se non Symbolum modò, sed etiam anathematismum subscriptis, referit Eusebius in eadem epistola; ubi subscriptoris sicut rationem reddens, hypocphantum suum prodit. Nam dicit se damnasse, 1. Illud, de non extantibus factus est, quia hic modus loquendi novus erat, nec usitatus, nec in sacris litteris contentus. 2. Illud, fuit aliquando tempus, cum non esset, tum propter rationes allatas, tum quia priusquam actu gigneretur, potentia erat in Patre, ingenita quadam ratione: cum Pater semper sit Pater (latenter potentia) Rex item semper, atque servator; & omnia sit potentia, semperque eodem modo ac similiter se habeat. Quam rationem absurdissimam non vereatur acceptam referre Imperatori. 3. Illud, priusquam gigneretur, non erat; cuius hanc subiicit rationem, eo quod apud omnes in concepo sit, illum esse Filium Dei ante corporalem nativitatem, hoc est, antequam ex Maria Virgine homo nascetur.

ARTICULUS X.

Utrum de divinitate Verbi recte senserint Episcopi Omœusiani, quos Semi-arianorum nomine notat S. Epiphanius.

RESPONSIO.

De divinitate Verbi catholice senserunt Omœusiani Episcopi, ut Basilus Ancyranus, Sylvanus Tarcensis, Eleusius Cyzicenus, Georgius Laodiceus, Eustathius Sebastenus, & alii quād plurimi eisdem factionis Episcopi.

§. I.

Prob. Resp. Ex formula Antiochenorum, in encæniis edita, quam, sicut & Philippopolitanam, primamque Sirmiensem, ut suam agnoscunt Basilius Ancyranus, & alii Episcopi Omœusiani, in Synodica epistola Ancyranæ Concilii, ab eis contra Eudoxium, & secunda Sirmiensis formulæ Authores celebrati.

In illa autem Antiochenorum formula sic loquuntur: Credimus in unum Deum Patrem . . . & in unum Dominum Iesum Christum, Filium ipsius unigenitum.

Deum per quem omnia, qui generatus est ex Patre, Deum de Deo, totonc ex toto, unum ex uno, perfæc-

Apud Epiph.

tertum de perfecto, regem de rege, dominum de domino, verbum, sapientiam, vitam, humanum verum, vi-

ta, etiam veram, immutabilem & inalterabilem deitatis,

substantia, voluntatis, potentia, & gloria Patris abs-

que omni dissimilitudine imaginem.

Quæ verba, si in proprio & germano sensu accipiuntur, uti accipi debent, cum nulla sit ratio, ea finitè interpretandi, & in alienum sensu detorquendi, confitentur Filium esse verè & propriè Deum, deitatem, substantiam, potestate, & gloria Patri patem.

Sed audiamus S. Hilarius verba laudata interpretantem loco citato. Omnis superior sermo, inquit, in nullo Patrem & Filium essentia ac natura dissimilitudine discrevit. Ubi enim dicitur, Deum de Deo, totonc ex toto, non ambiguitur totonc Deum ex toto Deo natum. Nam & Dei de Deo natura non differit; & totus ex toto in iis est ipse, quibus Pater est. Unus ex uno, passiones humanæ partus & conceptionis excludit; ut dum unus ex uno est, non aliunde, nec diversus, aut aliis sit (hoc est, alterius natura) qui est unus ex uno, perfectus à perfecto. Non differt præter originis causam ab innascibilitate nativitas; cum perfectio utrinque non differat. Rex de Rege. Non admittit uno atque eodem nomine potestas connuncipata dissimilitudinem potestatis. Domini-

num

num de Domino: Dominatus quoque aquatur in Domino: nec recipit differentiam confessam in utroque sine diversitate dominatio.

Illud vero, quod post multa alia subjectum est, inconvertibilem & immutabilem divinitatis, & essentiae, & virtutis & gloria incommutabilem imaginem, absolutum est. Nam ex Deo Deus, ex toto totus, ex uno unus, & ex perfecto perfectus, & ex Rege Rex, & ex Domino Dominus, cum in ea omni divinitatis gloria, aequa natura, in qua Pater permanet, natus quoque subsistat & Filius, etiam hoc ex paterna substantia habet, ne demutabilis fiat. Non enim in consonante, ea, de qua natus est, demutata natura est: sed indemutabilem essentiam natus obtinuit ex indemutabilis autoritate nature. Nam quamvis imago est, tamen incommutabilis est imago (non commutata in eo scilicet per dissimilitudinem paterna essentia, ex qua est genitus, natura) quia in eo imago paterna essentia naesceret.

Hactenus S. Hilarius, qui ex verbis formulae laudatis luculenter probat. Autores formulae omnem omnino a Patre & Filio in potestate, gloria, deitate, & essentia diversitatem removere, nec aliam eis dispartitatem relinquere, quam quod unus ingenitus est, alter vero genitus, adeoque Filiu in omnibus Patris aequaliter esse, excepta innascibilitatis prærogativa, & consequenter verum & super omnia Deum. Cum autem dicit illud, inconvertibilem & immutabilem divinitatis, & imaginem, ab aliis omni dissimilitudine? que postrema verba omnem omnino tollunt pravitatem suspicionem, & Filio perfectam cum Patre aequalitatem in natura & essentia clare asserunt; cum per se manifestum sit, nulli, qui Deo inferior & minor sit in natura & essentia, competere posse, ut sit incommutabilis imago Dei ab aliis omni dissimilitudine.

Dices. Autores præfatae formulae vocant Filiu primogenitum omnis creatura. R. Autores præfatae formulae loquuntur post Apostolum, qui Coloss. c. 1, loquens de Filio, ait: *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creatura; quoniam in ipso condita sunt universa in celis & in terra.* Senus autem Apostoli est, qui est imago Dei, ante omnem omnino creaturam, utpote ab aeterno genitus, adeoque omni omnino creatura præstantior, & antiquior; unde per ipsum conditi poterunt, & re ipsa condita sunt universa in celis & in terra. Ab hoc autem Apostoli sensit non recedere præfatae formulae Autores, claram ex eo est, quod Filiu asserit incommutabilem & inalterabilem deitatem, substantiam, virtutis & gloria Patris imaginem, ab aliis omni dissimilitudine.

Confirmatur. Ex S. Hilario, apud quem sic legitur in formula: *Primum editum totius creaturae, qui semper fuit in principio apud Deum Verbum Deus.* In que verba sic habet ipse Hilarius: *Jam vero cum primus editus esse totius creaturae docetur, & ipse ille semper fuisse in principio apud Deum Verbum Deus dicitur, dum primus editus, natus fuisse ostenditur; dum semper fuit, nec tempore separatur a Patre, proindeque Patri coæternus, & Synaidios asseritur.* Nec dic hanc vocem, *semper*, non legi apud Athanasium, & Socratem; nam apud utrumque habetur aequivalens, olim dicitur, *Primogenitum omnis creatura, eundemque in principio apud Deum Verbum Deum esse, quemadmodum in Evangelio dictum est.* Nam, in principio, pro, semper, &c, ab aeterno, in Evangelio sumitur.

Dices. Præfatae formulae Autores dicunt in ea, Patrem, Filiu, & Spiritum sanctum esse quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum. At si sunt unum tantum per consonantiam, habent distinctiones & diversas substantias. Ergo, &c. Difficulatem hanc proponit S. Hilarius his verbis: *Minus forte expressè videtur de indifferenti dissimilitudine Pa-*

tris & Filii fides hac locuta esse, maximè cum de Patre & Filio & Spiritu sancto ita senserit significatam in nominibus, propriam unicuique nominatorum substantiam & ordinem & gloriam, ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum.

Ad hujus autem difficultatis solutionem observat, Antiochenam Synodum, adversus Sabellianam heresim, quam a Marcello Ancyrano instauratam fuisse aiebant; convocatam fuisse; tum responderet his verbis: *Volens congregata sanctorum Synodus impietatem eam (Sabellianam) perire, que veritatem Patris, & Filii, & Spiritus sancti nominum numero eluderet; ut non subsistente causa uniuscuiusque nominis, tripes munipatio obtineret sub falsitate nominum unionem, seu confusione, & Pater solus atque unus idem atque ipse haberet & Spiritus sancti nomen, & Filii: idcirco tres substantias esse dixerunt, substantium personas per substantias edocentes, non substantiam Patris & Filii diversitate dissimilis essentia separantes. Quod autem dictum est, ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum, non habet calumniam: quia connominato Spiritu, id est, Paracletu, consonantia potius quam essentia per similitudinem substantie predicari convenienter unitatem.*

Respondet itaque S. Hilarius, Homœusianos Episcopos hic non tres essentias, seu naturas, sed tres substantias, tres personas definire contra novos Sabellianos, afferentes Patrem, Filium, & Spiritum sanctorum esse unicam & solitariam rem, per le substantem, trinominem. Bonitas hujus responsionis demonstratur ex eo, quod Gracum habeat: *et in illud ~~et~~ omnes responso regia.* At Omœusiani Episcopi per hypothesim intelligebant, & significabant substantiam, seu personam; per usum vero, substantiam, essentiam, naturam. Cujus rei testem habemus S. Epiphanius, vel potius Basilium Ancyranum. *Verum, inquit, ne ^{1.1.2.2.2.} Hypothese appellatio ipsa perturberet. Ob id enim hypotheses ab Orientalibus usurpantur, ut personarum proprietates substantias, existentesque declarant.*

Adit S. Hilarius, illud, quod Omœusiani dicunt, Patrem, Filiu, & Spiritum sanctum unum esse per consonantiam, non habere calumniam, quia, Spiritu sancto cum Patre & Filio connominato, unitatem consonantiae trium personarum inter se potius, quam essentiae unitatem, conveniebat per substantias similitudinem direcè & expressè prædicari, eo quod scilicet in tribus personis unitas consonantiae faciliter intelligitur, & recipitur, quam unitas essentiae, & recepta unitate consonantiae, consequenter recipiatur essentiae unitas.

His subiectio illud, quod ab Homœusianis hic dicitur, Patrem, Filiu, & Spiritum sanctum esse hypothesia tria, unum vero per consonantiam, calumniam non habere; tum quia non dicunt, illos esse unum per consonantiam tantum; tum quia non opponunt unitatem consonantiae unitati essentiae, sed unitati substantias & personalitatis; tum quia unitas consonantiae per se non excludit, nisi unitatem substantias; quatenus, propriè loquendo, non unius secum, sed plurius est inter se consentire; & in divinis unitas consonantiae connexa est cum unitate essentiae. Nam tres personæ divinae sunt essentialiter unum consonantia, quia essentialiter est una illorum voluntas; & essentialiter est una illorum voluntas, quia una est illorum essentia & natura.

Dices adhuc. Sic loquuntur in sua formula Antiocheni Episcopi: *Dominus noster discipulis precepit, 1.1.2.2.2. Apud Soc. dicens: Ite, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; Patris, inquam, vere Patris, & Filii vere Filii, & Spiritus sancti revera Spiritus sancti: ita ut hec vocabula non sint nuda, & sine re vocabula; sed quæ accurate exprimant propriam unicuiusque personam, ordinem, ac gloriam.* At si Pater, Filiu, & Spiritus sanctus propriam habent gloriam, alia est gloria Patris a gloria Filii, & alia gloria Filii a gloria Spiritus sancti; atque ita alia est essentia Patris ab essentia Filii, & alia essentia Filii ab essentia Spiritus sancti.

R. An-

R. Antiochenes loqui de gloria notionali. *Nota.* Duplex in Deo distinguenda est gloria, essentialis scilicet, & notionalis. Gloria essentialis una est realiter sed virtualiter multiplex, & communis tribus Personis. In eo autem consistit, quod Deus sit ens supremum, in creatum, aeternum, immensum, & omnipotens, rerum omnium principium, &c. Quæ omnia per se ipsam est essentialiter una & simplicissima trium personarum essentia, seu substantia.

Gloria notionalis non una, sed multiplex est realiter: alia enim realiter est gloria notionalis Patris, alia Filii, & alia Spiritus sancti; & unaquæque persona propriam habet gloriam notionalem, realiter distinctam & diversam à gloria notionali alterius personæ. Sic gloria notionalis Patris est, quod sit ingenitus; quod generet Filium unius & ejusdem secum substantiam; quod producat Verbum per se subsistens; quod producat imaginem sui, per se existentem, & sibi confubstantiam; quod intelligendo producat suppositum divinum, sibi deitate, potentia, maiestate, & essentialis gloria æquale.

Gloria notionalis Filii est, quod procedat per viam intellectus; quod accipiat naturam divinam cum secunditate eam ulterius communicandi; quod sit Verbum per se subsistens; quod sit imago Dei invisibilis, splendor gloria & figura substantiæ ejus, nulla plane ratione differens. Gloria denique notionalis Spiritus sancti est, quod procedat per viam amoris; quod vi processionis sue primò & per se sit amor, quo Pater & Filius se mutuò comprehensè diligunt; quod sit amor illius terminus, per se existens, & confubstantialis Patri & Filio. Multiplices autem glorias illas significant vocabula Patris, Filii, & Spiritus sancti; adeoque vocabula illa non sunt nuda, & sine re vocabula; sed sicut distinctas & diversas perfectiones notionalis, ita & distinctas & diversas realiter personas, earumque realem ordinem exprimunt; realem, inquam, ordinem, vi cuius una persona prima est realiter, alia secunda, & alia tertia; una quidem prima, quia Pater, alia secunda, quia Filius, & alia tertia, quia Spiritus sanctus est.

S. I.

Prob. Resp. Ex Pleudo-Sardicensi, & prima Sirmensi formula, in quarum utraque habetur hic anathematismus: *Eos autem, qui dicunt, de nullis extantibus Filius, vel de altera substantia, & non ex Deo; & quod erat tempus, vel seculum, quando non erat, alienos scit sancta & catholica Ecclesia.* Quo anathematismo Orientales, interpretate S. Hilarius, definitum Filium esse Patri coeternum, & de ipsam Patris substantia, ipsum scilicet constitutum per identitatem cum proprietate relativa filiationis, quæ à Patre producitur. Unde necessariò sequitur, unam & eandem esse naturam & essentiam Patris & Filiis, in duabus personis substantientem.

Brevibus, inquit S. Hilarius, expositio fidei hujus sed absolutissimis uia est definitiōibus. Nam condemnans eos, qui de non extantibus esse Filiū dicere, originem ei non captam, sed manentem dedit. Ac ne hæc origo ejus, ex qua natus est, manens, alia potius, quam Dei, intelligeretur esse substantia; etiam eos blasphemos prouinciat, qui ex alia aliqua substantia, & non ex Deo, Filiū natum esse loquerentur: atque ita cum non ex nihilo subsistit, neque aliunde, quam ex Deo, quod est, existit, non potest ambigi, in his natus esse, que Dei sunt; quia neque de non extantibus, neque de alia, quam de innascibili Patris & aeterna substantia, unigenita Filiū generatur essentia, hoc est, ipse Filius, qui unigenitus est, generatur. Respsit verò & intervalla temporum, ac seculorum, ut qui per naturam non differt, non possit separabilis esse per tempus.

Iaque ex laudato anathematismo, sic & quidem recte argumentatur Hilarius. Orientales damnant eos, qui dicunt Filiū esse de non extantibus, hoc est, Filiū esse de nihilo substantia manens, & existens ratione prius, quam sit ipse Filius: similiiter damnant eos, qui dicunt Filiū esse de substantia alia à

substantia divina. Secundum illos igitur supereft, ut Filius sit de substantia divina, seu de substantia Patris. Nam si Filius est de substantia, ratione prius manente, seu existente, & non est de substantia alia à Patris substantia, manifestum est, illum esse de substantia Patris.

Ex his autem ultius insert S. Hilarius, secundum Orientales, omnia, quæ Patris sunt, inseparabiliter habere Filium, præter esse ingenitum, cum sicut in essentia prorsus indifferentes, & duracione pares. *Non est, inquit, de non extantibus (Filius) ut ei extans origo sit. Non est extans ei ad originem substantia aliqua alia, nisi sola, que Dei est, ut in eo nihilo aliud natum esse possit, quam omne quod Dei sit; quia non ex nihilo extans, aliunde non subsistit. Non differt in tempore: ut cum Patre sit intemporalis & Filius. Inseparabilis itaque inter innascibilem Patrem & unigenitum Filiū cuncta sunt, quos in tempore pares ipsa illa unius tantum paterna existentis, ex qua nativitas sumitur, indifferencia in nullo discernat essentia.*

Præterea, in prima Sirmensi formula Omœusiani dicunt in secundo anathematismo: *Si quis Patrem & Filiū duos dicit Deos, anathema sit.* Et in tertio: *Si quis, unus dicens Deum, Christum autem Deum ante secula Filium Dei obsecutum Patri in creatione omnium, non confiteretur, anathema sit.* His autem duabus anathematismis simul junctis, Omœusiani manifestè removent à Patre & Filio distinctionem & diversitatem essentia. Nam si uterque Deus est, & ramen non sunt duo dii, reliquum est, ut sint unus Deus, adeoque ut una sit, & plane indifferens utrinque essentia. Ubi enim unus est tantum Deus, ibi necesse est unam tantum esse divinam essentiam. Et cum hoc nomen, Deus, essentiam significet, ubi irreligiosum est hoc nomen, Deus, multiplicari, ibi quoque multiplicari essentiam impium est.

Ita dicitur S. Hilarius in anathematismos illos. *Rerum nobis absolutam intelligentiam ipsa illa nominis religiosa perfectio tribuit. Cum enim in damnatione sit, Patrem & Filiū duos Deos dicere; & rursum anathema sit, Filiū Deum negare: substantia diversa alterius ab altera opinio in predicandis diis duobus excluditur.* Non enim est alia, præter illam Dei Patris, ex qua Dei Filius Deus intemporalis est natus, essentia. Nam cum necessario Deum Patrem confiteretur, & ab aliud Christum Dei Filium Deum predicatur, & inter haec duum Deorum sit irreligiosa confessio: non possunt, secundum naturam indifferentes & nomen indifferens, non unum esse in essentia genere, quorum essentia nomen non licet esse nisi unum.

Dices. Sirmenses sic ajunt anath. 25. *Si quis non lenite Patrem, natum dicat Filiū, anathema sit.* Non enim nolente Patre, coactus Pater, vel naturali necessitate ductus, cum nollet, genuit Filium: sed mox ut voluit, sine tempore, & impassibiliter ex se eum genuitum demonstravit. R. eisdem anath. 24. dicere: *Si quis voluntate Dei, tanquam unum aliquid de creatura, factum dicat Filiū, anathema sit.* Quibus verbis definiti, generationem Filii non eo modo liberarunt nisi Patri, quo ei libera fuit productio creaturatum; adeoque falsum esse, quod sicut potuit pro arbitrio creaturas producere, vel non producere, ita Filium generare, vel non generare, pro arbitrio potuerit. Unde sequitur generationem Filii Patri fuisse necessariam. Ac ut ostendant necessariam non fuisse modo, qui sit indignus Deo, & tali necessitate, qualem v. g. mulier patitur, cum abortum facit, anath. 25. dicunt: *Si quis nolente Patre, &c.*

Porro his duobus anathematismis Filiū à creatura conditione prorsus separant, eumque ut genuinum ac perfectissimum Patris factum agnoscunt, cum docent & productionem ejus minime contingentem, & liberam Deo fuisse, & Patrem, libentem ac nulla vi coactum, sine tempore, proindeque ab aeterno, & impassibiliter eum ex se, seu ex substantia sua genuisse, sed ut abortivum, & naturale quoddam excrementum, sed ut numeris suis absolutissimum, atque ab aeterno maturum partui fructum.

An-

Tractatus II. De Deo Trino.

Anathematismum 24. paulò aliter, & ad ejus Authorum mentem omnino apposite interpretatur S. Hilarius. Itaque secundum Sirmenses, interpretate S. Hilario, Filius voluntate Dei factus non est, tanquam unum aliquid de creatura, quia creature non existunt, nec tales existunt, nisi quia Deus eas voluit existere, & tales existere: cum enim liberè à Deo productæ sint tam ex nihilo subjecti, quam ex nihilo sui, & ita à Deo non sint productæ ex substantia aliqua praexistente, qua esse, aut tales esse exigeret, quod sint, & tales sint, hoc totum debent voluntati Dei, qui potuit eas producere, vel non producere, tales vel alias producere.

Filius vero, qui productus non est de non extantibus, sicut creature producuntur, sed natus est de substantia Patris, quod subsistat, & talis subsistat, qualis Deus Pater subsistit, hoc debet, non voluntati Dei, sed origini, seu nativitat, atque subsistit, & talis subsistit, qualis & Deus Pater est, non quia Pater voluit, sed quia eum de substantia sua genuit. *Omnibus creaturis*, inquit S. Hilarius, *substantiam voluntas Dei attulit: sed naturam Filio dedit ex impassibili a non nata substantia perfecta nativitas*. *Talia enim cuncta creatura sunt, qualia esse Deus voluit: Filius autem natus ex Deo, talis subsistit, qualis & Deus est*. *Nec dissimilem sui edidit natura naturam: sed ex substantia Dei genitus, natura secundum originem attulit, non secundum creaturas, voluntatis essentiam*. Filius, quia de substantia Dei genitus est, talēm essentiam & naturam habet, qualēm exigit essentialiter ejus origo, adēque ipammet essentiam & naturam divinam habet: creature vero, quia ex non extantibus liberè à Deo productæ sunt, talēm essentiam & naturam habent, qualēm eas habere decrevit voluntas divina, quod exactè verum est de creaturis, non specificè, sed generice consideratis. Hinc creature contingēt tantum, & nullo pacto necessariam, ac proinde essentiam divinæ dissimilem essentiam habent.

Dices. Sic loquuntur Sirmenses anath. 17. *Si quis Dominum & Dominum, Patrem & Filium duos dicat Deos, anathema sit. Non enim ex equum vel comparamus Filium Patri, sed subjectum intelligimus. Neque enim descendit in Sodam sine Patri voluntate; neque pluit ex se, sed à Domino, auctoritate scilicet Patri; nec sedet in dextera a semetipso, sed audit dicentem Patrem: Sede ad dexteram meam. Hæc difficultas superius jam soluta est. Itaque Respondeo breviter, Sirmenses non exquare, aut comparare Filium Patri, quia non dicunt duos ingenitos, sed unum ingeritum, nempe Patrem; & alterum genitum, nempe Filium; sive Patrem Filio superiorēm faciunt ingeniti prerogativa, quæ perfectio, non essentialis, sed notionalis est. Unde quantumvis ingeniti ratio eminere ceneatur rationi geniti, adhuc Filius Patri par esse potest, & est in omnibus essentialibus, adēque adhuc Filius Patri par esse potest, & est in deitate. Ergo non obstante inqualitate illa notionali, quam Patrem inter & Filium statuere videntur Sirmenses, Filius adhuc Deus est, & tam Deus est, quam Pater.*

Subjectio autem, quam Filius ad Patrem attribuunt Sirmenses, cùm Filium dicant esse Regem de Rege, Dominum de Domino, Deum de Deo, & unum esse cùm Patre Deum, non est subjectio creature ad creatorem, aut servi ad herum, aut inferioris & minoris ad dignitatem & majestate superioris; sed est voluntaria pietatis ac religionis subjectio, qualem in humanis ad patrem habere potest filius, qui sui juris est, & patri tam in moralibus quam in naturalibus bonis equalis. Unde in divinis Filiis cùm tali subjectione adhuc intelligitur in omnibus essentialibus Patri par esse: imò cùm talem subjectiōem non habeat, nisi quia Filius est, cùm tali subjectione necessariō intellegitur esse de substantia Patris, Patri in essentiā perfecte similis esse, imò & unam cùm illo habere naturam, atque ita ei in deitate, potestare, majestate, & ceteris attributiōis absolutis equalis esse, & unus cùm illo Deus.

Hanc doctrinam tradit S. Hilarius, in allegatum anathematismum differens. *Pietatis subjectio*, inquit, non est essentia diminutio, nec religionis officium degenerem efficit naturam: cum per id, quod cùm & innscribibilis Pater Deus est, & unigenitus Filius Dei Deus est, Deus tamen unus sit; & *subjectio* Filiis doceatur & dignitas, dum & ipsi illi nomini Filius nuncupandus subiicitur: quod cùm Dei Patris sit, tamen sibi ex natura sit nomen. *Habens nomen, sed ejus cuius & Filius est, si Patri & obsequio subiectus, & nomine; ita tamen, ut subjectio nominis, proprietatem naturalis atque indifferentis refetur essentia*. Interpretē igitur S. Hilario, per subjectiōem illam, quam Sirmenses attribuunt Filio, non degenerat Filius, nec minuitur ejus essentia, quia, ex non obstante, Filius cum Patre unus Deus est. Imò Filiis summam importat dignitatem; cùm hac ratione Patri subjectus esse non posset, nisi is, qui in perfectam similitudinem & uitatem naturæ & essentiæ ab eo procedit.

S. III.

Prob. Rcp. Ex Ancyranæ Synodo, ab Omœusianis contra Anomœos ann. 358. celebrata. In Synodica autem sua epistola sic loquuntur: Credimus in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum: non in cretorem & creaturam. Aliud enim est creator & creatura: aliud Pater & Filius. Ob id utrumque nōcione ipsa separatum est... Pater enim sui similis substantia Pater & nobis intelligitur.... Ecclesia Deum credit non modo creaturam rerum esse conditorem... sed & unici Filii Patrem: qui non solum procreativem actionem habeat, propter quam creator intelligitur, sed & propriè, unicèque generandi: ex qua unici Filii Patrem esse cognoscimus... Ut enim patres illi in terra nominantur, qui ad sue naturæ similitudinem expressi habent filios, sic in caelo Pater ille dicitur... quod omnino ad naturæ similitudinem genitum ex se Filium habeat.... Deo unico Dei Filio existimandum nobis est... propriè Filium esse dicitur, utpote qui solus ex solo Patre eidemque natura similis sit genitus... Filius, qui facultate antecessit omnia, Deus est, quatenus Dei Filius; perinde atque homo est, quatenus hominis filius... Filius à Patre genitus, ac Dei forma prædictus, equalisque Deo, divinitatis proprietates habuit... a Patre divinitate ipsa, & incorpore conditione, & actione similis: perinde ac similis erat carnis, quatenus caro fuit, & carnis passiones suscepit.

Ancyranæ Synodi Episcopi credentes in Patrem & Filium, non credunt in cretorem & creaturam: aliud enim est, else cretorem & creaturam, & aliud, esse Patrem & Filium: nam pater est is, qui de sua substantia producit suppositum sibi in substantia simile; cum creator sit is, qui de non extantibus, seu de nihilo producit rem alterius & diversa substantia.

Secundum eosdem, Ecclesia credit Deum & Cretorem & Patrem, Creatorem Angelorum, hominum, aliquamque substantiarum corporarum, uti vero Filii Patrem. Unde Ecclesia duplē agnoscit in Deo actionem, unam procreativem, & alteram propriè generativam: procreativem quidem, qua de non extantibus Angelum, hominem, & cetera omnia, alterius à le essentiæ & naturæ prædixit; propriè generativam vero, qua de propria substantia genuit perfonam sibi in natura & essentiæ similem.

Dicunt autem, propriè generativam, quia creatio in Scripturis dicitur etiam quandoque generatio, sed latè & impropter. Sic dicitur: *Qui genuit stillas rotis: Eilos genui, & exaltavi, &c. Quibus locis, & aliis similibus, to gignere, non nisi abusivè sumitur, ut notant idem n. 5. Unde Deus dici non potest propriè Pater plurium Filiorum, sed unus tantum Filius, quia actio propriè generativa in unico Filio tota exhauditur, & ita ad plures extendi non potest.*

Hinc, secundum eosdem, de unico Dei Filio existimandum nobis est, quod solus sit propriè Filius Dei, quia solus de substantia Patris est, & similis cum Patre substantia. Hinc, secundum eosdem, sicut in terra ii tantum propriè nominantur patres, qui alios

Job 38.
Lxx 10.

de

de sua substântia ad perfectam naturâ suâ similitudinem generant; ita in cœlo Pater propriè dicitur prima deitatis persona, quia ad perfectam naturâ & essentia suâ similitudinem genitum de sua substântia Filium habet.

Secundum eosdem, Filius, quem ab aeterno genuit Pater, Deus est, quatenus Dei Filius; sicut homo est, quatenus hominis filius: unde sicut vere & propriè homo est, quia hominis filius est; ita vere & propriè Deus est, quia Dei Filius est: & sicut, quia filius hominis est; non tantum quoad figuram & speciem externam, sed etiam quoad naturam & substântiam homo est; ita quia vere & propriè Filius Dei est, non superficies tenuis & representativa, sed natura & substântia Deus est; vel, si vis, non superficiariè, sed solidè & substancialiter Deus est.

Hinc, secundum eosdem, unicus Dei Filius, quia vere & propriè Filius Dei est, non superficiariè, sed solidè, substancialiter, & intimè possidet formam Dei, proindeque æqualis est Deo, & divinitatis proprietates, adeoque ipsammet divinitatem habet: unde & incorporea conditione, & actione, & ipsa divinitate Patri similis est; perinde ac similis est carni, quia caro est. Quare sicut, si carnis essentiam & substântiam non haberet, carni similis non esset; ita, si careret essentia seu substântia deitatis, non esset similis Deo, non esset similis Patri divinitate: nam sicut similitudinem carnis, seu similitudinem in carne facit essentia seu substântia carnis; ita similitudinem deitatis, seu in deitate similitudinem facit essentia, seu substântia deitatis: & sicut unicus Dei Filius nobis in carne similis est, quia essentiam seu substântiam carnis asumpsit; ita Patri similis est in deitate, quia à Patre, de ipsa Patris essentia seu substântia genitus, essentiam seu substântiam deitatis accepit.

Hanc suam doctrinam plenè catholicam confirmat Ancyranæ Synodus in suis anathematismis. In primo, sic loquitur: *Si quis...neque ex fidei prescripto similem essentiam Patri Filium esse fateatur, utpote quia falso Patrem & Filium appelleret, re ipsa vero neque Patrem, neque Filium, sed creaturam ac creatorem: ac Filii Patrisque notionem cum reliquis operibus communiceret, & quoties ea de re agitur, calumniosè mentionatur, primum illud opus ac precipuum esse, quod ab ipso falso est, aut magnitudine antecellens... anathema sit.*

Hoc anathematismo Synodus expresse proscriptit Arianum dogma, in eo positum, quod Pater & Filius in divinis sunt nomine tenus Pater & Filius, & re ipsa creator & creatura... quodque Filius etenim ab aliis rebus, quas Pater condidit, differat, quatenus opus ejus est primum, præcipuum, & magnitudine antecellens. Hoc autem impissimum dogmata prescripto, quid supereft, nisi ut Filius sit vere & propriè Deus; & tam sit Deus, quâ Pater Deus est; cum hoc tantum discrimine, quod Pater à nullo, Filius vero à Patre genitus sit?

Præterea, in hoc anath. Synodus confiteretur Patrem & Filium similes in essentia, adeoque similes in deitate; cùm essentia Patris sit deitas. Synodus igitur confiteretur Filium esse Deum, sicut confiteretur Patrem esse Deum: manifestum enim est Filium non esse similem Patri in deitate, nisi Deus sit; sicut unus paries non est alteri parieti similis in albedine, nisi albus sit; & unum corpus non est alteri corpori simile in quantitate, nisi quia tantum est; & ipse Filius non est nobis similis in humanitate, nisi quia est homo.

Amplius. Synodus confiteretur Filium essentia similem Patri; adeoque, cùm Pater sit Deus, confiteretur Filium essentia similem Deo. At 1. evidenter repugnat creaturam esse Deo similem essentia: essentia enim creaturæ diversa est ab essentia Dei, & ex duobus, quorum diversa est essentia, unum esse alteri simile essentia, evidenter repugnat. Synodus igitur confitendo Filium essentia similem Patri, Filium confiteretur non esse creaturam, sed esse vere & propriè Deum. 2. Essentia similis Deo esse non potest, nisi Deus; sicut essentia similis Angelo non potest esse, nisi An-

gelus; & essentia simile ligno non potest esse, nisi lignum; & essentia similis homini non potest esse, nisi homo. Et tam manifestè repugnat eum, qui non est Deus, sed creatura, Deo similem esse essentia, quâ repugnat hominem essentia similem esse ligno, aulignum Angelo. Synodus igitur Filium vere ac propriè Deum confiteretur, confitendo illum esse Patri similem essentia. Confiteretur autem non solum hoc anathematismo, sed etiam pluribus aliis.

Amplius. Synodus confiteretur ad veram Patris & Filii norjenem seu rationem requiri, ut Filius sit essentia simile Patri, ac proinde, ut unus ab altero procedat in similitudinem essentiae seu naturæ. Ergo iuxta Synodum, etenim in divinis Pater vere Pater est, & Filius vere est Filius, quatenus Filius procedit à Patre in similitudinem essentiae seu naturæ divinæ: sicut in humanis Pater vere est Pater, & Filius vere est Filius, quia Filius procedit à Patre in similitudinem essentiae seu naturæ. At Filium in divinis procedere à Patre in similitudinem essentiae divinæ, nihil aliud esse potest, quâ Filium à Patre accipere essentiam divinam: sicut in humanis Filium procedere à Patre in similitudinem naturæ humanæ, nihil aliud est, quâ Filium à Patre accipere naturam humanam. Sententia igitur Synodi est quod Filius in divinis accipiat à Patre essentiam divinam; sicut in humanis filius accipit à Patre essentiam humanam: item quod Filius in divinis sit essentia similia Patri, quia ab eo nascendo, ab eo accipit essentiam divinam, sicut in humanis Filius est essentia similia Patri, quia cum ab eo nascitur, ab eo accipit essentiam humanam. Juxta Synodum igitur, in divinis Filius essentia similia est Patri, quia Deus; & tam vere ac propriè Deus est, quâ Pater; sicut in humanis filius essentia similia est patri, quia est homo, & tam vere ac propriè est homo, quâ pater.

Anathematismo decimo-quarto sic ait: *Si quis proper piam illam, que in Ecclesia concipitur, personam Patris ac Filii proprietatem, veritus ne idem omnino cum Patre Filium intelligatur, dissimilem essentia Patri esse Filium dicat, anathema sit. Qui negat Filium esse Patri dissimilem in essentia, negat Filium esse in essentia diversum à Patre: diversitas enim & dissimilitudo in essentia convertuntur, & quod est diversum in essentia, est in essentia dissimile; vicissim quod est in essentia dissimile, est diversum in essentia. Qui autem negat Filium in essentia diversum esse à Patre, affirmat Filium esse cum Patre eundem in essentia: identitas enim in essentia excluditur per solidam in essentia diversitatem. Ergo cum Synodus negat Filium esse Patri dissimilem in essentia, affirmat Filium esse eundem in essentia cum Patre, adeoque affirmat Filium Patri coessentialem, seu substancialem in sensu Nicani Symboli.*

Anathematismo decimo-sexto Synodus definit Filium esse Parti coæternu. *Si quis Patrem, inquit, unigenito, quem produxit, Filio tempore anteriorem esse dicat, Filium vero Patre juniores, anathema sit. Certe qui negat Filium Patre juniores esse, negat Patrem ante Filium extitisse, & ita Filium Patri Synodion confiterut, adeoque & verum Deum de Deo vero ab externo genitum; atque ita aperte contradicit Arianis blasphemantibus, & dicentibus Filium creaturam, cæteris magnitudine antecellentem, à Deo aliquantò ante tempora & sæcula omnia de non entibus factam.*

Anathematismo penultimo nullum calumnia locum relinquit Synodus: *Si quis, inquit, sola potestate Patrem unigeniti Filii, non potestate simul & essentia esse definiat, tanquam solam potestatem usurpans, & communem ei cum ceteris operibus conditionem tribuens, neque germanum à Patre Filium vere orrum esse predicans, anathema sit. Itaque iuxta Synodum, Pater sola potestate creator est rerum à se conditarum; Pater vero unigeniti Filii sui, non sola potestate, sed potestate simili & essentia seu substântia: sola potestate, creator est rerum à se conditarum, quia ad hoc ut illarum creator sit, requiritur & sufficit, ut illas possit*

possit producere, & re ipsa producatur de non extantibus, hoc est, ut nos loquimur, de nihilo sui & subjecti: unigeniti vero Filii sui Pater est potestate simul & substantia; quia ad hoc ut Filii sui vere & propriè Pater sit, requiritur, ut possit eum producere, & re ipsa producatur de sua substantia; adeoque ad hoc ut unigenitus Patis Filius, sit germanus illius Filius, requiritur, ut de Patris substantia potuerit producere, & re ipsa productus fuerit. Quare qui dicit Patrem sola potestate, non potestate simul & substantia, unigeniti Filii sui Patrem esse, communem Filio cum ceteris operibus conditionem tribuit; cum dicat illum non de substantia Patris, sed de non extantibus productum esse; atque ita negat Patrem esse vere & propriè Patrem Filii, & Filius esse vere & propriè Filium Patris; affirmataque ipsa, Patrem, nomine tenus Patrem, creatorem esse Filii, & Filium, nomine tenus Filium, creaturam esse Patris.

Hec est doctrina Ancyranæ Synodi, juxta quam Pater est vere ac propriè Pater Filii, quia illum de sua substantia ab eterno genuit; & filius vicissim est vere ac propriè Filius Patris, quia de Patris substantia ab eterno genitus est. Pater igitur, juxta Synodum Ancyranam, produxit Filium, communicando illi substantiam suam. Jam vero, juxta eandem Synodum, Pater, producendo Filium, vel communicavit ei totam suam substantiam, vel partem illius tantum. Non secundum: nam Synodus dicit, anath. 13. *Si quis Filiu similem essentia illius intelligens, cuius Filius intelligitur, vel idem proرس cum Patre Filium esse dicat, vel Patris partem, vel profluvio quodam, ac passione, corporearum instar filiorum, incorporeum ab incorporeo Patre prodiisse Filium afferat, anathema sit.*

Primum itaque dicendum est. Unde juxta Synodum Ancyranam, una est essentia seu substantia Patris & Filii; atque ita, juxta Synodum Ancyranam, Filius, non creatura, sed vere & propriè Deus est, non Deus inferior & minor, ut aliqui cum Eusebii Caesariensi volebant Ariani, sed Deus maximus & supremus, vel potius unus cum Patre Deus, Deus genitus & unigenitus, ingenito Deo Pari in deitate, potentia, maiestate, gloria, ceterisque omnibus essentia libus aequalis; Deus verus de Deo vero, verum lumen de vero lumine, vera vita de vera vita, rotus ex toto, perfectus ex perfecto, genitus, non factus, Patri coessentialis seu consubstantialis, non in Sabellianorum, aut Paulianistarum, sed in orthodoxorum Patrum sensu. Catholicè igitur de Verbi divinitate sensit Ancyranæ Omœusianorum Episcoporum Synodus, ex cuius anathematismo, quoddecim refert S. Hilarius lib. de Syn. & exponit, atque in illis Arianam quæcumque ac Sabellianam pravitatem damnari ostendit.

Dices 1. Ancyranæ Synodus negat Filium esse idem cum Patre. Nam anath. 5. qui primus est apud Hilarius, sic loquitur: *Si quis audiens imaginem esse Filium Dei invisibilis, idem dicat esse imaginem Dei, quod & Deum invisibilis, quasi non constens vere Filium, anathema est.* R. Synodus, hoc anath. & aliis similibus, damna Sabellianam dogmam, quod à Marcello Ancyrano, cui suffectus fuerat ab Arianis Bafilius, Omœusianorum antesignanus, instauratum fuisse, volebant non solum Ariani, sed Omœusiani Episcopi. Hoc igitur anath. & aliis similibus, non aliud dicit, quam Filium non esse idem proرس cum Patre, hoc est, quam non esse unam & eandem personam Patris & Filii; vel, si vis, Patrem non esse unum & idem hypostasi cum Filio, quamvis sint unum & idem essentia.

Ita Synodus interpretatur S. Hilarius. *Exclusa est, inquit, assertio volentium nominibus tantum Patrem & Filium predicare...* Neque enim ipse sibi quisquam imago est: sed eum, cuius imago est, necesse est ut imago demonstret. At non excula est assertio volentium praedicare unam & eandem Patris & Filii essentiam: neque enim Synodus negat Filium esse imaginem Dei invisibilis, sed esse supponit, & quidem eo modo, quo verus filius imago patris est; & consequenter

supponit, Filium esse Dei invisibilis imaginem, non quod speciem externam tantum, sed quod ipsam rei naturam & substantiam. Qui autem dicit Filium hoc modo esse imaginem Patris, sic personarum confusionem excludit, ut simul essentia unitatem afferat. Itaque, ut prosequitur S. Hilarius, juxta Synodum Ancyranam, est Pater, est & Filius; quia imago Patris est Filius: & qui imago est, ut rei imago sit, speciem necesse est, & naturam, & essentiam, secundum quod imago est, in se habeat authoris.

Veritas hujus responsionis amplius declaratur Apud Epiph. haec. 73. anath. 14. jam citato, ubi dicitur: *Si quis propter patrem illam, que in Ecclesia concipitur, personarum Patris ac Filii proprietatem, veritus ne idem omnino cum Patre Filius intelligatur, dissimilem essentia Patris esse Filium dicat, anathema sit.* Sensus enim est: Si quis veritus, ne Filius intelligatur idem esse cum Patre, non solum essentia, sed etiam hypostasi, & hoc pacto tollatur personarum Patris & Filii proprietas, quam proficitur Ecclesia, Filium Patri essentia dissimilem, adeoque essentiam Filii ab essentia Patris diversam esse dicat, anathema sit.

Dices 2. Synodus sic loquitur anath. ultimo: *Si quis Patrem potestate simul & substantia Filii Patrem afferens, consubstantialem, vel ejusdem cum Patre substantia Filium esse dicat, anathema sit.* R. Synodus in hoc anath. supponere, quod in superiori afferuit, Patrem esse Filii Patrem potestate simul & substantia, hoc est Patrem de sua substantia genuisse Filium. Non potuit autem Pater, juxta Synodi ipsius doctrinam, gignere Filium de sua substantia, nisi ei communicando, & in eum quasi transfundendo totam suam substantiam. Supponit ergo Synodus in hoc anath. quod in superiori afferuit, unam esse Patri & Filio communem substantiam, nempe substantiam Patris. Quare cum Synodus negat Filium esse ἑνός τοῦ ταυτοῦ τῷ πατρὶ, negat tantum Filium esse unam & eandem cum Patre hypostasim, seu personam.

Negat igitur Synodus Filium esse Patri *omousion*, seu *tautouion* in sensu Sabellianorum, qui cum Filium Patri *omousion* dicebant, intelligebant Patrem & Filium esse unam & eandem rem singularem, per se substantem. Cujus responsionis veritas amplius declaratur. 1. Quia gratis omnino negaretur hic anathematismus editus esse contra Sabellianos, sicut alii plures superiores, quibus in Patre & Filio removetur personarum confusio. Et vero Synodus suis anathematismis solos Sabellianos cum Anomœis impugnare, satius clarum est. 2. Quia Synodus vocabulum *omousion* per illud vocabulum *tautouion* modifacit. Quod nomen *tautouion* non bene redditur per ly ejusdem substantiam; sed propriè significat id, quod est cum aliquo hæc substantia singularis & individua, seu hoc suppositum... Et qui Synodus inducit sic loquentur: Si quis Filium Patri consubstantialem, vel ejusdem cum Patre substantiam dixerit, &c. gratis impingit Synodo frigidum & puerile pleonasma.

Pro certo igitur statuendum videretur, hunc anathematismus non adversus Nicænum Symbolum editum fuisse, sed à Basilio Ancyrano additum, contra imputatam Marcello doctrinam, ne similitudinem in essentia, adeoque in essentia identitatem statuendo, videretur inducere personarum confusionem, ad quam tollendam, dissimilitudinem adeoque & diversitatem in essentia statuendum esse volebant Anomœi; atque ita videretur impingere in crimen illud, propter quod Marcellus exauktoratus fuerat, & ipse in eius locum intrulitus.

Dices 3. Ancyranæ Synodus sic loquitur, anathematismo 10. *Si quis istud audiens: Sicut Pater vitam habet in se ipso, sic & Filio dedit vitam habere in se ipso; dissimilem essentia Patri Filium afferet...* anathema sit. Manifestum enim est, cum vita, quam in Patre intelligimus, essentia sit, nec non & unigeniti vita, qua à Patre genita est, intelligatur essentia; particulam hanc, sic, essentia cum essentia similitudinem indicare. Quibus verbis admittit Synodus essentiam cum essentia similem, essentiam genitam & essentiam

inge-

ingenitam, adeoque duas essentias, realiter inter se distingcas, Patris & Filii, qui proinde aut in nullo sensu consubstantiales sunt juxta Synodum, aut sunt duo Dii, quod negat Synodus.

R. 1. Essentiam non dici essentia similem ut quod, sed ut quo tantum: essentia enim non est sua, sed suppositi, cuius est essentia; & ita non est similitudo sui, sed suppositi, cuius est essentia. Ut autem essentia sic dicatur similes essentiae, non requiritur essentia duplex realiter, sed sufficit essentia realiter una, virtualiter duplex, quae sit in duobus suppositis, realiter distinctis. Et tunc cum dicitur essentiam esse similem essentiae, perinde est, ac si diceretur, unum suppositum esse alteri similem essentiae. Sic si eadem realiter albedo per replicationem existeret in duobus parietibus, reet diceretur albedo albedini similis ut quo, & tunc perinde est, ac si diceretur parietem esse parieti similem albedine. Sicut ergo ut paries dicatur alteri parieti similes albedine, & ita in bono sensu dicatur albedo similes albedini, sufficit una albedo replicata: ita ut unum suppositum dicatur alteri supposito simile essentiae, & ita in bono sensu dicatur essentia similes essentiae, sufficit una realiter essentia, communis pluribus realiter suppositis: sicut enim albedo eadem replicata aequivalat pluribus numero albedinibus, in ordine ad constituyendos plures parietes albedine similes; ita essentia eadem, sed communis pluribus suppositis, aequivalat pluribus numero essentiis, in ordine ad constituyenda plura supposita essentia similia. Malè ergo ex modo loquendi Synodū arguitur eam realiter distinguere essentiam Filii ab essentia Patris.

R. 2. Cum Synodus essentiam Filii vocat, essentiam genitam, hunc modum loquendi ei communem esse cum sanctis Patribus, ut Ignatio Martyre, epist. 3. Gregorio Nysseno lib. 2. contra Eun. Hilario lib. de Syn. & aliis, Augustino lib. 7. de Trin. c. 2. &c, qui idcirco male sensisse de Verbi divinitate, non nisi falso & temere dici possunt. Synodus itaque cum sanctis Patribus dicit essentiam Filii genitam esse, non per productionem sui, sed per sui communicationem & transfiguracionem. Secundum veteres illos, natura genita, cum de divinis agitur, nihil aliud est, quam natura generatione communicata, & transflua; & gignere naturam, idem est, ac naturam generatione communicare, & transfundere. Hoc sensu essentia divina, licet una & eadem realiter, est genita & ingenita, prout est in diversis suppositis: ingenita quidem, prout est in Patre, quia est in Patre sine principio Patri eam communicante; genita vero, prout est in Filio, quia eadem est in Filio, quatenus ei à Patre communicatur.

Addo, essentiam seu naturam Filii à Synodo & aliis Patribus dici genitam, non ut quod, sed ut quo tantum: gigni enim ut quod, natura non est, sed totius, seu hypothesis naturam habentis. Itaque etiam in creatis, in quibus natura filii realiter distinguitur à natura patris, id quod gignitur est totum, seu suppositum; id verò quo velut forma, vel quasi forma, ipsum constitutum in suo esse, gignitur, est natura seu essentia, vel producta, vel communicata. In creatis igitur natura filii gignitur ut quo, quia est id quod productum, vel forma suppositum constitutum in suo esse, suppositum gignitur. Similiter in divinis natura Filii gignitur ut quo, quia est id quo communicato & transfluo, vel forma vel quasi forma verbis constitutum in suo esse, Verbum gignitur.

Neque vero his contradicit Conc. Later. IV. cap. 2. cum ait, quod natura divina non est generans, neque genita, nec procedens: loquitur enim de genito & procedente ut quod, non de genito & procedente ut quo: nam sic prosequitur: Sed est Pater qui generat, Filius qui gignitur, & Spiritus sanctus qui procedit, ut distinctiones sint in personis, & unitas in natura. Ex eo quod Pater generat ut quod, Filius gignatur ut quod, & Spiritus sanctus procedit ut quod, necessario sequitur realis distinctio trium personarum quacum manet natura unitas, quia natura in Patre generat tantum ut quo remotè, in Filio tantum gignatur ut quo transfluo, & procedit tantum ut quo

Simonnet Theol. Tom. I.

communicatio in Spiritu sancto. Immerito igitur dicetur Anycyranam Synodus essentiam Filii ab essentia Patris distinguere realiter, quia essentiam Filii gentem essentiam vocat.

Imò vero Anycyranam Synodus in citato anathematismo planè catholicam esse, & omniem omnino à Patre & Filio in essentia dissimilitudinem removere, quod est æquivalenter Patris & Filii in essentia identitatem asserere, ostendit S. Hilarius lib. de Syn. num. 16. cum in hunc anathematisimum sic ait: *Connectitur, tali confessione originis sua, indiscreta natura perfecta unitas. Quod enim in utroque vita est, idem utroque significatur essentia. Et in vita, que generatur ex vita, id est, essentia, que de essentia nascitur, dum non dissimilis nascitur, scilicet quia vita ex vita est, tenet in se originis sua indissimilem naturam; quia natura & gignentis essentia, id est, vita que habetur (à Patre,) & data est (Filio,) similitudo non discrepet... non aliud habet (Pater) quam dedit: & sicut vitam habens, ita habendam dedit vitam. Ac sic quod de essentia, tamquam vita ex vita, simili sui secundum essentiam nascitur, nullam diversitatem ac dissimilitudinem admittit nascens & gignens essentia. Ecce, interpreti S. Hilario, Synodus Anycyranā ad vindicandam Filii cum Patre in essentia dissimilitudinem, textum Scripturæ adhibet, quo omnis planè dissimilitudo seu diversitas (nam hæ voces hic synonymæ sunt) ab essentia Patris & Filii removetur. At ubi nulla planè reperitur diversitas in essentia, ibi necesse est reperiri essentia identitatem. Ego, &c.*

§. IV.

Prob. 4. Resp. ex facto Basili Anycyranī, Omnesianorum facile principis, qui tertiam Sirmensem formulam subscribendo, scripsit se credere Filium verum veri Patris Filium, Patri non voluntate solum, sed etiam essentia ipsa similem; uno verbo, Patri similem per omnia. At qui confitetur Filium Patri similem essentia, & per omnia, confiterit Patrem & Filium unius & ejusdem esse natura seu substantia.

Si per omnia, inquit S. Augustinus, similem diceretis (Patri Filium) consequenter intelligeremini, quod eos adiudicet etiam unius eiusdem esse natura, seu substantia. Ego vero, inquit S. Basilis, si quid privatum sentiam, dicendum mihi est, hæc vocabula, simile substantia, dummodo adjunctum habeant, circa illam varietatem, prorsus amplectior, tamquam eodem cum omnibus pertinentia. Qui autem dicit per omnia, manifeste dicit, circa omnem varietatem. Ergo Basilis, &c.

Prob. 5. Resp. ex facto ejusdem Basili, Silvani Tar-sensis, Eleusii Cyziceni, & aliorum Seleuciensis Synodi Legatorum, qui Constantinopoli, anno 359. exiunt; coram Constantio Filium Patri consubstantiale confessi sunt in conventu, cui aderant Eudoxiani seu Acaciani Episcopi. Rem sic narrat Theodosius: *Ipse quoque (Eudoxius) vicissim objecit Eustathio, eos etiam Consubstantialis vocabulum, quod in Scripturis non extaret, damnare oportere. Sed respondit Silvanus: Esequiam etiam est, ut illi voces istas, de non extantibus, & creaturam, & alterius substantiam, que in Scripturis non extant... condemnent... At illi initio quidem contradicere coepiunt. Postea vero, animadversa Imperatoris indignatione, agre licei atque inviti, voces ipsi à Silvano propositas condemnarunt. Exinde vero acris institerunt, flagitantes, ut Consubstantialis quoque vocabulum damnaretur. At Silvanus, & Iulio & sociorum nomine, ad illos (Eudoxianos) & ad ipsum Imperatorem ita dixit: Si Deus Verbum non est ex nihilo, nec creatura, nec alterius substantia, consubstantialis igitur est Deo, qui ipsum genuit, ut pote Deus ex Deo, & lumen ex lumine; etiamque cum genitore suo naturam habet.*

Ecce Silvanus, consentientibus ceteris, qui aderant, ejusdem factionis principibus, etiam cum periculo depositionis & exilio, aperte confitetur Filium Patri consubstantiale, in Nicene Synodi sensu, qui jam cum ob longum usum in Ecclesia obtinuerat, & cuius

P. con.

condemnationem postulabat Eudoxius, postulando ut Consubstantiale condamnaretur. Nec dici potest Silvanus labio tenuis confiteri Filium Patri consubstantiale in dicto sensu: confiteri enim Consubstantiale, ut evidenter connexum cum doctrina, quam una cum aliis Omœusianis profitebatur, principiis, ex quibus ratiocinatur, & evidenter concludit, Filium eamdem cum Patre naturam habere; quod est, Filium esse Patri consubstantiale in sensu Nicænorum Patrum.

Lib. 6 c. 7.

Prob. 6. Resp. ex Lampacena Synodo, quæ fuit Omœusianorum Episcoporum, & de qua hæc narrat Sōzomenus: Cum per bimēsē spatiū inter se consulassent, tandem decreverunt, ut ea, que Constantiopolis, studio Eudoxii atque Acacii, gesta fuerant, irrita essent; & ut formula fidei rejiceretur, quam reuelat ab Occidentibus Episcopis editam preferentes Eudoxiani, subscriptionibus quorundam (Legatorum Seleuciensis Synodi) firmari curaverint, polliciti se opinionem dissimilis substantia dānnatōris: quod tamen minimi præstiterunt; ea vero sententia, quæ Filium Patri similem prædicat secundum substantiam, prævaleret. Nam vocabulum, similis, necessario adiudicandum esse, ad significandam personarum differentiam, Utique in omnibus Ecclesiis ea teneretur fides, quæ Seleucia quidem confirmata, Antiochia vero in dedicatione mōstoris Ecclesiæ expōsta fuerat.

Omœusiani igitur Episcopi in Lampacena Synodo, subscriptionibus, ad quas ipsi vel sui Acacianorum studio Constantiopolis, partim fraude, partim vi induciti fuerant, & quibus Nicensem formulam firmaverant, revocatis, & ipsa Nicensi formula, in qua usi nomen proscriptum fuerat, dannata cum opinione dissimilis essentia, decreverunt, ut sententia, quæ Filium prædicat Patri similem essentia, prævaleret; hoc est, ut Filium Patri omōusios potius diceretur, quam omōusios; & quod vocabulum omōusios aprius eis videretur ad significandam personarum Patri & Filii distinctionem; aprius, inquam, videretur, quam vocabulum omōusios, quod aliquando ab hereticis pluratum fuerat, ad significandam confusionem personarum; unde & olim in hoc sensu dānnatum fuerat à Patribus Antiochenis contra Paulum Samozatensem congregatis: quam ob rem latius esse judicarunt, tacito omōusios vocabulo, Filium omōusio dicere; cum hoc pasto ram significaret unitas essentia, seu natura, & cum unitate naturæ melius exprimatur personarum distinctio.

Adu. Arian.

lib. de syn.

sor. lib. 4

cap. 12.

Hanc fuisse hujus Synodi mentem, amplius declaratur, 1. Ex eo quod ratam habuerit formulam in Encanū editam, in qua dicebatur Filium esse immutabilem & inalterabilem deitatis, substantia, voluntatis, potestia & gloria Patri sine omni dissimilitudine imaginis; & anathematizabantur ii, qui negarent alterum ex altero existere, hoc est unum esse de substantia alterius; ex quibus evidenter sequitur, Filium eamdem cum Patri substantiam & naturam habere, quod est, Filium esse Patri omōusio in sensu Nicæna Synodi.

Adu. E. lat.

f. 8. 15.

2. Ex eo quod Legati, ab hac Synodo ad Liberium Pontificem destinati, in mandatis habuere, ut Consubstantialis fidem confidens suo confirmarent; & Liberio eos admittere renuerint responderunt, se confiteri Filium Patri per omnia similem, nec ullaenius omōusio ab omōusio differe. Denique in libello fidei, quem, manu sua subscriptum, Liberio porrexere, protestati sunt & suos tenuisse, & teneri fidem in Nicæno Concilio comprobata, in qua vocabulum omōusio adversus pravam Arii doctrinam p̄e sancte que positum est. Tenebant igitur & tenerant Omœusiani Episcopi Nicenam fidem, quoad res scilicet in ea expressas; quamquam etenim cavillati essent circa vocabulum omōusio, quod tandem complexi sunt, ut p̄e sancte que positum contra pravam Arii doctrinam.

Prob. 7. Resp. ex Germinii Sirmiensis ad Rufinianum & Palladianum rescripto; ubi, ex Anomœo factus Omœusianus, recitatis his Apostoli verbis: Hoc enim semite

in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei est, non rapinam arbitratus est esse se aequalē Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus; sic ait: Quis non intelligat, quia quemadmodum secundum servi formam vera fuit caro nostra in Christo; ita & in Dei forma vera sit divinitas Patris in Filio? Juxta Germinium, sicut forma servi veram hominis carnem, ita forma Dei vera Patris divinitatem significat. Filius veram haber hominis carnem, quia semetipsum exinanivit, formam servi accipiens: similiter veram habet Patris divinitatem, quia in forma Dei est: nam, ut idem Germinius inferius ait, Ex nihilo omnia per Filium facta sunt. Filius autem non ex nihilo, sed ex Deo Patre, hoc est, ex Dei Patris substantia, ab æterno est genitus; sicut in tempore genitus est ex matre, seu de substantia matris. Christus igitur, juxta Germinium, simul est verus homo & verus Deus, & tam verus Deus, quam verus homo, quia in eo simul sunt forma hominis, & forma Dei, hoc est, substantia hominis, & substantia Dei; & in eo tam verè substantia Dei est, quam substantia hominis: sicut enim ab homine verè genitus est in similitudinem substantiæ humanae; ita & verè genitus est à Deo in similitudinem substantiæ divinæ. Hinc idem Germinius in sua fidei professione conthetur Christum esse de vero Deo Patre verum Dei Filium, ante omnia genitum, divinitatem, charitatem, majestatem, virtutem, claritatem, vita, sapientia, scientia Patri per omnia similem, adēque aequalē, ut potè perfectum de perfecto genitum.

§. V.

Confirmatur 1. Resp. auctoritate S. Athanasi in lib. de Syn. Arian. & Seleuc. ubi sic de Omœusianis Episcopis loquitur: *Adversus eos, qui omnia Synodi scripta recipiunt, de solo autem Consubstantiali ambigunt, non ut adversus inimicos affici nos decet. Neque enim veluti adversus Ariomanitas, aut quasi bellum gesturi Patribus contradicimus, sed veluti fratres cum fratribus disceptamus, ut cum quibus nobis eadem sit sententia, controversia autem de verbis. Nam cum proficiantur Filium ex Patri substantia, & non ex alia substantia esse, nec creaturam eum, nec opus existere, sed genuinum & naturalem Patri fūsum, & eternāliter cum Patre esse, cum ejus & ratio & sapientia sit, non longè absunt à recipienda hac voce Consubstantiali.*

Tete igitur S. Athanasio, omni exceptione majori, Omœusianos inter & Omœusianos controversia non erat de re credenda vel non credenda, sed tantum de vocabulo recipiendo vel non recipiendo. Omœusiani dicebant Filium nec creaturam, nec opus esse, sed genuinum & naturalem Patri fūsum, à Patre æternaliter genitum, non de non extantibus, aut de alia substantia, sed de ipsa substantia Patri, non per divisionem aut decisionem communicata: unde evidenter sequebatur, Filii & Patri unam & eamdem esse substantiam, seu naturam. Idem planè tenebant Omœusiani. Ut hanc doctrinam graphicè exprimerent, & omnem evadentiam Arianis occluderent, adhibendum censuerunt Patries Nicenæ vocabulum omōusio. Omōusio vero contendebant Basilius Galata, & alii, qui cum eo erant, Episcopi; omōusio autem recipiendum, 1. Quia olim eo abusi fuerant Sabelliani & Paulinisti, & tunc temporis abutebantur Marcelliani, ad inducendam personarum confusionem. 2. Quia in Antiochenæ contra Paulum Samozatenum Synodo proscriptum fuerat. Affirmant, inquit Sanctus Athanasius, Episcopos, qui Paulum Samozatenum condemnarunt, dixisse Filium non esse Patri consubstantalem, ac jam deinde ipsos ob reverentiam honoremque eorum, qui ita locuti sunt, ab hac voce abhorre. 3. Quia per verbi hujus enunciationem, substantia prior intelligeretur, quam duo inter se partiti essent. 4. Quia nusquam in sacris litteris scriptum reperiatur.

Nota. Omōusio rejiciebant Ariani & Omœusiani, sed

Phil. ca.

Adu. Hilar. in frag. 13.

Disputatio II. Articulus X.

227

Hil. de Syn. n. 82.
sed non ex eodem motivo. Ab Arianis enim rejiciebatur, ne ex substantia Dei Patris Deus Filius natus, sed secundum creaturas ex nihilo conditus predicaretur. At repudiebatur ab Omœusianis, quod nusquam reperitur in sacris litteris; quod eo abusi essent Sabellius & Paulus Samozatenus; quod olim ab Antiochenis Orthodoxorum Synodo proscriptum esset; quod juxta ultum receptum, non possideret, nisi de duobus, qui ex substantia aliqua priore existerent, &c. Similiter anathematizabant eos, qui dicerent Filium de non extantibus esse, aut de alia substantia, & non de propria Patris substantia, adeoque non verum Deum, sed creaturam esse.

Num. 78.
Confirmatur 2. auctoritate S. Hilarii in lib. de Synodo, seu de fide Orientalium, ubi ex formulis & anathematismis Omœusianorum, ostendit eos recte sentire de Verbi divinitate, corumque suceram fidem laudat, & in catholica veritate tuenda constantiam. O studiose tandem, inquit, apostolica ariæ evangelica doctrinae viri, quos fidei calor in tantis tenebris heretica nostris accedit! Quantam spem revocande vera fidei attristis, constanter auditis perfidie imprium recundando! Antea enim in obscuræ atque in angulis Domini Christi Dei esse secundum naturam Filius negabatur; & essentia inops paterna, accepisse cum creaturis originem de non extantibus prædicabatur. At vero publicæ auctoritatis professione heres prorumpens, id quod antea furtim mufitabat, nunc non clam videlicet gloriatur.

Sulpic. Sev. 12. 2. h. 2.
Urfacius & Valens anno 355. cùm antea non nisi clam & furtim hæresim suam auti essent in audiendum aures insultrare, Mediolani epistolam sub Imperatoris nomine publicarunt omni præstatu referunt, eo nimirum consilio, ut se eam aequis auribus populus recipiat, publica auctoritate cupitus proferrent. Sis alter fuisse excepta, omnis inuidia est in Rege, & ipsa etiam venialis, quia etiam tum Catechumenus, sacramentum fidei merito videtur tum potuisse nescire. Post biennium vero audatores ex Osii lapu effecti, Sirmii formulam, Osii & Potamii nomine inscriptam, in qua Arianismum suum aperte profitebantur, edidicunt in lucem, atque in Orientem miserunt ad Eudoxium, qui tum, deposita larva, per Actium suum Antiochiam Filium creaturam palam prædicare nol veritus est. Sed Arianoruim impeum & audaciam repressere Omœusiani Episcopi, qui, in Ancyra Synodo plurimis anathematismis adversus eos, qui Filium Patris essentia dissimilem afferent, eumque esse verum veri Patris Filium, esse de substantia Patris, esse Patri coeterum negarent, editis, legatos miserunt ad Constantium, tunc temporis Sirmii degentem, a quibus Constantius Arianorum consilia, & pravas molitiones edocet, & Sirmensem formulam, a se reprobaram, suppressam voluit, & impium Eudoxium gravi epistola castigavit.

Eod. num.
Hec, iam alias saltem magna ex parte relata, operæ pretium suis hic etiam reterre non modò ad Hilarii intelligentiam, sed etiam quod magis patet Omœusianos Episcopos non solum non adverteratos esse divinitati Verbi, sed è contra strenuos illius extitisse defensores, & quidem eo tempore, quo nemo eam defendere poterat sine gravi suo periculo, quoque, sanctissimis Ecclesiæ doctribus exulare jussis, vera fides tantum non prostrata videbatur; illius, inquam, extitisse defensores eo successu, ut ipsi summus Imperatorem, probe admonitus quā perniciose ejus nomine & auctoritate abuterentur Arianii, ad hostes fidei, quamvis faverent eis impensè, comprimendos induxerint. Quod eis gratulatur ibidem Hilarius his verbis: Dominus gratias, quod ignoranter per vos admonitus Imperator agnoscit, & errorem non suum, sed adhortantium, per has fidei vestre sententias recognovit; & se inuidia apud Deum atque homines impia voluntatis exemit, cùm legationem vestram honorifice habens, falsitatem eorum, quorum auctoritate in invidiam deducebatur, coacta a vobis ignorantie sue professione, cognovit.

Dices. S. Hilarius eos sic alloquitur, num. 91. Ora Simonnet Theol. Tom. I.

vos fratres, admite suspicionem, excludite occasionem; ut probari possit homœusion, non improbemus homœusion... Date veniam, fratres, dolori meo: impium est, quod audetis. Non patior hanc vocem, ut in anathemate sit homœusion, secundum religiosam intelligentiam confitens. Nomen nihil habet criminis, quod sensum non perturbat religionis. Omœusianos illos re ipsa iis præfertim, qui eorum doctrinam non perpenderant, suspectos fuisse, ed quod obstinatis animis vocabulum omœusion respuerent, & ita Filium Patris consubstantiam cum Nicæna Synodo dicere renuerent. Sufficienam auxit ultimus Ancyra Synodi anathematismus, quo Filium de substantia Patris esse confitentes, nihilominus sub anathematis poena prohibent, ne Patri omœusios, vel tautonios dicatur. Quod impium esse merito dicit S. Hilarius: impium enim est à particuliari Synodo sub anathemate prohiberi quovis prætextu vocem, quam ad exprimendum aliquot fidei dogma adhibendam censuit & decretivit Ecclesia.

Hoc autem anathematismo, Synodi Ancyrae Episcopi omœusion damnarunt, ut jam obtervatum est superius, non quia Filium de non extantibus, adeoque creaturam esse volebant: anathematismo enim superiore definiunt, & hoc ipso anathematismo à se definitum supponunt, Patrem esse potestate simul & substantia Patrem, quod est, Patrem esse Patrem, quia de substantia sua generat Filium: sed vel ut per illud damnarent Sabellianum dogma, à Marcello, ut existimabant, renovatum, ut supradiximus; vel certe, quod significare videtur hic S. Hilarius, quia putabant per vocabulum illud enunciari substantiam priorem, seu præexistentem, quam duo inter se pariti essent; aut denique, quia, ut obseruat Sozomenus, volebant Lib. 3. c. 18. omœusion quidem in corporibus propriis intelligi, in hominibus scilicet, ac reliquis animalibus, & in arboribus, ac plantis, quae participant, ac generantur ex simili; homœusion vero in rebus incorporeis locum habere; in incorporeis, inquam, in quibus unum non potest esse ex altero, sive unum non potest cum altero eandem habere naturam per substantiæ divisionem vel decisionem; cùm incorporea substantiam habeant simplicem, quae proinde nec divisionem nec decisionem pati potest.

Porrò, quod in gratiam veritatis non est hinc prætermittendum, alias etiam ob causas Catholicis suspecti fuere Omœusiani Episcopi, videlicet quia cum Arianis Episcopis communicabant; cum ipsis Synodos agebant; cum ipsis Episcopos omœusios propugnatores infestabant, & abdicabant; ab ipsis in orthodoxorum Episcoporum injuste depositorum sedes intrudebantur; cum ipsis schismatibus fecerat in Sardicensi Synodo, & in Philippopolitano conciliabulo ipsummet Pontificem maximum Julium excommunicare ausi fuerant; denique gratia plurimum valebant apud Constantium, qui diram adversus Orthodoxos tyrannidem exercebat.

Constantius autem omnibus modis vexabat Orthodoxos, non quod ipse consentiret Aiano dogmati, sed à Presbytero illo, à quo testamentum Patris accepterat, seductus, ab uxore, eunuchis, & imprimis Theod. lib. 2. h. 2. Eusebii, Regii Cubiculi Praefecto, quos omnes dictus Presbyter Arianos fecerat, oblesus atque infatuatus, ceteris aliquoquin in rebus perhumanis & bonus, sed in omnem partem facile versatilis, & mediocris ingenii Princeps, totum se credebat scelestissimis Episcopis, Ariana labi infectis, sed impia fidei suam disimulantibus, & magnum veræ fidei zelum ostentantibus, agebaque omnia ex eorum infigatione & consilio. Malè igitur peruersus unum vocabulum, omœusion scilicet, omnes perturbare Ecclesiæ, atque adversus hujus vocabuli defensores hereticorum calumniis male præoccuparunt, nihil non molitus est ad abolendam Nicæna fidei memoriam, & diris modis sanctissimos Antistites, vindices catholicae veritatis accerrimos, infecutus est.

Quod autem Aiano dogmati non consenserit, sua detur ex eo, quod secundum Sirmensem formulam, illius per Ancyranos legatos impietate sibi detecta, re-

P. 2 pro-

probavit; quod in conventu Sirmensi, in quo tertia
 Sirmiensis formula conscripta est, Valentem tergiver-
 fantem ad subscibendum Filium Patri per omnia simi-
 lem esse, coegerit; quod in Constantinopolitano con-
 ventu, qui eodem anno habitus est, Aetium, quia in
 quadam fidei professione Filium Patri dissimilem dixi-
 set, ad exilium damnavit, & Eudoxium non solum ad
 professionem illam, sed etiam ad has voces, de non ex-
 tantibus, & creaturam, & alterius substantiam, anath-
 ematizandas compulit; quod apno sequenti Eunomium,
 à Cyzicenis, quod Filium creaturam, & Patri dissimilem
 praedicaret, accusatum, non semel cum ira ius-
 fit ab Episcopatu deponi, & Eudoxio, imperatore face-
 re, atque Eunomium in jus vocare detrectant, ex-
 ilium communatus est. Ad hanc omnia accedit testi-
 monium Sozomeni affirmantis, Constantium non aliud
 intendisse, quā ut omouſion in omouſi locum sub-
 rogaretur. Accedit, Arianos Episcopos, qui nihil non
 poterant apud Constantium, numquam aut certe non
 impunē ausos esse coram illo Arianum dogma aper-
 tō profiteri, imo ad illud ejutandum, ut vidimus, eos
 constanter coegerit.

Dices. At Constantius tandem anno 361. Antiochiae
 consensit in impietatem Acacianorum, qui, Nicensi
 & Constantinopolitana formulā, in quibus Filius Patri
 similis secundum Scripturas dicebatur, reiectis,
 aperte in Filium blasphemare coeperunt, eumque in no-
 va formulā, omnibus modis esse Patri dissimilem, &
 nulla ex parte similem dicere. Postquam enim Athan-
 athan. lib. de
 syn. nasius hoc Acacianorum facinus narravit, sic prosequi-
 tur: *Quorum impietatis antisignans Constantius ha-
 reticus fuit, qui ad fixum usque permanens in eam
 impietate, ac deinde moriens, voluit non à piis viris,
 sed ab Euzoio, non semel, sed sepius ob Arianam
 heresim, & cum diaconis esset, & cum Antiochiae re-
 sideret, deposito rejectaque, baptizari.*

R. 1. ad verba S. Athanafii, Constantium antisigna-
 num fuisse impietatis Arianorum, non cum illis dog-
 matizando, sed eorum impietatem ignorante prote-
 gendo, atque promovendo, orthodoxos Episcopos
 proscribendo, aut ad subscriptions pro haereticorum li-
 bidine, exhibita vi, compellendo, &c. atque ita ha-
 reticum fuisse, non dogmate, sed favore. Item pa-
 lus est se baptizari ab Euzoio haeretico, & ob Arianam
 heresim deposito, sed quem ignorabat esse haereticum,
 quemque aut depositum fuisse nesciebat, aut non nisi
 iustitē hac poena affectum audierat. Itaque miserum
 Principem nefari quidem Episcopi, sed & doctrina &
 ingenio plerique præstantes & aläsentationibus, sum-
 man fidei ei deferendo, & mendaciis artificiose
 contextis, quibus Catholicis pariter ac sanctis viris per se
 vel per alios perpeccū detrahebant, & ementia pietatis
 ac religionis specie, & emendicatis Aulicorum assiduis
 commendationibus, militer dementarant. Proximum
 autem mortis, defectione Juliani, extrinsecus admoni-
 nente, & intrinsecus illustrante & confortante baptis-
 mi gratia, resipueſe, & quod fidem immutare tenta-
 set imprudens, omouſion scilicet proscribendo, arque-
 tot ac tanta Ecclesiis mala intulisset, sincerè doluisse,
 concicere licet ex Theodoreto. lib. 2. hist. cap. ultimo,
 ubi ait, *Constantius morientem acerbē lamentatum
 esse, quod fidem immutasset.*

R. 2. neg. quod Constantio præsente & consentiente,
 Aiani formulā illam conscriperint, in qua Filium Patri dissimilem dixerit. Nam hoc non asserit S.
 Athanasius verbis laudatis, & contrarium dixerit testa-
 Theodoreto, accuratus Scriptor, lib. 2. hist. cap.
 31. ubi sic ait: *Eo tempore Constantius Antiochiae mor-
 rabatur; qui reparatis induciis, finitoque Persico bello,
 Episcopos iterum congregavit, cunctoque tam
 omouſion, quam eterouſion rejicere coegerit.* Dicen-
 dum igitur est, contra Socratem, cui Theodoreto
 merito anteponimus, quod postquam Constantius, ac-
 cepta Juliani defectionem, Antiochiam discesserit, imo
 & fortasse postquam Constantii mortis nuntium Antio-
 chiam delatum fuisse, *Acaciani*, ut scribit Sozome-
 nus, qui quiesceret non poterant, *Antiochiae* una cum
 paucis iterum congregati, ea, que ipsi prius decre-
 verant, reprehenderunt. Nomenque illud, *Simile*, ex
 formula fidei, *Arimini & Constantinopoli* recitata, ex-
 pungere statuerunt: & Filium Patri per omnia, tam
 in substantia, quam in voluntate, dissimilem, & ex
 nihilo factum esse censuerunt, quemadmodum Arius ab
 initio docuerat.

Porro contra Constantii fidem adhuc opponi pos-
 sunt S. Hilarius in libro, quem adversus Constantium
 ipsum scripti (si tamen librum illum scripti: de eo
 enim nonnulla ratio dubitandi est,) & Lucifer Calaritanus
 in pluribus libris contra eundem Constantium editis.
 Sed quantum attinet ad Hilarii librum, in eo prater
 plurimas & maximas tam à Constantio, quam ab ejus
 ministris, vel haereticis, ejus autoritate abutentibus,
 illatas Orthodoxis calamitates, variasque artes ad abo-
 lendum Confubstantialis memoriam adhibitas, quas
 Constantio exprobavit Hilarius, præcipua criminatio
 est vis allata tunc Occidentalibus, tunc Orientalibus E-
 piscopis, ut subscriberent Nicensem formulam, in qua
 Filius tantum dicebatur similis Patri secundum Scriptu-
 ras, atque usque nomen, & conlequerenter tam omouſi,
 quam omouſion vocabula proscribent. At hoc non
 probat Constantium fuisse Arianum; hoc enim fecisse
 Constantium, non animo haeretico, & confirmanda
 impietatis Arianae gratia, quamquam ad id re ipsa maxi-
 mū valeret, præter ejus intentionem, sed economia
 causa, & quia in animum induxerat, non posse al-
 ter pacem inter Ecclesia antistites & populos conciliari,
 manifestum viderit ex iis, quae in Constanti-
 nopolitano colloquio gesta sunt, & à nobis superius
 expoſita.

Cū autem sic Constantium alloquitur Hilarius: *Eod lib. n. 12.*
 Negas Filium per nativitatem, negas Deum per na-
 turam, negas similem per equalitatem, negas verum
 per unitatem. Et iam quid ei relinquere simili-
 tudinem, cui nihil, ad quod Filius est, proprietatis
 in pertia; supponit, quod Constantius, usque vocabu-
 lum proscribendo, nec amplius dicendo Filium Patri
 similem substantia, sed solum similem secundum Scripturas,
 non autem secundum Scripturas aequalem, in-
 telligit Filium Patri non alio modo similem esse,
 quam Deo similis est homo, de quo scriptum est:
 Faciamus hominem ad similitudinem & imaginem no-
 stram. Sed hoc conjectari est; & huic conjectura
 manifeste contradicit, quod eodem illo tempore fecit
 Constantius, Aetium, quod Filium Patri dissimilem,
 & creaturam dixisset, propria confessione convictum,
 exilii poena multando, & Eudoxium ad voces illas,
 De non entibus, & Creaturam, & Alterius substi-
 tie, damnandas compellendo.

Jam vero cum Lucifer Constantium ut haereticum
 objugat, ut lib. de non conveniente cum haereticis,
 ubi his verbis cum affatur: *Quomodo tibi discipulo Arii
 acqueceremus Christiani, deserentes Apostolicam tra-
 ditionem, cum te inveniamus dicere. Patrem non esse
 verum Patrem, sed appellari Patrem? cum dicas, non
 illum verum habere Filium, sed factum esse ex nibo?* ... Oportuerat nos vitare te, prophanas voces
 novitatem proferentem, siquidem cognosceremus te illam
 sacrilegam vocem inſinuū protulisse diabolū; illam,
 inquit, vocem, per quam expreſſeris venena dogma-
 tis tui, dicens: *Erat quando non erat, & Factus est
 ex nihilo, & Non est una potentia Patris & Filii:* alludere dicendum est ad scriptum aliquod, putat ad Epis-
 tolam illam, quam Arianī sub nomine ipsius Imperatoris Mediolani vulgaret, ipso minime rerum in ea
 expressarum conficio, & quam omni pravitate refertam
 fuisse scribit Sulpicius Sever. lib. 2. hist.

Porro quod pī ac orthodoxi Episcopi, ut Hilarius
 & Lucifer, tanta in Constantium vehementer invecti,
 nec cum Antichristum nominare veriti sint, mirum vi-
 deri non debet: Constantius enim ea pend omnia im-
 prudens faciebat, que fecisset Princeps haesi addic-
 tissimus; & cum nefariis, quos tamen bonos reputabat,
 hominibus in omnibus ferē obsequendo, existimaret ob-
 quium le præstare Deo, miscebat omnia, universam con-
 cutiebat Ecclesiam, veramque fidem ad extreum rui-
 na periculum adducebat.

Addam.

H. 69. n. 12. Addam S. Epiphanius erga Constantium indulgentiorem fuisse: scribit enim eum pium alioquin, ac multis probitatis ornamenti preditum, hac una re aber- rasse, quod impressa à parente fidei vestigia secutus non sit, quatenus Nicenæ de Consustantiali definitio- ni, quam Parenis ejus fideliter amplexus fuerat, & constanter defenderat, ipse non adhæsit, sed è contra memoriam ejus abolere conatus est. *Hoc tamen non illius culpa factum esse, sed nonnullorum fraude, qui specie ac nomine tenus Episcopi, sinceram Dei fidem labefactarunt. A quibus proculdubio non ipsius modo fidei redenda ratio est, sed & inseparacionis Ecclesie omnium, ac tantarum calamitatum, & cedum, quia in Ecclesias illorum causa derivata sunt...* postremo & beati quoque Constantii in errorem ab illis induiti; quatenus scilicet ei persuaserunt, unum Consustantialis vocabulum omnes perurbare Ecclesias, &c, eo non abilo, numquam quieturas.

Subiungit Epiphanius, Constantium, utpote Catechumenum, recte fidei regulam ignorasse; quatenus scilicet ignoravit, quaenam ab Ecclesia in fidei controversiis, & contra insurgentes hæreses in cœcumena Synodo sancta & definita essent, retractari non posse; neque Ecclesiam in condendis Symbolis circa non modum sententiarum, sed etiam verborum delectum errare posse. *Ob hanc autem ignorantiam, ad illorum Arianorum, utpote sacerdotum, autoritatem se accommodasse, quod ipsum eccitas illorum, depravataque fides, & ex diaboli proœcta consilio, lateret. Quibus ultimis verbis exprelè testatur S. Epiphanius Constantium Ecclesias persecutorem & tyrannum existit, non quia ipse hæreticus, sed quia ab hæreticis, quorum nequitiam & cacopistiam ignorabat, infatuatus fuit, sic ut se eorum autoritati accommodando ex intentione recte fidei confirmande, restaurata Ecclesia tranquillitate, & omnibus Ecclesias antistitibus inter se conciliatis, rectam fidem tantum non aboleverit. Hæc obiter de Constantio. Nunc, ut ad propositum nostrum redeamus, sit*

§. VI.

Confirmatur 3. *Resp. authoritate S. Augustini in libro de hæretibus, hær. 52, ubi sic loquitur: Macedoniani sunt à Macedonio Constantiopolitano Ecclesia Episcopo, quos & Pneumatomas Greci dicunt, eo quod de Spiritu sancto lirgent. Nam de Pare & Filio recte sentiunt, quod unius sint ejusdemque substantia vel essentia, sed de Spiritu sancto hoc nolunt credere, creaturam eum esse dicentes. Hos potius quidam Semi-arianos vocant, quia in hac questione ex parte cum illis sunt, ex parte nobiscum. De iisdem Macedonianis loquitur Philastrius Brixiensis hær. 20, ubi ait: Semi-ariani sunt quoque, ii de Pare & Filio bene sentiunt, unam qualitatis substantiam, unam divinitatem esse credentes: Spiritum autem non de divina substantia, nec Deum verum, sed factum atque creatum Spiritum prædicantes, ut eum conjungant, & comparent creature.*

Ex Philastrio igitur & Augustino, Macedoniani catholicè sentiebant de Filii divinitate, docebantque cum Orthodoxis, eum unius & ejusdem esse cum Pare essentia & natura. At dubium non est Macedonianorum sectam ex Omœusianorum factione ortam esse, duce Macedonio, qui fuit unus è præcipuis Omœusianis in Seleuciensi Synodo, & unius è decem ejusdem Synodi Legatis, quos Acaciani in Synodo Constantiopolitana, cum jam gratia prævalerent apud Constantium, abdicarunt. Igitur Omœusiani recte sentierunt de Pare & Filio, unam Patris & Filii essentiam & divinitatem esse credentes.

Confirm. Denique 4. ratione. Recte sentierunt de Filii divinitate, etiam rejecto *omousi* vocabulo, qui simul de Filio asseruerunt aliquid necessariò connexum & convertibile cum *omousio* in sensu Nicenæ Synodi: vocabulo enim quantumvis rejecto, sensum Synodi receperunt, & cum Synodo dixerunt Filium esse verè & propriè de substantia Patris, adèoque Deum verum de Deo vero, verum Filium de vero Pare, genitum, non fa-

Simonnet Theol. Tom. I.

ctum, &c. Atqui Omœusiani Episcopi ita vocabulum *omousion* repudiarunt, ut simul de Filio asseruerint aliquid necessariò connexum & convertibile cum *omousio* in sensu Nicenæ Synodi. Ergo, &c.

Prob. min. Omœusiani enim Episcopi ita Filium Patri *omousion* dicere renuebant, ut simul cum *omousion* dicerent. Atqui *omousion* & *omousio* in sensu Nicenæ Synodi necessariò connexa sunt, & necessariò convertuntur inter se. Nam si Filius Patri similis est essentia, essentia Filii non est diversa ab essentia Patris. Et si essentia Filii non est diversa ab essentia Patris, una & eadem est Patris & Filii essentia. Et si una & eadem est Patris & Filii essentia, Filius Patri consustantialis est in sensu Nicenæ Synodi. Et vicissim, si Filius Patri consustantialis est, &c. Ergo, &c.

Hinc illud S. Hilarii: *Similis est Patri (Filius,) Filius Patris est, ex eo natus est: per hoc solum p[ro]p[ter]e potest quod unum sint prædicari.* Et illud: *Caret similitudo naturae & essentiae suspicione; nec potest videri Filius idcirco in proprietate paterna natura non esse, qua similitudo est: cum similitudo nulla sit, nisi ex equalitate naturae; equalitas autem natura non potest esse, nisi una sit; una vero non persone unitate, sed generis.* Et illud: *Homousion intelligo ex Deo Deum, non dissimilis essentia, non divisum, sed natum, & ex innascibili Dei substantia congenitam in Filio, secundum similitudinem, unigenitam nativitatem...* *Quid fidem meam in homousion damnas, quam per homousi professionem non potes non probari? Damnas enim fidem meam, vel potius tuam, cum damnas intelligentiam ejus in nomine.* Et illud: *Tesf[er] Deum cœli atque terræ, me,* Ibid. n. 71. *cum neutrum audissem, semper tamen utrumque sensisse, quod per homousion homousion oportet intelligi: id est, nihil simile sibi secundum naturam esse posse, nisi quod esset ex eadem natura.*

Juxta S. Hilarium, qui dicit Filium esse Patri similem essentia, dicit eum esse verum Filium Patris, hoc est, cum esse de Patris substantia genitum, adèoque unam habere cum Pare substantiam. Item juxta eumdem, qui dicit Filium Patri similem esse substantiam, dicit eum substantia aequalis esse Patris, ac proinde unum esse cum Pare, non unitate personæ, sed unitate substantiæ. Item juxta eumdem, Filium esse *omousion* Patri in sensu Catholicorum, est eum esse Deum de Deo, natum de Deo, non factum, de substantia Dei genitum, procedere à Deo in similitudinem naturæ, unde sit ut una sit utriusque natura. Item juxta eumdem, qui profiteret *omousion*, hoc ipso profiteret *omousion* in sensu Catholicorum; & qui dicit *omousion* in sensu Catholicorum, si profiteatur *omousion*, damnat fidem suam, quia in *omousio* *omousi* intelligentiam damnat. Denique juxta eumdem, *omousion* & *omousio* convertuntur inter se, quia nihil simile est alteri secundum naturam, nisi sit ex eadem natura; quod est, unum alteri consustantiali est in Catholicorum sensu. Juxta Hilarium igitur, qui confitetur Filium Patri *omousion*, id de Filio confitetur, quod profiterentur de illo Catholicici, illum Patri consustantiali profitendo, sicut & vicissim.

Obj. Qui tantum dicit Filium Patri similem essentia, non confitetur eum ex Deo esse, & ita non confitetur eum esse verè & propriè Filium Dei. Sed qui non confitetur Filium esse verè & propriè Filium Dei, non confitetur eum esse verè & propriè Deum, neque eum separat à conditione creaturarum. Ergo Omœusiani, nolendo dicere Filium Patri consustantiali, sed eum tantum dicendo Pare similem essentia, non confitebantur eum esse verè ac propriè Filium Dei, neque eum à creaturarum conditione separabant. Prob. maj. Nam re vera ex eo quod sit ex Deo: sicut ex eo, quod stannum argento, & as fulvescens auro, simile sit essentia, non sequitur, quod stannum sit ex argento, aut as fulvescens ex auro. Item ex eo, quod lupus canis similis sit essentia, numquam ut canis carulus habeti poterit. Ita ferè S. Athanasius in lib. de Syn.

R. dist. maj. Qui tantum dicit Filium Patri similem essentia, non confitetur eum ex Deo esse, si dicat eum

P 3 simi-

similem apparet tantum & superficiari; sicut stannum argento, vel auro essentia simile est; sicut lupus essentia similis est cani, C. maj. Si dicat cum verè & intimè similem; sicut argentum argento, vel aurum auro simile est essentia; sicut lupus lupo, vel canis cani essentia similis est, N. maj. Nam qui dicit Filium esse verè & intimè essentia similem Patri, dicit unam esse essentiam, unam substancialiam, unam naturam Patri & Filii, adeoque dicit Filium ex Deo esse, hoc est Filium esse de substanciali Dei, & consequenter verè ac propriè Dei Filium. Pro quo,

Nota. Omnis vera similitudo essentialiter consistit in unitate vel numerica, vel saltem specifica; & quæ veram habent similitudinem in aliqua ratione, in illa ratione essentialiter unum sunt vel numero, vel saltem specie. Sic duo parietes albi veram habent similitudinem in qualitate, quia unum sunt specie in albedine, seu quia unam & eamdem specie albedinem habent; & duo albedines duorum parietum sunt vera similitudo duorum parietum, quia sunt una specie qualitas, una specie albedo. Similiter duæ massæ auri habent veram similitudinem in substanciali, quia unum sunt specie in substanciali, seu quia unam & eamdem, non quidem numero, sed specie substanciali habent; & duæ substanciali duarum massarum auri, sunt illarum similitudo vera, quia sunt una specie substanciali, unum specie aurum. Denique in humanis pater & filius veram habent similitudinem in natura, quia unam & eamdem specie naturali habent, quia unum & idem sunt specie in natura; & duo humanitates patris & filii sunt vera patris & filii similitudo in natura, quia sunt una & eadem specie humanitas, una & eadem specie natura humana. Hinc stannum & argentum, æs & aurum, lupus & canis non habent veram similitudinem in essentia, quia non habent unam & eamdem specie essentiam; sed solum propriæ qualitates aliquas communes, aut externam figuram apparent habere.

Nota iterum. Sicut vera similitudo nihil aliud est, quam unitas plurium in aliqua ratione, ita unitas plurium in aliqua ratione nihil aliud est, quam eorum in illa ratione indifferentia, seu indiscernibilitas; nam quæ in aliqua ratione non differunt, unum hoc ipso & formalissime in illa ratione sunt. Unde vera similitudo consistit in indifferentia plurium in aliqua ratione, & verè similia sunt in aliqua ratione, quæ in ea non differunt. Quia autem quæ non differunt in aliqua ratione, in ea inter se æqualia sunt; vera similitudo est plurium indifferentia, unitas, & æqualitas in aliqua ratione; & verè similia sunt, quæ in aliqua ratione indifferentiam, unitatem, & æqualitatem habent, sive ratio illa sit ipsa essentia, sive sit aliquid superadditum essentia.

Igitur qui dicit Filium Patri verè similem essentia, hoc ipso dicit illum habere cum Patre indifferentiam, unitatem, æqualitatem, adeoque & identitatem in essentia seu substanciali; ac proinde constitutus unam & eamdem esse Patris & Filii divinitatem. Patrem & Filium unum esse Deum verum, Filium esse genuinum Dei Patris filium, uto potè de substanciali Patris genitum. Quod autem Omœusiani dixerint Filium Patri verè similem essentia, evidenter demonstratur ex eo, quod etiam dixerint, Filium esse incommutabilem & inalterabilem essentia Patris absque omni dissimilitudine imaginem. Filium autem esse prorsus indifferentem ac indiscernibilem essentia Patris imaginem, & esse Patri verè & intimè similem essentia, unum & idem omnino sunt. Primum autem constanter dixerunt, cum constanter adhaerentes Antiochenæ formulæ in encanis conscriptæ. Ergo, &c. Et secundum dixerunt constantes; & dicendo, constantes professi sunt Filium cum Patre in essentia indifferentiam, unitatem, æqualitatem, & identitatem habere.

Ad prob. itaque maj. R. ex eo, quod Filius dicatur & sit Patri verè & intimè similem essentia, sequi quod propriè sit ex Deo; quia ex vera & intimè illa similitudine sequitur, quod cum Patre indifferentiam, unitatem, æqualitatem, & identitatem habeat in essentia, adeoque quod propriè sit de essentia & substanciali Dei,

quod est eum propriè esse ex Deo. Ad exempla à Sancto Athanasio allegata, R. Ex eo quod v.g. stannum argento simile sit essentia, non sequitur, quod stannum sit ex argento, seu de substanciali argenti, quia similitudo illa essentia, quam stannum habet cum argento, non est vera & intimè similitudo, sed adumbrata tantum, apparet, & superficiaria, quacum manet essentia seu substanciali vera dissimilitudo, disparitas & diversitas; quia in eo tantum posita est, quod stannum essentia ab argento minus differat, quam plumbum, ferrum, æs, &c.

Ex his obiter adverte magnum discripum Omœusianos inter & Arianos aliquos, è quorum numero fuit Eusebius Cesariensis, quique identidem dixere Filium Patri etiam essentia similem: hic enim adumbratam tantum & superficiariam cum Patre in essentia similitudinem Filio attribuebant, & talem præ ceteris rebus à Deo conditam, quale v.g. cum argento stannum habet præ ceteris metallis, quacum similitudine sit vera essentiarum seu substancialium dissimilitudo, disparitas, & diversitas. At illi, Omœusiani scilicet, veram & intimam cum Patre Filio in essentia similitudinem attribuebant, & talem, qualem habent inter se duæ massæ auri, vel argenti, duo leones, duo homines; quæ similitudo cum indifferentia, unitate, æqualitate, & identitate in essentia convertitur.

Obj. adhuc S. Epiphanius. qui Omœusianos Episcopos hæretici accensit, & Semi-arianos vocat. R. I. Omœusianos Episcopos non fuisse hæreticos, nec propriè Semi-arianos, ante annum 360. Non enim fuerunt hæretici, quia formulam Nicensem subscripterunt; nam & coacti subscripterunt, & subscripti, se circa Verbi divinitatem catholicos ostenderunt; cum ea conditione subscripterint, ut Acaciani dissimilem in essentia damnarent. Præterea, hac in re eorum causa peior non est, quam Ariminensium, quorum exemplum in subscriptendo fecuti sunt, & quos in Arianismum minimè consenserunt probabimus. Neque etiam hæretici fuerunt, è quod perinaciter omousion repuerent; nam & vocabulum æquivalens, nempe omousion substituebant, & iensem omousi admitebant: dicebant enim Filium esse de substanciali Patris, & genuinum Patris factum, ad quod significandum Nicenæ Patres omousion adhibendum in suo Symbolo censuerunt.

R. 2. post Macedonii abdicationem, quæ contigit anno 360, aliquos, imò multos ex Omœusianis in haeresim & Semi-arianismum incidisse. Macedonius enim ab Acaciani exauktoratus, & Constantinopoli ejus, recta quidem circa Verbi divinitatem fide retenta, quamquam in rejicendo omousi vocabulo perseveraverat, bellum indixit Spiritui sancto, aperte illum asserters creaturam, ut testatur Theodoreetus lib. 2. hist. cap. 6. ubi de Macedonio loquens, hæc narrat: Non multo post cum quoque ejecerant, cum creaturam dicere abnueret eum, quem sacra Scriptura Filium appellat (vera causa Macedonium & alios Seleuciensis Legatos abdicandi, Acacianus fuit Macedonii & Legatorum aliorum Seleuciensium constantia in tuenda Filii divinitate; quamvis Acaciani, ne animum Constantii offendenter, alias abdicationis causas prætexerint,) quam ob causam ab illis sejunctus, (paribus enim cum illis ante studiis, licet non pati sententia, contra Nicenæ fidei defensores pugnaverat,) propria secta author ac patronus existit; quippe qui confessantiam quidem Patri Filium esse ipse quoque negaret, (quamvis non eodem sensu,) similem vero per omnia genitoris suo diceret: Spiritum autem sanctum disertis verbis creaturam appellaret.

Macedonius autem hoc pacto circa Trinitatem partim cum Anomœis confensit, partim ab illis dissensit: confensit quidem, Spiritum sanctum cum illis aperte creaturam appellando & profitendo; dissensit vero, Filium dicendo Patrem per omnia similem esse, adeoque unam cum illo essentiam & divinitatem habere: unde ex Omœusiano & Schismatico, Hæreticus, & Semi-arianus tandem factus est. In hunc portò Semi-arianismum suum induxit ex Omœusianis plurimos, qui idcirco & Ma-

Hæz. 71.

Disputatio II. Articulus XI.

231

& Macedoniani & Semi-ariani vocati sunt: Macedoniani quidem, propter Macedonium, quo duce & investigator, ex schismate in heresim prolapsi sunt: Semi-ariani vero, quia cum Ariani seu Anomaei Filium aequum ac Spiritum sanctum creaturam dicerent, & contra Filium aequum ac contra Spiritum sanctum blasphemarent, ipsi cum Orthodoxis docentes Filium Patri esse vere similem essentia, adeoque unum & eamdem esse Patris & Filii essentiam seu substantiam, solum Spiritum sanctum a substantia divina removabant, & ambandant ad creaturas.

Sed audire praeferat Sozomenum lib. 4. c. 27. ubi haec habet: *Postquam Macedonius Constantinopolitana exodus est Ecclesia, non amplius eamdem cum Acacio & Eudoxio opinionem tenuit (hac verba castiganda sunt ex Theodoro, & ex iis, quae superius dicta sunt,) dacebat enim Filium quidem Deum esse, per omnia similem Patri, adeoque secundum substantiam. (Idem etiam ante abdicationem suam docuerat.) Spiritum vero sanctum ejusdem honoris & dignitatis expertem esse asserebat: famulum ac ministrum eum appellans: ... Eamdem cum illo opinionem amplexi sunt Eleusius & Eustathius, & reliqui omnes, qui e tempore a contraria sententia assertoribus depositi fuerant Constantinopoli. Itaque, si Sozomeno credimus, Seleucienses Legati omnes post suam & Macedonii abdicationem, ac proinde inter Omoeianos praecipui, quorum exemplum alios etiam ejusdem factiosi Episcopos fecerunt esse, credere primum est, contra Spiritum sanctum aperte blasphemarunt, & Macedonianorum seu Semi-arianorum sectam conflatunt. Quod*

Confirmatur ex Socrate lib. 3. c. 25. ubi dicitur: Macedoniani libellum ei (Joviano) offerunt, postulantes ut ii quidem qui dissimilem Patri Filium asserabant, pellerentur Ecclesias, ipsi vero in eorum locum substituerentur. Hunc libellum precum obtulerunt Basilios Antiochensis, Silvanus Taristi, Sophronius Pompeiopolensis, &c. Et ex lib. 4. c. 4. ubi postquam dixit Macedonianos Synodus Lampaci celebraisse, & Antiocheni Concilii formulam, cui etiam Seleucienses subscrivissent, confitit, huc inferius subhicit: Quocirca Eleusius Cyzicus Episcopus, & qui cum illo erant, superiores partes alequandiu obtinuerunt, cum Macedonii dogma adstruerent, quod ante quidem obscurum, post Synodum autem Lampacenam manifestius factum est. Atque hoc Concilium in causa suis arbitror, cur Macedoniani tam frequentes sint in Hellestanto, &c. Et ex ejusd. lib. c. 12. ubi haec narrat: Deniū persecutores (Eudoxiani) aduersus Macedonianos grassari caepere, qui metu magis quam violentia confititi, per singulas civitates ultra citroque legatos inter se miserunt: significantes necessarium confugiendum esse tum ad Fratrem Imperatoris (Valentianum) tum ad Liberum Romanam Urbis Episcopum, eorumque fidem amblemandam portare, quam ut cum Eudoxio communicarent. Mitunt igitur Eustathium Sebastianum Episcopum, Silvanum Taristi Cilicia, & Theophylactum Cappadociorum.

Confirmatur denique ex Illyricana Synodo. Nota, Eustathium unus e tribus Lampacenae Synodi Legatis, qui Romanam ad Liberum venerant, una cum Elpidio Romanae Sedis Legato profectus in Illyricum, convenit Imperatore Valentianum. Illyrianorum Episcoporum orthodoxorum convocavit Imperator Synodus, in qua damnati sunt, qui adumbratam tantum & superficiariam Filio cum Patre similitudinem tribuerent, & edita formula, in qua profitebantur Episcopi, unam eamdemque substantiam Patris, ac Filii, & Spiritus sancti in tribus esse personis, hoc est, in tribus perfectis subsistentiis. Huic autem definitioni occasionem dedit rumor, qui in regionibus illis de Omoeianis Orientalibus percrebuerat, videlicet quod Spiritum sanctum a Patre & Filio separarent, negando Spiritum sanctum unam habere cum Patre & Filio essentiam & divinitatem.

Eustathius autem, cum pro se & suis Synodi communionem peteret, & interrogatus, quid Orientales, a quibus missus fuerat, de Trinitate & Spiritu sancto sentirent, respondisset, eos Trinitatem confubstantiam

Simonnet Theol. Tom. I.

profiteri; Episcopi tamen communionem petitam non concederunt, sed concedendam suspenderunt, donec per Elpidium certiores fierent, rem, uti testatus erat Eustathius, ita se habere. Orientales igitur Omoeianos, saltem plurimos, contra Spiritum sanctum blasphemare, publicus rumor uique in Occidentem perverserat, quem rumorem verum esse ostendit eventus: Illyrianos enim cum Orientalibus Omoeianis communionem postmodum iniisse, non percomperimus.

Plurimos igitur ex Omoeianis facile concedimus Macedonio adhæsse, & cum illo prolapsos in heresim & Semi-arianis, dicendo de Spiritu sancto, quod non solum de Spiritu sancto, sed etiam de Filio dicunt Ariani. At simul obseruamus, alios non fuisse Semi-arianos, præter Macedonianos, quod etiam obseruavit Philastrius, & post eum S. Augustinus; atque demonstratur ex can. I. Concilii Constantinopolitanus I. ubi dicitur: *Oportet anathematizari omnem heresim, specialiter autem Eunomianorum, sive Anomaeorum, & Arianorum, sive Eudoxianorum, & Semi-arianorum, sive Pneumatomachorum, id est, qui contra Spiritum sanctum pugnant.*

ARTICULUS XI.

Utrum Ariminensis Synodi Episcopi, post Legatorum suorum prævaricationem, lapsi sint in heresim.

RESPONSIO.

Arimenensis Synodi Patres, etiam post Legatorum suorum prævaricationem, non possunt sine insinuati calunnia dici in heresim incidisse, & in Arianicum consensisse.

Prob. Nam si Ariminenses, post Legatorum suorum prævaricationem, in heresim inciderunt, vel subscrivendo Nicensis formulam, vel supprimendo usque vocabulum, vel denique communicando cum Ariani Episcopis. Nihil horum dici potest. Non primum, Ut enim dicantur in heresim incidisse, Nicensem formulam subscrivendo, saltem requiritur, ut aut hæc formula sit heretica in sensu proprio & obvio verborum, quibus conscripta est; aut hæc formulam in sensu alienum & pravum detortam subscrivissent ex affectu heresim. At I. falsum est, quod Nicensis formula sit heretica in sensu proprio & obvio verborum, quibus conscripta est; inquit in contra in sensu proprio & obvio verborum accepta, plane catholicæ est, & catholicum de Verbi divinitate dogma exprimit.

Nicensis formula, quantum attinet ad Verbi divinitatem, hic tenor est: *Credimus in unigenitum Dei Filium, qui ante omnia secula, & ante omne principium natus est ex Deo; natum unigenitum solum ex solo Patre, Deum ex Deo, similem genitori suo Patri secundum Scripturas; cuius nativitatem nullus novit, nisi qui solum cum genuit Pater. Ceterè in hac professione, si verba in proprio & obvia significatione accipiuntur, nihil non plane orthodoxum est. Numquid hic insertum est, inquit S. Hieronymus, Erat tempus, Dial. Contre Lucif. quando non erat? vel, De nullis extantibus creatura est Filius Dei? Perfecta fides est, Deum de Deo credere. Et natum aiebant unigenitum solum ex solo Patre. Quid est natum? Certe non factum. Nativitas suspicione auferebat creature.*

Nicensis formula confitetur Filium ante omnia secula & ante omne principium natum esse ex Deo. At Filium natum esse ex Deo ante omnia secula, & ante omne principium, in sensu proprio & obvio, ut patet ex aliis formulis Catholicis, idem est, ac Filium natum esse ex Deo ab aeterno. Confitetur Filium esse Deum ex Deo. At Filium esse Deum ex Deo, in sensu proprio & obvio, idem est, seclusis imperfectionibus, ac hominem esse ex homine. Hominem autem esse ex homine, est hominem digni de propria substantia hominis generantis. Filium igitur esse Deum ex Deo, in sensu proprio & obvio, est, Filium esse Deum genitum de propria substantia Dei genitoris, seclusis imperfectionibus, que reperiuntur in generationibus re-

P 4 rum

Epif. Valens.

Apud Theod. 14. lib. 4. c. 9.

Epif. Synod. Concl. Illyr. spud Theod. lib. 4. c. 9.

rum corporearum. Confitetur productionem Filii esse nativitatem. Nativitas autem, in sensu proprio sumpta, opponitur creationi in sensu proprio sumpta: creatio enim, accepta in proprio sensu, est producio rei ex nihilo tam subiecti quam sui: nativitas vero, accepta in proprio sensu, est processio suppositi viventis a vivente supposito, ipsum de propria substantia producente. Confitetur Patrem esse genitorem Filii: agenitor in sensu proprio differt a creatore in sensu proprio: Pater enim, ut loquar cum Ancyana Synodo, creator est sola potestate; genitor vero potestate simul & substantia: creator est, res creata per omnipotentiam suam a non esse ad esse traducendo; genitor vero, substantiam suam communicando, seu transfundendo, non quidem ex parte, sed totam, sic tamen, ut totam sibi retineat. Confitetur Filium Patri similem secundum Scripturas. At secundum Scripturas, in proprio & germano sensu sumpta, Filius habet veram & intimam cum Patre similitudinem in essentia, ac propinque & in essentia unitatem, aequalitatem, & identitatem. Quid plura? Formula Nicensis, in proprio & obvio sensu sumpta, confitetur Filium esse de substantia Patris, aedique equivalenter, & quoad sensum confitetur Filium Patri consubstantialem. Est igitur in sensu proprio & obvio verborum, quibus conscripta est, planè catholicæ, & catholicum de Verbi divinitate dogma exprimit.

2. Falsum est, quod Ariminenses Nicensem formulam, in alienum & præviū sensum detortam, subscripti ex affectu hæresis: ut probatur ex iis, que Arimini gesta sunt, antequam Legati ad Imperatorem destinarentur; ex iis que gesta sunt ibidem, postquam Legati prævaricati essent in Thracia, & acta a Synodo contra id, quod in mandatis accepérant, recidissent; denique ex iis, que post Synodi dissolutionem contigerunt.

*Athen. 1 de
Syn.* Cum Ursacius & Valens Ariminum venissent, secum deferentes tertiam Sirmensem formulam, eamque in Episcoporum conventu recitassent, iussi sunt a Synodo, ut primum omnium Ariana hæresim damnarent, quod facere renuerunt. Synodus, cognita eorum nequitia, una omnium voce illos excommunicavit, & abdicavit: Nicenum Concilium approbavit, & ad omnia sufficere pronunciavit. In Synodali ad Constantium Epistola loquentes de Nicena fide hæc scribunt: *Post longam deliberationem optima via* est ea fides, que hactenus usque a præcis temporebus perdravat, quam & Prophetæ, & Evangelia, & Apostoli per Dominum nostrum Jesum Christum predicarunt.... Statutum igitur, ut eam retinentes coleremus, & colentes usque ad finem conservaremus, &c.

*Apud Athan.
Un. de Syn.* Legatis prævaricatoribus ad Synodus reversis, Nicensis formula non est a Parribus conscripta, nisi postquam ab omnibus, etiam ab ipso Valente, publicè in templo plurimis anathematismis Ariana hæresis confixa est, ut hoc pacto omnis suscipio fraudis in expositione fidei concibenda adhibita tolleretur. Rem sic narrat S. Hieronymus, ex actis ipsiusmet Synodi: *Cum fraudem fuisse in expositione rumor populi ventilaret, Valens.... qui eam conscriperat, presente Tario, Praetori Prefecto, qui ex ypsi Regis Synodo aderat, professus est se Arianan non esse, & penitus ab eorum blasphemias abhorre. Res secreta opiniōnē vulgi non extinxerat: itaque alia die in Ecclesia, que est apud Ariminum, & Episcoporum simul & Laicorum turbis concurrentibus, Muonius Episcopus Provinciae Byzantine, cui propter etiam primam ab omnibus deserabantur, ita locutus est: Ea, que sunt facta per publicum, & ad nos usque perlata, aliquem e nobis Sanctitati vestra legere præcipimus; ut que sunt mala, & ab auribus & a corde nostro abhorre debent, omnium una voce damnentur. Responsum est ab universis Episcopis: Placet,*

Iaque cum Claudio, Episcopus Provinciae Picentie, ex præcepto omnium blasphemias, que Valenti ferebantur, legere cœpisset; Valens suas esse negans, exclamavit, & dixit; Si quis negat Christum, Deum, Dei Filium, ante secula ex Patre genitum.... si quis negat Filium similem Patri secundum Scripturas.... si quis Filium Dei non

dixerit eternum cum Patre.... si quis dixerit creaturam Filium Dei, ut sunt cetera creature.... si quis dixerit de nullis extantibus Filium, & non de Deo Patre.... si quis dixerit, Erat tempus, quando non erat Filius, anathema sit. Omnes pariter clamaverunt ad singulos anathematismos: Anathema sit, & cuncti Episcopi, & tota simul Ecclesia planu quodam & tripudio, Valentis vocem exceperunt....

Cum ergo cuncti Valentem ad cœlum laudibus tollerent, & suam in eum suspicionem cum panitentia damnarent; idem Claudio, qui supra legere cooperat, ait: Adhuc sunt aliqua, que subterfugerunt Dominum, & Fratrem meum Valentem; que, si vobis videtur, ne qui scrupulus remaneat, in commune damnemus. Si quis dixerit Filium Dei esse quidem ante omnia secula, sed non ante omnino tempus, etiam imaginarium, ut aliquid anteferat, anathema sit. Dixerunt cuncti: Anathema sit. Multaque alia, que suspiciona videbantur, ad pronunciationem Claudi Valentem condemnavit.... His ita gestis, subscripta formula, Concilium solvit, & aliquando post leti omnes ad Provincias revertuntur. Idem enim Regi & bonis omnibus cura fuerat, ut Oriens atque Occidens communionis vinculo neclerentur.

Dissoluta Synodo, & omnibus Episcopis ad suas Ecclesias reversis, cuperunt Valent & Ursacium, ceteraque nequitia eorum socii, egregii videlicet Christi Sacerdotes, palmas suas salutare, dicentes se Filium non creaturam negasse, sed similem aliis creaturis, & usque nomen abolitum tandem esse, atque Nicenæ fidei damnationem ab Oriente pariter & Occidente, generali Episcoporum conjuratione, conclusam gloriantes; sic ut ingemiseret totus orbis, seque, quamvis nihil tale suscipiente, in & ab Ariana impietate abhorrentem, quasi Arianan occulta quadam incantatione factum, miraretur. Sed quid, cum ita triumphum agerent Ariani pro more hæreticorum, qui superiores se ac viiores mentiuntur, vel tunc maximè cum vieti prostrati sunt; quid, inquam, tunc fecere, qui Arimini adserunt, & Nicensem formulam subscripterant? Num victoriam cecinere cum Ariani; quod certè facere debuerunt, si formulam illam, in Ariano sensum detortam, ex affectu hæresis suscipierunt? Num igitur triumpharunt cum Ariani, & cum illis Nicenæ fidei proscriptionem clamaverunt? Minime vero.

Audamus Hieronymum narrantem quid tunc egerint. Concurrebant, inquit, Episcopi, qui Ariminenses dolis irretiti, sine conscientia heretici ferebantur, contestantes Corpus Domini, & quidquid in Ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide (hoc est, in Nicensi formula) suscipiant. Putavimus, aiebant, sensum congruere cum verbis: nec in Ecclesia Dei, ubi simplicitas, ubi pura confessio est, aliud in corde clausum esse, aliud in labiis proferri timuimus. Decepit nos bona de malis existimatio. Non sumus arbitrii Sacerdotes Christi adversus Christum pugnare. Multaque alia, que brevitatibus studio prætereo, flentes asserebant, parati & subscriptionem pristinam, & omnes Ariani blasphemias condemnare.

Quod eos præstis, egregie testatur Liberius Papa in sua ad Omnesianos epistola. Cum omnes, inquit, Occidentalium partium Episcopi Ariminum convenissent, quo illos Ariani probitas convocaverat ex consilio, ut blanda persuasione, seu, quod verius est, secularis potentia coacti, id quod in fide (Nicena) cautissime possum fuerat (nempe Filium Patri consubstantialem esse) tollerent, aut obliquè negarent; nihil proficit illorum veritatis: etenim omnes propemodum illi, qui tunc apud Ariminum collecti, partim illecebri, parim dolo decepti fuerant, & in usus suppressionem consenserant, nunc ad sanam mentem reversi, formulam fidei, ab Ariminensi Concilio editam, vel potius suscepunt, & ob usus abolitionem anathemate dignam, anathemate damnarunt, & catholicæ atque apostolice fidei, olim apud Nicenam promulgata, quam fatem obliquè rejecisse visi fuerant, subscripterunt, & nobiscum inita communione. (nam

ibid.

ibid.

ibid.

Apud Soc. L
4. chil. c. 1.

Disputatio II. Articulus XI.

233

(nam proscripto *usia* vocabulo, cum Liberio & aliis Omouianis communicare non poterant amplius in *omousi* professione, atque ita aliquo pacto se ipsi prae-ciderant) *adversus Arii doctrinam, ejusque discipulos graviori indignatione commoventur*. Dicit autem eos ad sanam mentem reverhos, non quia ab heresi ad fidem, sed quia ab *usia* vocabuli suppressione, ad eius professionem revocati sunt.

Porro quod in genere ostensum est de iis, qui Arini fuerunt & subscripti erunt, hoc est, quis fuerit eorum sensus post Synodi dissolutionem, idem in particulari demonstrari potest de Episcopis Gallicanis, ex eorum ad Orientales Episcopos è Parisiensi Synodo scripta epistola. In ea enim ingenuè consenserunt similitudinem suam in formula subscribenda, & supprimendo *usia* vocabulo, fraudem passant esse, qua confessione retractant, quidquid à se Arini perperam gestum est. Excommunicant secundos Ariminensis Synodi Legatos, quod cum Acacianis communionem inierint; Arianorum blasphemias, quas Litteris suis subjecerant Orientales, damnant, pollicentes coram Deo, ut quisque bis, que contra Anianam imprietatem statuant, intra Gallias putaverit renitendum, à communione ac sede sit sacerdotii abiciendus.

Prosternunt etiam *usia* vocabulum, ab Orientalibus contra Ariomanitarum heresim inventum, à se semper sanctè fideliterque suscepimus esse; amplecti se *homousion*, tanquam apertissimum ad veram & legitimam ex Deo Patre unigeniti Dei nativitatem significandam, detestantes perfonatum confusioneum. *Negque aliquam partem Patris esse Filium intelligentes, sed ex toto atque perfecto innascibili Deo totum atque perfectum unigenitum Deum natum, unius à se idcirco vel *usia*, vel substantia cum Deo Patre confessum: similitudinem quoque ejus ad Deum Parem non inviti audientes, (quippe cum imago invisibilis Dei sit) sed eam solam similitudinem dignam ad Patrem intelligentes, que veri Dei sit ad verum Deum.* Quibus postremis verbis declarant, quid Arini per illud, similem Patri secundum Scripturas, intellexerint, & post Ariminensem Synodum intelligentes.

Ex dictis autem haec tenus clarum est Patres Ariminenses, ante & post dissolutionem Synodi, ab Arianis imprietate maximè abhorruisse, adeoque alienissimos fuisse à Nicensi formula, in Arianum sensum detorta, ex hujus heresim affectu subscribenda: quin imò, cum haec formula, ut probatum est, in sensu proprio & obvio verborum catholicæ sit, & dogma catholicum exprimat, atque ita animo verè catholicæ subscribi potuerit, eam alio animo subscriptissim Patres Ariminenses dici, non patiuntur ea, quæ de eorum tum ante tum post Synodi dissolutionem sensu haec tenus relata & probata sunt. Non possunt igitur dici Patres Ariminenses, subscribendo Nicensem formulam, in heresim incidisse. *Quod erat primum.*

Secundum etiam dici non potest, nempe quod Patres Ariminenses in heresim inciderint, supprimendo *usia* vocabulum. Nemo enim hereticus esse potest ex eo quod vocabula repudiet, nisi etiam, repudiando vocabula, pertinaciter & contra autoritatem Ecclesiæ repudiet sensum catholicum vocabulis illis expressum: nam hereticus ille omnis & solus dicitur, & est, qui dogma catholicum, unum aut multiplex, fidelibus ad credendum ab Ecclesia propositum, contra autoritatem Ecclesiæ rejicit. Dignitatem autem non in vocabulis, sed in rebus per vocabula expressis, consistunt. Atque Patres Ariminenses *usia* vocabulum expresi, adeoque & *homousi* pariter & *homousi* vocabula tacite rejicendo, etiam sensum ab Orthodoxis per illa expressum, sive expressè, sive tacite tantum rejecisse, dici nullatenus possunt. Ergo, &c.

Prob. min. Nam 1. sicut dici non possunt subscriptissim formulam ex affectu heresim; ita nec dici possunt ex affectu heresim, *usia* vocabulum repudiisse, At si non possunt dici, *usia* vocabulum repudiisse ex affectu heresim, protectò dici non possunt, illud repudiando, sensum quoque catholicum illius repudiisse. 2. Non repudiarunt sensum illum, quem prius

posuerunt in tuto, quām repudiarent vocabulum, quo solebar ab Orthodoxis exprimi. Atqui prius posuerunt in tuto sensum illum, quem Orthodoxi solebant exprimere per *usia* vocabulum, quām hoc vocabulum repudiarent: prius quām enim repudiarent hoc vocabulum, professi sunt se credere Filium Deum de Deo, Filium ante omnia secula & ante omne principium natum ex Deo, Filium genitori suo similem secundum Scripturas, hoc est, ut postea non pauci ex illis in Synodo Parisiensi interpretati sunt, similem ea similitudine, qua sit veri Dei ad verum Deum. Hac autem dicere, & quidem, ut supponitur, in sensu proprio & obvio verborum, ut dicebant Ariminenses, quid aliud est, quām dicere Filium non esse de non extantibus, sed de substantia Dei Patris, unam & eandem esse substantiam Patris & Filii; Filium cum Patre in substantia indifferentiam, unitatem, aequalitatem, & identitatem habere: quæ ut exprimarent Orthodoxi, *usia, homousi* & *homousi* vocabula adhibebant: Ergo, &c.

3. Non repudiabant *usia* vocabulum, ut Filius creatura impūne dici posset; ne Filius verè & propriè diceretur Deus de Deo; ne Filius diceretur verè & propriè natus ex Patre, seu verus ac genuinus Patris fœtus; ne Filius diceretur verè & intime Patris similis, adeoque & aequalis, ac unum cum illo in deitate; sed eiusdem *economia* causa, quia scilicet non inveniebatur in Scripturis, & multis simplicioris ingenii novitate sua offendere videbatur. Hac omnia suggerit S. Hieronymus; *De usia vero nomine abiciendo, inquit, verisimilis ratio prebeat.* Quia in Scripturis, aiebant, non inveniuntur, & multis simpliciores novitate sua scandalizat, placuit auferri. Non erat cura Episcopis de vocabulo, cum sensus esset in tuto. Supplendum, Et posset multis aliis modis exprimi, dicendo ver. gr. Filium esse Deum de Deo; esse genitum, non factum; esse natum ex Deo Patre; esse genuinum Patris fœtum; esse Patris similem per omnia, & absque omni differentiatione; esse unum & idem in deitate cum Patre; esse Patris maiestate, potentia, virtute, gloria, & divinitate parem, &c. Hac enim omnia, & alia similia, Consubstantiali equivalent, & cum eo converuntur.

Patres igitur Ariminenses, cum animadverterent *usia* vocabulum necessarium non esse ad exprimendum dogma Catholicum, quod multis aliis modis sufficienter exprimi poterat; cum viderent illud dogma in professione fidei, ab Ursacio & Valente eorumque locis oblatæ, sufficienter expressum, & sic in tuto possum; cum jam ex orthodoxis Episcopis præcipui exularent, & ipsi propediem exulaturi essent, ni Imperatoris voluntati obsequerentur; & quod maximè apud illos jure merito poterat esse momenti & ponderis, cum ab Orientalibus, Seleuciae congregatis, *usia* nomen, cuius tamen inventores fuerant, abolitum esse crederent, in ejusdem nominis silentium tandem consenserunt per quandam *economiam*, ut, quod illis videbatur optimum, *Ibid.* *Oriens atque Occidens communionis* sibi vinculo netterentur, & ne oves, veris pastoribus orbatæ, lupis dilaniandæ obijcerentur; hoc est, ne orthodoxis Episcopis ferè omibus in exilium deportatis, Episcopi Ariani in Ecclesiæ ferè omnes intruderentur, & totius ferè orbis Christiani fides in extremum periculum præcipitaretur. Itaque dici non potest Patres Arimi congregatos, in heresim incidisse per abolitionem nominis *usia*; quod erat secundum.

Tertium denique dici non potest, nempe quod in heresim inciderint, cum Ariani Episcopis communionem ineundæ, & cum eis communem fidei professionem subscriptendo. Nam 1. haec fidei professio, ut probatum est, in proprio & obvio sensu verborum, quibus conscripta est, accepta, veram & propriè dictam Filio divinitatem attribuit, cumque, velint nolint Ariani, non quidem formaliter, sed aequivalenter dicunt Patri consubstantiali; cum eum dicat Deum de Deo, & natum ex Patre, & Patri

Patri similem secundum Scripturas. Secundum autem Scripturas Filius Patri similis est per omnia, & absque omni omnino dissimilitudine. Secundum Scripturas Filius Patri similis est, tanquam verus Filius vero Patri. Secundum Scripturas Filius Patri similis est ea similitudine, vi cuius unum est cum Patre; vi cuius in forma Dei est, nec rapinam arbitratur esse aequalem Deo; vi cuius est splendor gloriae Patris, & figura substantiae ejus, non extima & superficiaria, sed intima & solida; vi cuius est imago Dei invisibilis, omnes ejus perfectiones in se complectens, & in qua per identitatem omnis plenitudo divinitatis inhabitat. Uno verbo, secundum Scripturas Filius Patri similis est ea similitudine, quae veri Dei est ad verum Deum.

2. Ille nequidem presumptivè hæreticus est, qui cum hæreticis non communicat, nisi quia ad id dollo, vel vi inducit: talis enim non nisi injuria prælumeretur communicare cum hæreticis ex affectu hæresis. Atqui Patres Ariminenses non communicant cum Arianis, nisi quia ad id partim vi, partim fraude inducti sunt. Nam à Constantio Arimini per vim detenti, donec communicarent, & Valentini, Ursacii, aiorumque ejusdem factionis hominum mendacis & hypocriti decepti, communicaunt. Ergo, &c.

3. Illi in hæresim incidisse dici non possunt propter communionem cum hæreticis in iram, qui communionem cum hæreticis non injurunt, nisi postquam hæretici errores suos anathematizantur. Atqui Patres Ariminenses non injurunt communionem cum Episcopis Arianis, nisi postquam hi non solum privati, sed etiam publicè in frequentissimo Episcoporum, aiorumque clericorum & laicorum conventu anathematizantur Atri blasphemias, anathematizando eos, qui negarent Christum, Deum, ante secula ex Patre genitum, qui negarent Filium Patri coeterum; & eos, qui dicent, Erat tempus, quando non erat Filius; qui dicent, de non existentibus Filium, & non de Deo Patre. Ergo, &c.

At inquit. Arianæ non loquebantur sincerè, aliud in mente gerebant, & aliud in ore, vel potius omnia verba sua ad sensum alienum & impropterum detorquentur: unde errores suos non nisi specie tenus damnabant. Ita est. Sed Ariminenses putabant eos sincerè loqui; putabant eos idem in mente gerere, quod in ore: Putabant sensum congruere cum verbis: nec in Ecclesia Dei, ubi simplicitas, ubi pauca confessio est, aliud in corde clausum esse, aliud in labiis preferri timuerunt. Decepit eos bona de malis existimatio. Non sunt arbitrati sacerdotes Christi aduersus Christum pugnare, tunc praesertim cum se pugnare pro Christo, palam profitabantur. Putarunt igitur illos aut nunquam Arianæ impiperati adhæsisse, aut certè tandem ab ea recessisse. Hæreticum autem quis jure dicet, vel supicabitur eum, qui communionem suam imperit hæretico, sed quem aut talem nunquam fuisse, aut certè errores suos deposuisse, bona fide existimat? Ergo Ariminenses, propter initiam cum Arianis Episcopis communionem, dici non possunt in hæresim incidisse. Quod erat tertium.

Hinc Luciferiano, reprehidenti Confessores Episcopos, Athanasium scilicet, Hilarium, & Eusebium Vercellensem, quid in communionem suam receperint Ariminenses, respondet S. Hieronymus: *Cur damnassent eos, qui Arianæ non erant? Cur Ecclesiam scinderent in concordia fidei permanentem? Cur denique credentes bene, obstinatione sua facerent Arianos?* Juxta Hieronymum, Episcopi Confessores, excludendo Ariminenses, etiam paenitentes, à communione sua, damnassent eos, qui non erant Arianæ; Episcopos bene credentes, in desperationem adductos, in hæresim obstinatione sua præcipitabant; & quod peius est, separando te ab Ariminensibus, unitatem Ecclesias scidissent, hoc est, ipsius scilicet facerent. Quo nihil luculentius dici potius pro orthodoxya Patrum Ariminensium asserenda: no-

mo enim schismata facit, communionem suam hæreticis denegando; nec scindit unitatem Ecclesie, qui separat se ab iis, qui non sunt de Ecclesie unitate. Juxta Hieronymum igitur, Ariminenses, post Nicensem formulam subscriptam, & abolitum usus nomen, erant de unitate Ecclesie, erant vera Ecclesie membra, quia veram de Verbi divinitate fidem tenebant, nec contra Nicenam Synodum rebellare, aut ullatenus ei præjudicare intenderant; & qui se ab eis separasset, separasset se à veris Ecclesie membris, atque ita schisma fecisset in Ecclesia.

Hinc, mortuo Constantio, & Episcopis exilibus à Juliano ejus successore ab exilio revocatis, in Alexandrina Synodo primum, deinde in aliis, celebratis in Græcia, Hispania, & Gallia, tum à Libero summo Pontifice decretum est, ut, exceptis Valente, Ursacio, & aliis eorum nequitia sociis, omnes qui Arimini subscripterant, in communione Ecclesie permanerent, & locum suum in clero retinarent, modò damnarent formulam Ariminensem, ex qua scilicet parte contraria erat Nicenæ fidei, hoc est, qua imperabat usus, & consequenter monsii silentium, atque ipsam fidem Nicenam subscripterent. Quod libentissime, paucis exceptis Illyricianis, præstiterunt omnes absque mora, majorique, quam antea, Arianæ impietatis odio flagrarent.

Habentur hæc ex Epist. Liberii ad Episcopos Italiz apud Hilar. frag. 12. Ex epist. ejusdem ad Orientales Omœtianos apud Socr. lib. 4. cap. 12. Ex ep. Synodi Paricensis apud Hilar. frag. 11. Ex epist. Romanae Synodi sub Damaso ad Episcopos Illyrici apud Theod. lib. 2. histor. cap. 22. Ex epist. Athanasi ad Russinianum, ubi dicit, Synodus omnes, in causa Ariminensium celebratas, idem sensisse, iis nempe, qui Arimini cecidissent, veniam, etiæ impiorum sedes præbuerint, usus vocabulum proscribendo, modò eos peniteat, et scilicet quæ contra usum & omisii vocabula statuerant, retractando, nec per vim aut necessitatem detur, largiendam esse, & restituendum in clero locum, à quo non exciderant per hæresim, sed per suppressionem vocabulorum universalis Ecclesie decreto consecratorum, excidisse videbantur; idque præcipue quod à fide non remorantur sed fidei nullatenus præjudicare voluisse, idque quod gestum erat, aëconomia quadam factum esse videbatur. Se enim ad impietatem nunquam transisse; sed ne impiorum quorundam furor Ecclesias perderet, vim potius sequi, & id oneris ferre, quam populum perire, maluisse dicebant.

Sed præstet adhuc audire hac de re S. Hieronymum. Post redditum, inquit, Confessorum, in Alexandria postea Synodo constitutum est, ut, exceptis auctoribus hæreticis, quos error excusare non poterat, paenitentes Ecclesie sociarentur; non quod Episcopi possent esse, qui hæretici fuerant; sed quia constaret, eos, qui recupererentur, hæreticos non fuisse. Assensus est hæc sententia Occidens, & per tam necessarium Concilium Satana fancibus mundus erexitur est, non præcisus ab Ecclesie communione Episcopis, qui Arimini ceciderant magno numero. Juxta Hieronymum, si Ariminenses hæresim professi essent, non posuissent postea, etiam acta paenitentia, episcopalem in Ecclesia gradum retinere; sed quia constabat eos non esse professos hæresim, seu formulam Nicensem subscriptisse, & usus nomen abolevisse, non ex affectu hæresis, quam è contra publicè detestati sunt, sed alias ob causas; prudenter Alexandriae primum, deinde in toto Occidente constitutum est, ut in gradu suo manerent, iis, quæ Arimini gesta fuerant, retractatis. A qua indulgentia exclusi sunt Valens, Ursacius, & ali eorum nequitia socii, quia constabat illos non ex ignorantia deliquerisse, sed omnia scienter fecisse, & molitos esse ad obliterandam Nicenæ fidei memoriam, & Arianæ hæresim confirmandam.

Obj. 1. S. Ambrosium in cap. 6. Luc. ubi interpretans verba illa: *Va vobis cum benedixerint vobis omnes*

Damasi epist.
ad Illyr.

Dial. contra
Lucif.

omnes homines: secundum hec enim faciebant Pseudoprophetis Patres eorum; subiicit: Nonne tibi videatur his dicere, qui dudum in Ariminensi Concilio perinde prævaricationis authores, dum Imperatoris gratiam sequuntur, Dei gratiam perdidunt? qui cum placere potentibus auctorantur, maledicto se perperuo subdidere. Resp. Hæc verba Ambrosii intelligenda esse de Valente, Ursacio, & aliis ejusdem factionis Episcopis, qui re vera in Ariminensi Synodo perdidæ prævaricationis fuerunt authores, mendacii suis & hypocrisi sua orthodoxos, qui per vim Arimini ab Imperatore ex eorum consilio detinebantur, inducendo ad abolendum usus vocabulum; alioquin Ambrosii verba intolerabilem falsitatem continerent: cum ex monumentis supra relatis constet, omnes, paucis exceptis, Episcopos, qui Arimini subscriferant, ea, quæ perpera gesta fuerant, sincerè paulò post retractasse, Nicænae fidei subscriptisse, & Verbi cum Patre consubstantialitatem professos esse; nec Nicæni formulae subscriptendo, Imperatoris gratiam fecutos esse, aut potentibus placere auctoratos; sed Ecclesia pacem procurare, & se ab injustissima vexatione liberare voluisse.

Dices. Saltem secundum Ambrosium, Ariminenses perfide prævaricati sunt. Resp. Perfide prævaricatos esse, non quia iis, quæ in Nicæni formula de Filio dicebantur, subscripterunt; erant enim in proprio & obvio verborum senti plane catholica; sed quia abstulerunt usus nomen, & auferendo hos nomes, consequenter abstulerunt omousii vocabulum, ad exprimendum dogma catholicum ab œcumениca Synodo consecratum, & ab universa Ecclesia receptum, quod proinde postea liceat auferri potuit ad summum à Synodo, quæ pars esset autoritatis, hoc est, ab alia Synodo œcumениca, quaiis non fuit Synodus Ariminensis, que tantum particularis fuit, quæque proinde non potuit absque perfidia aliqua sub ullo prætextu decernere abolitionem nominis usus.

Ex his facilis est responsio ad id quod Augustinus dicit epist. 50. de Ecclesiæ erga Ariminentes indulgentia; scilicet, hoc dispuisse Luciferi, quia factum est in suscipiendis arque sanandis, qui veneno perierant Ariano. Ariminenses igitur veneno Ariano perierant, non quod Ariano dogma amplexi & professi essent, sed quod malis Arianorum artibus inducti, in perfidiam quandam prævaricationem incidissent, proscribendo usus nomen, & cum usus nomine omousii vocabulum, quo seriel proscripto, non licet amplius Filium Patri omousium, seu consubstantiale dicere; dicere, inquam, expressis verbis, sed æquivalentibus tantum. Quod erat contra universalis Synodi decretum, cui abique perfidia derogare non potuit Synodus particularis. Unde Ariminenses quolibet potius pati debuissent, quam usus vocabulum auferre.

Obj. 2. Facundum Hermianensem lib. 5. c. 3. ubi ait orthodoxos Episcopos apud Ariminum in Ariano dogma fuisse subactos, opprimente Constantio. Et inferius: In Ariminensi Concilio multos Ariano dogmati convenientes, tres diversas ejusdem S. Trinitatis fuisse mentitos esse naturas. Resp. Fallum esse, quod Ariminenses subacti fuerint in Ariano dogma, & dixerint tres esse naturas diversas in S. Trinitate; & Facundum, qui sexto saeculo scripsit, proculdubio postponendum esse S. Athanasio, qui Ariminensibus contemporaneus fuit; & S. Hieronymo, qui apud se Ariminensis Synodi acta habuit, nec ab illa adeo remotus fuit: codem enim illo saeculo florebat.

Obj. 3. S. Hieronymum in dialogo contra Luciferianos, ubi loquens de iis, quæ Arimini gesta sunt, hæc habet: Tunc usus nomen abolitum est: tunc Nicænae fidei damnatio clamata est. Ingenuit totus orbis, & se esse Ariano miratus est. Resp. 1. Juxta Hieronymum, usus vocabulum abolitum non est ab Ariminensibus, nisi postquam sensum, & dogma catholicum in tuto collocatum existimarent; atque

ita, juxta Hieronymum, usus vocabulum abolitum est ab Ariminensibus, non ex affectu heresis stabilient, sed propter alias verisimiles rationes, quia scilicet non erat absolute necessarium ad exprimendum dogma catholicum; quia non reperiebatur in divinis Scripturis; quia dicebatur novitate sua scandalizare simpliciores; vel, ut notat S. Athanasius, propter economiam quandam, ne Arianorum furor Ecclesiæ perderet, & populus Christianus, Pastoriis suis orbatus, periret.

2. Juxta Hieronymum, Nicænae fidei damnatio clamata non est ab Ariminensis Synodi Patribus, qui partim vi, partim fraude ad Nicæni formulæ subscriptiōnem, & usus nominis abolitionem inducti sunt: nam è contra, se nunquam ad Ariam impietatem transisse protestantur, ut refert S. Athanasius in epistola ad Russinianum; & Arimini subreptum sibi fatebantur, idcirco quod non intellexissent id ad quod inducebantur, Parrum sententia apud Nicænam formata esse contrarium, ut testatur ^{Apud Theod.} _{l. hist. c. 22.} Damasius in Synodica ad Episcopos Illyrici epistola. Itaque juxta Hieronymum, Nicænae fidei damnatio clamata est à Valente, Ursacio, & aliis eorum nequit sociis, Ariani Episcopis, qui cum Arimini, tum privatum, tum publicè, te Catholicos esse, & ab Arii blasphemis abhorrente mentiti essent impudenter, impudenter postea mentiebantur ubique terrarum, orthodoxos Episcopos Arimini congregatos, heresi sua subscriptisse, & ad Nicænam fidem abolendam, usus nomen abolevisse.

3. Juxta Hieronymum, Ariani triumphantibus, & ubique Nicænae fidei damnationem clamantibus, ingenuit totus orbis. Ergo, juxta Hieronymum, totus orbis Catholicus erat, non Arianus, non Ariano dogmati addictus: nam si tunc Arianus fuisset, profecto non ingenuisset, sed cum Ariani triumphasset, & cum Ariani Nicænae fidei damnationem clamasset. Juxta Hieronymum igitur, totus orbis miratus est, se, nihil tale evenire potuisse suspicantem, factum esse Ariatum, non quidem sententia & dogmate, sed communione, quæ se Ariminenses bona quavis fide contaminaverant, & usus ac omousii vocabulorum proscriptio ne, quæ sepe per Ariminenses veluti obligatum videbat, ne deinceps cum Nicænis Patribus Filium Patri omousium seu consubstantialem diceret.

Dices. Imò verò juxta Hieronymum, totus orbis ingenuit, & se esse Ariano miratus est, quia tunc omnes Episcopi in Ariam impietatem converserant, paucis exceptis, ut Athanasio, Eusebio Vercellensi, Hilario, & Luciferio Calaritano. Resp.

Hoc esse fallit. Nam 1. juxta Hieronymum, nequidem ipsi Ariminenses in heresim prolapsi sunt.

2. Juxta èundem Hieronymum, & Athanasium, superfueru Episcopi, ab Ariminensi prævaricatione pueri, quæ sufficiebant ad celebrandas in causa Ariminensium Synodos in Ægypto, Græcia, Hispania, & Gallia. 3. Liberius neque per se, cum Ariano abesse, neque per Legatos suos, qui aut non adiuererunt, aut ante subscriptionem fuga, Deo ita providente, elapsi sunt, quæ Arimini perpera gesta sunt, autoritate sua confirmavit. Neque enim inquit Damasius in synodica ad Episcopos Illyrici epistola, ^{Apud Theod.} _{l. hist. c. 22.} prejudicium aliquod nasci potuit ex numero eorum; qui apud Ariminum converserunt: cum constet neque Romanum Episcopum (Liberium) eis ante omnes fuit experientia sententia, neque Vincentum, qui tot annos Sacerdotium illibatè servavit, neque alios huiusmodi (nomine Liberii) statutis consensum aliquem commodasse. 4. Quod etiam præter Liberium in Italia fuerint Episcopi non pauci, qui Arimini lapsi non sunt, colligitur ex Liberii epistola ad Episcopos Italiam.

Denique Ariminensium circa Verbi divinitatem orthodoxæ luculentum habemus testimonium in epistola, quam ad Jovianum Imperatorem ex Alexandria Synodo scripsit S. Athanasius anno 363. & in qua de Nicæna fide sic loquitur: Scias igitur, Religiosissi-

Religiosissime Auguste, hanc esse fidem, qua à saculo predicata est, & quam confessi sunt Patres Nicæ congregati; in quam denique consentiunt omnes ubique terrarum Ecclesiæ, qua sunt in Hispania, & in Britannia, & Gallia; que sunt per universam Italianam & Campaniam; que sunt in Dalmatia, Dacia, Mæsia, Macedonia, & universa Achaja; item que sunt per universam Ægyptum & Lybiam; que sunt in Ponto & Cappadocia, & vicinis regionibus; omnes denique per Orientem Ecclesiæ, paucis exceptis, que Arii opinionem sectantur. Florum enim omnium, quos commemoravimus, sententiam experimento ipso cognovimus, & litteras scriptas habemus. Ac licet pauci quidam huic fidei contradicant, scimus tamen, Religiosissime Auguste, eos orbi terrarum præjudicare non posse.

Teste S. Athanasio scribente anno 363. totus orbis terrarum tunc Nicænam fidem profitebatur, & ita tunc totus orbis terrarum Catholicus erat, & ab Ariana imperiæ alienissimus, exceptis paucis Ecclesiis & Episcopis, qui sectabantur opinionem Arii. Quomodo ergo verè dici potest omnes fermè Episcopos Catholicos ad Ariam imperiæ defecisse circa annum 360. præterim cum Athanasius non loquatur de recenti & quasi hæsterna professione, sed de professione, quam partim experimento suo, partim per litteras, ad se undeque dataas, certò cognoverat, ad quod vix anni plures sufficere potuerunt: Dicentur ne totius fidei orbis Episcopi circa annum 360. subitanea mutatione ex Orthodoxis in Arianos, & rursus ex Arianois in Orthodoxos conversi esse? Sed tam prodigiosa in fide variatio & inconstans per se incredibilis est; nullum aliud habet exemplum, nec ullo veteri monumento vel leviter suaderi potest. Denique, ex eo quod Athanasius dicit, habere se scriptas litteras, colligo Episcopos, qui Arimini fuerant, & quos ad castra sua transisse mentiebantur Ariani, ad Athanasium litteras dedisse, quibus eum certiorem facerent, se in fidei Nicænae professione permanere: Orthodoxi enim omnes Athanasium ut fidei columnam reverebantur.

Ap. Hieron.
in Dial. coq.
Liberius

Obj. 4. Valens, & cum eo Ariminenes omnes, Verbum creaturam esse, licet aliis creaturis dissimilem, pronunciarunt, cum anathemate contra eos, qui alii dicent. Nam in publico Episcoporum & Laicorum conventu Valens exclamavit: *Si quis dixerit creaturam Filium Dei, ut sunt cætera creature, anathema sit.* Et ab omnibus adstantibus similiter dictum est: *Anathema sit.* Resp. Valentis anathematum duplice habere posse sensum. 1. Si quis dixerit Filium esse creaturam similem aliis creaturis, anathema sit. Hic sensus Arianus est. 2. Si quis dixerit Filium ex nihilo productum esse, sicut ex nihilo producta sunt cætera omnia, qua à Deo transunter producta sunt, &c. Hic sensus Catholicus est. Ariminenes autem in secundo sensu anathematum intellecterunt, ut manifestum est ex antecedentibus & consequentibus. Primum verò sensum habebat quidem in mente Valens, eumque intendebat, quia Arianus erat; at illum ipse excluderat per anteriores anathematismos, quibus damnabat eos, qui negarent Christum esse Deum, & Dei Filium, ante sæcula ex Patre genitum, atque Patri coeterum; & adhuc apertius exclusi sublequenti anathematismo, quo damnabat eos qui dicent, de nullis existentibus *Filium*, & non de *Deo Patre*, & in sensu verborum proprio & obvio confitebatur Patrem de sua substantia genuisse Filium, adeoque unam esse Patris & Filii substantiam, atque Filium non creaturam, sed verum Deum esse. Valens igitur ipse sensum hereticum, quem intendebat, excludit à propositione sua eamque determinavit ad sensum catholicum, in quo ab Ariminenibus accepta est.

ARTICULUS XII.

De fide Liberii.

§. I.

Julio in Summo Pontificatu successus anno 352. Liberius, qui ubi primum in Petri Cathedra sedet, contra Eusebianos, & Nicæna fidei, & Athanasii causam strenue defendendam suscepit. Anno 353. ad Constantium, profligato & mortuo Maxentio, in Gallia tunc agentem, ut ab eo generalem, in qua primum Nicæna fides ab omnibus Episcopis subscriberetur, ac deinde retractaretur Athanasii causa, Synodus imperaret, legationem misit, cuius princeps erat Vincentius Capuanus, quem in Synodo, ex hujus legationis occasione Arelate coacta, Constantius cogit cum multis aliis Episcopis ad subscribendum Athanasii damnationem.

Anno 354. Liberius ob Vincentii, fortassis & collegæ illius Marcelli, Campaniæ Episcopi, lapsum, duplice mænoro affectus, & sibi moriendum magis pro Deo decernens, ne videretur novissimus Athanasii ^{Apud Hil. frag. 6.} delator, an Eusebianorum sententia ^{Apud Hil. frag. 1.} contra Evangelium commodare consensum, novam legationem ad Constantium destinavit, quam suscepere Lucifer Calaritanus Episcopus, Patricius Presbyter, & Hilarius Diaconus Ecclesiæ Romanae, qui ab Imperatore Synodus generali impetrarunt, in annum sequentem convocandam Mediolanum.

Anno itaque 355. Mediolani celebrata est Synodus generalis, in qua à Constantio omnia tyramicè gesta sunt, & exilio mulctati Legati Pontifici, unâ cum Eusebio Vercellensi, & Dionysio Mediolanensi, eò quid Athanasium inauditum damnare, constanter renuissent. Exiles Liberius consolatus est per litteras, in quibus sic loquitur: *Vos, acceptissimi in Domino. Sacerdotes, egregia & singularis fides & hic probabiles Deo ostendit, & jam ad futuram gloriam martyres designavit. Quia itaque praecoxa laudis, qua vocis exultatione merita virtutis vestra proferam, positus inter mænoro absentia vestra, & gaudium gloriae, prorsus invenire non possum..... Me adhuc in ipsa expectatione pendenter, quod à consorio vestro diu rior necessitas interim distrahit, satis contristor. Optaveram enim prior pro omnibus vobis impendi, ut exemplum gloriae per me magis vestra dilectio consequeretur.... Intelligatis dolere me satis, quod sim interim à consorio vestro separatus..... Et quia proximiores estis Deo effecti, vestris orationibus me vestrum consacerdotem famulum Dei ad Dominum sublevate.... ne inviolata fide, salvo stans Ecclesiæ Catholice, parem vobis dignetur me Dominus effere, &c.*

Eusebiani animadventes Liberium Nicæna fidei studiofissimum, Ariana secesserunt, in hoc unum incumbere, ut omnes ab amplectenda hæresi avocaret, hac de re monuerunt Imperatorem, qui ratus, Liberio in suam sententiam prætracto, ceteros omnes brevi superandos, Romanum ad eum eodem anno 355. mittit Eusebium Eunuchum, cum litteris & donis, ut donis quidem blandiretur, litteris vero minas intentaret: *Profectus igitur Romanum Spadæ, primum incitabat Liberium, ut contra Athanasium subscriberet, & cum Arianois communicaret: id enim Imperatorem velle, & pro imperio jubere: deinde munera ostentans, verbis instabat, manuque Liberii apprehensia, ita locutus est: Obtempera Regi, & ista accipe.*

Respondit Liberius se condemnare non posse Athanasium, quem non una, sed jam altera Synodus probè ab omni crimen liberum pronunciaret, & Romana Ecclesia cum pace dimiserat; nec se posse absensem avertari, quem præsentem dilexerat, & in sua communione habuerat; nec ita se habere ecclesiasticum canonem: *Quod si omnino, inquietabat, Imperator curam suam pro ecclesiastica pace interponere querit... fiat Ecclesiastica Synodus longe a Palatio, ubi nec Imperator presto est, nec Comes se ingerit, nec Iudex minatur, & ubi solus timor Dei ad omnia sufficit,*

Disputatio II. Articulus XII.

237

sufficit, & Apostolorum institutio: ut eo in loco ante omnia, ecclesiastica fides afferatur, quemadmodum & Patribus definitum est in Niceno Concilio; iisque qui Arianae sententiae sunt, ejiciantur, & eorum heresis anathemata damneatur, ac deinde judicium de Athanasio fiat, aut si quis alius reus agitur..., non fieri potest, ut locum in Synodo habeant, qui fidei impiorum sunt: neque fas est prius questionem de factis alienis, quam de fide Religionis haberet. Primum enim fidei discordia rescindenda est, & tum questionem de negotiis fieri oportet... Has a Patribus dicitur, hoc renuntia Imperatori. Hec non solum ingentem animi magnitudinem, sed etiam exquisitam ingenii vim, & in rebus agendis dexteritatem spirant. Quid si Liberius id, quod petebat, obtinuerit, proculdubio Athanasius tertio ab soluto fuisse, ejus vero adversari aut damnati fuisse, aut certe in ordinem redacti.

Eunuchus autem ob repulsa, quam patiebatur, magnis minaribus denunciationibus factis, iratus se cum munib' suis subducit, templum B. Petri adit, ibique ea ipsa dona conferat; quo audito, Liberius, obiungato loci custode, quod id non prohibuerit, progressus in Templum, dona illa, ut prophaeum oblationem, foras projici jubet. Spado ira percitus, Mediolanum revertitur, ceterosque omnes, qui apud Constantium omnia poterant, & sine quibus in aula nihil gerebatur, spadones contra Liberium provocat, Constantius ab illis vehementer commotus, mandat ad se Roma abduci Liberium.

Liberius sive per vim, sive per dolum, adducitur Mediolanum, cum Imperatore colloquitur, & responsum suis que referuntur a Theodoro lib. 2, hist. cap. 16, omnium animos in admirationem sui convertit, & post triduum Beream Thracie relegatur. Inter alia Imperatori dicenti: Assentire paci, & subscribe, arque ita Romanam revertere, respondit: Fratribus, qui Roma sunt, jam vale dixi. Potiores enim sunt Ecclesiasticae leges, quam domicilium Roma. At binius vix expleto, a Fortunatiano Aquilejensi Episcopo sollicitatus & fractus, ut refert S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum c. 97, exilio radio & arumnis vixus, mortis, quam intentabant Arianis, minis territus, ut scribit S. Athanasius in citata epistola, unam e Sirmiensibus formulat, sibi a Demophilo, Episcopo Atiano, oblatam subscriptis, Athanasium damnat, eumque separat a sua communione, quam impetrat Orientalibus Episcopis. Constantius ex epistola, quam sub finem anni 357, Berea scripsit ad Orientales Episcopos, & in qua enixit rogat eos, ut redditum suum ab Imperatore impetreret: Quia jam pervidetis, inquit, in omnibus me vobis consentaneum esse, dignemini communis consilio ac studio laborare, quatenus de exilio jam dimittar, & ad Sedem, que mihi divinitus credita est, revertar.

Liberius pro incredibili, quo recuperanda Sedis tenebatur desiderio, non contentus Imperatore de Athanasio tandem a se condemnato certiore fecisse, litteris ad eum datis per Fortunatianum seductorem suum, & litteras ad Orientales Episcopos dedisse, quibus eis significabat non solum Athanasium a se condemnatum, sed etiam Sirmensem formulam, quam ediderant, a se subscriptam, & illis communionem suam impetrabat; communem quoque ad Ursacium & Valentem scripsit epistolam, in qua admoniebat eos non tantum de Athanasio a se rejecto, sed etiam se cum eis & Episcopo atque Auxentio communicare. In hac sua Epistola filios pacis, & concordiae ac unitatis Ecclesiae Catholicae dilectores vocat Ursacium & Valentem, nequissimos re vera homines, non pacis, sed discordiae filios, & Ecclesiae Catholicae perturbatores, quibus meliores non erant Epictetus & Auxentius. Sed ad quid prolabi non poterat humana fragilitas. Postrem litteras dedit ad Vincentium Capuanum, ex quibus, sicut & ex anterioribus, appetat quam impatienter ferret exilium suum. In illis Vincentio mandabat,

ut Campania Episcopos moneret de sua ab Athanasio separazione, & de communione cum Orientalibus Episcopis a te inita, eosque ad hoc induceret, ut se cum iisdem omnibus, quibuscum comunicaret ipse Liberius, pacem & unanimitatem habere, per litteras Imperatori significant: Quo possum & ego, inquietus Liberius, de tristitia magna liberari. Cum omnibus Episcopis Orientalibus pacem habemus, & vobiscum ego. Me ad Deum absoluvi, vos videritis: si volueritis me in exilio desicere, erit Deus judex inter me & vos.

Pulso in exilium Liberius, Constantius post annum 355. Romam ad triumphum cum venisset, a primaria feminis, ut tanta urbis Pastore suo orbate, & Iuporum inuidiis exposta, miseratur, rogatus fuerat, & cum respondisset illas Pastorem habere, Felicem scilicet, qui cum esset Ecclesiae Romanae Diaconus, in Liberius sedem ab Arianis intrusus fuerat, suggesterant ille, neminem ex civibus Romanis cum Felice communicare, neque illum, vivente Liberio, legitimum Ecclesiae Romanae Pastorem esse posse. Quare praefatissimorum illarum feminarum precibus flexus Imperator aliquatenus, & crebris populi Romani eum assidue pro Liberio interpellans, & ut ipsis refitueretur, rogantis, acclamationibus commotus, adhuc in consilium Episcopis, qui cum ipso ^{Sozom. 1. 4. cap. 11.} erant, responderat revocaturum se illum, & perentibus redditum esse, si sacerdotibus, qui in ipsis erant comitatus, consentire velle.

Post hanc ex Italia profectus Imperator, Sirmium venerat. Cum igitur anno 358. Sirmii moraretur Constantius, certior factus de his, que earent in exilio gesserat Liberius, superveniente legatione Episcoporum Occidentalium, hoc est, ni fallor, Episcoporum Campania, qui cum reditum Liberius postulabant, & se cum Orientalibus Episcopis inire communionem nunciant, Liberius tandem Berea ad se accersivit, cumque, instantibus Basilio, Eustathio, & Eleusio, Antiochenae Synodi Legatis, ad damnandum omoussum compellere voluit. At Liberius, exiliis licet impatiensissimus, & meroe confessus, Imperatori quoad hoc constanter resistit. Quare Orientales Legati, qui praeceps apud Constantium autoritatem pollebant, ea, que contra Paulum Samosatenum in Antiochenae Synodi, & que contra Photinum in Synodo Sirmiensi decreta fuerant, cum Antiochena formula, in encenio conscripta, collegerunt in unum volumen, & Liberio subscribendum obtulerunt. Subscripti Liberius cum Ursacio, Valente, Germinio, & Orientalibus, quorunque aderant, Episcopis, qui etiam formulam fidei a Liberio editam subscripterunt, in qua Liberius eos, qui Filium secundum substantiam & per omnia Patri similem non esse assertant, alienos ab Ecclesia pronunciabat.

His ita gestis, Imperator Liberio Romanam redendi facultatem concessit: Scripturum etiam Episcopi, qui Sirmium convererant, ad Felicem, qui tum Romanae Ecclesie presidebat, & ad Clerum eiusdem civitatis, ut Liberium susciperent, utque ambo Apostolicam sedem gubernarent. Scripturum etiam Imperator ad Romanos epistolam, qua similiter jubebat, ambo in commune Ecclesiam administrare. Liberius itaque Sirmio profectus, Romanam quasi viator intravit, ut dicit S. Hieronymus in Chronico. Nam I. ^{Sozom. 1. 4. c. 1.} berium, ut potest virum undequaque egregium, & qui pro religione Imperatori fortius resistisset, populus Romanus impense diligebat. Imperatoris Epistola, ^{Theod. lib. 2. hist. c. 17.} qua Felicem cum Liberio Ecclesiam administrare jubebat, cum in Circo recitata esset, a populo explosa est, & omnes una voce exclamarunt: Unus Deus, unus Christus, unus Episcopus. Quare Felice cedere coacto, Liberius Ecclesiam Romanam rexit solus, acriterius ut antea catholicae veritatis assertor & defensor. Nam & ea, quae anno sequenti Arimini ab Orientalibus ibi congregatis extorta sunt, improbavit, ut dicit Damasus in sua ad Illyricianos Epistola; & que in Alexandrina Synodo ab Athanasio, Eusebio Vercellensi, & aliis orthodoxis

Ibid.

Arndt H. 6.

Arndt H. 6.

Arndt H. 6.

Apud Hilariu
ting. 12.
Soc. 1.4. c. 12.

doxis Episcopis decreta fuerant, sua autoritate confirmavit, ut ait Author vita Eusebii Vercellensis; & Episcopis Arimini lapsis, ut subscriptionem suam retraharent, & Nicenam fidem subscriberent, cum intermissione pœnarum ecclesiasticarum præcepit, ut constat ex ejus epistola ad Catholicos Episcopos Italie; nec prius Lampsacæ Synodi Legatos in suam communionem recepit, quam Nicenam fidem & omouion palam, non solum viva voce, sed etiam scripto professi essent.

His presuppositis, queritur utrum Liberius aliquando in Arianum dogma consenserit. Neque ante, neque post exilium consenserit, ex dictis clarum est. Ex dictis enim liquet, cum ante & post exilium Nicenæ fidei accerrimum defensorem exitisse. Difficultas igitur tantum esse potest de tempore, quo exulavit, utrum scilicet postquam Berœam relegatus est, & antequam Romanam redire permitteretur, consenserit Arianæ impieati, an non. Cujus controversia resolutio penderet ex resolutione hujus alterius controversie, utrum videlicet Liberius sive Berœa sive Sirmii subscripterit formulæ Arianæ, an non.

§. II.

Liberius cum exularet Berœa, non subscriptit Arianæ formulæ.

Prob. Unam tantum formulam, eamque Sirmiensem Berœa subscriptis Liberius. In quo facilem consentiunt omnes; & quod aliquam aliam subscripterit, nullo planè monumento ecclesiastico vel leviter funderi potest. Ergo unam tantum è tribus Sirmiensibus formulis Berœa subscriptis. Ergo vel primam, vel secundam, vel tertiam subscriptis. Atqui non subscriptis tertiam: nam terria Sirmiensis formula conscripta fuit anno 359. Adeoque illam Liberius neque anno 356, neque anno 357, hoc est, toto eo tempore quo exulavit Berœa, subscriptere potuit. Superest igitur ut Liberius primam vel secundam Sirmiensis formulam Berœa subscripterit. Atqui non subscriptis secundam. Ergo primam subscriptis. Sed prima Sirmiensis formula non fuit Arianæ, ut suo loco ostendimus, & eam velut orthodoxam exponit S. Hilarius in lib. de Syn. & quidem jure merito; cum Filium confiteatur esse Deum ex Deo, ex Patre natum ante omnia læcula, & in primo anathematismo Arianum dogma aperte damnat, anathematizando eos, qui dicunt Filium de nullis extantibus, vel de altera substantia, & non ex Deo. Ergo Liberius Berœa non subscriptis formulam Arianam: inò Berœa subscriptis formulam orthodoxam, & Arianum dogma aperte proscriptum; quamvis in hoc reprehendendam tuic maximè temporis, quod non dicitur verbis confiteretur Filium Patri confubstantialem.

Jam verò, in quo est difficultas, quod Liberius Berœa non subscripterit secundam Sirmiensis formulam, demonstratur. Nam 1. Liberius Berœa subscriptis formulam, qua Sirmii conscripta fuerat ab Orientalibus, ut constat ex ipsius Liberii epistola, quam Berœa scriptis ad Orientales, & in qua sic loquitur: *Dominus & frater meus communis Demophilus, qui dignatus est pro sua benevolentia fidem vestram & catholicam exponere, qua Sirmii a pluribus fratribus & coepiscopis nostris tractata, exposta, & suscepta est ab omnibus, qui in praesenti fuerunt; hanc ego libenti animo suscepit in nullo contradixi, consensum accommodavi, hanc sequor, hec à me tenetur.* Atqui secunda Sirmiensis formula, non ab Orientalibus, sed ab Occidentalibus fabricata fuit, Valente scilicet, Urfacio, & Germinio, quibus ad summum addi possunt Osius & Poramus. Unde cum hanc formulam acceptisset Eudoxius, qui sedem Antiochenam invaserat, solis Valentii, Urfacio, atque Germinio gratias egit per litteras, eorum ministerio adscribens, quod Occidentales recte sentirent, hoc est, quod eorum ministerio Occidentales tandem Arii opinionem sequerentur. Ergo, &c.

2. Sirmiensis formula, quam Berœa subscriptis Li-

berius, conscripta fuit saltem à viginti duobus Episcopis; totidem enim numerat S. Hilarius in frag. 6. n. 7. *Perfidiam autem, inquit, apud Sirmium descripam, quam dicit Liberius Catholicam, à Demophilo sibi expositam, hi sunt, qui conscripserunt, Narcissus, Theodorus, &c.* Viginti duos enumerat. At secunda Sirmiensis conscripta fuit à tribus tantum, vel ad summum à quinque Episcopis. Ergo, &c.

3. Inter Sirmiensis formulæ, quam Liberius Berœa subscriptis, autores recenserit S. Hilarius Eudoxium, Silvanum Tarensem, & Basilius Ancyranum. At 1. cùm secunda Sirmiensis fabricata est, Eudoxius Sirmio aberat, & Antiochiae, cuius sedem Episcopalem invaserat, morabatur, ut constat ex Sozomeno loco citato, ubi narrat Eudoxium, audita morte Leontii Antiochenis Episcopi, quasi Ecclesia illa custode indigeret, petiisse ab Imperatore, adhuc in Occidentis partibus morante, ut in Syriam reverteretur; quod cùm impetrasset, celeriter Antiochiam venisse, ejusque loci Episcopatum, absque Episcoporum consensu, sibi assumpisse; ibi Actii & ejus doctrinæ patrocinium palam suscepisse; Synodum convocasse, & in ea omouion pariter & omouion rejecisse, cauatum Occidentales quoque Episcopos idem decrevisse; atque ad Valentem, Urfacium, & Germinium, quippe qui super ea re ab Osius litteras expressissent, scripisse epistolam, in qua gratias eis agebat, & gratulabatur, quod Occidentales ad saniorum mentem revocasset. Qua narratione manifestè innuitur Urfacium, Valentem & Germinium secundam suam Sirmiensis formulam, unà cum litteris, quas ab Osius vi tormentorum expresserant, & in quibus in omouion pariter & omouion silentium consentiebat, Antiochiam ad Eudoxium missæ, indeque ab eo gratulatorias litteras accepisse.

2. Quis crederi unum ex secunda Sirmiensis formulæ auctoriis fuisse Silvanum, qui postea coram Constantio generosus confessus est omouion, illudque damnare, Imperatore jubente, & adversus illum nequicquam fremente, constantissime renuit? Verum quidem est illum paulò post Nicensem formulam, in qua usæ silentium imperabatur, cum ceteris Seleuciensis Synodi Legatis subscriptis: at ad hanc subscriptionem partim vi ab Imperatore compulsi sunt, partim inducti sunt auctoriis Ariminiis, quorum eis subscriptiones ostendebantur, quique propter bonum pacis & concordiae ecclesiastice libere subscriptiis affirmabantur; neque subscripterunt, nisi sub ea conditione, quod Acaciani anomœon anathematizarent. At quælo, credine potest Silvanus lubens & volens secessisse anno 357, abolendo scilicet vocabulum usæ, quod non nisi per vim & subreptionem fecit anno 359. & anno 357, professus esse Filium in omnibus Patre minorem, cùm semper anomœon detestatus sit?

3. Quod solum nobis sufficeret, Liberius Berœa subscriptis formulam, cui conscribenda interfuit, vel etiam prefuit Basilius Ancyranus. Atqui Basilius Ancyranus neque prefuit, neque interfuit conscribenda secunda Sirmiensi formulæ: nam eo absente, & ne sciente, fabricata est anno 357. illamque anno secundi, cùm de ea admonitus fuisset à Georgio Ladiceno per litteras, & ab iis, qui ex Illyrico Ancyram ad eum venerant, plurimis anathematismis, coacta Ancyra Synodo, confixit: continuoq; Ancyra Sirmium veniens ad Imperatorem, apud quem adhuc plurimum gratia valebat, postulavit ab eo, ut diligenter provideret, ut ea, que in Sardicensi, Sirmensi, alioque Conciliis decreta fuerant, firma ac stabilia permanerent: quibus in Conciliis definitum erat communis consensu, Filium Patri similem esse secundum substantiam. Postulavit impetravit Basilius ab Imperatore, qui non solum adversus Eudoxium secundam Sirmiensis formulæ approbatorem, graviter invecus est per litteras; sed etiam formulæ illius authores, Urfacium, Valentem, & Germinium, ad palinodium compulit, ut patet ex eo quod libellum, in quem Basilius cum legationis sua locis conjecterat ea, que Antiochiae contra Samosatenum, & Sirmii contra Photi-

Photinum decreta fuerant, cum formula in encanis edita, Ursacius, Valens, & Germinius, unā cum ceteris omnibus, qui aderant, Episcopis subscribere coacti sunt; adeoque coacti sunt *anomos* damnare, & dicere Filium Patri essentia similem abique omni dissimilitudine, quod est æquivalenter dicere Filium Patri essentia parem, ac proinde Filium Patri deitate, gloria, majestate inferiorem non esse, ut afferat secunda Sirmiensis formula.

Confirm. *Resp.* Secunda Sirmiensis formula de medio tollebat vocabula *usia*, *omousia*, & *omousi*, & Filium Patre minorem deitatem, gloriam, majestatem, potest, dixerit afferat, adeoque *anomos* statuerat. At prorsus improbatum est tali formula Liberius Beroeæ subscriptissimæ; cum paulo post Sirmii Imperatori ipsum ad *omousion* rejiciendum urgenti constantissimè restiterit, & ediderit fidei professionem, in qua alienos ab Ecclesia pronunciabat eos, qui Filium secundum substantiam & per omnia Patri similem non esse affererent. Inde tali formula Liberius Beroeæ non subscriptissimæ, evidenter demonstratur ex epistola, quam post subscriptionem suam Beroeæ scriptis ad Orientales, in qua dicit se eorum fidem libenti animo suscepisse, in nullo contradixisse, consensum accommodavisse. At Orientales *usiam* & *omousion* profitebantur, & *anomos* execrabantur. Liberius igitur, cum Beroeæ exultaret, non subscriptissimæ, proscribenti vocabula *usia* & *omousi*, atque Filium Patre minorem, adeoque dissimilem essentia prædicant.

§. III.

Liberius, Sirmium ab Imperatore acceritus, non subscriptis Ariana formulæ.

Prob. Nam si Liberius dici potest Sirmii Ariana formulam subscriptissimæ, vel propter tertiam Sirmiensis formulam, vel propter libellum, quem re ipsa subscriptis, vel denique propter fidei professionem, quam ipsi edidit. Nihil horum dici potest. Non primum. Nam 1. tercia Sirmiensis formula non fuit Ariana: quamvis enim prohiberet *usia* nomen de Deo dici, illud tamen æquivalenter retinebat, dicendo Filium Patri per omnia similem: nam si Filius Patri per omnia similis est, clarum est Filium Patri essentia similem esse; clarum est in nullo, quod essentia, Filium à Patre differre, proindeque Filium, non creaturam, sed verum Deum esse. 2. Cum tercia Sirmiensis formula edita tantum fuerit anno 359, mense Mayo, & Liberio Romam redeundi potestas concessa fuerit ab Imperatore anno superiore 358: & Liberius, concessa sibi redeundi potestate, nulla procul-dubio interposita mora, ut erat exilio impatietissimus, Sirmio abcesserit, non potuit tertiam Sirmiensis formulam Sirmii subscriptare.

Non secundum. Nam 1. libellus ille, quem Synodus Ancyra Legati Liberio obtulerunt subscriptendum, & quem Liberius subscriptis, nihil Ariana continebat; sed è contra continebat aliqua Ariano dogmati è diametro opposita. Nam in iis, quæ Antiochiae contra Samosatenem decreta fuerant, *omousion*, si damnabatur, damnabatur tantum in sensu Sabelliano, & simili æquivalenter saltem afferbatur in sensu catholicis, ut facilè intelligitur ex dictis alias de Antiochena contra Samosatenem Synodo utraque. 2. In iis, quæ Sirmii contra Photinum decreta fuerant, Ariano dogma aperte damnabatur anathematismo primo. 3. Formula Antiochena, in encanis edita, dixerit profitebatur Filium Deum ex Deo, totum ex toto, perfectum ex perfecto, immutabilem & inalterabilem deitatis, substantiæ, voluntatis, potestia & gloria Patris sine omni dissimilitudine imaginem; quæ pugnat è diametro, cum Ariana impicte. Idem dicit de professione illa fidei, quam Sirmii contra Anomos edidit Liberius, & in qua alienos ab Ecclesia pronunciabat eos, qui Filium substantia & per omnia Patri similem non affererent. Unde nec tertium dici potest.

§. IV.

Liberius in exilio minimè professus est Ariana hæresim, sed è contra illam damnavit.

Prob. 1. pars. Nam si Ariana hæresim professus est, vel communicando cum Homœusianis, vel communicando cum Arianis, vel damnando Athanasium, vel subscriptendo, aut etiam conscribendo formulam Ariana, vel quocunque alio modo *omousion* rejiciendo, & negando Filium esse Patri confubstantiam, Nihil horum dici potest. Non primum. Quamvis enim tunc Homœusiani communione conjuncti essent cum Arianis, & cum illis Athanasium & alios Homœusianos paribus studiis insequerentur, atque pari pertinacia vocabulum *omousion* exploderent, non erant Ariani, ut accuratè probatum est suo loco.

Non secundum. Quamvis enim Liberius re ipsa communionem suam impertierit perditissimis Ariatis, Ursacii, Valenti, Epictero, & Auxentio, ut constat ex ejus ad illos Epistola; at communionem cum illis non inuit ex affectu Ariani dogmatis, seu cum illis, ut rectè catholiceque Ariana dogma defendentibus, sed solum pro bono pacis & concordia. *Quia scio vos inquit filios pacis esse, diligere etiam concordiam, & unitatem Ecclesie Catholicae; idcirco non aliquid necessitatem compulsius, Deo teste dico, sed pro bono pacis & concordia, qua martyrio præponitur, convenio vos.*

Quod si quis dixerit, bonum pacis & concordia Liberio re ipsa cum Ariatis communicandi causam non fuisse, sed prætextum tantum. Respondebo, 1. hoc irreverenter dicitur, & absque sufficienti fundamento, & credendum potius esse tanto Pontifici, Deum rectem advocanti. 2. Saltem negari non posse, quod Liberius communione illa se contaminaverit propter exilii tedium & ærumnas, impatiens Ecclesie luctæ revisenda desiderium, minime graviorum malorum ac mortis intentatas; neque sine calunnia dici posse, quod cum Ariatis communionem inierit, quia illis in dogmate consentire cœpit. Legantur ejus epistolæ in exilio scriptæ.

Non tertium. Nam Liberio non alia fuere morti va damnandi Athanasium, quam communicandi cum Ariatis. Ipsummet Athanasium ea de re audiamus: Liberius, inquit, post exactum in exilio biennium inflexus est, minisque mortis ad subscriptionem inductus est. Verum illud ipsum quoque & eorum violentiam, & Liberii in hæresim odium, & suum pro Athanasio suffragium, cum liberis affectus habebat, satis coarguit. Quæ enim per tormenta contra priorem ejus sententiam extorta sunt, etiam non metuendum, sed cogitandum voluntates habenda sunt.

At inquit. Liberius in sua ad Orientales epistola dixerit agnolit illum justè condemnatum fuisse. Ego, inquit, Athanasium non defendo: sed quia suscepserat illum bona memoria Julius Episcopus successor meus, verbar ne forte ab aliqua prævaricatori judicarer. At ubi cognovi, quando Deo placuit, justè vos illum condemnasse, mox consensum commodari sententiæ vestris, litterasque super nomine ejus per fratrem nostrum Fortunatianum dedi perferendas ad Imperatorem Constantium. At qui dicit Athanasium justè condemnatum fuisse, dicit eum malè sensisse de fide, & hoc dicendo, damnat Nicenam fidem; non enim aliam tenebat, & defendebat Athanasius. Ergo, &c. *Resp.* neg. min. Non enim Athanasius ab Eusebiano condemnatus fuit ob causam fidei; sed ob varia crimina in eum à Meletianis, instigante Eusebii Nicomediensi, conficta. Unde qui dicit Athanasium justè condemnatum fuisse, dicit tantum veram fuisse crimina illa, propter quæ condemnatus & excommunicatus est ab Eusebianis. *Nota.* Athanasium, eò quod irreconciliandus hæresis Ariana hostis existet, Eusebianæ factionis duces persecuti sunt; sed aliam eum persequendi, damnandi & abdicandi causam, meru Imperatoris Constantini prætexerunt.

Non quartum. Nam Liberius in exilio non subscriptis novam aliquam formulam, aut subscriptis jam antea

anteā factam, qua esset Ariana, ut demonstratum est. Non denique quintum: quia Liberius neque expresē, neque tacitē *omousion* rejecit. Imō cum Imperator Liberium Berœa Sirmium accercivisset, & cum in conventu Episcoporum compellere vellet, ut *Filiū Patri non esse consubstantiale profiteretur*; Legati Orientales, qui id consilii Imperatori suggererant, à Libero atū obtinere non potuerunt; quām ut subscrīberet libellum, in quem conicerant ea, que Antiochiae dicerata fuerant contra Paulum Samosatenum. Unde manifestē colliguntur, quod Liberius constantissimē renuerit, simpliciter profiteri *Filiū non esse Patri consubstantiale*; neque aliud profiteri voluerit, quām *Filiū non esse Patri consubstantiale* in sensu Pauli Samosateni: non enim aliud professus est, acta contra Paulum Samosatenum subscrībendo, ut per seclarum est. Qui autem profiterit *Filiū non esse Patri consubstantiale* in sensu Pauli Samosateni, dannat Paulum Samosatenum, non Nicenam Synodum; negat *Filiū Patri consubstantiale* esse in *pravo & heretico sensu*, non in *bono & catholico*, quem in tenderunt Patres Nicenī; denique vocabulum *omousion* non repudiat, sed ejus abulum.

Prob. 2. pars. 1. Ille dannat Ariana hæresim, qui anathematizat eos, qui dicunt *Filiū ex nullis extantibus, aut ex alia substantia, & non ex Deo, seu ex substantia Dei esse*. At hoc fecit Liberius Berœa, subscrībendo primam Sirmiensē formulam, imō & postea Sirmii subscrībendo ea, qua in Synodo Sirmiensi contra Photinum dicerata fuerant. *2.* Ille dannat Ariana hæresim, qui profiterit *Filiū esse immutabilem & inalterabilem deitatis, substantia, voluntatis, potentia & gloria Patri absque omni dissimilitudine imaginem*. Atqui hoc Sirmii professus est Liberius, subscrībendo formulam Antiochenam, qua in encaniis edita fuerat. *3.* Ille dannat Ariana hæresim, & *Filiū Patri consubstantiale* in sensu catholico aequivalenter confiteretur, qui in formula à se conscripta, alienos ab Ecclesia pronunciat eos, qui *Filiū substantia & per omnia Patri similem non esse* afferunt. Sed hoc Sirmii fecit Liberius. Ergo, &c.

S. V.

Obj. 1. S. Hilarius in frag. 6. num. 6. formulam, quam Berœa subscrīpserat Liberius, vocat Ariam perfidiam. *Hac est, inquit, perfidia Ariana.* *Hoc ego notavi; Liberius sequentia.* Et idcirco ter dicit Anathema Liberio. *Anathema, inquit, tibi à me dīam, Liber, & socii tuis. Iterum tibi Anathema, & tertia, Prevaricator Liberis.* Quibus verbis, sicut & superioribus, interrumpit seriem epistolæ, ad Orientales à Libero scriptam. Ergo Liberius Berœa, non primam Sirmiensē formulam, quam S. Hilarius in Orthodoxam exponit in lib. de Syn. sed secundam, quam eod. lib. nominat blasphemiam ab Oso & Potamio conscriptam, & quæ verè Ariana est.

Resp. neg. conseq. & dico, verba illa intercalaria, qua nobis objiciuntur, non S. Hilario adscribenda esse, sed alicui nugatori, qui librum fragmentorum exscribendo, aut fortassis ex libro integro, quem S. Hilarius compulerat, quicque intererit, fragmenta illa excependo, præfata convitia, ex scrinio suo de prompta, inseruit epistolæ Liberii. Librum enim fragmentorum, aut certè ex quo fragmenta excerpta sunt, si inchoavit, saltem non abolvit S. Hilarius, nisi pluribus annis post redditum Liberii ab exilio. Proflus autem incredibile est, quod S. Hilarius, Seddi Apostolice devotissimus, passurus fuerit, librum suum prodire in publicum cum tam atrocibus convictionis contra Pontificem maximum, eo præsternit tempore, quo pristinum erratum correxerat, & sanctissime regebat Ecclesiam. Quid, obsecro, Hilarius apostolam & prævaricatorem Liberius nominaret; iterum & tertidū anathema diceret Liberio, cum ea, quæ Arimini perperam gesta fuerant, invicta constantia dannaret; Nicenam fidem apostolico zelo defendenter, & Episcopos, Arimini lapsos, ad retrah-

etandam subscriptionem suam, atque Nicenam fidem excommunicationis & depositionis intermissione compelleret?

Porrō si quis nihilominus velit adhuc, verba illa intercalaria, qua nobis objiciuntur, ab ipso Hilario Liberii epistola inserta suisse, dico Hilarium aut primam Sirmiensē formulam nominare perfidiam, & ipsum Liberius apostolam ac prævaricatorem appellare, atque anathematizare, quod formulam illam subscrīpserit; qua certè non satis cohærent cum libro de Syn. in quo Hilarius primam Sirmiensē formulam exponit ut orthodoxam, & autores illius, fratres appellant; aut lapsum esse, putando Liberius subscrīpse secundam formulam Sirmiensē, quod facile potuit contingere: Cum enim tunc exularet in Phrygia, quid Liberius Berœa, vel Sirmii ageret, ignorare facilè potuit, & falsis rumoribus decipi. Nec dici potest, supposito quod in hoc facto erraverit, errorem suum corrigere potuisse, antequam librum suum componeret: illum enim magna ex parte compoluit Constantinopoli, antequam rediret in Occidentem.

Quidquid sit, ex dictis §. 2. manifestum videtur, Liberius in sua ad Orientales epistola non de alia Sirmiensē formula loqui, quām de prima. Certè si de secunda loqueretur, profecto delirasse dicendus esset, cum de sua illius subscriptione Orientales per litteras certiores fecit; & illam à se esse subscrīptam, scribere debuisset ad Ursacium, Valentem, & Germinium, qui eam fabricarant, non ad Orientales, quibus absentibus & ignorantibus fabricata fuerat, & à quibus, ubi primum in eorum notitiam venit, anathematizata est. Si secundam, non primam Sirmiensē formulam subscrīpserat Liberius, quomodo scriptis, aut scribere potuit ad Orientales, se formulam ab illis conscripserat, se fidem illorum libenti animo amplexum esse? Sed quare in sua, quam paulo post ad Valentem & Ursacium dedit, epistola, ne minimam quidem sua subscriptionis indicet mentionem? Quare, quod ignorare non poterat gratissimum fore iis, quos sibi devincere supra modum exoprabat, & ideo communionem illis suum impertiebat, in ea epistola se non solum Athanasii condemnationi consensisse, sed etiam formulæ ab eis super editæ afferentem suum commodasse, non significavit?

Venique verbi illis intercalariis, qua nobis objiciuntur, supposito quod sine ipsius Hilarii verba, Hilarius in Liberium invehitur, vel propter primam Sirmiensē formulam, vel propter secundam, de qua scilicet putat Liberium loqui in sua ad Orientales epistola. Si propter primam, manifestum est eum durius agere cum Liberio, & hīc, sicut & alias identidem, nimium fervida indoli indulgere: nam prima Sirmiensē formula, etiam ipso interprete, nihil nisi orthodoxum habet in sensu proprio & obvio verborum, & in primo anathematissimo Ariam dogma aperte dannat. Si propter secundam, manifestè fallitur, putando Liberius in sua ad Orientales epistola loqui de secunda Sirmiensē formulam. Sive enim Liberius secundam Sirmiensē formulam postea subscrīpserit, sive non, cum loquatur de formula, quam Sirmii conscripsere Orientales Episcopi ante annum 358. manifestum est, eum loqui de prima formula Sirmiensē.

Obj. 2. Liberius Berœa Sirmium accersitus à Constantio, subscrīpserat formulam sibi ab Arianis oblata. Atqui hæc formula alia esse non potuit, quām secunda Sirmiensis: tercia enim nondū erat edita, & primam sibi à Demophilo oblata Berœa jam subscrīpserat. Ergo Liberius Sirmii subscrīpserat secundam Sirmiensē formulam, nimurum ut hoc denun scelerē redditum suum obtineret, quem condemnando Athanasium, communicando cum Arianis, & subscrībendo primam formulam Sirmiensē, nondū obtinere potuerat.

R. neg. min. Quæ intolerabiliter falsa est. Quaenam fronte dicitur Liberius secundam Sirmiensē formulam subscrī-

Disputatio III. Articulus I.

241

subscriptis Sirmii, ubi ē contra illam damnavit, & subscriptendo libellum sibi à Legatis Orientalibus obtulit, in quo continebatur Antiochena formula, in Encanis edita, secundæ Sirmiensi ē diametro opposita, & edendo professionem fidei, qua alienos ab Ecclesia pronunciabat eos, qui affererent Filium non esse substantia & per omnia Patri similem? Chymera est, quod dicitur, Liberio scilicet, cùm venisset Sirmium, ab Arianis oblatam esse secundam formulam Sirmiensi subscriptendam: cùm enim Sirmium venit Liberius, ibi offendit Legatos Ancyranæ Synodi, quibus ut par est credere, pro eo apud Imperatorem intercedentibus, evocatus erat, quique per honorificè excépti, & benevolè auditæ a Constantio, animum ejus à secunda Sirmiensi formula, & Eudoxio ejus approbatore planè alienarant; Ursacium, Valentem, & Germinium, formulæ authores, ad palinodiam, & ignorantia sua confessionem compulerant; & obtinuerunt, ut, abolta secunda Sirmiensi formula, quæ omouſion æquè ac omouſion proscripterat, ea, quæ in Sardicensi, hoc est, Philopopolitano, Sirmiensi, aliisque Conciliis, aedœque Antiocheni in Encanis decreta fuerant, firma & stabila permanerent, quibus in Conciliis definitum erat communis consensu, Filium Patri similem esse secundum substantiam.

Ritum igitur movere debet, quod dicitur, Arianos Episcopos, qui erant in comitatu, cùm Sirmium venit Liberius, Ursacium scilicet, Valentem, & Germinium, à Liberio postulasse, ut subscripteret Sirmensem formulam; & Liberium, subscriptendo, hoc postremo seclare facultatem redeundi Romam ab Imperatore impetrasse; cùm hanc formulam Ancyranæ Synodi Legatorum opera damnasset Imperator; cùm eam ipsumet Ursacius, Valens, & Germinius, quantumvis inviti, damnarent, & propter illam, gravem Principis offenditionem tantum non incurserint, nec evasissent, nisi confitendo ignorantiam suam, & excusando se idcirco omouſion & omouſion taceri voluisse, quia unum atque idem significari verbo utroque existimarent.

Itaque, ut iam dictum est superius, à Liberio, instantibus Ancyranæ Synodi Legatis, solum postulavit Imperator, ut Filium non esse Patri consubstantialem profiteretur; quod cùm se facturum nunquam, constanter affereret Liberius, Legati Orientales ei subscriptendum obtulerunt libellum, cui insuerant ea, quæ olim Antiochiae contra Samotrensem decreta fuerant, ut subscriptendo, quo modo videbatur omouſion repudiasset. Subscriptū Liberius, certus se hac subscriptiōne nullatenus Nicænae fidei præjudicare posse, & simul professionem edidit, in qua dicendo Filium substantia & per omnia Patri similem, æquivalenter afferebat omouſion in sensu Nicænae Synodi; quia professionem ipsumet Ursacius, Valens, & Germinius subscripte coacti sunt, & subscriptendo, suam Sirmensem formulam condemnare.

Obj. 3. S. Hieronymus in Catalogo Scriptor. Ecclesiastico. cap. 97. scribit Liberium heresi subscriptisse. Loquens enim de Fortunatiano Aquilejensi Episcopo, sic ait: *In hoc habetur detestabilis, quod Librium Romanum urbis Episcopum, pro fide ad exilium pergentem, primus sollicitavit, ac frexit, & ad subscriptionem haeresis compulit.* Ref. dicit S. Hieronymus scribit Liberium subscriptisse heresi, quod formulam Arianam subscripterit, aut Arianum dogma aliquando professus sit, N. Nam ē contra, Arianos, Filium creaturam, & Patri dissimilem Antiochiae prædicatorum, edita Sirmii professione fidei, alienos ab Ecclesia pronunciavit, & subscriptendo Antiochenum formulam, in Encanis editam, Filium de substantia Patris, & immutabilem ac inalterabilem deitatis, substantia, voluntatis, potentie & gloria Patris sine omni dissimilitudine imaginem professus est. Quod Athanasii, quem ut acerrimum Nicænae fidei propugnatorem heretici vexabant, condemnationi subscripterit; quod cum Arianis communionem inierit, & eos, qui cum illis communicare nolent, à communione sua separatos declarerit; quod subscripterit formulam, conscriptis ab Orientalibus schismatis, qui communicabant cum Simonem Theol. Tom. I.

Arianis, & cum illis, paribus studiis, contra Consubstantialitatis defensores pugnabant, & ideo cum illis confundebantur, C.

DISPUTATIO III.

De Divinitate Filii in particulari.

ARTICULUS I.

Utrum Filius sit verus Deus.

RESPONSIo.

Filius est verus Deus.

¶ Rob. Ex Scriptura simul, & Patribus. 1. Joan. c. 1. dicitur: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Ex quibus verbis habemus, 1. Filium esse Deum: *Et Deus erat Verbum.* 2. Filium esse ab aeterno: *In principio erat Verbum.* 3. Filium factum non esse; cùm omnia omnino, quæ facta sunt, per ipsum facta sunt, & aliunde evidenter repugnat aliquid à ipso fieri: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* 4. Et ita Filium non esse creaturam: *omnis enim creatura facta est, & nulla creatura ab aeterno.* 5. Et sic Filium esse verum Deum. Nam ens omnino est creatura, vel Deus verus; aedœque si Filius non est creatura, est Deus verus.

His verbis Evangelistam omnem omnino hæresim contra Filium exortam damnasse, luculenter ostendit S. Ambrosius in lib. I. de fide ad Gratian. c. 5. Omnes, inquit, hæreses hoc capite brevi noſter Piscator excludit. Quod enim erat in principio, non includitur tempore, non principio prævenitur. Ergo Arius conticeat. Quod autem erat apud Deum, non commissione confunditur, sed manens Verbi apud Patrem solidam perfectione distinguitur; ut Sabellius obmutescat. Et Deus erat Verbum. Non ergo in prolatione sermonis hoc Verbum est: sed in illa coœfis designatio virtutis, ut confutetur Photinus. Quod vero erat in principio apud Deum, sempiterne divinitatis in Patre & Filio inseparabilis unitas edocetur: ut erubescat Eudoxius, & Eunomius. Postremo, cùm omnia per ipsum facta dicantur, ipse conditor novi utique testamenti & veteris designatur, ut Manicheus locum tentationis habere non possit.

Ex textu laudato, hæc in primis verba: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, pondusat, & ex illis demonstrat, Filium esse verum Deum, S. August. lib. I. de Trin. c. 6. In eo autem declaratur, inquit, non tantum Deum esse, sed etiam ejusdem cum Patre substantia; quia cum dixisset (Evangelista) Et Deus erat Verbum, hoc erat, inquit, in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Neque enim dicit omnia, nisi que facta sunt, id est, omnem creaturam. Unde liquido apparet ipsum factum non est, per quem facta sunt omnia. Et si factus non est, creatura non est. Si autem creatura non est, ejusdem cum Patre substantia est. Omnis enim substantia, quæ Deus non est, creatura est; & quæ creatura non est, Deus est. Et si non est Filius ejusdem substantia, cuius est Pater: ergo facta substantia est. Si facta substantia est, non omnia per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt. Unius ergo ejusdemque cum Patre substantia est; & ideo non tantum Deus, sed & verus Deus.*

Sic igitur argumentatur S. Augustinus, & quidem invictè. Omnia per Filium facta sunt, quæ scilicet facta sunt, hoc est, omnis creatura per Filium facta est. Ergo Filius non est creatura: aliqui Filius se ipsum fecit, quod repugnat. Ergo unam & eandem habet cum Patre substantiam: nam si non haber unam & eandem cum Patre substantiam, creatura est; quia si non haber unam & eandem cum Patre substantiam, habet substantiam factam: omnis enim substantia præter substantiam Patris facta est. Ergo Filius veram habet divinitatem: nam substantia Patris

Q. tris